અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

[૨૦૨૩] ૧૫ એસ. સી. આર ૬૨૧ : ૨૦૨૩ INSC ૧૦૫૧

કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ લિ.

વિરુદ્ધ

સેપ ઇન્ડિયા પ્રા. લિમિટેડ અને અન્ય

(આર્બિટ્રેશન પિટિશન (સિવિલ) નંબર ૩૮/૨૦૨૦)

ડિસેમ્બર ૦૬, ૨૦૨૩

[ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચૂડ, ભારતના ચીફ જસ્ટિસ, હૃષિકેશ રોય, પામિદીઘંતમ

શ્રી નરસિમ્હા, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

હેડનોટ્સ

વિચારણા માટેના મુદ્દાઓઃ

પાંચ ન્યાયાધીશોની હાલની બંધારણીય બેંચની વિચારણા માટેનો પ્રાથમિક મુદ્દો ભારતીય મધ્યસ્થતા ન્યાયશાસ્ત્રમાં 'કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંત' ની માન્યતા અને આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ હેઠળની કાર્યવાહીમાં તેની લાગુ પડતી બાબતનો નિર્ણય હતો. અગાઉ, ક્લોરો કંટ્રોલ્સ કેસમાં ભારતીય મધ્યસ્થતા ન્યાયશાસ્ત્રમાં ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ સિદ્ધાંત અપનાવવામાં આવ્યો હતો અને લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યાં સુપ્રીમ કોર્ટની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૪૫ માં "દાવા થકી અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહમાં ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને વાંચ્યો હતો.

'ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ ડૉક્ટ્રિન' એ જોગવાઈ કરે છે કે કંપનીઓના જૂથમાં કંપની દ્વારા દાખલ કરાયેલ આર્બિટ્રેશન કરાર બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા આનુષંગિકોને બાંધી શકે છે, જો સંજોગો એવા હોય કે જે હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓ બંનેને બાંધવાનો પક્ષોનો પરસ્પર ઇરાદો દર્શાવે. આ સિદ્ધાંત પર કથિત રીતે આ આધાર પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે તે પક્ષકારની સ્વાયત્તતા, કરારની ગોપનીયતા અને અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વ જેવા સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંતોમાં

દખલ કરે છે.

ઉપરાંત, આનુષંગિક મુદ્દાઓ પણ હતા જેમ કેઃ((i) આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર તરીકે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને મંજૂરી આપે છે કે કેમ; (ii) આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ની કલમ ૭ પક્ષકારોના આચરણના આધારે મધ્યસ્થતાના ઇરાદાના નિર્ધારણની મંજૂરી આપે છે કે કેમ; અને (iii) આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ની કલમ ૮, ૩૫ અને ૪૫ હેઠળ આવતા "દાવા થકી અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહનું અર્થઘટન.

સંપાદકની નોંધઃભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, માનનીય ડૉ. ધનંજય વાય. ચંદ્રચુડે તેમના સ્વામી, માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ઋષિકેશ રોય, માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા અને માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી મનોજ મિશ્રા વતી ચુકાદો સંભળાવ્યો હતો.માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી પામિડીઘંટમ શ્રી નરસિમ્હાએ એક અલગ સંમત ચુકાદો સંભળાવ્યો

આર્બિટ્રેશન–આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ–આર્બિટ્રેશન માટેના આધાર તરીકે સંમતિઃ

(ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના

માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ): પક્ષકારો વચ્ચે સર્વસંમતિ એ માન્ય આર્બિટ્રેશન કરાર રચવા માટે આવશ્યક આધાર બનાવે છે–કારણ કે સંમતિ આર્બિટ્રેશનની આધારશિલા છે, બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને આર્બિટ્રેશન કરાર માટે બળજબરીથી “પક્ષકાર" બનાવી શકાતો નથી કારણ કે આમ કરવાથી કરારની ગોપનીયતા અને પક્ષકારની સ્વાયત્તતાના પવિત્ર સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન થશે. [પરિચ્છેદ ૬૦, ૬૩]

આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ –કલમ. ૨ (૧) (એચ) કલમ ૭ સાથે વાંચતા – "પક્ષો" ની વ્યાખ્યા:

(ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ): આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૨ (૧) (એચ) હેઠળ "પક્ષો" ની વ્યાખ્યામાં હસ્તાક્ષર કરનાર તેમજ હસ્તાક્ષર ન કરનાર બંને પક્ષોનો સમાવેશ થાય છે. [પેરા ૧૬૫]

આર્બિટ્રેશન–આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટના પક્ષો–શોધવાની રીત:

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ

અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ):

કરાર પર પક્ષકારની સહી એ આર્બિટ્રેશન ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રમાં રજૂ કરવા માટે વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાની સંમતિની સૌથી ઊંડી અભિવ્યક્તિ છે–જો કે, જે વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ કે જેમણે કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા નથી તેઓ તેના દ્વારા બંધાયેલા નથી તેવુ હંમેશા સાચું ન હોઈ શકે–મધ્યસ્થી કરારમાં “પક્ષકાર" કોણ છે તે મુદ્દો મુખ્યત્વે સંમતિનો મુદ્દો છે. [પેરા ૬૬]

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો–મધ્યસ્થી કરાર–શબ્દ "બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ"–નો અર્થ:

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ): પરંપરાગત "તૃતીય પક્ષો" ને બદલે "બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ" શબ્દ, એવી પરિસ્થિતિઓનું વર્ણન કરવા માટે સૌથી યોગ્ય લાગે છે જ્યાં આર્બિટ્રેશનની સંમતિ હસ્તાક્ષર સિવાયના અન્ય માધ્યમો દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવે છે–બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા એ એવી વ્યક્તિ અથવા સંસ્થા છે જે વિવાદમાં ફસાયેલી હોય છે જે આર્બિટ્રેશનનો વિષય છે, જો કે તેણે

ઔપચારિક રીતે આર્બિટ્રેશન કરારમાં પ્રવેશ કર્યો નથી–બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ, હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષો સાથેના તેમના સંબંધોના આધારે અને વ્યવસાયિક જવાબદારીઓના પ્રદર્શનમાં સક્રિય સંડોવણી જે વિષય સાથે જટિલ રીતે જોડાયેલા છે, તે ખરેખર હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષો વચ્ચેના વિવાદ માટે ખરેખર અજાણ્યા નથી. [ફકરાઓ ૬૬, ૧૨૭]

આર્બિટ્રેશન–ભારતીય આર્બિટ્રેશન ન્યાયશાસ્ત્રમાં કંપનીઓનું જૂથ સિદ્ધાંત–સુસંગતતા–સિદ્ધાંતો/સિદ્ધાંતોઃ

ઠરાવવામાં આવેલ (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ): કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત એ સંમતિ આધારિત સિદ્ધાંત છે જે આર્બિટ્રેશન કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને બાંધવાના પક્ષકારોના વાસ્તવિક ઈરાદાને ઓળખવા માટે લાગુ કરવામાં આવ્યો છે–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત ભારતીય આર્બિટ્રેશન ન્યાયશાસ્ત્રમાં જાળવી રાખવો જોઈએ, જેમાં બહુવિધ પક્ષો અને બહુવિધ કરારોને સંડોવતા જટિલ વ્યવહારોના સંદર્ભમાં પક્ષકારોના હેતુ નક્કી કરવામાં તેની ઉપયોગિતાને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. [ફકરાઓ ૮૧, ૧૬૫]

કોર્પોરેટ કાયદો–કોર્પોરેટ અલગતાનો સિદ્ધાંત–અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વઃ

(ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ): કોર્પોરેટ જૂથની અંદરની સંસ્થાઓ અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વ ધરાવે છે, જેને છેતરપિંડી જેવા અપવાદરૂપ સંજોગો સિવાય અવગણી શકાતી નથી–મૂળ કંપની અને તેની પેટાકંપની વચ્ચેનો તફાવત મૂળભૂત છે, અને આર્થિક સુવિધાનો આશરો લઈને તેને સરળતાથી સંક્ષિપ્ત કરી શકાતો નથી–કાયદેસર રીતે, મૂળ કંપનીના અધિકારો અને જવાબદારીઓ પેટાકંપનીને સ્થાનાંતરિત કરી શકાતી નથી, અને ઊલટું, જ્યાં સુધી આમ કરવા માટે મજબૂત કાનૂની આધાર ન હોય– કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતની અસર માટેનો અંતર્ગત આધાર જૂથ કંપનીઓની કોર્પોરેટ અલગતા જાળવવા પર આધારિત છે, જ્યારે મધ્યસ્થી કરાર બિન– હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષકારને જોડવા માટે પક્ષોનો સામાન્ય હેતુ નક્કી કરે છે. [પરિચ્છેદ ૮૯,૧૬૫]

આર્બિટ્રેશન–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત–સંમતિ માટે વ્યવહારિક અભિગમ અપનાવવોઃ

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ

અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ): કોર્પોરેટ માળખાં ઇક્વિટી, સંયુક્ત સાહસો અને અનૌપચારિક જોડાણોના આધારે જૂથોનું સ્વરૂપ લઈ શકે છે–આર્બિટ્રેશન કાયદાના સંદર્ભમાં, પડકાર ત્યારે ઊભો થાય છે જ્યારે જૂથનો માત્ર એક જ સભ્ય આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરે છે, અન્ય સભ્યોને બાકાત રાખીને–શું બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓને આર્બિટ્રેશન કાર્યવાહીમાંથી બાકાત રાખવા જોઈએ, ભલે તેઓ વિવાદમાં ફસાયેલા હોય જે આર્બિટ્રેશનનો વિષય બનાવે છે?– આ પડકારના જવાબમાં, લવાદ કાયદાએ કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત વિકસાવ્યો છે અને અપનાવ્યો છે, જે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષને લવાદ કરાર દ્વારા બંધાયેલા રહેવાની મંજૂરી આપે છે અથવા દબાણ કરે છે–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત કરારની ગોઠવણીની આસપાસના વાસ્તવિક સંજોગોનું વિશ્લેષણ કરીને પક્ષકારોના હેતુઓને નક્કી કરવા માટે લાગુ કરવામાં આવે છે. [ફકરાઓ ૯૬ અને ૯૭]

આર્બિટ્રેશન–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત–આંતરરાષ્ટ્રીય પરિપ્રેક્ષ્યો–ફ્રાન્સ, ઇંગ્લેન્ડ, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ, સિંગાપોર અને યુએસએમાં સિદ્ધાંતની લાગુ પડવાની પૂર્વધારણાઓ–ચર્ચા કરવામાં આવી:

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ

મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ): આંતરરાષ્ટ્રીય અધિકારક્ષેત્રો, કોઈ એક યા બીજા સ્વરૂપમાં, મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારને બાંધવા માટે સંમતિની ઔપચારિક જરૂરિયાતથી આગળ વધી ગયા છે–મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારને બાંધવાનો મુદ્દો વધુ તથ્ય–વિશિષ્ટ પાસું છે–ફ્રાન્સ અને સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ જેવા અધિકારક્ષેત્રોમાં, એક વ્યાપક સર્વસંમતિ છે કે આર્બિટ્રેશન માટે હસ્તાક્ષર ન કરનારની સંમતિ અથવા વ્યક્તિલક્ષી હેતુ વર્તન દ્વારા સાબિત થઈ શકે છે–આવા વ્યક્તિલક્ષી હેતુ વાટાઘાટો, કામગીરી અથવા અંતર્ગત કરારની સમાપ્તિમાં હસ્તાક્ષર ન કરનારની ભાગીદારીના સ્વરૂપમાં ઉદ્દેશ્ય પુરાવા પરથી મેળવી શકાય છે. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ ધરાવતો કરાર–જો કે, કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને તમામ અધિકારક્ષેત્રો દ્વારા સાર્વત્રિક રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યો નથી–ફ્રાન્સ જેવા અધિકારક્ષેત્રોમાં જ્યાં સિદ્ધાંતને સ્વીકૃતિ મળી છે, કંપનીઓનું જૂથ એ ઘણા પરિબળોમાંથી એક છે જેને કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલ નક્કી કરવા માટે ધ્યાનમાં લે છે. [ફકરો ૫૮]

આર્બિટ્રેશન–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત, એક હકીકત આધારિત સિદ્ધાંતઃ

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ

મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ): કંપનીઓના જૂથનું અસ્તિત્વ એ એક વાસ્તવિક તત્વ છે જેને પક્ષકારોની સંમતિનું વિશ્લેષણ કરતી વખતે અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલે ધ્યાનમાં લેવું પડે છે–તે અનિવાર્યપણે કવાયતમાં માપદંડનું એક વધારાનું સ્તર ઉમેરે છે જે તેના મૂળમાં બહુવિધ પક્ષો અને કરારો સાથે સંકળાયેલા જટિલ વ્યવહારોના કિસ્સામાં પક્ષોની સંમતિ નક્કી કરવા માટે મુખ્ય છે.[પરિચ્છેદ ૧૦૨]

આર્બિટ્રેશન–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત–મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારને બાંધવા માટે તમામ પક્ષોનો પરસ્પર ઈરાદો–પરસ્પર હેતુ નક્કી કરવોઃ

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ): કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેની પ્રાથમિક કસોટી અંતર્ગત તથ્યાત્મક સંજોગોના આધારે પક્ષકારોના ઈરાદાને નિર્ધારિત કરવાની છે–કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કોર્પોરેટ જૂથના બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા સભ્યો દ્વારા દૂરના મુકદ્દમાને રોકવા માટે કામ કરશે, જેનાથી પક્ષો વચ્ચેના કરારની અસરકારકતા સુનિશ્ચિત થશે–કાર્યવાહીની વિવિધતા અને વિવાદોનું વિભાજન ટાળવું એ ચોક્કસપણે ન્યાયના હિતમાં છે–જો કે,

કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે તે ક્યારેય એકમાત્ર વિચારણા ન હોઈ શકે.[પરિચ્છેદ ૧૦૯]

આર્બિટ્રેશન–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત–લાગુ પડવી–પુરાવાનું થ્રેશોલ્ડ સ્ટાન્ડર્ડ:

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ): ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝના કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે સંચિત પરિબળોને સુધાર્યા અને સ્પષ્ટ કર્યા કે કંપનીઓના જૂથની અંદરની કંપની આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલી છે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલોએ વિચારણા કરવી જોઈએ–ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝના કેસમાં નિર્ધારિત તમામ સંચિત પરિબળોને કંપનીઓના જૂથની લાગુ પડતી નક્કી કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ–જો કે, ઉપરોક્ત પરિબળોનો ઉપયોગ હકીકત–વિશિષ્ટ હોવો જોઈએ, અને કોઈ પણ વ્યક્તિ ઉપરોક્ત પરિબળોને કેટલું મહત્વ આપવું જોઈએ તે નિર્ધારિત કરીને અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલના હાથ બાંધી શકશે નહીં–એકલ આર્થિક એકમનો સિદ્ધાંત એકમાત્ર આધાર ન હોઈ શકે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કરવો.[ફકરાઓ ૧૧૦, ૧૨૮ અને ૧૬૫]

આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬–કલમ ૮ અને ૪૫– આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૮ અને ૪૫ હેઠળ "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહ–આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટનો પક્ષ અને આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટના પક્ષ દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓ અલગ છેઃ

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ): જે વ્યક્તિ "મારફતે અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" તે મધ્યવર્તી અથવા વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં તેમની કાનૂની માંગ અથવા કાર્યવાહીના કારણ પર ભાર મૂકે છે–જે વ્યક્તિ "મારફતે અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" તે પક્ષની સરખામણીમાં નીચલા અથવા ગૌણ અધિકારો ધરાવે છે જેમાંથી તે તેનો દાવો અથવા અધિકાર મેળવે છે–તેથી, જે વ્યક્તિ "મારફતે અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" તે તેની પોતાની શરતો પર આર્બિટ્રેશન કરારમાં “પક્ષકાર" ન હોઈ શકે કારણ કે તે ફક્ત મૂળ હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષના જૂતામાં રહે છે–આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ, “પક્ષકાર" નો ખ્યાલ આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષ દ્વારા અથવા હેઠળ "વ્યક્તિઓ દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" ના ખ્યાલથી અલગ અને અલગ છે. – "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરતી" વ્યક્તિઓ માત્ર વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં અધિકારનો દાવો કરી શકે છે.[પરિચ્છેદ ૧૩૭,૧૬૫]

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો–"દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરવો"; "દાવો"; "દ્વારા" અને "હેઠળ દાવો કરવો".[પરિચ્છેદ ૧૩૭]

મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬–કલમ ૯–કલમ ૯ હેઠળ નિર્દેશો જારી કરવાની અદાલતોની સત્તાઃ

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ): કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત મધ્યસ્થતા કરારમાં "વાસ્તવિક" પક્ષ તરીકે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર સાથે જોડાવાનો પરસ્પર ઈરાદો નક્કી કરવા પર આધારિત છે–એકવાર ટ્રિબ્યુનલ એ નિર્ણય પર આવે કે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર મધ્યસ્થતા કરારનો પક્ષ છે, ત્યારે આવા બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ મધ્યસ્થી અને સમાધાન અધિનિયમ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૯ હેઠળ વચગાળાના પગલાં માટે અરજી કરી શકે છે..[પરિચ્છેદ ૧૫૩]

આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬–કલમ ૮ અને ૧૧–રેફરલ તબક્કે નિર્ધારણનું ધોરણ–આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત લાગુ થવાનો તબક્કોઃ

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ):જ્યારે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને કલમ ૮ અથવા કલમ ૧૧ના તબક્કે પક્ષકાર તરીકે ગોઠવવામાં આવે છે, ત્યારે રેફરલ કોર્ટે પ્રથમ દૃષ્ટિએ આર્બિટ્રેશન કરારની માન્યતા અથવા અસ્તિત્વ નક્કી કરવું જોઈએ, જેમ કે કેસ હોઈ શકે છે, અને તે નક્કી કરવા માટે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ પર છોડી દેવું જોઈએ કે શું બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલો છે કે નહીં–રેફરલ તબક્કે, રેફરલ કોર્ટે તે નક્કી કરવા માટે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ પર છોડી દેવું જોઈએ કે શું બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલો છે કે નહીં.[પરિચ્છેદ ૧૬૩,૧૬૫]

આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬–કલમ ૭–કલમ ૭ હેઠળ લેખિત આર્બિટ્રેશન કરારની જરૂરિયાત–અસર:

(ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ):કલમ ૭ હેઠળ લેખિત આર્બિટ્રેશન કરારની જરૂરિયાત બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને બંધનકર્તા બનાવવાની સંભાવનાને બાકાત રાખતી

નથી.[પેરા ૧૬૫]

આર્બિટ્રેશન–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત–શું અહંકાર બદલવાનો સિદ્ધાંત અથવા કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાનો સિદ્ધાંત કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત લાગુ કરવા માટેનો આધાર હોઈ શકે છેઃ

(ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ): અહંકારમાં ફેરફારનો સિદ્ધાંત કોર્પોરેટ અલગતાની અવગણના કરે છે અને ઇક્વિટી અને સદ્‌ભાવના પર ભાર મૂકતા પક્ષકારોના ઇરાદાની અવગણના કરે છે–તેનાથી વિપરીત, કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત પક્ષકારોના સાચા પક્ષકારોને નક્કી કરવાના હેતુની ઓળખની સુવિધા આપે છે જે પ્રશ્નમાં અસ્તિત્વના કાનૂની વ્યક્તિત્વને ખલેલ પહોંચાડ્યા વિના આર્બિટ્રેશન કરારમાં છે–અહંકારમાં ફેરફાર અથવા કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાનો સિદ્ધાંત કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત લાગુ કરવા માટેનો આધાર ન હોઈ શકે.[પરિચ્છેદ ૧૦૪,૧૬૫]

આર્બિટ્રેશન–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત–સિદ્ધાંતના અમલીકરણ માટે ધ્યાનમાં લેવાના પરિબળો–બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોનું આચરણ–સુસંગતતાઃ

(ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ):અંતર્ગત કરારની કામગીરીમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાની ભાગીદારી એ અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાતું સૌથી મહત્વપૂર્ણ પરિબળ છે-આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા પક્ષકારોના ઈરાદાનો અંદાજ વાટાઘાટો, કામગીરી અને આવા કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારની સમાપ્તિમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાની ભાગીદારીની આસપાસના સંજોગો પરથી લગાવી શકાય છે-વાટાઘાટો, કામગીરી અથવા કરારની સમાપ્તિમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાની ભાગીદારી કરાર દ્વારા બંધાયેલ હોવાની ગર્ભિત સંમતિને જન્મ આપી શકે છે-બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાના પક્ષકારોની વર્તણૂક એક પરિબળ હોઈ શકે છે. આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવાની તેમની સંમતિનું સૂચક.[પરિચ્છેદ ૧૧૮,૧૨૫ અને ૧૬૫]

આર્બિટ્રેશન-આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬-કલમ ૨ (૧) (એચ) અને કલમ ૭-કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત-સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ ધરાવે છેઃ

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ):કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત કાયદાના સિદ્ધાંત તરીકે

સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ ધરાવે છે, જે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ સાથે કલમ ૨ (૧) (એચ) ના સુમેળભર્યા વાંચનમાંથી ઉદ્ભવે છે. [પેરા ૧૬૫]

આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬–ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝનો સિદ્ધાંત–ક્લોરો કંટ્રોલ્સ કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ સિદ્ધાંતને આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૪૫–ચેલેન્જ ટુ–માં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહમાં વાંચ્યો હતો.

ઠરાવવામાં આવ્યું (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અનુસાર) (પોતાના માટે, ઋષિકેશ રોય, જે. બી. પારડીવાલા અને મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ): ક્લોરો કંટ્રોલ્સ કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટનો અભિગમ એ હદ સુધી હતો કે તેણે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહમાં શોધી કાઢ્યો હતો, જે ખોટો છે અને કરાર કાયદા અને કોર્પોરેટ કાયદાના સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોની વિરુદ્ધ છે.[પેરા ૧૬૫]

આર્બિટ્રેશન–કંપનીઓનું જૂથ સિદ્ધાંત–લાગુ–બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા, જો પક્ષકાર આર્બિટ્રેશન કરાર–નિર્ધારણ–આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬–કલમ ૭ (૪) (બી).

ઠરાવવામાં આવ્યું (પામિડીઘંટમ શ્રી નરસિમ્હા, જે.) (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચૂડ સાથે સહમત): વિવાદોને મધ્યસ્થતા માટે સંદર્ભિત કરવા માટેનો કરાર મૌખિક કરારની વિરુદ્ધ લેખિત સ્વરૂપમાં હોવો જોઈએ, પરંતુ પક્ષો દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવાની જરૂર નથી–કલમ ૭ (૪) (બી) હેઠળ, અદાલત અથવા મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ નક્કી કરશે કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા કરારના રેકોર્ડમાં પક્ષો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી સ્પષ્ટ ભાષાનું અર્થઘટન કરીને, કરારની રચના, કામગીરી અને વિસર્જનના આસપાસના સંજોગો સાથે જોડાઈને મધ્યસ્થી કરારનો પક્ષ છે કે કેમ–કરારનું અર્થઘટન અને નિર્માણ કરતી વખતે, અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતો અપનાવી શકે છે, જે યોગ્ય નિર્ણય અને નિર્ધારણમાં સહાય કરે છે અને સહાય કરે છે. કંપનીઓનો સિદ્ધાંત આવો જ એક સિદ્ધાંત છે.[પેરા ૫૬]

આર્બિટ્રેશન–કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત–આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ–બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાના હેતુને પ્રમાણિત કરવો.

ઠરાવવામાં આવ્યું (પામિદિઘંતમ શ્રી નરસિમ્હા, ન્યાયમૂર્તિ અનુસાર) (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચૂડ સાથે સંમતિ):કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત મધ્યસ્થી કરારમાં પક્ષકાર બનવાના બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાના ઈરાદાની ખાતરી કરવા પર પણ આધારિત છે–આ સિદ્ધાંત માટે

હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સાથે સીધો સંબંધ, વિષયની સમાનતા, વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ અને કરારની કામગીરી જેવા વધારાના પરિબળોમાંથી હેતુ એકત્રિત કરવાની જરૂર છે.[પેરા ૫૬]

આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬–કલમ ૭ (૪) (બી)–કલમ ૭ (૪) (બી) અને ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ સિદ્ધાંત હેઠળ કોર્ટ અથવા આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તપાસ.

ઠરાવવામાં આવ્યું (પામિદિઘંતમ શ્રી નરસિમ્હા, ન્યાયમૂર્તિ અનુસાર) (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચૂડ સાથે સંમતિ):કલમ ૭ (૪) (બી) હેઠળ કોર્ટ અથવા લવાદ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તપાસનો હેતુ અને કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત સમાન હોવાથી, આ સિદ્ધાંતને કલમ ૭ (૪) (બી) માં સમાવી શકાય છે, જેથી કોર્ટ અથવા લવાદ ટ્રિબ્યુનલ આ બાબતને લવાદમાં મોકલવા માટે સહી ન કરનારા પક્ષકારોની સાચો ઈરાદો અને સંમતિ નક્કી કરી શકે–આ સિદ્ધાંત કાયદાની નિશ્ચિતતા અને વ્યવસ્થિત વિકાસના હેતુ માટે કલમ ૭ (૪) (બી) ની વૈધાનિક વ્યવસ્થામાં સમાવિષ્ટ છે.[પેરા ૫૬]

આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬–કલમ ૨ (૧) (એચ), ૭,૮ અને ૪૫–કલમ ૮ અને ૪૫ માં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" અભિવ્યક્તિ–

કલમ ૨ (૧) (એચ) અને ૭ માં અભિવ્યક્તિ 'પક્ષ' થી તફાવત.

ઠરાવવામાં આવ્યું (પામિદિઘંતમ શ્રી નરસિમ્હા, ન્યાયમૂર્તિ અનુસાર) (ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચૂડ સાથે સંમતિ):કલમ ૮ અને ૪૫ માં "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દનો હેતુ વ્યુત્પન્ન અધિકાર પ્રદાન કરવાનો છે; અને તે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાને આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર બનવા માટે સક્ષમ બનાવતો નથી-કલમ ૮ અને ૪૫ માં "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહ દ્વારા ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને ટ્રેસ કરતો ક્લોરો કંટ્રોલ્સનો નિર્ણય ખોટો છે-કલમ ૨ (૧) (એચ) અને કલમ ૭ માં 'પક્ષ' શબ્દ "તેમના દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓ" થી અલગ છે.[પેરા ૫૬]

સાઇટેશન અને અન્ય સંદર્ભોની યાદી

ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ડૉ. ધનંજય વાય. ચંદ્રચૂડના ચુકાદામાં

ક્લોરો કંટ્રોલ્સ ઇન્ડિયા (પી) લિમિટેડ વિ. સેવર્ન ટ્રેન્ટ વોટર પ્યુરિફી કેશન ઇન્ક (૨૦૧૩) ૧ એસસીસી ૬૪૧:[૨૦૧૨] ૧૩ એસ. સી. આર. ૪૦૨-માન્ય, અમુક હદ સુધી ભૂલભરેલું.

ઓઇલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિ. ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૨૨) ૮ એસસીસી ૪૨:[૨૦૨૨] ૪ એસ. સી. આર. ૯૨૬–પુષ્ટિ.

ચેરન પ્રોપર્ટીઝ લિમિટેડ વિરુદ્ધ કસ્તુરી એન્ડ સન્સ લિમિટેડ (૨૦૧૮) ૧૬ એસસીસી ૪૧૩:[૨૦૧૮] ૪ એસસીઆર ૧૦૬૩; મહાનગર ટેલિફોન નિગમ લિમિટેડ વિરુદ્ધ કેનરા બેંક (૨૦૨૦) ૧૨ એસસીસી ૭૬૭:[૨૦૧૯] ૧૧ એસસીઆર ૬૬૦; સુકન્યા હોલ્ડિંગ્સ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ જયેશ એચ. પંડ્યા (૨૦૦૩) ૫ એસસીસી ૫૩૧:[૨૦૦૩] ૩ એસ. સી. આર. ૫૫૮; ઇન્ડોવાઇન્ડ એનર્જી લિમિટેડ વિરુદ્ધ વેસકેર (આઈ) લિમિટેડ (૨૦૧૦) ૫ એસ. સી. સી. ૩૦૬:[૨૦૧૦] ૫ એસસીઆર ૨૮૪; ભાવેન કન્સ્ટ્રક્શન વિ. એક્ઝિક્યુટિવ એન્જિનિયર, સરદાર સરોવર નર્મદા નિગમ લિમિટેડ (૨૦૨૨) ૧ એસસીસી ૭૫; સુમિતોમો કોર્પોરેશન વિ. સીડીસી ફાઇનાન્શિયલ સર્વિસીસ (મોરેશિયસ) લિમિટેડ (૨૦૦૮) ૪ એસસીસી ૯૧:[૨૦૦૮] ૩ એસસીઆર ૩૦૯; એસ. એન. પ્રસાદ વિ. મોનેટ ફાઇનાન્સ લિમિટેડ (૨૦૧૧) ૧ એસસીસી ૩૨૦:[૨૦૧૦] ૧૩ એસસીઆર ૨૦૭; અમિત લાલચંદ શાહ વિરુદ્ધ ઋષભ એન્ટરપ્રાઇઝિસ, (૨૦૧૮) ૧૫ એસસીસી ૬૭૮:[૨૦૧૮] ૬ એસસીઆર ૧૦૦૧; રેકિટ બેન્કિઝર (ઇન્ડિયા) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ રેન્ડર્સ લેબલ પ્રિન્ટિંગ ઇન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, (૨૦૧૯) ૭ એસસીસી ૬૨:

[૨૦૧૯] ૮ એસસીઆર ૯૬૬; ભારત એલ્યુમિનિયમ કંપની વિરુદ્ધ કૈસર એલ્યુમિનિયમ ટેકનિકલ સર્વિસીસ, (૨૦૧૬) ૪ એસસીસી ૧૨૬:[૨૦૧૬] ૧ એસસીઆર ૩૬૪; સતીશ કુમાર વિરુદ્ધ સુરિંદર કુમાર [૧૯૬૯] ૨ એસસીઆર ૨૪૪; બિહાર રાજ્ય ખનિજ વિકાસ નિગમ વિરુદ્ધ એનકોન બિલ્ડર્સ (આઈ) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૦૩) ૭ એસસીસી ૪૧૮:[૨૦૦૩] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૮૧; ધૂલાભાઈ વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય [૧૯૬૮] ૩ એસસીઆર ૬૬૨; વિદ્યા દ્રોલિયા વિરુદ્ધ દુર્ગા ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન, (૨૦૨૧) ૨ એસસીસી ૧:[૨૦૨૦] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૦૧; એમસી ચાકો વિ. સ્ટેટ બેંક ઓફ ત્રાવણકોર (૧૯૬૯) ૨ એસસીસી ૩૪૩:[૧૯૭૦] ૧ એસસીઆર ૬૫૮; હાજી મોહમ્મદ ઈશાક વિરુદ્ધ મોહમ્મદ ઈકબાલ (૧૯૭૮) ૨ એસસીસી ૪૯૩:[૧૯૭૮] ૩ એસસીઆર ૫૭૧; શક્તિ ભોગ ફૂડ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ કોલા શિપિંગ લિમિટેડ (૨૦૦૯) ૨ એસસીસી ૧૩૪:[૨૦૦૮] ૧૩ એસસીઆર ૯૨૫; ટ્રાઇમેક્સ ઇન્ટરનેશનલ એફઝેડઇ લિમિટેડ વિરુદ્ધ વેદાંત [૨૦૨૨] ૪ એસસીઆર ૯૨૬; એલ્યુમિનિયમ લિમિટેડ (૨૦૧૦) ૩ એસસીસી ૧:[૨૦૧૦] ૧ એસસીઆર ૮૨૦; ગ્રેટ ઓફશોર લિમિટેડ વિ. ઈરાની ઓફશોર એન્જિનિયરિંગ એન્ડ કન્સ્ટ્રક્શન કંપની, (૨૦૦૮) ૧૪ એસસીસી ૨૪૦:[૨૦૦૮] ૧૨ એસસીઆર ૫૧૫; એસ. એન. પ્રસાદ વિ. મોનેટ ફાઇનાન્સ લિમિટેડ (૨૦૧૧) ૧ એસસીસી ૩૨૦:[૨૦૧૦] ૧૩ એસસીઆર ૨૦૭; ગોવિંદ રબર લિમિટેડ વિરુદ્ધ મેસર્સ લુઇસ ડ્રેફસ કોમોડિટીઝ, (૨૦૧૫) ૧૩ એસસીસી ૪૭૭:

[૨૦૧૪] ૧૨ એસસીઆર ૪૮૮; સુંદરમ ફાઇનાન્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ એનઈપીસી ઇન્ડિયા લિમિટેડ (૧૯૯૯) ૨ એસસીસી ૪૭૯:[૧૯૯૯] ૧ એસસીઆર ૮૯; પી. મનોહર રેડ્ડી અને બ્રધર્સ વિ. મહારાષ્ટ્ર કૃષ્ણા વેલી ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન, (૨૦૦૯) ૨ એસસીસી ૪૯૪:[૨૦૦૮] ૧૭ એસસીઆર ૧૨૧૭; ટાટા એન્જિનિયરિંગ એન્ડ લોકોમોટિવ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય [૧૯૬૪] ૬ એસસીઆર ૮૮૫; એલઆઈસી વિરુદ્ધ એસ્કોર્ટ્સ લિમિટેડ (૧૯૮૬) ૧ એસસીસી ૨૬૪:[૧૯૮૫] ૩ પૂરક.એસસીઆર ૯૦૯; દિલ્હી ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિ. સ્કિપર કન્સ્ટ્રક્શન કંપની (પી) લિમિટેડ (૧૯૯૬) ૪ એસસીસી ૬૬૨:[૧૯૯૬] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૨૯૫; કપિલા હિંગોરાની વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૧:[૨૦૦૩] ૧ પૂરક.એસસીઆર ૧૭૫; બલવંત રાય સલુજા વિરુદ્ધ એર ઇન્ડિયા (૨૦૧૪) ૯ એસસીસી ૪૦૭:[૨૦૧૪] ૧૪ એસસીઆર ૧૫૧૨; વોડાફોન ઇન્ટરનેશનલ હોલ્ડિંગ બીવી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૧૨) ૬ એસસીસી ૬૧૩:[૨૦૧૨] ૧ એસસીઆર ૫૭૩; કમલા દેવી વિ. તખ્તમલ લેન્ડ, એઆઈઆર ૧૯૬૪ એસસી ૮૫૯:[૧૯૬૪] ૨ એસસીઆર ૧૫૨; બેંગ્લોર ઇલેક્ટ્રિસિટી સપ્લાય કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઇ. એસ. સોલર પાવર (પી) લિમિટેડ (૨૦૨૧) ૬ એસસીસી ૭૧૮:[૨૦૨૧] ૧ SCR ૪૫૩; બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિ. કે. મોહનદાસ (૨૦૦૯) ૫ SCC ૩૧૩:[૨૦૦૯] ૧ એસ. સી. આર. ૧૦૪૫; એમ. દયાનંદ રેડ્ડી વિ. એ. પી. ઔદ્યોગિક ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર

કોર્પોરેશન લિમિટેડ (૧૯૯૩) ૩ એસ. સી. સી. ૧૩૭:[૧૯૯૩] ૨ એસસીઆર ૬૨૯; એ અય્યાસામી વિ. એ. પરમશિવમ, (૨૦૧૬) ૧૦ એસસીસી ૩૮૬:[૨૦૧૬] ૧૧ એસ. સી. આર. ૫૨૧; ભારત સંઘ વિરુદ્ધ ડી. એન. રેવરી, (૧૯૭૬) ૪ એસ. સી. સી. ૧૪૭:[૧૯૭૭] ૧ એસસીઆર ૪૮૩; રૂપ કુમાર વિ. મોહન થેડાની, (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૫૯૫:[૨૦૦૩] ૩ એસસીઆર ૨૯૨; ઓલિમ્પસ સુપરસ્ટ્રક્ચર્સ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ મીના વિજય ખેતાન, (૧૯૯૯) ૫ એસસીસી ૬૫૧:[૧૯૯૯] ૩ એસસીઆર ૪૯૦; રિલાયન્સ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૨૦૧૪) ૭ એસસીસી ૬૦૩:[૨૦૧૪] ૬ એસસીઆર ૪૫૬; એનર્કોન (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ વિરુદ્ધ એનર્કોન જીએમબીએચ, (૨૦૧૪) ૫ એસસીસી ૧:[૨૦૧૪] ૨ એસસીઆર ૮૫૫; એગ્રી ગોલ્ડ એક્ઝિમ લિમિટેડ વિરુદ્ધ શ્રી લક્ષ્મી નિટ્સ એન્ડ વોવેન્સ, (૨૦૦૭) ૩ એસસીસી ૬૮૬:[૨૦૦૭] ૧ એસસીઆર ૧૧૬૧; એસબીપી એન્ડ કંપની વિરુદ્ધ પટેલ એન્જિનિયરિંગ લિમિટેડ (૨૦૦૫) ૮ એસસીસી ૬૧૮:[૨૦૦૫] ૪ પૂરક.એસસીઆર ૬૮૮; ઉત્તરાખંડ પૂર્વ સૈનિક કલ્યાણ નિગમ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઉત્તરી કોલસા ક્ષેત્ર, (૨૦૨૦) ૨ એસસીસી ૪૫૫; પ્રવીણ ઇલેક્ટ્રિકલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ગેલેક્સી ઇન્ફ્રા એન્ડ એન્જિનિયરિંગ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૨૧) ૫ એસસીસી ૬૭૧:[૨૦૨૧] ૧ એસસીઆર ૧૧૬૨; શિન-એટ્સુ કેમિકલ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ અક્ષ ઓપ્ટિફાઇબર લિમિટેડ (૨૦૦૫) ૭ એસસીસી ૨૩૪:[૨૦૦૫] ૨

પૂરક.એસસીઆર ૬૯૯ અને ડોઇશ પોસ્ટ બેંક હોમ ફાઇનાન્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ તડુરી શ્રીધર (૨૦૧૧) ૧૧ એસસીસી ૩૭૫:[૨૦૧૧] ૫ એસસીઆર ૬૭૪– નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

ડાઉ કેમિકલ વિ. ઇસોવર સેન્ટ ગોબેન, વચગાળાનો એવોર્ડ, આઇસીસી કેસ નં. ૪૧૩૧, ૨૩ સપ્ટેમ્બર ૧૯૮૨; પેરિસ કોર્ટ ઓફ અપીલ, ૭ ડિસેમ્બર ૧૯૯૪, વી ૨૦૦૦ (અગાઉ જગુઆર ફ્રાન્સ) વિ. પ્રોજેક્ટ એક્સએસ, રેવ. અરબ. (૧૯૯૬) ૬૭; A, B, C v. D અને લિબિયા રાજ્ય, ૪ A ૬૩૬/૨૦૧૮; ૫ સાઉદી બ્યુટેક લિમિટેડ એટ અલ ફૌઝન ટ્રેડિંગ વિ. સાઉદી અરેબિયન સાઇપેમ લિમિટેડ ૨૫ ઓક્ટોબર ૧૯૯૪નો અપ્રકાશિત ICC વચગાળાનો એવોર્ડ, ૨૯ જાન્યુઆરી ૧૯૯૬ના રોજ DFT દ્વારા પુષ્ટિ, ASA બુલેટિન (૧૯૯૬) વોલ્યુમ ૩ પાનું ૪૯૬; X v. Y એન્જિનિયરિંગ S. p.એ. અને વાય. એસ. પી.A., ૪A _ ૪૫૦/૨૦૧૩, ASA બુલ., ૧૬૦ (૨૦૧૫); પીટરસન ફાર્મ્સ આઈ. એન. સી. વિ. સી. એન્ડ એમ. ફાર્મિંગ લિમિટેડ, [૨૦૦૪] ઇ. ડબલ્યુ. એચ. સી. ૧૨૧; રુસેલ–ઉકલાફ વિ. જી. ડી. સિયરલે એન્ડ કંપની લિમિટેડ [૧૯૭૮] ૧ લોઈડના પ્રતિનિધિ; ધ મેયરલ્ટી એન્ડ કોમનાલિટી એન્ડ સિટિઝન્સ ઓફ ધ સિટી ઓફ લંડન વિ. અશોક સંચેતી, [૨૦૦૮] ઇ. ડબલ્યુ. સી. એ. સિવ ૧૨૮૩; બ્લેકપુલ એન્ડ ફિલ્ડે એરો ક્લબ લિમિટેડ વિ. બ્લેકપુલ બરો કાઉન્સિલ, [૧૯૯૦] ૧ ડબલ્યુ. એલ.

આર. ૧૧૯૫; ડલ્લા રિયલ એસ્ટેટ એન્ડ ટૂરિઝમ હોલ્ડિંગ કંપની વિ. ધાર્મિક બાબતોના મંત્રાલય, પાકિસ્તાન સરકાર [૨૦૧૦] યુકેએસસી ૪૬; મનુચર સ્ટીલ હોંગકોંગ લિમિટેડ વિ. સ્ટાર પેસિફિક લાઇન પ્રાઇવેટ લિમિટેડ [૨૦૧૪] એસજીએચસી ૧૮૧; જીઇ એનર્જી પાવર કન્વર્ઝન ફ્રાન્સ એસએએસ વિ. આઉટોકુમ્પુ સ્ટેઈનલેસ, ૧૪૦ એસ. સીટી. ૧૬૩૭ (૨૦૨૦); અમેરિકન ફ્યુઅલ કોર્પ વિ. ઉટાહ એનર્જી ડેવલપમેન્ટ કંપની, ઇન્ક, ૧૨૨ એફ. ૩ જી ૧૩૦,૧૩૪ (૨ જી સિર ૧૯૯૭); અમેરિકન બ્યુરો, શિપિંગ વિ. ટેનકારા શિપયાર્ડ, ૧૭૦ એફ. ૩ જી ૩૪૯,૩૫૩ (૨ જી સિર ૧૯૯૯); સનકિસ્ટ સોફ્ટ ડ્રિન્ક્સ, ઇન્ક વિ. સન ગ્રોવર્સ, ઇન્ક, ૧૦ એફ. ૩જી ૭૫૩,૭૫૭ (૧૧મી સિર ૧૯૯૩) અને ગ્રિગસન વિ. ક્રિએટિવ આર્ટિસ્ટ એજન્સી, એલએલસી, ૨૧૦ એફ. ૩જી ૫૨૪ (૨૦૦૦); યુનાઇટેડ સ્ટીલવર્કર્સ ઓફ અમેરિકા વિ. વોરિયર એન્ડ ગલ્ફ નેવિગેશન, (૧૯૬૦) ૩૬૩ યુએસ ૫૭૪,૫૮૨; ફિયોના ટ્રસ્ટ એન્ડ હોલ્ડિંગ કંપની વિ. પ્રીવલોવ [૨૦૦૭] યુકેએચએલ ૪૦; સાલોમોન વિ. સાલોમોન [૧૮૯૭] એસી ૨૨; ડીએચએન ફૂડ ડિસ્ટ્રિબ્યુટર્સ લિમિટેડ વિ. ટાવર હેમલેટ્સ લંડન બરો કાઉન્સિલ [૧૯૭૬] ૧ ડબલ્યુએલઆર ૮૫૨ ; બેંક ઓફ ટોક્યો વિ. કારૂન, (૧૯૮૬) ૩ ઓલ ઇઆર ૪૬૮; શિફ અહટ્ર્સ–ગેસેલશાફ્ટ ડેટલેવ વોન એપેન વિ વોસ્ટ આલ્પાઇન ઇન્ટરટ્રેડિંગ, [૧૯૯૭] ઇડબ્લ્યુસીએ સિવ ૧૪૨૦; થ્રુ ટ્રાન્સપોર્ટ મ્યુચ્યુઅલ ઇન્સ્યોરન્સ એસોસિએશન (યુરેશિયા) લિમિટેડ વિ. ન્યૂ ઇન્ડિયા એસ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ [૨૦૦૫]

ઇડબ્લ્યુએચસી ૪૫૫ (કોમ); વેસ્ટ ટેન્કર્સ ઇન્ક. વિ.એલિયાન્ઝ સ્પા, [૨૦૧૨] ઇડબ્લ્યુસીએ સિવ ૨૭; ટેનિંગ રિસર્ચ લેબોરેટરીઝ ઇન્ક વિ. ઓ 'બ્રાયન, [૧૯૯૦] એચસીએ ૮; રાઇનહાર્ટ વિ. હેનકોક પ્રોસ્પેક્ટિંગ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ [૨૦૧૯] એચસીએ ૧૩–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

ભારતીય કાયદા પંચ, 'આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ ૧૯૯૬માં સુધારા', અહેવાલ નં. ૨૪૬ (ઓગસ્ટ ૨૦૧૪); બર્નાર્ડ હનોટીઆઉ અને લિયોનાર્ડો ઓહલરોગ, 'ડાઉ કેમિકલ એવોર્ડની ૪૦મી વર્ષગાંઠ' ૪૦ (૨) એએસએ બુલેટિન ૩૦૦–૩૦૮; યવેસ ડેરેન, 'શું કંપની જૂથનો સિદ્ધાંત છે?' આઇસીસી ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ વર્લ્ડ બિઝનેસ લૉના ડોઝિયરમાં બર્નાર્ડ હનોટીઆઉ અને એરિક શ્વાર્ટઝ (આવૃત્તિઓ), વોલ્યુમ ૭,૧૩૧–૧૪૫; ઑડલી વિલિયમ શેપર્ડ, સ્ટાવ્રોસ બ્રેકૌલાકિસમાં 'થર્ડ પાર્ટી નોન–સિગ્નેટરીઝ ઇન ઇંગ્લિશ આર્બિટ્રેશન લો', જુલિયન લ્યુ, એટ અલ (આવૃત્તિઓ) ધ ઇવોલ્યુશન એન્ડ ફ્યુચર ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન (ક્લુવર લો ઇન્ટરનેશનલ, ૨૦૧૬) ૧૮૩–૧૯૮; ચિટ્ટી ઓન કોન્ટ્રાક્ટ્સ, હ્યુગ બીલ (આવૃત્તિ), (૩૨મી આવૃત્તિ, સ્વીટ એન્ડ મેક્સવેલ, ૨૦૧૫) પેરા <ID ૨> અને પેરા ૧–૧૦૪; એન્ડ્રીજાના મિસોવિક, 'મધ્યસ્થી કરવા માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓને બંધનકર્તા:યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનો અભિગમ '(૨૦૨૧) ૩૭ (૩) આર્બિટ્રેશન ઇન્ટરનેશનલ ૭૪૯–૭૬૮; બર્નાર્ડ હાનોટિયાઉ,' મધ્યસ્થતા કલમ બિન–

હસ્તાક્ષરકર્તાઓ સુધી લંબાવી શકાય:વ્યક્તિઓ, રાજ્યો અથવા જૂથની અન્ય કંપનીઓ?' જટિલ મધ્યસ્થીઓમાં:બહુ–પક્ષીય, બહુ–કરાર, બહુ–મુદ્દો–એક તુલનાત્મક અભ્યાસ 'બર્નાર્ડ હનોટિયાઉ (આવૃત્તિઓ) (બીજી આવૃત્તિ, ૨૦૨૦) ૯૫,૧૯૪; ગેરી બોર્ન, આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતા કાયદો અને પ્રેક્ટિસ (ત્રીજી આવૃત્તિ, ૨૦૨૧); પોલોક અને મુલ્લા, ભારતીય કરાર અને વિશિષ્ટ રાહત અધિનિયમ (૧૪મી આવૃત્તિ, ૨૦૧૬) ૨૩૫; સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ,' આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતામાં પુનઃવિચારણાની સંમતિઃએ જનરલ થિયરી ફોર નોન–સિગ્નેટરીઝ (૨૦૧૭) ૮ જર્નલ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ ડિસ્પ્યુટ સેટલમેન્ટ ૬૧૦,૬૨૧; UNCITRAL મોડલ લો ઓન ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન, ૧૦ જૂન, ૧૯૫૮ના રોજ ન્યૂયોર્કમાં કરવામાં આવેલા કન્વેન્શન ઓન ધ રેકગ્નિશન એન્ડ એન્ફોર્સમેન્ટ ઓફ ફોરેન આર્બિટ્રલ એવોર્ડ્સના આર્ટિકલ II, ફકરો ૨ અને આર્ટિકલ VII, ફકરો ૧ના અર્થઘટનને લગતી ભલામણ, (૭ જુલાઈ, ૨૦૦૬ના રોજ UNCITRAL દ્વારા અપનાવવામાં આવ્યું) ૩૯; રેડફર્ન એન્ડ હન્ટર ઓન ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન (૭મી આવૃત્તિ, ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૨૩) પેરા ૨.૨૩; જયતી સરકાર, 'બિઝનેસ ગ્રૂપ્સ ઇન ઇન્ડિયા' ઇન અસ્લી કોપ્લાન, તાકાશી હિકિનો, અને જેમ્સ લિંકન (આવૃત્તિઓ) ધ ઓક્સફર્ડ હેન્ડબુક ઓફ બિઝનેસ ગ્રૂપ્સ (૨૦૧૦) ૨૯૯; બર્નાર્ડ હનોટિયાઉ, 'કન્સેન્ટ ટુ આર્બિટ્રેશનઃશું આપણે એક સામાન્ય દ્રષ્ટિ ધરાવીએ છીએ?' (૨૦૧૧) ૨૭(૪) આર્બિટ્રેશન ઇન્ટરનેશનલ

૫૩૯,૫૫૪; સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, 'આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતામાં પક્ષોઃ'ધ ઇવોલ્યુશન એન્ડ ફ્યુચર ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન' (૨૦૧૬) ૧૧૯,૧૨૦; UNCITRAL, 'સેટલમેન્ટ ઓફ કોમર્શિયલ ડિસ્પ્યુટ્સઃવ્યાપારી વિવાદોના સમાધાનને લગતા અમુક મુદ્દાઓ પર સંભવિત એકસમાન નિયમોઃસમાધાન, રક્ષણના વચગાળાના પગલાં, આર્બિટ્રેશન કરારનું લેખિત સ્વરૂપઃસેક્રેટરી જનરલનો અહેવાલ 'A/CN ૯/WG II/WP ૧૦૮/ઉમેરો/૧ (૨૬ જાન્યુઆરી ૨૦૦૦); સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ,' આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતામાં પક્ષોઃ'ધ ઇવોલ્યુશન એન્ડ ફ્યુચર ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન' (૨૦૧૬) ૧૧૯,૧૩૭,૧૪૮; યુનિડ્રોઇટ પ્રિન્સિપલ્સ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ કોન્ટ્રાક્ટ્સ, ૨૦૧૬, આર્ટિકલ ૪.૩; સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, 'રીથિંકિંગ કન્સેન્ટ ઇન ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ આર્બિટ્રેશનઃએ જનરલ થિયરી ફોર નોન-સિગ્નેટરીઝ (૨૦૧૭) ૮ જર્નલ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ ડિસ્પ્યુટ સેટલમેન્ટ ૬૧૦,૬૨૧; કરીમ યુસેફ, 'ધ લિમિટ્સ ઓફ કન્સેન્ટઃબહુપક્ષીય મધ્યસ્થતામાં કંપનીઓના જૂથમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓની મધ્યસ્થતાનો અધિકાર અથવા જવાબદારીઃICC ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ વર્લ્ડ્સ બિઝનેસ લૉના દસ્તાવેજો, વોલ્યુમ ૭ (૨૦૧૦) ૭૧,૭૯; આર્બિટ્રેશન પર રસેલ (૨૩મી આવૃત્તિ, ૨૦૦૭) ૯૯ પેરા ૩-૦૧૮; વિકી પ્રિસ્કિચ, 'આર્બિટ્રેશન કરારો માટે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને બંધનકર્તા-પક્ષ દ્વારા અથવા હેઠળ' દાવો કરનાર વ્યક્તિ કોણ છે?' (૨૦૧૯) ૩૫(૩) આર્બિટ્રેશન ઇન્ટરનેશનલ ૩૭૫-૩૮૬; બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી (૫મી

આવૃત્તિ, ૧૯૭૯) ૨૨૪; પી. રામનાથ અય્યરની, ધ લો લેક્સિકન (૧૯૯૭) ૩૩૦,૩૩૧; બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી (પમી આવૃત્તિ, ૧૯૭૯) ૧૩૨૮; રોનાલ્ડ ડ્વોર્કિન, લોઝ એમ્પાયર (બેલ્કનેપ પ્રેસ, હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ ૧૯૮૬) ૨૨૯–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

ન્યાયમૂર્તિશ્રી પામિડીઘંટમ શ્રી નરસિંહના ચુકાદામાં, જે.

ક્લોરો કંટ્રોલ્સ ઇન્ડિયા (પી) લિમિટેડ વિ. સેવર્ન ટ્રેન્ટ વોટર પ્યુરિફીકેશન ઇન્ક., (૨૦૧૩) ૧ એસસીસી ૬૪૧:[૨૦૧૩] ૧ એસ. સી. આર. ૬૯૮–ભૂલભરેલું ગણવામાં આવ્યું.

કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ એસએપી ઇન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૨૨) ૮ એસસીસી ૧; વિદ્યા દ્રોલિયા વિરુદ્ધ દુર્ગા ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન, (૨૦૨૧) ૨ એસસીસી ૧:[૨૦૨૦] ૧૧ એસસીઆર ૧૦૦૧; જેમિની બે ટ્રાન્સક્રિપ્શન પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ઇન્ટિગ્રેટેડ સેલ્સ સર્વિસ લિમિટેડ (૨૦૨૨) ૧ એસસીસી ૭૫૩; જુગલ કિશોર રામેશ્વરદાસ વિરુદ્ધ ગુલબાઈ હોર્મુસજી [૧૯૫૫] ૨ એસસીઆર ૮૫૭; કારવેલ શિપિંગ સર્વિસીસ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ પ્રીમિયર સી ફૂડ્સ એક્ઝિમ (પી) લિમિટેડ (૨૦૧૯) ૧૧ એસસીસી ૪૬૧:[૨૦૧૮] ૧૪ એસસીઆર ૨૮૯; રિકમર્સ વેરવાલ્ટુંગ

જીએમબીએચ વિ. ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન લિમિટેડ (૧૯૯૯) ૧ એસસીસી ૧:[૧૯૯૮] ૩ પૂરક.એસ. સી. આર. ૪૨; એમ. ટી. એન. એલ. વિરુદ્ધ કેનરા બેંક, (૨૦૨૦) ૧૨ એસ. સી. સી. ૭૬૭:[૨૦૧૯] ૧૧ એસસીઆર ૬૬૦; બાબનરાવ રાજારામ પુંડ વિ. સમર્થ બિલ્ડર્સ એન્ડ ડેવલપર્સ, (૨૦૨૨) ૯ એસસીસી ૬૯૧; કેકે મોદી વિ. કેએન મોદી, (૧૯૯૮) ૩ એસસીસી ૫૭૩:[૧૯૯૮] ૧ એસસીઆર ૬૦૧; બિહાર રાજ્ય ખનિજ વિકાસ નિગમ વિરુદ્ધ એનકોન બિલ્ડર્સ (આઈ) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૦૩) ૭ એસસીસી ૪૧૮:[૨૦૦૩] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૮૧૨; શક્તિ ભોગ ફૂડ્સ વિ. કોલા શિપિંગ લિમિટેડ (૨૦૦૯) ૨ એસસીસી ૧૩૪:[૨૦૦૮] ૧૩ એસસીઆર ૯૨૫; સ્મિતા કંડક્ટર્સ વિ. યુરો એલોય્સ, (૨૦૦૧) ૭ એસસીસી ૭૨૮:[૨૦૦૧] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૪૭૭; યુનિસી (ઇન્ડિયા) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઑફ મેડિકલ એજ્યુકેશન એન્ડ રિસર્ચ (૨૦૦૯) ૧ એસસીસી ૧૦૭:[૨૦૦૮] ૧૪ એસસીઆર ૧૦૮; પાવરટેક વર્લ્ડ વાઇડ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ડેલ્વિન ઇન્ટરનેશનલ જનરલ ટ્રેડિંગ એલએલસી (૨૦૧૨) ૧ એસસીસી ૩૬૧:[૨૦૧૧] ૧૩ એસસીઆર ૧૨૨; ગોવિંદ રબર વિ. લૂઇસ ડ્રેફસ કોમોડિટીઝ એશિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૧૫) ૧૩ એસસીસી ૪૭૭:[૨૦૧૪] ૧૨ એસસીઆર ૪૮૮; નિમેટ રિસોર્સિસ ઇન્ક વિ. એસ્સાર સ્ટીલ્સ લિમિટેડ (૨૦૦૦) ૭ એસસીસી ૪૯૭; બેંગ્લોર ઇલેક્ટ્રિસિટી સપ્લાય કંપની લિમિટેડ (બેસ્કોમ) વિ. ઇ. એસ. સોલર પાવર પ્રાઇવેટ લિમિટેડ

(૨૦૨૧) ૬ એસસીસી ૭૧૮; ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. અભિજીત પોલ ૨૦૨૨ એસસીસી ઓનલાઇન એસસી ૧૬૦૫; બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિ. કે. મોહનદાસ (૨૦૦૯) ૫ એસસીસી ૩૧૩:[૨૦૦૯] ૫ એસસીઆર ૧૧૮; ગોધરા ઇલેક્ટ્રિસિટી કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય (૧૯૭૫) ૧ એસસીસી ૧૯૯:[૧૯૭૫] ૨ એસસીઆર ૪૨; મેકડર્મોટ ઇન્ટરનેશનલ ઇન્ક વિ. બર્ન સ્ટાન્ડર્ડ કંપની લિમિટેડ (૨૦૦૬) ૧૧ એસસીસી ૧૮૧:[૨૦૦૬] ૨ પૂરક.એસસીઆર ૪૦૯; ઓએનજીસી વિ. સો પાઇપ્સ લિમિટેડ (૨૦૦૩) ૫ એસસીસી ૭૦૫:[૨૦૦૩] ૩ એસસીઆર ૬૯૧; રૂપ કુમાર વિ. મોહન થેડાની (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૫૯૫:[૨૦૦૩] ૩ એસ. સી. આર. ૨૯૨; સુકન્યા હોલ્ડિંગ્સ વિરુદ્ધ જયેશ એચ. પંડ્યા (૨૦૦૩) ૫ એસ. સી. સી. ૫૩૧: [૨૦૦૩] ૩ એસ. સી. આર. ૫૫૮; ઇન્ડોવાઇન્ડ એનર્જી લિમિટેડ વિરુદ્ધ વેસકેર (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ (૨૦૧૦) ૫ એસ. સી. સી. ૩૦૬:[૨૦૧૦] ૫ એસ. સી. આર. ૨૮૪; ડુરો ફેલ્ગુરા, એસ. એ. વિ.ગંગાવરમ પોર્ટ લિમિટેડ (૨૦૧૭) ૯ SCC ૭૨૯:[૨૦૧૭] ૧૦ એસસીઆર ૨૮૫; ચેરન પ્રોપર્ટીઝ લિમિટેડ વિરુદ્ધ કસ્તુરી એન્ડ સન્સ લિમિટેડ (૨૦૧૮) ૧૬ એસસીસી ૪૧૩: [૨૦૧૮] ૪ એસસીઆર ૧૦૬૩; અમિત લાલચંદ શાહ વિરુદ્ધ ઋષભ એન્ટરપ્રાઇઝીસ (૨૦૧૮) ૧૫ એસસીસી ૬૭૮:[૨૦૧૮] ૬ એસસીઆર ૧૦૦૧; ઓએનજીસી વિ. ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૨૨) ૮ એસસીસી ૪૨; રેકિટ બેન્કિઝર (ઇન્ડિયા) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ.

રેન્ડર્સ લેબલ પ્રિન્ટિંગ ઇન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૧૯) ૭ એસસીસી ૬૨: [૨૦૧૯] ૮ એસસીઆર ૯૬૬; એમટીએનએલ વિ. કેનરા બેંક (૨૦૨૦) ૧૨ એસસીસી ૭૬૭:[૨૦૧૯] ૧૧ એસસીઆર ૬૬૦–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

ડાઉ કેમિકલ વિ. ઇસોવર સેન્ટ ગોબેન.આઇસીસી કેસ નંબર ૪૧૩૧,૨૩ સપ્ટેમ્બર ૧૯૮૨; ડલ્લાહ રિયલ એસ્ટેટ એન્ડ ટૂરિઝમ હોલ્ડિંગ કંપની વિ.ધાર્મિક બાબતોના મંત્રાલય, પાકિસ્તાન સરકારનો કેસ નં. ૯–૨૮૫૩૩, તારીખ ૧૭ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૧ (પેરિસ કોર ડી 'એપલ), [૨૦૧૦] UKSC ૪૬; માલાકોફ કોર્પોરેશન બેરહાદ અને TLEMCEN ડિસેલિનેશન ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની વિરુદ્ધ અલ્જેરિયન એનર્જી કંપની SA અને હાઇફ્લ યુએક્સ લિમિટેડ, કેસ નં. ૨૧–૦૭૨૯૬, તારીખ ૧૩ જૂન ૨૦૨૩ (પેરિસ કોર ડી 'એપલ); પીટરસન ફાર્મ્સ ઇન્ક વિરુદ્ધ C & M ફાર્મિંગ લિમિટેડ [૨૦૦૪] EWHC ૧૨૧ (કોમ); મેયર અને કોમનાલિટી એન્ડ સિટિઝન્સ ઓફ ધ સિટી ઓફ લંડન વિરુદ્ધ અશોક સંચેતી, [૨૦૦૮] EWCA Civ ૧૨૮૩; બેંક ઓફ ટોક્યો લિમિટેડ વિરુદ્ધ કારૂન, [૧૯૮૭] AC ૪૫; કબાબ–જી SAL (લેબનોન) વિરુદ્ધ કોટ ફૂડ ગ્રુપ (કુવૈત), [૨૦૨૧] UKSC ૪૮; મનુચર સ્ટીલ હોંગકોંગ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટાર પેસિફિક લાઇન પ્રાઇવેટ લિમિટેડ [૨૦૧૪]] એસજીએચસી ૧૮૧; જીઇ એનર્જી પાવર કન્વર્ઝન ફ્રાન્સ એસએએસ કોર્પ., એફકેએ કન્વર્ટીમ એસએએસ

વિ. આઉટોકમ્પુ સ્ટેઈનલેસ યુએસએ, એલએલસી, વગેરે., કેસ નં. ૧૮–૧૦૪૮ (૧ જૂન ૨૦૨૦); મેકબ્રો પ્લાનિંગ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ કંપની વિ. ટ્રાયેન્ગલ ઇલેક્ટ્રિક કન્સ્ટ્રક્શન કંપની ઇન્ક., ૭૪૧ એફ. ૨ જી ૩૪૨ (૧૧ મી સિર. ૧૯૮૪); નૌરુ ફોસ્ફેટ રોયલ્ટીઝ, ઇન્ક. વિ.ડ્રેગો ડાઇક ઇન્ટરેસ્ટ્સ, ઇન્ક. ૧૩૮ એફ. ૩ જી ૧૬૦ (૫ મી સિર. ૧૯૯૮); સરહંક ગ્રૂપ વિ. ઓરેકલ કોર્પ, ૪૦૪ એફ. ૩જી ૬૫૭ (૨જી સિર. ૨૦૦૫)–નો ઉલ્લેખ કર્યો.

લેવિસોન, ધ ઇન્ટરપ્રિટેશન ઓફ કોન્ટ્રાક્ટ્સ (૬ ઠ્ઠી આવૃત્તિ, સ્વીટ એન્ડ મેક્સવેલ ૨૦૧૬) પેરા ૨,૨૧,૨૭; ગેરી બોર્ન, ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન, વોલ્યુમ ૧ (૩ જી આવૃત્તિ, ક્લુવર લો ઇન્ટરનેશનલ ૨૦૨૧) ૧૫૩૧; બર્નાર્ડ હનોટિઆઉ, 'પ્રકરણ ૧૪:ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ ઇન ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન 'ઇન લુકાસ એ. મિસ્ટેલિસ એન્ડ જુલિયન ડી. એમ. લ્યુ (એડ), પરવેઝિવ પ્રોબ્લેમ્સ ઇન ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન, વોલ્યુમ ૧૫ (ક્લૂવર લો ઇન્ટરનેશનલ ૨૦૦૬), ૨૮૬; બર્નાર્ડ હનોટિઆઉ,' કન્સેન્ટ ટુ આર્બિટ્રેશનઃશું આપણે એક સામાન્ય દ્રષ્ટિ ધરાવીએ છીએ?' (૨૦૧૧) ૨૭(૪) આર્બિટ્રેશન ઇન્ટરનેશનલ ૫૩૯–નો ઉલ્લેખ.

અન્ય માહિતી વાદગ્રસ્ત હુકમ તેમજ ઉપસ્થિતિ

સિવિલ ઓરિજિનલ/એપેલલેટ જ્યુરિસડીક્શનઃ આર્બિટ્રેશન પિટિશન (સિવિલ) નંબર ૩૮/૨૦૨૦.

આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ની કલમ ૧૧ (૬), કલમ ૧૧ (૧૨) (એ) હેઠળ આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલની નિમણૂક માટેની અરજી.

ની સાથે

એસએલપી (સી) નંબર ૮૬૦૭ અને ૫૮૩૩/૨૦૨૨.

ઉપસ્થિતિ

નકુલ દિવાન, સંજોય ઘોષ, વરિષ્ઠ વકીલો, હીરૂ અડવાણી, દિવ્યકાંત લાહોટી, સુશ્રી મધુર ઝાવર, સુશ્રી વિંધ્ય મેહરા, પરીક્ષિત આહુજા, સુશ્રી પ્રવીણા બિષ્ટ, કાર્તિક લાહોટી, સુશ્રી ગરિમા વર્મા, રાહુલ મહેશ્વરી, સુશ્રી શિવાંગી મલ્હોત્રા, નવદીપ દહિયા, સુશ્રી સંજના ખત્રી, સુશ્રી રિયા ગર્ગ, માનવ નાગપાલ, કરનદીપ દહિયા, જીવન બલ્લવ પાંડા, સુશ્રી શાલિની સતી પ્રસાદ, સતીશ પાધી, સુશ્રી મેહર ટંડન , ગૌરવ શર્મા, સુશ્રી ધૃતિ મહેતા, રોહન નાયક,

સુશ્રી નૂરીન સરના, નીલ ચેટર્જી, સુશ્રી તાંસી ફોતેદાર, સાત્વિક ચંદ્રશેખર, રોહન મંડલ, મેસર્સ ખેતાન એન્ડ કંપની, નગરકટ્ટી કાર્તિક ઉદય, અરજદારના વકીલો.

તુષાર મહેતા, એસ. જી., ડેરિયસ જે. ખંબાટા, રિતિન રાય, સુશ્રી મીનાક્ષી અરોરા, વરિષ્ઠ વકીલો; રજત નાયર, કાર્તિકેય અગ્રવાલ, પરાંતપ સિંહ, રોહિત, રોહન બત્રા, સુશ્રી સોનાલી મલિક, હર્ષવર્ધન અરોરા, તુષાર હાથીરમાની, ઋષભ ભાર્ગવ, ધ્રુવ સેઠી, સુશ્રી વિધિ શાહ, ફરહાદ સોરાબજી, ધીરજ નાયર, મનીષ ઝા, કુમાર કિસલે, પ્રતીક પવાર, સિદ્ધેશ પ્રધાન, સુશ્રી શનાયા સાયરસ ઈરાની, સુશ્રી ઐશ્વા જૈન, યશવર્ધન, શ્રીમતી સ્મિતા કાંત, અપૂર્વ શુક્લા, પુનીત ચાહર, સુશ્રી પ્રભલીન એ. શુક્લા, સુશ્રી ઈશિતા ફરસૈયા, સુશ્રી કૃતિકા નાગપાલ, ચંદ્રતનય ચૌબે, તુષાર અરોરા, અનિરુદ્ધ કૃષ્ણન, બાલાજી શ્રીનિવાસન, શિવ કૃષ્ણમૂર્તિ, સુશ્રી ગૌરી પસરીચા, દેવમ્શુ બહલ, રોહન દીવાન, સામાવાળાઓ માટે વકીલો.

કપિલ સિબ્બલ, ડૉ. એ. એમ. સિંઘવી, એ. એન. હક્સર, વરિષ્ઠ વકીલો, અજય ભાર્ગવ, શ્રીમતી વનિતા ભાર્ગવ, અસીમ ચતુર્વેદી, સુશ્રી ત્રિશાલા ત્રિવેદી, મિલિંદ શર્મા, સુશ્રી મનીષા સિંહ, મેસર્સ ખૈતાન એન્ડ કંપની, ઉજ્જ્વલ એ. રાણા, મેસર્સ ગગરત એન્ડ કંપની માટે હિમાંશુ મહેતા, પલ્લવ મોંગિયા, દેબેશ પાંડા, પ્રત્યુષ મિગલાની, ઓમર અહમદ, પ્રણવ માગો, ઉદભવ

ગાડી, સુશ્રી ચંદ્રિકા શર્મા, શ્રી આદિત્ય કુમાર, કનિષ્ક અગ્રવાલ, વાસ દેવ વર્મા, જ્યોર્જ પોથન પુથીકોટ, સુશ્રી મનીષા સિંહ, સુશ્રી જ્યોતિ સિંહ, આશુ પાઠક, અરુણાવ મુખર્જી, હસ્તક્ષેપકર્તાઓ માટે વકીલો.

A. સંદર્ભ	૪.
બી. પ્રસ્તુતિઓ.	:
C. કાનૂની પૃષ્ઠભૂમિ	૧૬
i. ભારત	૧૬
અ. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ	૨૦
બી. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ પછી કાયદાનો વિકાસ	૨૪
II.ફ્રાન્સ–ડાઉ કેમિકલ્સ કેસ	૨૯
III.સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ	૩૩
IV.ઇંગ્લેન્ડ	૩૪
વિ. સિંગાપોર	૩૭
વી.યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ઑફ અમેરિકા	૩૮
D. મધ્યસ્થતા કરાર	૪૧
આઈ. મધ્યસ્થતાના આધાર તરીકે સંમતિ	૪૧
II.આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષો	૪૫
ઇ. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત	૫૬
૧. અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વ	૫૬

૨. સંમતિ માટે વ્યવહારિક અભિગમ અપનાવવો	૬૧
૩. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત–એક હકીકત આધારિત સિદ્ધાંત	૬૬
૪. પરસ્પર હેતુ નક્કી કરવો	૭૦
૫. થ્રેશોલ્ડ ધોરણ	૮૦
એફ. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ ધરાવે છે	૮૫
૧. પક્ષ અને વ્યક્તિઓ "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" અલગ છે	૮૮
૨. ક્લોરો કંટ્રોલ્સમાં આ અદાલત દ્વારા અપનાવવામાં આવેલો અભિગમ ખોટો છે	૯૨
૩. કલમ હેઠળ નિર્દેશો જારી કરવાની અદાલતોની સત્તા	૯૭
જી. રેફરલ તબક્કે નિર્ધારણનું ધોરણ–કલમ ૮ અને ૧૧	૯૮
એચ. તારણો	૧૦૪

*સંપાદક.નોંધઃમૂળ ચુકાદા મુજબ પૃષ્ઠાંકન.

A. સંદર્ભ

૧. એક સદી કરતાં વધુ સમય પહેલાં, જેમ્સ જોયસે યુલિસિસ પ્રકાશિત કર્યું હતું. જોયસે ચેતનાના પ્રવાહનો વ્યાપક ઉપયોગ કરીને વર્ણનાત્મક તકનીકનો પ્રયોગ કર્યો. તેની આધુનિકતાવાદી વર્ણનાત્મક તકનીકમાં, યુલિસિસને સાહિત્યિક વિવેચકો અને નવલકથાકારો દ્વારા સાહિત્યિક શ્રેષ્ઠ કૃતિ તરીકે બિરદાવવામાં આવે છે. વ્લાદિમીર નાબોકોવ અને ટી. એસ. ઈલિયટ જેવા નવલકથાકારોએ તેને કલાની દૈવી કૃતિ તરીકે બિરદાવી હતી. જો કે, વર્જિનિયા વૂલ્ફ અને એલ્ડસ હક્સલી જેવા અન્ય લોકોએ નવલકથાની તકનીકી અને કંટાળાજનક હોવા બદલ ટીકા કરી હતી. વિવિધ ટીકાઓ છતાં, યુલિસિસનો વારસો ખાસ કરીને ટકી રહ્યો છે કારણ કે તેની પ્રાયોગિક વર્ણનાત્મક તકનીક પરંપરાગત સાહિત્યિક શૈલીને પડકાર આપે છે. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતનો પણ આવો જ કિસ્સો છે–એક આધુનિક સિદ્ધાંત જે આર્બિટ્રેશન કાયદાના પરંપરાગત વિચારોને પડકારે છે. તે કેટલાક લોકો દ્વારા ઉજવવામાં આવે છે, અન્ય ઘણા લોકો દ્વારા તેની નિંદા કરવામાં આવે છે. તેમ છતાં, તેનો વારસો ચાલુ છે.

૨. આ અદાલતના પાંચ ન્યાયાધીશોને ભારતીય મધ્યસ્થતાના ન્યાયશાસ્ત્રમાં 'કંપનીઓના જૂથ' સિદ્ધાંતની માન્યતા નક્કી કરવા માટે બોલાવવામાં આવે છે. આ સિદ્ધાંત એવી જોગવાઈ કરે છે કે કંપનીઓના જૂથમાં કંપની દ્વારા દાખલ કરાયેલ આર્બિટ્રેશન કરાર બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા આનુષંગિકોને બાંધી શકે છે, જો સંજોગો એવા હોય કે જે હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓ બંનેને બાંધવાનો પક્ષોનો પરસ્પર ઇરાદો દર્શાવે. આ સિદ્ધાંત પર કથિત રીતે આ આધાર પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવે છે કે તે પક્ષની સ્વાયત્તતા, કરારની ગોપનીયતા અને અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વ જેવા સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંતોમાં દખલ કરે છે. આ અદાલત સમક્ષ પડકાર એ છે કે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંત અને કોર્પોરેટ કાયદા અને કરાર કાયદાના સારી રીતે સ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંતો વચ્ચે સમાધાન થઈ શકે છે કે કેમ.

૩. આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે, આર્બિટ્રેશન એક્ટ અને કન્સીલીએશન ૧૯૯૬ [૧-"આર્બિટ્રેશન એક્ટ"] ની કલમ ૧૧ (૬) હેઠળની અરજી પર વિચારણા કરતી વખતે, ભારતીય સંદર્ભમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની માન્યતાની ફરીથી તપાસ કરવાની માંગ કરી હતી કે તે કાયદાને બદલે આર્થિક કાર્યક્ષમતા પર વધુ આધારિત છે. ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે (મુખ્ય ન્યાયાધીશ એન. વી. રમન્ના દ્વારા લખાયેલા બહુમતી અભિપ્રાય દ્વારા બોલતા (જેમ તેઓ તે સમયે હતા), અને ન્યાયમૂર્તિ સૂર્યકાંત દ્વારા સંમત અભિપ્રાય)

ભારતીય અદાલતો દ્વારા સિદ્ધાંતના અમલીકરણની શુદ્ધતા પર શંકા વ્યક્ત કરી હતી.

૪. મુખ્ય ન્યાયાધીશ રમન્નાએ ક્લોરો કંટ્રોલ્સ ઇન્ડિયા (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ સેવર્ન ટ્રેન્ટ વોટર પ્યુરિફિકેશન ઇન્ક [૨-(૨૦૧૩) ૧ એસ. સી. સી. ૬૪૧] કેસમાં આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને અપનાવવા માટે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૪૫ માં "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહ પર આધાર રાખવાના અભિગમની ટીકા કરી હતી. તેમણે નોંધ્યું હતું કે આ અદાલતના અનુગામી નિર્ણયોએ તે જોગવાઈઓમાં દેખાતા "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહના અર્થઘટનની પર્યાપ્ત તપાસ કર્યા વિના કલમ ૮ અને ૩૫ માં સિદ્ધાંત સ્થાપિત કર્યો હતો. આ નિર્ણયોમાં સામેલ છેઃચેરન પ્રોપર્ટીઝ લિમિટેડ વિ. કસ્તુરી એન્ડ સન્સ લિમિટેડ [૩-(૨૦૧૮) ૧૬ એસસીસી ૪૧૩], મહાનગર ટેલિફોન નિગમ લિમિટેડ વિ.કેનરા બેંક [૪-(૨૦૨૦) ૧૨ એસ. સી. સી. ૭૬૭], અને ઓઇલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ. [૫-(૨૦૨૨) ૮ એસ. સી. સી. ૪૨] તેમણે એવું પણ અવલોકન કર્યું હતું કે ચુસ્ત જૂથ માળખું અને એકલ આર્થિક એકમ જેવી આર્થિક વિંભાવનાઓનો ઉપયોગ સ્પષ્ટ સ મતિની ગેરહાજરીમાં મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન-હસ્તાક્ષર કરનારને બાંધવા માટે કરી શકાતો નથી.પરિણામે, તેમણે

મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૮,૩૫ અને ૪૫ હેઠળ આવતા "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહના અર્થઘટન પર સ્પષ્ટતા મેળવવા માટે આ બાબતને મોટી બેન્ચને મોકલી હતી, જેમાં નીચેના બે પ્રશ્નો ઘડવામાં આવ્યા હતાઃ

> એ. શું કલમ ૮ અને ૧૧ [૬–કલમ ૧૧ નો સંદર્ભ અજાણતાં લાગે છે કારણ કે "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહ ઉપરોક્ત જોગવાઈમાં જોવા મળતો નથી. તેના બદલે, કલમ ૧૧ ને કલમ ૪૫ તરીકે વાંચવી જોઈએ જ્યાં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહ દેખાય છે.] 'કંપનીઓના જૂથ' સિદ્ધાંતનો સમાવેશ કરવા માટે અર્થઘટન કરી શકાય છે; અને
>
> બી. શું ક્લોરો કંટ્રોલ્સ કેસ (ઉપરોક્ત) અને તેના પછીના ચુકાદાઓ દ્વારા સમજાવવામાં આવેલ 'કંપનીઓના જૂથ' નો સિદ્ધાંત કાયદામાં માન્ય છે.

૫. એક સહમત અભિપ્રાયમાં, ન્યાયમૂર્તિ સૂર્ય કાંતે અવલોકન કર્યું હતું કે સુકન્યા હોલ્ડિંગ્સ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ જયેશ એચ. પંડ્યા [૭–(૨૦૦૩) ૫ એસસીસી ૫૩૧] અને ઈન્ડોવિંડ એનર્જી લિમિટેડ વિરુદ્ધ વેસકેયર (આઈ) લિમિટેડ, [૮–(૨૦૧૦) ૫ એસસીસી ૩૦૬૬] માં ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત)

સમક્ષ આ અદાલતના નિર્ણયોએ ઔપચારિક સંમતિ પર અનુચિત ભાર મૂકીને "કઠોર" અને "પ્રતિબંધિત" અભિગમ અપનાવ્યો હતો.ન્યાયમૂર્તિ સૂર્ય કાંતે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની ઉત્ક્રાંતિને શોધી કાઢી હતી અને અવલોકન કર્યું હતું કે તેણે ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રમાં મક્કમ આધાર મેળવ્યો છે.જો કે, તેમણે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે આ અદાલતે ભારતમાં આ સિદ્ધાંતને લાગુ કરતી વખતે અસંગત અભિગમો અપનાવ્યા હતા, જેને મોટી બેન્ચ દ્વારા સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર છે.તદનુસાર, તેમણે મોટી ખંડપીઠ:– દ્વારા નક્કી કરવા માટે કાયદાના નીચેના પ્રશ્નો પર પ્રકાશ પાડ્યો:

એ. શું કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને કાયદાની કલમ ૮માં વાંચવો જોઈએ કે પછી તે કોઈપણ વૈધાનિક જોગવાઈથી સ્વતંત્ર ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રમાં અસ્તિત્વમાં હોઈ શકે છે કે કેમ;

બી. શું કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત 'એકલ આર્થિક વાસ્તવિકતા' ના સિદ્ધાંતના આધારે ચાલુ રાખવો જોઈએ;

સી. શું કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને પક્ષકારો વચ્ચે મધ્યસ્થી કરવાના સૂચિત સંમતિ અથવા ઉદ્દેશના અર્થઘટનના સાધન તરીકે સમજવો

જોઈએ; અને

ડી. શું અહંકાર બદલવા અને/અથવા કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાના સિદ્ધાંતો જ સૂચિત સંમતિની ગેરહાજરીમાં પણ ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ સિદ્ધાંતને અમલમાં મૂકવાનું વાજબી ઠેરવી શકે છે.

૬. અમે કેસના વાસ્તવિક મેટ્રિક્સને ફરીથી રજૂ કરી રહ્યા નથી, કારણ કે અમને સંદર્ભમાં ઉઠાવવામાં આવેલા વ્યાપક કાનૂની મુદ્દાઓનું સમાધાન કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું છે.આ પ્રક્રિયામાં, અમે ઉપરોક્ત કાનૂની મુદ્દાઓ તેમજ સલાહકાર દ્વારા અમારી સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલા અન્ય આનુષંગિક મુદ્દાઓનો જવાબ આપીશું.

B. રજૂઆતો

૭. આર્બિટ્રેશન પિટિશન નંબર ૩૮/૨૦૨૦ માં અરજદાર વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી હીરૂ અડવાણીએ નીચેની રજૂઆતો કરી હતીઃ

એ. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો આધાર મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બંધાયેલા બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા દ્વારા મૌન અથવા ગર્ભિત સંમતિ છે;

બી. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૨ (૧) (એચ) હેઠળ "પક્ષ" ની વ્યાખ્યા આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનારાઓ સુધી મર્યાદિત ન હોઈ શકે. હકીકતો અને સંજોગો પર આધાર રાખીને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને પણ સામેલ કરવા માટે વ્યાખ્યાને વિસ્તૃત રીતે વાંચવી જોઈએ.

સી. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ પૂરી પાડે છે કે પક્ષો વચ્ચે નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધ પણ બિન-કરારયુક્ત હોઈ શકે છે. વધુમાં, કલમ ૭ (૪) (બી) સૂચવે છે કે હસ્તાક્ષર ન કરનાર મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બંધાયેલો હોઈ શકે છે જો લેખિત સંદેશાવ્યવહાર દરમિયાન તેણે કરાર દ્વારા બંધાયેલો ઇરાદો દર્શાવ્યો હોય; અને

ડી. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત આદર્શ રીતે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા લાગુ થવો જોઈએ. રેફરલના તબક્કે, અદાલતે માત્ર પ્રથમ દૃષ્ટિએ દૃષ્ટિકોણ લેવો જોઈએ અને મધ્યસ્થી કરારમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓ સાથે જોડાવાની જરૂરિયાત નક્કી કરવા માટે તેને મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ પર

છોડવી જોઈએ.

૮. ૨૦૨૨ના એસએલપી (સી) નંબર ૮૬૦૭ માં સામાવાળાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ડેરિયસ જે. ખંબાટાએ નીચેની રજૂઆતો કરી હતીઃ

એ. બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર બનાવી શકાય કે કેમ તે અંગે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની લાગુ પડવાની તપાસ ટચસ્ટોન પરથી થવી જોઈએ. "પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરવો" એ અભિવ્યક્તિ સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો આધાર ન હોઈ શકે;

બી. આ સિદ્ધાંત એ એક સંમતિપૂર્ણ સિદ્ધાંત છે જે નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધ અને પક્ષકારોના આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા પરસ્પર હેતુથી ઉદ્ભવતા વિવાદના અસ્તિત્વ પર આધારિત છે. હસ્તાક્ષર ન કરનારનો ઈરાદો ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત સંચિત પરિબળો પરથી નક્કી થવો જોઈએ;

સી. મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને "વાસ્તવિક" પક્ષ તરીકે

બાંધવા માટે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે નીચેની જરૂરિયાતો પૂરી કરવી આવશ્યક છેઃ

i. તમામ પક્ષો, હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અને બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ બંનેનો પરસ્પર ઈરાદો, આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા છે;

II. મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ દ્વારા સંપૂર્ણ અને બિનશરતી સ્વીકૃતિ; અને

III. આવી સ્વીકૃતિ કાં તો વ્યક્ત અથવા ગર્ભિત હોવી જોઈએ. બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાના સંદર્ભમાં, આવી સ્વીકૃતિ કરારની વાટાઘાટો, કામગીરી અથવા સમાપ્તિમાં ગર્ભિત અને પ્રગટ થશે;

ડી. પક્ષકારોની તેમના નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદોને લવાદમાં મોકલવા માટેની પરસ્પર સંમતિ એ લવાદ કરારનો આવશ્યક ઘટક છે. બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને તેમની સંમતિ નક્કી કર્યા વિના આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવું એ પક્ષની સ્વાયત્તતાના ખ્યાલની વિરુદ્ધ હશે;

ઇ. લવાદ સમજૂતીમાં "પક્ષકાર" નો ખ્યાલ " પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરનાર વ્યક્તિ" ના ખ્યાલથી અલગ છે. પછીની અભિવ્યક્તિ કાર્યવાહીના વ્યુત્પન્ન કારણની કલ્પનાને વ્યક્ત કરે છે જ્યાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર કરાર હેઠળ સ્વતંત્ર અધિકારનો દાવો કરવાને બદલે પક્ષના પેંગડામાં પગ મૂકે છે. લાક્ષણિક દૃશ્યો જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરે છે તે સોંપણી, અવેજીકરણ અને નવીકરણ છે; અને

એફ. 'ચુસ્ત જૂથ માળખું' અને 'એકલ આર્થિક એકમ' જેવી વિભાવનાઓ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો એકમાત્ર આધાર ન હોઈ શકે. આ સિદ્ધાંત માત્ર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષની માલિકી, નિયંત્રણ અથવા દેખરેખ હેઠળ હોવાના કારણે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને બાંધવા માટે લાગુ કરી શકાતો નથી;

૯. આઇએ નંબર ૯૨૭૫૭/૨૦૨૨ માં હસ્તક્ષેપ કરનારાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ ડૉ. એ. એમ. સિંઘવીએ નીચેની રજૂઆતો કરી હતીઃ

એ. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર બંને પક્ષોને આર્બિટ્રેશન કરારને આધિન કરવાના પક્ષકારોના વાસ્તવિક ઉદ્દેશની સાચી અને વાસ્તવિક અસરની રચના કરે છે.

બી. આ સિદ્ધાંત કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાના સિદ્ધાંતનું વાજબી અને કુદરતી વિસ્તરણ છે. જ્યારે સામાન્ય માલિકી અને નિયંત્રણની જરૂરી અને પૂરતી માત્રા અસ્તિત્વમાં હોય ત્યારે જવાબદારી નિભાવવામાં સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ પણ વાજબી છે.

સી. પક્ષકારોનો ઇરાદો મધ્યસ્થી કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ સાથે જોડાવાનો એકમાત્ર આધાર ન હોઈ શકે. અદાલત બિન–સંમતિપૂર્ણ સિદ્ધાંતો પર પણ વિચાર કરી શકે છે જેમ કે કોર્પોરેટ પડદો વીંધવો, અન્ય અસ્તિત્વ અથવા ચુસ્ત જૂથ માળખું; અને

ડી. આર્બિટ્રેશન એક્ટ ભારતીય આર્બિટ્રેશન ન્યાયશાસ્ત્રમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને અપનાવવા પર પ્રતિબંધ મૂકતો નથી અથવા અટકાવતો નથી. તેનાથી વિપરીત, આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટનો વિસ્તૃત ખ્યાલ પ્રદાન કરે છે. વધુમાં, વિધાનસભાએ

હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો દ્વારા અથવા તેના હેઠળ કામ કરતા બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓની વાસ્તવિકતાને ઓળખવા અને સંહિતાબદ્ધ કરવા માટે "કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરે છે" શબ્દો દાખલ કરીને આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૮ માં ખાસ સુધારો કર્યો હતો.

૧૦. ૨૦૨૩ના આઈ. એ. નંબર ૫૬૬૧૫માં મધ્યસ્થી વતી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કપિલ સિબ્બલે નીચેની દલીલો કરી હતીઃ

એ. બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને મધ્યસ્થીની કાર્યવાહીમાં સામેલ કરી શકાય છે, જો કેઃ (i) હસ્તાક્ષર ન કરનાર અને આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષો વચ્ચે એક નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધ છે; અને (ii) હસ્તાક્ષર ન કરનાર આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ની શરતોમાં આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા રહેવાની સંમતિ આપે છે;

બી. મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બંધાયેલા બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાના ઈરાદાને સાબિત કરવાની જવાબદારી બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને સામેલ કરવા માંગતા પક્ષ પર છે;

સી. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ હેઠળની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં રાખીને, આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોવો જોઈએ અને મધ્યસ્થી માટે મૌખિક કરાર ન

હોઈ શકે. અનુલક્ષીને, મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બંધાયેલા બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાનો ઈરાદો વર્તનમાંથી એકત્રિત કરી શકાય છે;

ડી. લવાદ ખાનગી કાયદાના ક્ષેત્રમાં છે, અને પક્ષકારોની પસંદગી અને ઈરાદાની બાબત છે. તેથી, આર્થિક સગવડ, ન્યાય અથવા સમાનતા જેવા પરિબળો મધ્યસ્થતા કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓને બંધનકર્તા બનાવવા માટે આધાર ન હોઈ શકે; અને

ઈ. ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત સંચિત પરિબળોને અલગથી ગણી શકાય નહીં, અને આપેલ તથ્યાત્મક મેટ્રિક્સમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની લાગુતા નક્કી કરવા માટે તેને સર્વગ્રાહી રીતે લાગુ કરવા જોઈએ.

૧૧. એસએલપી (સી) નંબર ૮૬૦૭/૨૦૨૨ માં સામાવાળા વતી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી નકુલ દેવાને નીચેની રજૂઆતો કરી હતીઃ

એ. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત અને એકલ આર્થિક અસ્તિત્વનો સિદ્ધાંત એ કરાર કાયદા અથવા કંપની કાયદામાં કોઈ આધાર વિના સંપૂર્ણપણે

આર્થિક વિભાવનાઓ છે. તેથી, તેઓ મધ્યસ્થતા કરાર દ્વારા બંધાયેલા બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓના હેતુને નિર્ધારિત કરવા માટે લાગુ કરી શકાતા નથી;

બી. આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરવાનો પક્ષનો નિર્ણય તેના દ્વારા બંધાયેલા ન રહેવાના ઉદ્દેશને દર્શાવવાનો આધાર બની શકે છે;

સી. બહુવિધ કરારોની માત્ર હકીકત અથવા કરારની વાટાઘાટોમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા સામેલ હતો તે તેને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવાનો આધાર ન બનાવી શકે; ડી. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૮ અને ૪૫ હેઠળ ઉલ્લેખિત "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો આધાર ન હોઈ શકે; અને

ઇ. કરારના પક્ષકારોના ઇરાદાનું નિર્ધારણ કરારમાં પ્રવેશ કરતી વખતે રાખવામાં આવેલા હેતુ સાથે જ સંબંધિત હોવું જોઈએ, જે કરારના લખાણમાંથી નિરપેક્ષપણે એકત્રિત કરી શકાય છે. જો કે, ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) જે પક્ષોના પરસ્પર હેતુને નિર્ધારિત કરવા માટે પરિણામી અથવા અનુગામી કરારોને ધ્યાનમાં લે છે તે ખોટું છે.

૧૨. આર્બિટ્રેશન પિટિશન નંબર ૩૮/૨૦૨૦ માં સામાવાળા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી રિતિન રાયે નીચેની રજૂઆતો કરી હતીઃ

એ. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭માં આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોવો જરૂરી છે. તેથી, બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની ગર્ભિત સંમતિના આધારે આર્બિટ્રેશન કરાર બનાવી શકાતો નથી;

બી. જટિલ બહુપક્ષીય કરારો એ પક્ષોએ તેમના મનનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કર્યા પછી કરવામાં આવેલી વિગતવાર વાટાઘાટોનું પરિણામ છે. કરારની સ્પષ્ટ શરતોના વિરોધાભાસમાં પક્ષોને હેતુ આપવો એ પક્ષકારોના વાટાઘાટો, લેખિત દસ્તાવેજમાં તેમની સમજણને યાદ કરવાના હેતુને હરાવી દેશે;

સી. એક મધ્યસ્થી કરાર કે જે અમલ કરનારા પક્ષો અને તેમની વચ્ચે સંમત થયેલી મધ્યસ્થી પ્રક્રિયાને નિર્ધારિત કરે છે તે ત્રીજા પક્ષો સુધી તેની પહોંચ વધારવા માટે વાંચી શકાતો નથી;

ડી. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૮ અને ૪૫ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલ "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહમાં શોધી શકાતો નથી; અને

ઇ. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) એ ધ્યાનમાં લેવામાં ભૂલથી નિષ્ફળ ગયું કે શું બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાના વર્તનથી મેળવેલી ગર્ભિત સંમતિ મધ્યસ્થતાની સ્પષ્ટ ઇરાદાની જરૂરિયાતને સંતોષે છે કે કેમ. વધુમાં, ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) એ ખોટી રીતે એવું માન્યું હતું કે અદાલતોને અપવાદરૂપ કેસોમાં આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૮ અથવા ૪૫ હેઠળ બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને આર્બિટ્રેશન માટે મોકલવાની વિવેકબુદ્ધિ છે. આવી વિવેકબુદ્ધિની રજૂઆત ભારતમાં લવાદની પ્રથામાં અનિશ્ચિતતા લાવે છે.

૧૩. ભારત સંઘ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલ શ્રી તુષાર મહેતાએ નીચેની રજૂઆતો કરી હતી:

એ. ભારત UNCITRAL આદર્શ કાયદાનું પાલન કરે છે, તેથી મધ્યસ્થતા કાયદાની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે 'વ્યાપારી તત્વ' અને 'વ્યવસાયિક વિવેક' ની વિભાવનાઓને ધ્યાનમાં લેવી પડશે.

બી. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત આર્બિટ્રેશન એક્ટની એકંદર યોજનામાં સમાયેલ છે. આર્બિટ્રેશન કરાર પરંપરાગત કરાર સુધી મર્યાદિત નથી તે દર્શાવવા માટે કલમ ૭ વ્યાપક શબ્દસમૂહ "કરાર અથવા અન્યથા વ્યાખ્યાયિત સંબંધ" નો ઉપયોગ કરે છે;

સી. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૮માં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દોનો સમાવેશ માત્ર ન્યાયિક સત્તામંડળે તેની સમક્ષના વિવાદને મધ્યસ્થતા માટે મોકલવો જોઈએ એવો આગ્રહ કરવા માટે વ્યક્તિઓની અન્ય શ્રેણીને અધિકાર આપવાનો કાયદાકીય ઉદ્દેશને આગળ વધારવા માટે છે; અને

ડી. જો કલમ ૮ અને ૧૧ હેઠળ રેફરલ કોર્ટ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતના આધારે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરવાના જોઈન્ડરના મુદ્દાને પ્રથમ દૃષ્ટિએ નક્કી કરી શકતી નથી, તો તે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નિર્ણય લેવા માટેના મુદ્દાને સંદર્ભિત કરી શકે છે.

૧૪. એસએલપી (સી) નંબર ૮૬૦૭/૨૦૨૨ માં અરજદાર વતી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી સંજોય ઘોષે નીચેની રજૂઆતો કરી હતીઃ

એ. કલમ ૨ (૧) (એચ) "હસ્તાક્ષરકર્તા" શબ્દનો ઉપયોગ કરે છે અને "હસ્તાક્ષરકર્તા" શબ્દનો ઉપયોગ એવી પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેવા માટે કરે છે કે જ્યાં હસ્તાક્ષર કરનાર બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા ઉત્તરાધિકાર, કાયદાની કામગીરી, સોંપણી અથવા મૃત્યુ દ્વારા હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષના જૂતામાં પ્રવેશ કરે છે; અને

બી. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત મધ્યસ્થી કરારમાં પક્ષકાર ન હોય તેવી સંસ્થા પર જવાબદારી નક્કી કરીને કોર્પોરેટ કાયદાની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરે છે.કરારની વાટાઘાટો અથવા કામગીરીમાં માત્ર ભાગીદારી સ્પષ્ટ સંમતિની ગેરહાજરીમાં આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારને બાંધી શકતી નથી.

૧૫. આઈએ નંબર ૫૮૧૬૮/૨૦૨૩ માં દરમિયાનગીરી કરનારાઓ વતી વિદ્વાન વકીલ શ્રી પલ્લવ મોંગિયાએ રજૂઆત કરી હતી કે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૨(૧)(એચ) પક્ષકારોની વ્યાખ્યાને "હસ્તાક્ષરકર્તાઓ" સુધી મર્યાદિત કરતી નથી. તેના બદલે, વ્યાખ્યાનું અનુમાન કલમ ૭ પરથી લગાવવું પડશે. કલમ ૭(૪) હસ્તાક્ષર ન કરનારા પક્ષકારોની વ્યાખ્યાને વિસ્તૃત કરે છે.

૧૬. એસએલપી (સી) નંબર ૮૬૦૭/૨૦૨૨ માં સામાવાળા વતી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ સુશ્રી મીનાક્ષી અરોરાએ મુખ્ય બાબતમાંથી એસએલપી (સી) નંબર ૮૬૦૭/૨૦૨૨ ને ડી-ટેગિંગ કરવાની દલીલ કરી હતી, જે આર્બિટ્રેશન પિટિશન નંબર ૩૮/૨૦૨૦ છે, કારણ કે પહેલાની તૃતીય પક્ષો સામે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૯ હેઠળ નિર્દેશો જારી કરવાની અદાલતોની સત્તા સાથે વ્યવહાર કરે છે. વધુમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અદાલતો આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓ સામે વચગાળાના નિર્દેશો જારી કરવા માટે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની મદદ લઈ શકે છે.

૧૭. પાંખની બંને બાજુના વકીલો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલો સૂચવે છે કે આ બંધારણીય બેન્ચ મુખ્યત્વે ભારતીય મધ્યસ્થતા ન્યાયશાસ્ત્રમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની માન્યતા નક્કી કરવા માટે બોલાવવામાં આવી છે. જો કે, અન્ય વ્યાપક આનુષંગિક મુદ્દાઓ છે જે વિદ્વાન સલાહકાર દ્વારા ઉઠાવવામાં આવ્યા છે. તેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છેઃ (i) શું આર્બિટ્રેશન એક્ટ મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષકાર તરીકે બિન-હસ્તાક્ષર કરનારને મંજૂરી આપે છે; અને, (ii) શું આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ પક્ષકારોના આચરણના આધારે મધ્યસ્થતાના હેતુને નિર્ધારિત કરવાની મંજૂરી આપે છે કે કેમ. આ બેન્ચ સંદર્ભના ક્રમથી ઉદ્ભવતા મુદ્દાઓ તેમજ ઉપરોક્ત આનુષંગિક મુદ્દાઓને યોગ્ય સમયે

સંબોધિત કરશે.

C. કાનૂની પૃષ્ઠભૂમિ

i. ભારત

૧૮. આર્બિટ્રેશન એક્ટના કાયદા પહેલાં, આર્બિટ્રેશન પરનો કાયદો ૧૯૪૦ના આર્બિટ્રેશન એક્ટ, [૯–"૧૯૪૦ એક્ટ"] આર્બિટ્રેશન (પ્રોટોકોલ અને કન્વેન્શન) એક્ટ ૧૯૩૭ અને ફોરેન એવોર્ડ્સ (રેકગ્નિશન એન્ડ એન્ફોર્સમેન્ટ) એક્ટ ૧૯૬૧માં નોંધપાત્ર રીતે સમાવિષ્ટ હતો. ૧૯૭૮માં ભારતના કાયદા પંચે ૧૯૪૦ના કાયદામાં નોંધપાત્ર સુધારા સૂચવ્યા હતા. વધુમાં, આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર કાયદા પર સંયુક્ત રાષ્ટ્ર આયોગે [૧૦–"UNCITRAL"] ૧૯૮૫માં આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતા પરનો આદર્શ કાયદો [૧૧–"UNCITRAL આદર્શ કાયદો"] અપનાવ્યો હતો. સંયુક્ત રાષ્ટ્રની સામાન્ય સભાએ તમામ સભ્ય દેશોને મધ્યસ્થી પ્રક્રિયાઓના કાયદાને એકરૂપ કરવાના દૃષ્ટિકોણથી તેમના સ્થાનિક કાયદામાં UNCITRAL આદર્શ કાયદો અપનાવવાની ભલામણ કરી હતી [૧૨–UN સામાન્ય સભા, ૪૦મું સત્ર, 'આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર કાયદા પર સંયુક્ત રાષ્ટ્ર આયોગના આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતા પર આદર્શ કાયદો' ૪૦/૭૨ (૧૯૮૫)] મધ્યસ્થતા

સંબંધિત કાયદાને મજબૂત કરવા અને તેમાં સુધારો કરવા માટે મધ્યસ્થતા કાયદો ઘડવામાં આવ્યો હતો. તે યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એ.એલ. મોડલ કાયદો, ન્યૂ યોર્ક સંમેલન અને જીનીવા સંમેલનને અનુરૂપ સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતા સંબંધિત કાયદો લાવ્યો હતો.

૧૯. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૨ (૧) (એચ) "પક્ષ" ને "આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટનો પક્ષ" તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે." "આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ" ને કલમ ૨(૧)(બી) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે જેનો અર્થ "કલમ ૭ માં ઉલ્લેખિત કરાર" થાય છે." કલમ ૭ માન્ય અને બંધનકર્તા આર્બિટ્રેશન કરારના આવશ્યક ઘટકો દર્શાવે છે. તે આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટને પક્ષો દ્વારા તમામ અથવા અમુક વિવાદો કે જે ઉદ્ભવ્યા છે અથવા જે નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધના સંદર્ભમાં તેમની વચ્ચે ઊભી થઈ શકે છે, પછી ભલે તે કરારબદ્ધ હોય કે ન હોય, તે આર્બિટ્રેશન સમક્ષ રજૂ કરવા માટેના કરાર તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. આ જોગવાઈ એ પણ ફરજિયાત બનાવે છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોવો જોઈએ. મધ્યસ્થી કરાર લેખિતમાં હોય છે જો તે આમાં સમાયેલ હોયઃ

(એ) પક્ષો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત દસ્તાવેજ;

(બી) પત્રો, ટેલેક્સ, ટેલિગ્રામ અથવા ટેલિકમ્યુનિકેશનના અન્ય માધ્યમોનું આદાનપ્રદાન જેમાં ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમો દ્વારા સંદેશાવ્યવહારનો સમાવેશ થાય છે જે કરારનો રેકોર્ડ પ્રદાન કરે છે; અથવા

(સી) દાવા અને બચાવના નિવેદનોની આપ-લે જેમાં કરારનું અસ્તિત્વ એક પક્ષ દ્વારા આક્ષેપ કરવામાં આવ્યું હોય અને બીજા દ્વારા નકારવામાં આવ્યું ન હોય.

કલમ ૭ (૫) વધુમાં જણાવે છે કે જો બે શરતો સંતોષાય તો આર્બિટ્રેશન કલમ ધરાવતા દસ્તાવેજના કરારમાં સંદર્ભ એ આર્બિટ્રેશન કરારની રચના કરે છે. આ શરતો પ્રથમ છે, કે કરાર લેખિતમાં છે; અને બીજું, કે સંદર્ભ એ છે કે આર્બિટ્રેશન કલમને કરારનો ભાગ બનાવે છે.

૨૦. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ, કરારની રચના હોવાથી, [૧૩-ભાવેન કન્સ્ટ્રક્શન વિ. એક્ઝિક્યુટિવ એન્જિનિયર, સરદાર સરોવર નર્મદા નિગમ લિમિટેડ, (૨૦૨૨) ૧ એસસીસી ૭૫] પક્ષકારોની સંમતિ પર આધારિત છે કે તેઓ તેમના વિવાદોને વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ વ્યવસ્થામાં રજૂ કરે. સામાન્ય રીતે, આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષ એવા વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓના આધારે

નક્કી કરવામાં આવે છે કે જેઓ આર્બિટ્રેશન કરાર અથવા આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરાર પર હસ્તાક્ષર કરે છે. જો કે, છેલ્લા બે દાયકામાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોના સહયોગી પરનો કાયદો નોંધપાત્ર રીતે વિકસિત થયો છે. ઉત્ક્રાંતિને આશરે બે તબક્કામાં વર્ગીકૃત કરી શકાય છેઃ ક્લોરો કંટ્રોલ્સ પહેલાં (ઉપરોક્ત) અને ક્લોરો કંટ્રોલ્સ પછી (ઉપરોક્ત).

૨૧. પૂર્વ ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) યુગમાં, આ અદાલતે મધ્યસ્થતા કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનારાઓ સુધી મર્યાદિત રાખીને "પક્ષો" નું અર્થઘટન કર્યું હતું. સુકન્યા હોલ્ડિંગ્સ (ઉપરોક્ત) માં અરજદારે હાઈકોર્ટ સમક્ષ આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૮ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી અને કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનારા અને હસ્તાક્ષર ન કરનારા બંને સામે આર્બિટ્રેશન કરાર લાગુ કરવાની માંગ કરી હતી. ઉચ્ચ અદાલતે આ અરજીને એ આધાર પર નકારી કાઢી હતી કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર ન હતા. અપીલમાં, આ અદાલતે ઉચ્ચ અદાલતના નિર્ણયને સમર્થન આપતા નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે જ્યાં દાવાના કેટલાક પક્ષો આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષકારો ન હોય ત્યાં શું કરવું જરૂરી છે. સુમિતોમો કોર્પોરેશન વિ. સી. ડી. સી. ફાઇનાન્શિયલ સર્વિસીસ (મોરેશિયસ) લિમિટેડ, [૧૪–(૨૦૦૮) ૪ એસ. સી. સી. ૯૧] માં આ અદાલતે આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યાપારી લવાદ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે લવાદ કરારનો "પક્ષ" એટલે

ન્યાયિક કાર્યવાહીનો પક્ષ. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં આને સ્પષ્ટ રીતે ભૂલભરેલું માનવામાં આવ્યું હતું, જ્યાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૨(૧)(એચ) ને ધ્યાનમાં રાખીને "પક્ષ" નો અર્થ આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષ હોવો જોઈએ.

૨૨. કલમ ૨(૧)(એચ) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત "પક્ષ" અભિવ્યક્તિનું અર્થઘટન ઈન્ડોવિંડ એનર્જી લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતની વિચારણા માટે આવ્યું હતું. તે કિસ્સામાં, પ્રથમ અને બીજા સામાવાળાઓ દ્વારા વેચાણનો કરાર કરવામાં આવ્યો હતો. આ સમજૂતીમાં બીજા સામાવાળાને 'ખરીદદાર' અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા ઈન્ડોવિંડના પ્રમોટર તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યા હતા. વિવાદ ઊભો થયા પછી, પ્રથમ સામાવાળાએ બીજા સામાવાળા અને ઈન્ડોવિંડ સામે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૧ (૬) હેઠળ અરજી દાખલ કરી. ઈન્ડોવાઈન્ડે આ આરોપનો એ આધાર પર વિરોધ કર્યો હતો કે તે પ્રશ્નમાંના વેચાણ કરારનો પક્ષકાર ન હતો અને તેથી, મધ્યસ્થી કલમ દ્વારા બંધાયેલા રહેવા માટે સંમતિ આપી ન હતી. આ અદાલત સમક્ષનો મુદ્દો એ હતો કે શું વેચાણ કરારમાં સમાવિષ્ટ આર્બિટ્રેશન કરાર ઈન્ડોવાઈન્ડ પર બંધનકર્તા હતો. આ અદાલતે આ આધાર પર મધ્યસ્થતા કરારમાં ઈન્ડોવિંડ સાથે જોડાવાનો ઈનકાર કર્યો હતો કે (i) ઈન્ડોવિંડ વેચાણ કરારમાં હસ્તાક્ષર કરનાર ન હતું; (ii) ઈન્ડોવિંડ અને પ્રમોટર કંપની અલગ અને વિશિષ્ટ કાનૂની અસ્તિત્વ ધરાવતી બે સ્વતંત્ર

કંપનીઓ હતી; અને (iii) ઇન્ડોવાઇન્ડે વેચાણ કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા ન હતા તે હકીકત સૂચવે છે કે તેને મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષકાર ન બનાવવાનો તમામ પક્ષોનો પરસ્પર ઇરાદો હતો.

૨૩. પૂર્વ ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) સ્થિતિ ત્રણ અંતર્ગત ઉપદેશો દ્વારા વર્ગીકૃત કરવામાં આવી હતીઃ (i) મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનારના કહેવા પર મધ્યસ્થીનો ઉપયોગ માત્ર અન્ય હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ સાથેના વિવાદોના સંદર્ભમાં જ કરી શકાય છે; [૧૫–એસ. એન. પ્રસાદ વિ. મોનેટ ફાઇનાન્સ લિમિટેડ, (૨૦૧૧) ૧ એસ. સી. સી. ૩૨૦] (ii) અદાલત મધ્યસ્થી અધિનિયમની જોગવાઈઓનું કડક અર્થઘટન અપનાવશે, ખાસ કરીને બિન–સુધારેલી કલમ ૮ જે મધ્યસ્થી કરારમાં ફક્ત "પક્ષો" ના સંદર્ભને મંજૂરી આપે છે; અને (iii) પક્ષકારોની ઔપચારિક સંમતિ પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો, જેનાથી બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓની મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બંધાયેલા સંમતિ માટેના કોઈપણ અવકાશને બાકાત રાખવામાં આવ્યો હતો. કાયદાની આ સ્થિતિમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર થયો જ્યારે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતના આધારે મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષકારોને મંજૂરી આપી.

અ. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ

૨૪. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતને બહુ–પક્ષીય કરારોના કિસ્સામાં મધ્યસ્થી સંદર્ભ નક્કી કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું જ્યાં આનુષંગિક કરારોની કામગીરી મુખ્ય કરારના અસરકારક અમલ પર નોંધપાત્ર રીતે નિર્ભર હતી. તે કિસ્સામાં, એક વિદેશી સંસ્થા અને એક ભારતીય સંસ્થાએ ક્લોરિનેશન સાધનોના વેચાણ અને વિતરણ માટે સંયુક્ત સાહસ કંપનીનો નિર્માણકર્યું હતું. સંયુક્ત સાહસના સંદર્ભમાં, ભારતીય અને વિદેશી બંને એકમોની સંબંધિત કંપનીઓ પણ સામેલ હતી. પરિણામે, પક્ષોએ કેટલાક આનુષંગિક કરારો કર્યા જેમ કે શેરધારકોના કરાર જેમાં આર્બિટ્રેશન કલમ હતી. કરાર કરનારા તમામ પક્ષોએ શેરધારકોના કરાર સહિત તમામ કરારો પર હસ્તાક્ષર કર્યા ન હતા. જ્યારે પક્ષો વચ્ચે વિવાદ ઊભો થયો, ત્યારે વિદેશી સંસ્થાઓએ સંયુક્ત સાહસને સમાપ્ત કરવાની માંગ કરી. ભારતીય સંસ્થાએ ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ અરજી દાખલ કરીને વિદેશી સંસ્થાઓને કરારો હેઠળ તેમની જવાબદારીઓને નકારી કાઢવાથી રોકવાની જાહેરાતની માંગ કરી હતી. જવાબમાં, વિદેશી સંસ્થાઓએ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને વિવાદોને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવા માટે અરજી કરી હતી કે વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિને કારણે કરારો બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ માટે બંધનકર્તા હતા. ઉચ્ચ ન્યાયાલયના એકલ ન્યાયાધીશે ભારતીય સંસ્થાની અરજીને મંજૂર કરી હતી, જેને ઉચ્ચ ન્યાયાલયની ખંડપીઠે રદ કરી હતી. આ

અદાલત સમક્ષનો પ્રાથમિક મુદ્દો આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૪૫ની મર્યાદા અને અવકાશ સાથે સંબંધિત હતો. આ અદાલતે આ મુદ્દાને નીચેની શરતોમાં ઘડ્યો હતોઃ

> " ૧.૩.એવા કિસ્સામાં કે જ્યાં વિવિધ પક્ષો વચ્ચે બહુવિધ કરારો પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવે છે અને જ્યાં કેટલાકમાં આર્બિટ્રેશન કલમ હોય છે અને અન્યમાં ન હોય અને વધુમાં પક્ષકારો અદાલત (દાવામાં) અને આર્બિટ્રેશન કરારની સામેની કાર્યવાહીમાં સમાન રીતે સામાન્ય ન હોય, વિવાદોનો સંપૂર્ણ અથવા આંશિક સંદર્ભ આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલને આપી શકાય છે, ખાસ કરીને, જ્યાં કાર્યવાહી માટેના પક્ષો આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષ હેઠળ અથવા તેના દ્વારા દાવો કરી રહ્યા હોય.

૨૫. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૪૫ તેના બિન–સુધારેલા સ્વરૂપમાં નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

> "૪૫. પક્ષોને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવાની ન્યાયિક સત્તાની સત્તા— ભાગ ૧ અથવા સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ (૫/૧૯૦૮) માં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, ન્યાયિક સત્તાધિકારી, જ્યારે કોઈ બાબતમાં

કાર્યવાહી હાથ ધરે છે, જેના સંબંધમાં પક્ષકારોએ કલમ ૪૪ માં ઉલ્લેખિત કરાર કર્યો છે, ત્યારે પક્ષકારોમાંથી કોઈ એકની વિનંતી પર અથવા તેના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી કોઈપણ વ્યક્તિની વિનંતી પર, પક્ષકારોને મધ્યસ્થતા માટે સંદર્ભિત કરશે, કે ઉપરોક્ત કરાર રદબાતલ, નિષ્ક્રિય અથવા અમલ કરવામાં અસમર્થ છે. (ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

કલમ ૪૫ની ભાષાને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે "કોઈપણ વ્યક્તિ" અભિવ્યક્તિ બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને સામેલ કરવા માટે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનારા "પક્ષો" થી આગળના અવકાશને વિસ્તૃત કરવાના કાયદાકીય ઉદ્દેશને પ્રતિબિંબિત કરે છે. જો કે, કોર્ટે નોંધ્યું હતું કે આવા બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોએ "હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ" દાવો કરવો જરૂરી છે." આમ, આ અદાલતે સ્વીકાર્યું કે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર અને તૃતીય પક્ષ અથવા તૃતીય પક્ષ દ્વારા દાવો કરનાર બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા વચ્ચે આર્બિટ્રેશન શક્ય છે.

૨૬. આ અદાલત સમક્ષનો આગામી મુદ્દો એ નક્કી કરવાનો હતો કે હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર વચ્ચે પછીનાને 'દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો' કરવા માટે કોઈ કાનૂની સંબંધ છે કે કેમ. અદાલતે નોંધ્યું હતું કે

કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત આંતરરાષ્ટ્રીય સંદર્ભમાં અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલો દ્વારા હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ તરીકે સમાન કોર્પોરેટ જૂથની અંદર બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર સંલગ્ન અથવા ભગિની સંસ્થાને મધ્યસ્થતા કરાર સાથે જોડવા માટે વિકસાવવામાં આવ્યો છે, જો ત્યાં તમામ પક્ષકારોનો પરસ્પર હેતુ હોય તો. આ અદાલતે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે "પક્ષકારોનો ઈરાદો" એ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો અંતર્ગત સિદ્ધાંત છે. તેણે અવલોકન કર્યું:

> "૭૨. આ એ સિદ્ધાંતને વિકસિત કરે છે કે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને મધ્યસ્થતાને આધિન કરી શકાય છે જો આ વ્યવહારો કંપનીઓના જૂથ સાથે હોય અને હસ્તાક્ષર કરનાર તેમજ બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો બંનેને બાંધવાનો પક્ષોનો સ્પષ્ટ ઈરાદો હોય. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, "પક્ષકારોનો ઈરાદો" એ એક ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ લક્ષણ છે જે હસ્તાક્ષર કરનાર તેમજ હસ્તાક્ષર ન કરનારા પક્ષકારોને સામેલ કરવા માટે મધ્યસ્થતાના અવકાશને કહી શકાય તે પહેલાં સ્થાપિત થવું આવશ્યક છે. (ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

૨૭. અદાલતે એવું માન્યું હતું કે બિન–હસ્તાક્ષર કરનારને ચાર નિર્ણાયક પરિબળોના આધારે "અપવાદરૂપ કેસો" માં "તેમની પૂર્વ સંમતિ વિના"

મધ્યસ્થતાને આધિન કરી શકાય છેઃ

(i) પક્ષ સાથે સીધો સંબંધ કે જેણે મધ્યસ્થતા કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે;

(ii) વિષયની સીધી સમાનતા અને પક્ષો વચ્ચેનો કરાર સંયુક્ત વ્યવહાર છે;

(iii) વ્યવહાર સંયુક્ત પ્રકૃતિનો હોવાથી, જેમાં સામાન્ય ઉદ્દેશ હાંસલ કરવા માટે પૂરક અથવા આનુષંગિક કરારોની સહાય, અમલ અને કામગીરી વિના અને વિવાદ પર સામૂહિક અસર વિના માતૃ કરારની કામગીરી શક્ય ન હોય; અને

(૪) આવા પક્ષકારોનો સંયુક્ત સંદર્ભ ન્યાયના હેતુઓને પૂર્ણ કરશે.

૨૮. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે સ્વીકાર્યું હતું કે બહુ–પક્ષીય કરારને સંડોવતા સંયુક્ત વ્યવહારોના કેસો વિચિત્ર પડકારોને જન્મ આપે છે જ્યાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓને તેમના કાનૂની સંબંધો અને કરારની જવાબદારીઓના પ્રદર્શનમાં સંડોવણીને કારણે વિવાદમાં ફસાવવામાં આવી શકે છે.આવી પરિસ્થિતિઓને સુધારવા માટે, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે

કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને આર્બિટ્રેશન કરારમાં "સહી કરનાર તેમજ હસ્તાક્ષર ન કરનારા પક્ષો બંનેને બાંધવાનો પક્ષોનો સ્પષ્ટ ઈરાદો" નક્કી કરવા માટે તથ્યો અને સંજોગોનું વ્યવસ્થિત મૂલ્યાંકન કરવા માટે લાગુ કરી શકાય છે.

૨૯. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) એવી પરિસ્થિતિનો સામનો કરી રહ્યું હતું કે જ્યાં સંયુક્ત સાહસ કરારની સફળતા તમામ આનુષંગિક કરારોની પરિપૂર્ણતા પર આધારિત હતી. આ સંદર્ભમાં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે તમામ આનુષંગિક કરારો મૂળ કરાર સાથે સંબંધિત છે અને આનુષંગિક કરારો આંતરિક રીતે એકબીજા સાથે એટલા જોડાયેલા છે કે તેમને અલગ કરી શકાતા નથી. અદાલતના દૃષ્ટિકોણમાં આ સૂચવે છે કે પિતૃ કરાર અને આનુષંગિક કરારોમાંથી ઉદ્ભવતા તમામ વિવાદોને મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલમાં મોકલવાનો પક્ષકારોનો ઈરાદો છે.

૩૦. વધુમાં, આ અદાલતે "કાનૂની સંબંધ" શબ્દસમૂહને તેમના હેઠળ અથવા તેમના દ્વારા દાવો કરનાર વ્યક્તિ સાથે હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષના સંબંધનો અર્થ સમજાવ્યો. તેમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે તમામ કરારો પર "કેટલાક પક્ષો અથવા તેમની હોલ્ડિંગ કંપનીઓ અથવા જે કંપનીઓમાં હસ્તાક્ષર કરનાર કંપનીનું વિલિનીકરણ થયું હતું" દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા."

જો કે આ કંપનીઓએ તમામ કરારો માટે કાગળ પર પેન મૂક્યું ન હતું, તેમ છતાં તેઓ હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોના હિતમાં અથવા પેટાકંપનીઓના વંશજો હતા અને તેથી કરારના પક્ષો દ્વારા અથવા હેઠળ "દાવો" અભિવ્યક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવશે. આ સંદર્ભમાં કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે એક જ કોર્પોરેટ જૂથનો ભાગ હોવાથી, હસ્તાક્ષર ન કરનારી કંપનીઓના હિતો મુખ્ય કંપની અને સંયુક્ત સાહસ કંપનીના હિતો માટે પ્રતિકૂળ નથી. તેથી, કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતએ હસ્તાક્ષરકર્તા દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરવા માટે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા માટેનો આધાર બનાવ્યો. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) એ ગુણોત્તર નિર્ધારિત કરે છે કે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને મધ્યસ્થી કરારમાં પક્ષકાર બનાવી શકાય છે, જે હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરે છે, જો સંજોગો વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ, વિષયની સીધી સમાનતા અને હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સાથે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાના સીધા સંબંધના આધારે પક્ષકારોના પરસ્પર હેતુને દર્શાવે છે.

બી. ક્લોરો કંટ્રોલ પછી કાયદાનો વિકાસ

૩૧. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) પછી, ભારતના કાયદા પંચે ૨૦૧૭માં આર્બિટ્રેશન એક્ટમાં સુધારાની ભલામણ કરતો અહેવાલ પ્રકાશિત કર્યો હતો.

પંચે અવલોકન કર્યું હતું કે કલમ ૪૫ માં વપરાયેલ અને સમજાયેલ શબ્દસમૂહ "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરવો" કલમ ૮ ની અનુરૂપ જોગવાઈમાં ગેરહાજર છે. આ વિસંગતતાને દૂર કરવા માટે, એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૨(૧)(એચ) હેઠળ "પક્ષ" ની વ્યાખ્યામાં સુધારો કરવામાં આવે, જેમાં "આવા પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરનાર વ્યક્તિ" શબ્દનો પણ સમાવેશ થાય." [૧૬–ભારતીય કાયદા પંચ, 'આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ ૧૯૯૬માં સુધારા', અહેવાલ નંબર ૨૪૬ (ઓગસ્ટ ૨૦૧૪)].૨૦૧૬ માં, વિધાનસભાએ આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૪૫ ને અનુરૂપ લાવવા માટે કલમ ૮ માં સુધારો કર્યો હતો. બિન–સુધારેલી કલમ ૮(૧) એ જોગવાઈ કરી હતી કે આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષ આર્બિટ્રેશનના સંદર્ભ માટે અરજી કરી શકે છે. સુધારેલી કલમ ૮(૧) એ જોગવાઈ કરી હતી કે "આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષકાર અથવા તેના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી કોઈપણ વ્યક્તિ" આર્બિટ્રેશનનો સંદર્ભ મેળવી શકે છે. જો કે, વિધાનસભાએ આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૨ (૧) (એચ) અથવા કલમ ૭ની ભાષામાં કોઈ ફેરફાર કર્યો નથી. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) અને કલમ ૮ માં સુધારાથી, આ અદાલતના અનુગામી નિર્ણયોએ મધ્યસ્થી કરારોમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓને જોડવા માટે કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

૩૨. ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલત સમક્ષનો મુદ્દો એ હતો કે શું

મધ્યસ્થી અધિનિયમની કલમ ૩૫ હેઠળ હસ્તાક્ષર ન કરનાર, જે મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનારાઓમાંથી એકના નોમિની હતા અને હસ્તાક્ષર કરનારાઓ વચ્ચેના અંતર્ગત કરારના સીધા લાભાર્થી હતા, તેમની સામે મધ્યસ્થી ચુકાદાનો અમલ કરી શકાય કે કેમ. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૩૫ જણાવે છે કે આર્બિટ્રલ એવોર્ડ "તેમના હેઠળ દાવો કરનારા પક્ષો અને વ્યક્તિઓ માટે અનુક્રમે અંતિમ અને બંધનકર્તા રહેશે." આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે "તેમના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓ" અભિવ્યક્તિ એ દરેક વ્યક્તિનો ઉલ્લેખ કરે છે જેની ક્ષમતા અથવા સ્થિતિ કાર્યવાહીના પક્ષકાર તરીકે સમાન છે. તેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા, હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોમાંથી એકનો ઉમેદવાર હોવાથી, મધ્યસ્થી એવોર્ડ દ્વારા બંધાયેલો હતો કારણ કે તે હસ્તાક્ષર કરનાર હેઠળ દાવો કરી રહ્યો હતો.

૩૩. ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતનું અર્થઘટન કર્યું હતું કે તેનો સાચો હેતુ પક્ષકારોના સામાન્ય હેતુને લાગુ કરવાનો છે જ્યાં સંજોગો સૂચવે છે કે હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓ બંને બંધાયેલા હોવાનો ઈરાદો હતો. આપણામાંના એક (ડી. વાય. ચંદ્રચુડ જે.) એ ભારતીય સંદર્ભમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની ઉત્ક્રાંતિને નીચેની શરતોમાં સમજાવી:

"૨૩. જેમ જેમ કાયદો વિકસિત થયો છે તેમ તેમ તેણે સ્વીકાર્યું છે કે આધુનિક વ્યવસાયિક વ્યવહારો ઘણીવાર બહુવિધ સ્તરો અને કરારો દ્વારા કરવામાં આવે છે. કંપનીઓના જૂથમાં વ્યવહારો થઈ શકે છે. જે સંજોગોમાં તેઓ તેમાં પ્રવેશ્યા છે તે એક જ જૂથમાં હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર બંને સંસ્થાઓને બાંધવાનો ઈરાદો પ્રતિબિંબિત કરી શકે છે. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ દ્વારા બિન-હસ્તાક્ષર કરનારને બંધાયેલા રાખવામાં, કોર્ટ વ્યવહારોને વ્યવસાયિક અર્થ સાથે સુસંગત અર્થ આપીને બાબતનો સંપર્ક કરે છે જેનો હેતુ તેમને સોંપવાનો હતો. તેથી, કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ સાથે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાનો સંબંધ, વિષય-બાબતની સમાનતા અને વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ જેવા પરિબળો સંતુલનમાં વજન ધરાવે છે. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત અનિવાર્યપણે પક્ષો વચ્ચે પરસ્પર ધારેલા ઉદ્દેશની પરિપૂર્ણતાને સરળ બનાવવાનો છે, જ્યાં સંજોગો સૂચવે છે કે હેતુ હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓ બંનેને બાંધવાનો હતો. પ્રયાસ એ છે કે વ્યવસાયિક વ્યવસ્થાના સાચા સારને શોધવાનો અને વ્યાપારી વ્યવસ્થાના સ્તરબદ્ધ માળખામાંથી ગૂંચ કાઢવાનો છે, જે ઔપચારિક રીતે હસ્તાક્ષર કરનાર નથી પરંતુ હસ્તાક્ષર કરનારની ક્રિયાઓથી બંધાયેલ હોવાની જવાબદારી ધારણ કરે છે.(ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

૩૪. ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ણય એવું માને છે કે કંપનીઓના જૂથનો

સિદ્ધાંત મધ્યસ્થી કરારના નિર્માણ, કરારમાં પ્રવેશ કરતી વખતે અસ્તિત્વમાં રહેલા સંજોગો અને અંતર્ગત કરારની કામગીરી પર બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને બાંધવા માટે લાગુ કરવામાં આવે છે.તેમ છતાં, એ નોંધવું આવશ્યક છે કે ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત) એ બિન–હસ્તાક્ષર કરનારને આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર બનાવવા માટે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત લાગુ કર્યો ન હતો. તેના બદલે, આ અદાલતે કલમ ૩૫ હેઠળ બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પર મધ્યસ્થી ચુકાદાને આ આધાર પર બંધનકર્તા બનાવ્યો કે તે એવા પક્ષ હેઠળ દાવો કરી રહ્યો હતો કે જેણે મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા.

૩૫. અમિત લાલચંદ શાહ વિરુદ્ધ ઋષભ એન્ટરપ્રાઇઝીસ, [૧૭–(૨૦૧૮) ૧૫ એસ. સી. સી. ૬૭૮] માં આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ એક જ વ્યાપારી પ્રોજેક્ટ માટે ચાર એકબીજા સાથે જોડાયેલા કરારોમાંથી ઉદ્ભવતા મધ્યસ્થી વિવાદનો સામનો કરી રહી હતી. મુદ્દો એ હતો કે શું તમામ પક્ષોને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવા માટે ચાર કરારો એકબીજા સાથે જોડાયેલા હતા. તે કિસ્સામાં, તમામ પક્ષોએ આર્બિટ્રેશન કલમ ધરાવતા મુખ્ય કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા ન હતા. આ અદાલતે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) આધાર રાખ્યો હતો કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા, જે એકબીજા સાથે જોડાયેલા કરારનો પક્ષ છે, તે મુખ્ય કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમ દ્વારા બંધાયેલો હશે. તે અવલોકન કરે છે કે વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને, વિવિધ કરારોના પક્ષો વચ્ચેના

વિવાદોને તે બધાને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલીને અસરકારક રીતે ઉકેલી શકાય છે.

૩૬. સમય જતાં, આ અદાલતે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતના આહ્વાન માટે કેટલાક વધારાના પરિબળોને ઓળખી કાઢ્યા છે. રેકિટ બેન્કિઝર (ઇન્ડિયા) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ રેન્ડર્સ લેબલ પ્રિન્ટિંગ ઇન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, [૧૮-(૨૦૧૯) ૭ એસ. સી. સી. ૬૨] કેસમાં આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૧ (૬) હેઠળ આર્બિટ્રેટરની નિમણૂકની અરજી પર કાર્યવાહી કરી રહી હતી. આ અદાલતે પ્રથમ દૃષ્ટિએ અવલોકન કર્યું હતું કે પક્ષકારો કંપનીઓના એક જ જૂથના હતા. ત્યારબાદ, આ અદાલત સમક્ષ મુદ્દો એ હતો કે શું અંતર્ગત કરારની વાટાઘાટોમાં તેમની ભાગીદારીના આધારે હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનારા બંને પક્ષોને બાંધવાનો પક્ષોનો સ્પષ્ટ ઇરાદો હતો કે કેમ. અદાલતે એવું માન્યું હતું કે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ, કોર્પોરેટ જૂથનો એક ઘટક ભાગ હોવા છતાં, "કરારની પહેલાની વાટાઘાટોની પ્રક્રિયા અથવા તેના અમલ સાથે કોઈ કારણભૂત જોડાણ નથી, ગમે તે હોય." આમ, વાટાઘાટોમાં બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષની ભાગીદારી અને અંતર્ગત કરારની કામગીરીને પક્ષકારોના આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા રહેવાના ઇરાદાના મુખ્ય નિર્ધારક તરીકે ગણવામાં આવી હતી.

૩૭. કેનરા બેંક (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત "એક આર્થિક એકમ" ના સિદ્ધાંતના આધારે લાગુ કરી શકાય છે. તે કિસ્સામાં, હકીકતો એ હતી કે કેનરા બેંકની સંપૂર્ણ માલિકીની પેટાકંપની કેનબેંક ફાઇનાન્શિયલ સર્વિસીસ લિમિટેડ [૧૯–"કેનફિના"] એ એમ. ટી. એન. એલ. દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા બોન્ડ્સમાં સબ્સ્ક્રાઇબ કર્યું હતું. ત્યારબાદ કેનફિનાએ બોન્ડ્સને કેનરા બેંકમાં ટ્રાન્સફર કર્યા હતા. આખરે, એમ.ટી.એન.એલ. એ બોન્ડ્સ રદ કર્યા જેના કારણે પક્ષો વચ્ચે વિવાદ વધ્યો. કેનેરા બેંકે એમ.ટી.એન.એલ. દ્વારા બોન્ડ્સ રદ કરવાને પડકારતી દિલ્હી હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી. ઉચ્ચ અદાલતે પક્ષકારોને મધ્યસ્થતા માટે મોકલ્યા હતા, પરંતુ કેનેરા બેંકે CANFINAની કાર્યવાહીને પડકારી હતી. આ અદાલતે કેનરા બેંકના વાંધાને આ આધાર પર ફગાવી દીધો હતો કે કેનફિના મધ્યસ્થીની કાર્યવાહી માટે જરૂરી અને યોગ્ય પક્ષ છે, જે બોન્ડ્સનો મૂળ ખરીદનાર છે. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની રૂપરેખાઓ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, આ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે આ સિદ્ધાંતને "એવા કિસ્સાઓમાં પણ લાગુ કરી શકાય છે જ્યાં મજબૂત સંગઠનાત્મક અને નાણાકીય જોડાણો સાથે ચુસ્ત જૂથ માળખું હોય, જેથી એક જ આર્થિક એકમ અથવા એક જ આર્થિક વાસ્તવિકતા રચાય."

૩૮. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંત સાથે સંકળાયેલા નિર્ણયોની શ્રેણીમાં

છેલ્લો નિર્ણય ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતનો ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચનો નિર્ણય છે. તે કિસ્સામાં, ઓએનજીસીએ શિપિંગ જહાજ ચલાવવા માટે ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝિસ સાથે કરાર કર્યો હતો. પક્ષકારો વચ્ચે વિવાદ ઊભો થયા પછી, ઓએનજીસીએ ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝિસ અને ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝની સહયોગી કંપની જિંદાલ ડ્રિલિંગ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ સામેના કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમ લાગુ કરી હતી. આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલે જિંદાલ ડ્રિલિંગ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ સામેના દાવાને આ આધાર પર આગળ વધારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો કે તેણે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા નથી. ઓએનજીસી દ્વારા આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૩૭ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલમાં, ઉચ્ચ અદાલતે ટ્રિબ્યુનલના નિર્ણયને સમર્થન આપ્યું હતું. હાઈકોર્ટના નિર્ણયને બંધારણની કલમ ૧૩૬ હેઠળ આ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો. આ અદાલતે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) અને મંજૂરી સાથેના અનુગામી નિર્ણયોને ટાંકીને ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત કંપનીને એવા જૂથમાં બાંધવા માટે લાગુ કરી શકાય છે જે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર નથી. અદાલતે એવું માન્યું હતું કે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત સંચિત પરિબળો ઉપરાંત, કરારની કામગીરી પણ અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા મધ્યસ્થતા કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારને બાંધવા માટે ધ્યાનમાં લેવાનું એક આવશ્યક પરિબળ હતું. આખરે, આ અદાલતે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલના નિર્ણયને આ આધાર પર રદ કર્યો કે તે ઓ.એન.જી.સી.

દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી અરજીને સંબોધવામાં નિષ્ફળ રહી અને આ બાબતને નવેસરથી નિર્ણય લેવા માટે ટ્રિબ્યુનલને પરત મોકલી દીધી.

II. ફ્રાન્સ–ડાઉ કેમિકલ્સ કેસ

૩૯. આર્બિટ્રેશન કાયદામાં કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત મુખ્યત્વે આંતરરાષ્ટ્રીય આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયોમાંથી ઉદ્ભવે છે. સિદ્ધાંતની રૂપરેખાનું વિશ્લેષણ કરવા આગળ વધતા પહેલા, આંતરરાષ્ટ્રીય સંદર્ભમાં તેના મૂળ અને વિકાસને સમજવું જરૂરી છે. આવા વિશ્લેષણ ખાસ કરીને સુસંગત છે કારણ કે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતના સંદર્ભમાં આ અદાલત દ્વારા કોઈ પણ અધિકૃત નિર્ણય આર્બિટ્રેશન કરારોમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ સાથે જોડાવાના જટિલ મુદ્દા પર આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે સ્વીકૃત સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ.

૪૦. આ સિદ્ધાંતની ઉત્પત્તિ મુખ્યત્વે ફ્રાન્સમાં આપવામાં આવતા સંખ્યાબંધ આર્બિટ્રેશન પુરસ્કારોને આભારી છે.તેમાંથી સૌથી અગ્રણી કેસ નંબર ૪૧૩૧, [૨૦–ડાઉ કેમિકલ વિ. ઇસોવર સેન્ટ ગોબેન, ઇન્ટરિમ એવોર્ડ, આઇસીસી કેસ નંબર ૪૧૩૧,૨૩ સપ્ટેમ્બર ૧૯૮૨] માં આઇસીસી ટ્રિબ્યુનલ

દ્વારા ચાર દાયકા પહેલા આપવામાં આવેલ વચગાળાનો એવોર્ડ છે, જે ડાઉ કેમિકલ્સ કેસ તરીકે વધુ લોકપ્રિય છે.તે કિસ્સામાં, ડાઉ કેમિકલ (વેનેઝુએલા) એ ફ્રેન્ચ કંપની સાથે કરાર કર્યો હતો, જેણે પાછળથી ફ્રાન્સમાં થર્મલ આઇસોલેશન ઉત્પાદનોના વિતરણ માટે ઇસોવર સેન્ટ ગોબેનને અધિકારો સોંપ્યા હતા. ત્યારબાદ ડાઉ કેમિકલ (વેનેઝુએલા) એ ડાઉ કેમિકલ એજીને કરાર સોંપ્યો, જે ડાઉ કેમિકલ કંપની–હોલ્ડિંગ કંપનીની પેટાકંપની હતી. ત્યારબાદ, ડાઉ કેમિકલ એજીની પેટાકંપની ડાઉ કેમિકલ યુરોપએ ત્રણ કંપનીઓ સાથે સમાન કરાર કર્યો, જેણે પછીથી ઇસોવર સેન્ટ ગોબેનને કરાર સોંપ્યો. બંને કરારમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે વિતરકોને ઉત્પાદનોની ડિલિવરી ડાઉ કેમિકલ ફ્રાન્સ અથવા ડાઉ કેમિકલ કંપનીની અન્ય કોઈપણ પેટાકંપની દ્વારા કરવામાં આવશે. ફ્રેન્ચ અદાલતો સમક્ષ ડાઉ કેમિકલ જૂથની કંપનીઓ સામે અનેક દાવાઓ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. તેના જવાબમાં, ડાઉ કેમિકલ ગ્રૂપની ચાર કંપનીઓ (કરારના બે ઔપચારિક પક્ષો–ડાઉ કેમિકલ એજી અને ડાઉ કેમિકલ યુરોપ, અને બે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ–ડાઉ કેમિકલ કંપની અને ડાઉ કેમિકલ ફ્રાન્સ) એ આઇસીસી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ઇસોવર સેન્ટ ગોબેન સામે લવાદ કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી.

૪૧. આઇસીસી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષનો પ્રાથમિક મુદ્દો હસ્તાક્ષર ન કરનારા પક્ષો પર પોતાનો અધિકારક્ષેત્ર નક્કી કરવાનો હતો. ટ્રિબ્યુનલે એ નક્કી કરવાની

માંગ કરી હતી કે પક્ષકારોનો આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલો એક સામાન્ય ઇરાદો અસ્તિત્વમાં છે કે કેમ. ટ્રિબ્યુનલે વાટાઘાટો, કામગીરી અને કરારની સમાપ્તિને આધારે વાસ્તવિક સંજોગોનું વિશ્લેષણ કરીને પક્ષોનો સામાન્ય હેતુ સ્થાપિત કર્યો. ટ્રિબ્યુનલે એવું માન્યું હતું કે ડાઉ કેમિકલ ફ્રાન્સ બે કરારો માટે "પક્ષકાર" હતું, અને પરિણામે તેમાં સમાવિષ્ટ આર્બિટ્રેશન કરારો માટે, કારણ કે તેણે વાટાઘાટો, કામગીરી અને કરારની સમાપ્તિમાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવી હતી. ડાઉ કેમિકલ કંપની માટે, ટ્રિબ્યુનલે એવું માન્યું હતું કે હોલ્ડિંગ કંપની પાસે ટ્રેડમાર્કની માલિકી છે, જેના હેઠળ ઉત્પાદનોનું વેચાણ ફ્રાન્સમાં કરવામાં આવતું હતું અને તેની પેટાકંપનીઓ પર સંપૂર્ણ નિયંત્રણ હતું, જેઓ વાટાઘાટો, કામગીરી અને બે કરારની સમાપ્તિમાં સામેલ હતા. ટ્રિબ્યુનલે એ હકીકત પર પણ આધાર રાખ્યો હતો કે ઈસોવર સેન્ટ ગોબેને પેરિસની અપીલ કોર્ટ સમક્ષ ફ્રાન્સમાં અદાલતી કાર્યવાહીમાં હોલ્ડિંગ કંપનીના જોઇન્ડર માટે અરજી કરી હતી.

૪૨. બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓ પણ આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષકાર હોવાનું તારણ કાઢ્યા પછી, ટ્રિબ્યુનલ કંપનીઓના સમાન જૂથ સાથે જોડાયેલા હસ્તાક્ષરકર્તા અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાના વાસ્તવિક સંજોગોનું વિશ્લેષણ કરવા આગળ વધ્યું. શરૂઆતમાં, ટ્રિબ્યુનલે અવલોકન કર્યું હતું કે કંપનીઓનું જૂથ એક જ અને સમાન આર્થિક વાસ્તવિકતા બનાવે છે. જો કે, ટ્રિબ્યુનલે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે જો બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા વાટાઘાટો, કામગીરી અને કરારની

સમાપ્તિમાં તેમની સંડોવણીના આધારે કરારમાં સાચો પક્ષ હોવાનું જણાય તો તે જ જૂથના અન્ય એકમો દ્વારા કરવામાં આવેલા મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા બંધાયેલો હોઈ શકે છે. સંબંધિત અવલોકન નીચે કાઢવામાં આવ્યું છે:

> "ખાસ કરીને, ધ્યાનમાં લેતા, કે જૂથની કેટલીક કંપનીઓ દ્વારા સ્પષ્ટ રીતે સ્વીકારવામાં આવેલી આર્બિટ્રેશન કલમ અન્ય કંપનીઓને બંધનકર્તા હોવી જોઈએ, જે તેમના નિષ્કર્ષ, કામગીરી અથવા ઉપરોક્ત કલમ ધરાવતા કરારની સમાપ્તિમાં તેમની ભૂમિકાના આધારે અને કાર્યવાહીમાં તમામ પક્ષોના પરસ્પર હેતુ અનુસાર, આ કરારના સાચા પક્ષકાર હોવાનું જણાય છે અથવા મુખ્યત્વે તેમના દ્વારા સંબંધિત હોવાનું જણાય છે અને જે વિવાદોને તેઓ જન્મ આપી શકે છે."

૪૩. ડાઉ કેમિકલ (ઉપરોક્ત) માં, મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલે મધ્યસ્થી કરારને બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ સુધી લંબાવવાના તેના નિર્ણયને માત્ર એ હકીકત પર આધાર આપ્યો ન હતો કે હસ્તાક્ષરકર્તા અને બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા બંને પક્ષો એક જ જૂથના સભ્યો હતા. ટ્રિબ્યુનલે વાટાઘાટો, કામગીરી અને કરારની સમાપ્તિમાં તેમની ભાગીદારીના આધારે આર્બિટ્રેશન કરારના સાચા પક્ષોને નક્કી કરવાના

મહત્વ પર ભાર મૂક્યો હતો. ડાઉ કેમિકલ કેસને સંમતિના પ્રતિબંધિત અર્થઘટનમાંથી માત્ર તેના સ્પષ્ટ અભિવ્યક્તિ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલી ગર્ભિત સંમતિને જરૂરી સુસંગતતા સાથે જોડતા વધુ લવચીક અભિગમ તરફ સંક્રમણમાં સહાયક માનવામાં આવે છે.[૨૧ – બર્નાર્ડ હનોટીઆઉ અને લિયોનાર્ડો ઓહલરોગ, 'ડાઉ કેમિકલ એવોર્ડની ૪૦મી વર્ષગાંઠ' ૪૦ (૨) એએસએ બુલેટિન ૩૦૦–૩૦૮.]

૪૪. અનુગામી ચુકાદાઓની શ્રેણીમાં, પેરિસની અપીલ અદાલતે હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓ માટે આર્બિટ્રેશન કરારના વિસ્તરણને સ્વીકાર્યું હતું, જો તમામ પક્ષોનો સામાન્ય હેતુ હોય તો. અપીલ અદાલત અનુસાર, મધ્યસ્થતા કરાર ધરાવતા કરારની કામગીરીમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ દ્વારા ભજવવામાં આવેલી સક્રિય ભૂમિકા પરથી સામાન્ય હેતુ નક્કી કરી શકાય છે, જે એવી ધારણાને જન્મ આપે છે કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને મધ્યસ્થતા કરારની જાણકારી હતી. [૨૨ –પેરિસ કોર્ટ ઓફ અપીલ, ૭ ડિસેમ્બર ૧૯૯૪, વી ૨૦૦૦ (અગાઉ જગુઆર ફ્રાન્સ) વિ. પ્રોજેક્ટ એક્સએસ, રેવ. આર્બ. (૧૯૯૬) ૬૭.]

૪૫. કેસ નંબર ૧૧૪૦૫/૨૦૦૧ માં ફ્રેન્ચ કાયદાને અપ્રકાશિત આઇસીસી એવોર્ડમાં નીચેની શરતોમાં સંક્ષિપ્તમાં સારાંશ આપવામાં આવ્યો છે:

"ફ્રેન્ચ આંતરરાષ્ટ્રીય આર્બિટ્રેશન કાયદામાં એવો કોઈ સામાન્ય નિયમ નથી કે જે એવી જોગવાઈ કરે કે કંપનીઓના સમાન જૂથના બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોના સભ્યો આર્બિટ્રેશન કલમ દ્વારા બંધાયેલા રહેશે, પછી ભલે તે હંમેશા હોય કે નિર્ધારિત સંજોગોમાં. જે સુસંગત છે તે એ છે કે શું તમામ પક્ષો બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને આર્બિટ્રેશન કલમ દ્વારા બંધાયેલા હોવાનો ઈરાદો ધરાવે છે. માત્ર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો જ નહીં, પણ બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોએ પણ આર્બિટ્રેશન કલમ દ્વારા બંધાયેલા રહેવાનો ઈરાદો (અથવા અન્ય પક્ષોને વ્યાજબી રીતે માને છે કે તેઓ ઈરાદો ધરાવે છે) હોવો જોઈએ." [૨૩ – યવેસ ડેરેન, 'શું કંપની સિદ્ધાંતનું જૂથ છે?' બર્નાર્ડ હનોટીઆઉ અને એરિક શ્વાર્ટઝ (આવૃત્તિઓ) માં આઇસીસી ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ વર્લ્ડ બિઝનેસ લૉના ડોઝિયરમાં, વોલ્યુમ ૭,૧૩૧-૧૪૫.]

તેથી ફ્રેન્ચ કાયદામાં સ્થિતિ વિશેની અમારી સમજ એ છે કે જો આર્બિટ્રેશન કરારના તમામ પક્ષોનો કરાર દ્વારા બંધાયેલો સામાન્ય ઈરાદો હોય તો આર્બિટ્રેશન કરાર બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સુધી વિસ્તૃત કરી શકાય છે. પક્ષોનો વ્યક્તિલક્ષી ઈરાદો વાટાઘાટો, કામગીરી અને આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારની સમાપ્તિ દરમિયાન તેમના ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ વર્તનના આધારે અનુમાન

લગાવવાનો છે.

III. સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ

૪૬. સ્વિસ ખાનગી આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદો અધિનિયમ ૧૯૮૭ની કલમ ૧૭૮ (૧) જણાવે છે કે "મધ્યસ્થી કરાર લેખિતમાં અથવા સંદેશાવ્યવહારના અન્ય કોઈપણ માધ્યમો દ્વારા થવો જોઈએ જે તેને લખાણ દ્વારા પુરાવા આપવા માટે પરવાનગી આપે છે." ૨૦૦૩ માં, સ્વિસ ફેડરલ સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે એકવાર સ્વિસ એક્ટની કલમ ૧૭૮ (૧) અનુસાર માન્ય આર્બિટ્રેશન કલમ હોય, તો તે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓ સુધી પણ વિસ્તરે છે કે કેમ તે મુદ્દો અદાલતો અથવા આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે. સામાન્ય નિયમની બાબત તરીકે, સ્વિસ અદાલતોએ સામાન્ય રીતે દાવાની સોંપણી, દેવાની ધારણા અથવા કરારના પ્રતિનિધિમંડળના કિસ્સાઓમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને મધ્યસ્થી કરાર લંબાવ્યો છે. [૨૪ -A, B, C વિ. D અને લિબિયા રાજ્ય, ૪A _ ૬૩૬/૨૦૧૮]

૪૭. ૧૯૯૬ માં આપવામાં આવેલા નિર્ણયમાં, સ્વિસ ફેડરલ સુપ્રીમ કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે હકીકત એ છે કે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ આર્બિટ્રેશન

કરારમાં હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ તરીકે કંપનીઓના સમાન જૂથનો છે, જે મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનારને બંધનકર્તા કરવા માટે પૂરતું સમર્થન નથી. [૨૫ સાઉદી બ્યુટેક લિમિટેડ એટ અલ ફૌઝાન ટ્રેડિંગ વિ. સાઉદી અરેબિયન સાઇપેમ લિમિટેડ, ૨૫ ઓક્ટોબર ૧૯૯૪નો અપ્રકાશિત આઇસીસી વચગાળાનો એવોર્ડ, ૨૯ જાન્યુઆરી ૧૯૯૬ના રોજ ડીએફટી દ્વારા પુષ્ટિ, એએસએ બુલેટિન (૧૯૯૬) વોલ્યુમ ૩ પાનું ૪૯૬.] જો કે, જો મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષની સંમતિની સ્વતંત્ર અને ઔપચારિક રીતે માન્ય અભિવ્યક્તિ હોય તો સ્વિસ અદાલતો બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને મધ્યસ્થતા કરાર લંબાવવાની વિરુદ્ધ નથી.

૪૮. સ્વિસ કાયદામાં, આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા પક્ષોની સંમતિ વર્તન દ્વારા વ્યક્ત અથવા ગર્ભિત થઈ શકે છે. ૨૦૦૮ ના નિર્ણયમાં, સ્વિસ ફેડરલ કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે અમુક વર્તણૂક અથવા વર્તન આર્બિટ્રેશન કરારની ઔપચારિક જરૂરિયાત સાથે પાલનને બદલી શકે છે. [૨૬ – ૫ ડિસેમ્બર ૨૦૦૮નો નિર્ણય ૪A _ ૩૭૬/૨૦૦૮.] ગર્ભિત સંમતિ નક્કી કરવા માટે, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સ એ હકીકતને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે કે શું બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ વાટાઘાટો અને કરારની કામગીરીમાં સામેલ હતો કે કેમ, અને તેથી આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા રહેવાની તેની ઇચ્છા વ્યક્ત કરી હતી. [૨૭ –એક્સ વિ. વાય. એન્જિનિયરિંગ એસ. પી.એ.

અને વાય. એસ. પી.A., ૪A _ ૪૫૦/૨૦૧૩, ASA બુલ., ૧૬૦ (૨૦૧૫)] આમ, આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા રહેવાની ઈચ્છાનું વ્યક્તિલક્ષી તત્વ વાટાઘાટો અથવા કરારની કામગીરીના સ્વરૂપમાં ઉદ્દેશ્ય તત્વ દ્વારા વ્યક્ત થવું જોઈએ.

IV.ઇંગ્લેન્ડ

૪૯. અંગ્રેજી અદાલતોએ સામાન્ય રીતે મધ્યસ્થી કરારો માટે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને બંધનકર્તા બનાવવા માટે રૂઢિચુસ્ત અભિગમ અપનાવ્યો છે.ઇંગ્લિશ આર્બિટ્રેશન એક્ટ ૧૯૯૬ની કલમ ૮૨ (૨) "મધ્યસ્થતા કરારનો પક્ષ" ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેમાં "કરારના પક્ષ હેઠળ અથવા તેના દ્વારા દાવો કરતી કોઈપણ વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે." અંગ્રેજી કાયદામાં એવી કલ્પના કરવામાં આવી છે કે હસ્તાક્ષર ન કરનારા પક્ષો પણ મધ્યસ્થતા કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોઈ શકે છે, પરંતુ જો તેઓ કરારમાં મૂળ પક્ષ હેઠળ અથવા તેના દ્વારા દાવો કરી રહ્યા હોય તો જ. અંગ્રેજી અદાલતોએ એક અભિગમ અપનાવ્યો છે જે ગોપનીયતાના સિદ્ધાંતના કડક પાલનની તરફેણ કરે છે. અંગ્રેજી કાયદા હેઠળ, મધ્યસ્થી કરાર પરંપરાગત કરારના સિદ્ધાંતો અને એજન્સી, નવીનતા, સોંપણી, કાયદાનું સંચાલન અને વિલિનીકરણ અને ઉત્તરાધિકાર જેવા સિદ્ધાંતોના આધારે

બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને વિસ્તૃત કરવામાં આવે છે.[૨૮ – ઓડલી વિલિયમ શેપર્ડ, 'થર્ડ પાર્ટી નોન–સિગ્નેટરીઝ ઇન ઇંગ્લિશ આર્બિટ્રેશન લો' ઇન સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, જુલિયન લ્યુ, એટ અલ (આવૃત્તિઓ) ધ ઇવોલ્યુશન એન્ડ ફ્યુચર ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન (ક્લુવર લો ઇન્ટરનેશનલ, ૨૦૧૬) ૧૮૩–૧૯૮.જો કે, અંગ્રેજી કાયદાએ બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો માટે લવાદ કરારને વિસ્તારવા માટેના આધાર તરીકે કોર્પોરેટ પડદો વીંધવા, ન્યાયી અવરોધ અને કંપનીઓના જૂથ જેવા અન્ય સિદ્ધાંતોને સ્પષ્ટપણે નકારી કાઢ્યા છે.

૫૦. પીટરસન ફાર્મ્સ આઈએનસી વિ. સી એન્ડ એમ ફાર્મિંગ લિમિટેડ, [૨૯–[૨૦૦૪] ઈડબ્લ્યુએચસી ૧૨૧ (કોમ)] માં પીટરસન ફાર્મ્સ સામે સામાવાળા સી એન્ડ એમ ફાર્મિંગ દ્વારા કેટલીક સી એન્ડ એમ જૂથ સંસ્થાઓને થયેલા નુકસાન માટે નુકસાનીનો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાંથી કેટલીક મધ્યસ્થતા કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરતી હતી. આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલે ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને લાગુ કરીને એવું માન્યું હતું કે C & M ફાર્મિંગે સમગ્ર C & M જૂથ સંસ્થાઓ વતી કરાર કર્યો હતો અને તેથી પીટરસન સાથેના કરાર સંબંધને કારણે C & M જૂથની સંસ્થાઓને થયેલા તમામ નુકસાનનો દાવો કરવાનો અધિકાર છે. અપીલમાં, વાણિજ્યિક અદાલતે એવું માન્યું હતું કે કરારનો પસંદ કરેલ યોગ્ય કાયદો–અરકાનસાસ કાયદો–અંગ્રેજી કાયદા જેવો જ છે જે

કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની લાગૂતાને બાકાત રાખે છે. આમ, અંગ્રેજી કાયદો બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો માટે આર્બિટ્રેશન કરારને વિસ્તારવા માટે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવાની તરફેણ કરતો નથી.

૫૧. અંગ્રેજી ઉદાહરણોમાં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહના અર્થ સાથે પણ વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો છે, જેનો ઉલ્લેખ આ અદાલત દ્વારા ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં કરવામાં આવ્યો હતો. રુસેલ-ઉક્લાફ વિ. જી. ડી. સિયરલે એન્ડ કંપની લિમિટેડ [૩૦-[૧૯૭૮] ૧ લોઈડ્સ રિપ્રેઝન્ટેટિવ] માં, કોર્ટ ઓફ ચાન્સરી ડિવિઝન સમક્ષ મુદ્દો એ હતો કે શું સંપૂર્ણ માલિકીની પેટાકંપની મૂળ કંપની અને ત્રીજા પક્ષ વચ્ચેના મધ્યસ્થી કરારમાં પક્ષકાર હોવાનો દાવો કરી શકે છે. કોર્ટને ૧૯૭૫ ના આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧ નું અર્થઘટન કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું, જે આર્બિટ્રેશન કરારના કોઈપણ પક્ષને "અથવા તેના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી કોઈપણ વ્યક્તિને" જ્યાં આર્બિટ્રેશન કરાર અસ્તિત્વમાં હોય ત્યાં કાર્યવાહી પર રોક લગાવવા માટે કોર્ટમાં અરજી કરવાની મંજૂરી આપે છે. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે પેટાકંપની આર્બિટ્રેશન કરારના લાભનો દાવો કરી શકે છે કારણ કે મૂળ કંપની અને પેટાકંપની "એટલી નજીકથી સંબંધિત" હતી કે એવું કહી શકાય કે પેટાકંપની મૂળ કંપની દ્વારા અથવા તેના હેઠળ "દાવો કરી રહી હતી". સિટી ઓફ લંડન વિ. સંચેતી, [૩૧-ધ મેયરાલિટી એન્ડ કોમનાલિટી એન્ડ સિટિઝન્સ ઓફ ધ સિટી

ઓફ લંડન વિ. અશોક સંચેતી, [૨૦૦૮] ઇડબ્લ્યુસીએ સિવિલ ૧૨૮૩] માં અપીલ અદાલતે રસેલ–ઉક્લાફ (ઉપરોક્ત) ને આ આધાર પર ફગાવી દીધું હતું કે કોઈ સંસ્થા તેમની વચ્ચે "કાનૂની અથવા વ્યાપારી જોડાણ" હોવાના કારણે તેના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી હોવાનું ગણી શકાય નહીં.

૫૨. ઇંગ્લિશ આર્બિટ્રેશન એક્ટ, ૧૯૯૬ની કલમ ૫માં આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોવો જરૂરી છે. વધુમાં, કલમ ૫(૨)(એ) પૂરી પાડે છે કે પક્ષકારો માટે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવાની જરૂર નથી. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, અંગ્રેજી અદાલતો સમક્ષ ઊભો થતો નિર્ણાયક પ્રશ્ન એ છે કે શું બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલો છે. અંગ્રેજી કાયદાની સ્થિતિ એ છે કે "કરારો હળવી રીતે સૂચિત ન હોવા જોઈએ" અને અદાલત "બંને પક્ષો કરારના સંબંધો બનાવવાનો ઇરાદો ધરાવે છે અને કરારની અસર માટે દલીલ કરવામાં આવી હતી તે વિશ્વાસ સાથે તારણ કાઢવા માટે સક્ષમ હોવી જોઈએ." [૩૨ – બ્લેકપુલ અને ફિલ્ડે એરો ક્લબ લિમિટેડ વિ. બ્લેકપુલ બરો કાઉન્સિલ, [૧૯૯૦] ૧ ડબલ્યુએલઆર ૧૧૯૫]. જો કે, મર્યાદિત પરિસ્થિતિઓમાં, કરાર ગર્ભિત થાય છે જો પક્ષો પોતાને એવી રીતે વર્તે કે જાણે તેઓએ ઔપચારિક રીતે કરાર કર્યો હોય. [૩૩–ચિટ્ટી ઓન કોન્ટ્રાક્ટ્સ, હ્યુગ બીલ (આવૃત્તિ), (૩૨મી આવૃત્તિ, સ્વીટ એન્ડ મેક્સવેલ, ૨૦૧૫) પેરા ૨–૧૬૯.]

૫૩. દલ્લા રિયલ એસ્ટેટ એન્ડ ટૂરિઝમ હોલ્ડિંગ કંપની વિરુદ્ધ ધાર્મિક બાબતોના મંત્રાલય, પાકિસ્તાન સરકાર [૩૪–[૨૦૧૦] યુકેએસસી ૪૬] માં, પાકિસ્તાન સરકારે મક્કા, સાઉદી અરેબિયામાં આવાસ સુવિધાઓના નિર્માણ માટે દલ્લા રિયલ એસ્ટેટ એન્ડ ટૂરિઝમ હોલ્ડિંગ કંપની [૩૫–"દલ્લા"] સાથે સમજૂતી કરાર કર્યો હતો. ત્યારબાદ, દલ્લા અને અવામી હજ ટ્રસ્ટ વચ્ચે એક સમજૂતી કરવામાં આવી હતી, જેની સ્થાપના સરકાર દ્વારા વટહુકમ દ્વારા કરવામાં આવી હતી. જો કે, ટ્રસ્ટનું કાનૂની અસ્તિત્વ તરીકે અસ્તિત્વ બંધ થઈ ગયું કારણ કે વટહુકમ સંસદ સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યો ન હતો અને આગળ કોઈ વટહુકમ જાહેર કરવામાં આવ્યો ન હતો. દલ્લાએ સરકાર સામે મધ્યસ્થીની કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી. યુકેની સર્વોચ્ચ અદાલતે નક્કી કરવાનું હતું કે શું સરકાર અને ડલ્લાહ વતી અગાઉનાને કરારમાં પક્ષકાર બનાવવાનો સામાન્ય ઈરાદો હતો કે કેમ. અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે "પક્ષકારોના સામાન્ય હેતુનો અર્થ એ છે કે તેમનો વ્યક્તિલક્ષી ઈરાદો વસ્તુનિષ્ઠ પુરાવાઓમાંથી મેળવવામાં આવ્યો છે." એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે એવું તારણ કાઢવા માટે કોઈ પુરાવા નથી કે સરકારનું વર્તન દર્શાવે છે કે તે હંમેશા પોતાને કરારનો સાચો પક્ષ માને છે.

વી. સિંગાપોર

૫૪. મનુચર સ્ટીલ હોંગકોંગ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટાર પેસિફિક લાઇન પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, [૩૬ [૨૦૧૪] એસ. જી. એચ. સી. ૧૮૧] માં સિંગાપોર ઉચ્ચ અદાલતે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવાના કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને સ્પષ્ટપણે નકારી કાઢ્યો હતો. ઉચ્ચ અદાલતે તર્ક આપ્યો હતો કે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત હતોઃ પ્રથમ, મધ્યસ્થી કરવાના કરારના સંમતિના આધારના તર્કને નુકસાન; અને બીજું, વ્યાપક જૂથમાં કંપનીઓને આદેશ આપવાનો અર્થ એ નથી કે કોઈ વ્યક્તિ અલગ કાનૂની અસ્તિત્વ સાથે વિતરણ કરી શકે છે. સિંગાપોર ઉચ્ચ અદાલતે પીટરસન ફાર્મ્સ આઈએનસી (ઉપરોક્ત) માં લેવામાં આવેલી કાયદાની સ્થિતિ પર આધાર રાખ્યો હતો કે મધ્યસ્થતા કરાર માટે "અજાણ્યાઓ" પર લાગુ કરી શકાય તેવી જવાબદારીઓ લાદવામાં આવી શકતી નથી.

વી.યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ઑફ અમેરિકા

૫૫. ફેડરલ આર્બિટ્રેશન એક્ટ આર્બિટ્રેશન કરારમાં બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોના સહયોગીના પાસા પર મૌન છે. તેમ છતાં, યુ. એસ. અદાલતોએ ઘણીવાર કરાર કાયદાના સામાન્ય સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કર્યો છે જેમ કે સંદર્ભ દ્વારા સમાવેશ, ધારણા, એજન્સી, પડદો વેધન અથવા અન્ય વ્યક્તિત્વ, અને

મધ્યસ્થી કરારો માટે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને બંધનકર્તા બનાવવા માટે અવરોધ. [૩૭- એન્ડ્રીજાના મિસોવિક, 'મધ્યસ્થી કરવા માટે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને બંધનકર્તાઃ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સનો અભિગમ '(૨૦૨૧) ૩૭ (૩) આર્બિટ્રેશન ઈન્ટરનેશનલ ૭૪૯-૭૬૮.] યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ મધ્યસ્થતા તરફી નીતિને અનુસરે છે, તેમ છતાં, એક મહત્વપૂર્ણ મુદ્દો જે ઘણીવાર ચર્ચા માટે આવે છે તે એ છે કે આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતાના કિસ્સાઓમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને બંધનકર્તા બનાવવા માટે સ્થાનિક સિદ્ધાંતો લાગુ કરી શકાય છે કે કેમ.

૫૬. જી. ઈ. એનર્જી પાવર કન્વર્ઝન ફ્રાન્સ એસ.એ.એસ. વિ. આઉટોકમ્પુ સ્ટેઈનલેસ, [<આઈ. ડી. ૧> એસ. સીટી. ૧૬૩૭ (૨૦૨૦)] માં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષનો મુદ્દો એ હતો કે શું ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન ન્યાયી વિરોધ જેવા સ્થાનિક સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કરીને આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતા કરાર પર બિન-હસ્તાક્ષર કરનારને અનિવાર્ય મધ્યસ્થીથી અટકાવે છે કે કેમ. તે કિસ્સામાં, અગિયારમી સર્કિટ કોર્ટે ન્યાયોર્ક કન્વેન્શન હેઠળ સહીની જરૂરિયાતો સાથે વિરોધાભાસ હોવાના આધારે ન્યાયી અવરોધના સ્થાનિક સિદ્ધાંતને લાગુ કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. સર્કિટ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનની કલમ II એ કડક જરૂરિયાત ધરાવે છે કે પક્ષો પક્ષોને આર્બિટ્રેશન માટે મજબૂર કરવા માટે આર્બિટ્રેશન કરાર પર "ખરેખર સહી કરે". યુ. એસ.

સુપ્રીમ કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનની કલમ II કરારબદ્ધ રાજ્યોને આર્બિટ્રેશન કરારોમાં પક્ષોને સંદર્ભિત કરવા માટે સ્થાનિક કાયદો લાગુ કરવા માટે પ્રતિબંધિત કરતી નથી. વધુમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે "કલમ II ની જોગવાઈઓ સંમેલનમાં અંતરાયો ભરવા માટે સ્થાનિક સિદ્ધાંતોના ઉપયોગ પર વિચાર કરે છે." આમ, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શન આર્બિટ્રેશન કરારો લાગુ કરવા માટે સ્થાનિક કાયદાના ઉપયોગને રોકવા માટે એક વ્યાપક શાસન નક્કી કરતું નથી.

૫૭. અંગ્રેજી અદાલતોથી વિપરીત, યુ.એસ. અદાલતોએ બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને આર્બિટ્રેશન કરારો વિસ્તારવા માટે બિન-સંમતિપૂર્ણ સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કર્યો છે. દાખલા તરીકે, યુ. એસ. અદાલતોએ કોર્પોરેટ પડદો વીંધી નાખ્યો છે અને અપવાદરૂપ સંજોગોમાં વૈકલ્પિક વ્યક્તિત્વને જવાબદાર ઠેરવ્યુ છે જ્યાં મૂળ કંપનીએ ઇશ્યૂ પરના વ્યવહારના સંદર્ભમાં પેટાકંપની પર સંપૂર્ણ નિયંત્રણનો ઉપયોગ કર્યો હતો.[૩૯-અમેરિકન ફ્યુઅલ કોર્પ વિ. ઉટાહ એનર્જી ડેવલપમેન્ટ કંપની, ઇન્ક, ૧૨૨ એફ. ૩ડી ૧૩૦,૧૩૪ (૨જી સી. આઈ. આર. ૧૯૯૭)] તેવી જ રીતે, યુ.એસ. અદાલતો દ્વારા મધ્યસ્થી કરારમાં બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને બાંધવા માટે મધ્યસ્થી અવરોધનો સિદ્ધાંત વિકસાવવામાં આવ્યો છે. આર્બિટ્રલ એસ્ટોપેલનો સિદ્ધાંત સૂચવે છે કે જ્યારે પક્ષને આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા કરારમાંથી 'સીધો લાભ' મળે છે ત્યારે તેને

આર્બિટ્રેશન કરવાની તેની જવાબદારીને નકારી કાઢવામાં આવે છે. [૪૦ – અમેરિકન બ્યુરો, શિપિંગ વિ. ટેનકારા શિપયાર્ડ, ૧૭૦ એફ. ૩ જી ૩૪૯,૩૫૩ (૨ જી સી. આઈ. આર. ૧૯૯૯)] યુ.એસ. અદાલતો દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલ બીજા પ્રકારનો આર્બિટ્રલ એસ્ટોપેલ હસ્તાક્ષર કરનાર અને બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ વચ્ચેના નોંધપાત્ર પરસ્પર નિર્ભર સંબંધ પર ભાર મૂકે છે. [૪૧–સનકીસ્ટ સોફ્ટ ડ્રિંક્સ, ઇન્ક વિ. સનકીસ્ટ ગ્રોવર્સ, ઇન્ક, ૧૦ એફ. ૩ જી ૭૫૩,૭૫૭ (૧૧ મી સિર ૧૯૯૩)] એવી પરિસ્થિતિમાં કે જ્યાં કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર બંને સામે નક્કર ગેરવર્તણૂકના દાવા કરવામાં આવ્યા હતા, અદાલતોએ મધ્યસ્થી તરફી નીતિને આગળ વધારવા માટે ન્યાયપુર્ણ પ્રતિરોધના સિદ્ધાંતનો આશરો લીધો છે. [૪૨ –ગ્રિગસન વિ. ક્રિએટિવ આર્ટિસ્ટ એજન્સી, એલએલસી, ૨૧૦ એફ. ૩ જી ૫૨૪ (૨૦૦૦)]

૫૮. ઉપરોક્ત ચર્ચા દર્શાવે છે કે આંતરરાષ્ટ્રીય અધિકારક્ષેત્રો, કોઈ ને કોઈ સ્વરૂપમાં, મધ્યસ્થતા કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારને બાંધવા માટે સંમતિની ઔપચારિક જરૂરિયાતથી આગળ વધી ગયા છે. પ્રાથમિક નિષ્કર્ષ એ છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને બંધનકર્તા બનાવવાનો મુદ્દો નિશ્ચિત–હકીકત પાસાનો વધુ છે. [૪૩–બર્નાર્ડ હાનોટિયાઉ, 'મધ્યસ્થીની કલમ બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ સુધી લંબાવી શકાય: વ્યક્તિઓ, રાજ્યો અથવા જૂથની અન્ય કંપનીઓ?' જટિલ મધ્યસ્થીઓમાં: બહુ–પક્ષીય, બહુ–કરાર,

બહુ–મુદ્દો–એક તુલનાત્મક અભ્યાસ 'બર્નાર્ડ હાનોટિયાઉ (આવૃત્તિઓ) (બીજી આવૃત્તિ, ૨૦૨૦) ૯૫,૧૯૪.]ફ્રાન્સ અને સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ જેવા અધિકારક્ષેત્રોમાં, વ્યાપક સર્વસંમતિ છે કે મધ્યસ્થી માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંમતિ અથવા વ્યક્તિલક્ષી હેતુ વર્તન દ્વારા સાબિત થઈ શકે છે. આવા વ્યક્તિલક્ષી હેતુ વાટાઘાટો, કામગીરી અથવા આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારની સમાપ્તિમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની ભાગીદારીના સ્વરૂપમાં ઉદ્દેશ્ય પુરાવા પરથી મેળવી શકાય છે. જો કે, કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને તમામ અધિકારક્ષેત્રો દ્વારા સાર્વત્રિક રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યો નથી.

ફ્રાન્સ જેવા અધિકારક્ષેત્રોમાં જ્યાં સિદ્ધાંતને સ્વીકૃતિ મળી છે, કંપનીઓનું જૂથ એ ઘણા પરિબળોમાંથી એક છે જે કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલ આર્બિટ્રેશન કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનારમાં જોડાવા માટે તમામ પક્ષોનો પરસ્પર ઈરાદો નક્કી કરવા માટે ધ્યાનમાં લે છે. ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિને ધ્યાનમાં રાખીને, હવે આપણે ભારતીય સંદર્ભમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની લાગુ પડવાની ક્ષમતાનું વિશ્લેષણ કરવા આગળ વધીએ છીએ.

મધ્યસ્થી કરાર

આઈ. મધ્યસ્થતાના આધાર તરીકે સંમતિ

૫૯. આર્બિટ્રેશન એ એક વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ પદ્ધતિ છે જ્યાં પક્ષો સંમતિથી સ્થાનિક અદાલતોને બાકાત રાખવા માટે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલમાં તેમની વચ્ચેના વિવાદને રજૂ કરવાનું નક્કી કરે છે. [જુઓ–ગેરી બોર્ન, ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન લો એન્ડ પ્રેક્ટિસ (ત્રીજી આવૃત્તિ ૨૦૨૧) ૨.] મધ્યસ્થી એક જ મંચ પર વિવાદના નિરાકરણ માટે તટસ્થ, કાર્યક્ષમ અને નિષ્ણાત પ્રક્રિયા પ્રદાન કરે છે, જેનો નિર્ણય અંતિમ હોય છે અને પક્ષો માટે બંધનકર્તા હોય છે. પક્ષની સ્વાયત્તતાનો સિદ્ધાંત મધ્યસ્થી પ્રક્રિયાને આધાર આપે છે કારણ કે તે પક્ષોને તકનીકી ઔપચારિકતાઓ પૂરી કરવાની અને વિવાદના ગુણદોષોને લાગુ પડતા મૂળ અને પ્રક્રિયાગત કાયદાઓ અને નિયમો પર સંમત થવાની મંજૂરી આપે છે. [જુઓ–ભારત એલ્યુમિનિયમ કંપની વિરુદ્ધ કૈસર એલ્યુમિનિયમ ટેકનિકલ સર્વિસીસ, (૨૦૧૬) ૪ એસ. સી. સી. ૧૨૬] પક્ષની સ્વાયત્તતા પક્ષકારોને લવાદની બેઠક, લવાદોની સંખ્યા, લવાદોની નિમણૂક માટેની પ્રક્રિયા, લવાદની પ્રક્રિયાને સંચાલિત કરતા નિયમો અને લવાદનું સંચાલન કરતી સંસ્થાને પસંદ કરવાની મંજૂરી આપે છે. મધ્યસ્થતાની કાર્યવાહીને વ્યાપક રીતે બે તબક્કામાં વહેંચવામાં આવે છેઃ પ્રથમ તબક્કો આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટથી શરૂ થાય છે અને આર્બિટ્રલ એવોર્ડ બનાવવા સાથે સમાપ્ત થાય છે. બીજો તબક્કો આર્બિટ્રલ એવોર્ડના અમલીકરણ સાથે સંબંધિત છે. [જુઓ–સતીશ કુમાર વિ. સુરિન્દર કુમાર, (૧૯૬૯) ૨ એસસીઆર ૨૬૬]

૬૦. સંમતિ એ આર્બિટ્રેશનનો પાયો બનાવે છે. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ પક્ષકારોની તેમના વિવાદોને આર્બિટ્રેશનમાં રજૂ કરવાની સંમતિની નોંધ કરે છે. બિહાર રાજ્ય ખનિજ વિકાસ નિગમ વિરુદ્ધ એનકોન બિલ્ડર્સ (આઈ) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ કેસમાં આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ. [૪૭–(૨૦૦૩) ૭ એસ. સી. સી. ૪૧૮] એ આર્બિટ્રેશન કરારના ચાર આવશ્યક ઘટકો નિર્ધારિત કર્યાઃ

(i) કોઈ વિચારેલા સંબંધના સંબંધમાં વર્તમાન કે ભવિષ્યનો તફાવત હોવો જોઈએ.

(ii) પક્ષકારોએ ખાનગી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આવા મતભેદનું સમાધાન કરવાનો ઇરાદો રાખવો જોઈએ.

(iii) પક્ષકારોએ આવા ટ્રિબ્યુનલના નિર્ણયથી બંધાયેલા રહેવા માટે લેખિતમાં સંમત થવું પડશે.

(iv) પક્ષકારોએ ઓળખપાત્ર હોવું જોઈએ.

૬૧. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ એ બે અથવા વધુ પક્ષો દ્વારા તેમના વિવાદોને આર્બિટ્રેશનની પ્રક્રિયા દ્વારા ઉકેલવા માટેનું કરારબદ્ધ ઉપક્રમ છે, ભલે વિવાદો પોતે કરારની જવાબદારીઓ પર આધારિત ન હોય. આર્બિટ્રેશન

એગ્રીમેન્ટ એ એક નિર્ણાયક પુરાવો છે કે પક્ષકારોએ સ્થાનિક અદાલતોને બાકાત રાખવા માટે તેમના વિવાદને આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલમાં રજૂ કરવાની સંમતિ આપી છે. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ માટેનો આધાર સામાન્ય રીતે પક્ષકારોની કરારની સ્વતંત્રતામાં જોવા મળે છે, જે વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ પ્રક્રિયામાં સંમતિથી તેમના વિવાદો રજૂ કરવાના તેમના ઇરાદાને સંહિતાબદ્ધ કરે છે.

૬૨. ૧૯૦૮ની સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૦ અનુસાર, અદાલતોને એવા દાવાઓ સિવાયના નાગરિક પ્રકૃતિના તમામ દાવાઓની સુનાવણી કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે, જેમની સંજ્ઞાન સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે પ્રતિબંધિત છે. આ જોગવાઈ કોઈપણ વ્યક્તિને સક્ષમ અધિકારક્ષેત્રની અદાલત સમક્ષ દીવાની દાવો દાખલ કરવાનો અધિકાર આપે છે. વધુમાં, ૧૮૭૨ ના ભારતીય કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ [૪૮–"કરાર અધિનિયમ"] પૂરી પાડે છે કે કોઈ પણ કરાર જે પક્ષને અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સ સમક્ષ કરાર હેઠળ તેમના અધિકારોને લાગુ કરવાથી અટકાવે છે તે હદ સુધી રદબાતલ છે. જો કે, આ જોગવાઈ ખાસ કરીને એવા કરારને બચાવે છે જેના દ્વારા બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ સંમત થાય છે કે કોઈ પણ વિષય અથવા વિષયોના વર્ગના સંદર્ભમાં તેમની વચ્ચે ઉદ્ભવતા કોઈપણ વિવાદને મધ્યસ્થતા માટે મોકલવામાં આવશે. આમ, આર્બિટ્રેશન કરારોને કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ હેઠળ વૈધાનિક અપવાદ આપવામાં આવે છે. ધુલાભાઈ વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય કેસમાં આ

અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે દીવાની અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રને કાયદાની સ્પષ્ટ જોગવાઈ દ્વારા અથવા આવા કાયદાથી ઉદ્ભવતા સ્પષ્ટ ઈરાદા દ્વારા બાકાત રાખી શકાય છે. [૪૯–(૧૯૬૮) ૩ એસ. સી. આર. ૬૬૨] ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે માન્ય આર્બિટ્રેશન કરારના કિસ્સામાં આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૪૫ સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ની જોગવાઈઓ પર પ્રભાવી રહેશે. આર્બિટ્રેશન કરાર નાગરિક અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રને બાકાત રાખે છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા, આવા કરાર માન્ય અને અમલપાત્ર હોવા જોઈએ.

૬૩. આર્બિટ્રેશન કરારને માન્ય કરાર તરીકે લાયક ઠરવા માટે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ હેઠળ નિર્ધારિત અન્ય જરૂરિયાતોને સંતોષવા ઉપરાંત, કરાર અધિનિયમ હેઠળ નિર્ધારિત કરાર કાયદાના સિદ્ધાંતોને સંતોષવા આવશ્યક છે. [૫૦–વિધા ડ્રોલિયા વિ. દુર્ગા ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન, (૨૦૨૧) ૨ SCC ૧] કરાર અધિનિયમની કલમ ૨ (e) કરારને દરેક વચન અને એકબીજા માટે અવેજ કરતા વચનોના દરેક સમૂહ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. કાયદા દ્વારા લાગુ કરી શકાય તેવો કરાર એ કરાર છે. કરાર કાયદા દ્વારા લાગુ કરવા માટે કરાર અધિનિયમની કલમ ૧૦ ના આદેશને સંતોષવો જોઈએ. કલમ ૧૦ પૂરી પાડે છે કે તમામ કરારો કરાર છે જો તેઓ કરાર કરવા માટે સક્ષમ પક્ષોની મુક્ત સંમતિ દ્વારા, કાયદેસર અવેજ માટે અને કાયદેસર હેતુ સાથે કરવામાં આવે છે. કલમ ૧૩

મુજબ, બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓ જ્યારે એક જ અર્થમાં એક જ વસ્તુ પર સંમત થાય છે ત્યારે તેઓ સંમત થાય છે. આમ, પક્ષકારો વચ્ચે સર્વસંમતિ એ માન્ય આર્બિટ્રેશન કરાર રચવા માટે આવશ્યક આધાર બનાવે છે.

૬૪. કરારનું સર્જન હોવાથી, મધ્યસ્થી કરાર પણ કરાર કાયદાના સામાન્ય સિદ્ધાંતો દ્વારા બંધાયેલો હોય છે, જેમાં ગોપનીયતાના સિદ્ધાંતનો સમાવેશ થાય છે. ગોપનીયતાના સિદ્ધાંતનો અર્થ એ છે કે કરારના પક્ષો સિવાય કોઈ પણ વ્યક્તિને કરાર અધિકારો આપી શકતો નથી અથવા જવાબદારીઓ લાદતો નથી. આ સિદ્ધાંતના બે પાસાં છેઃ પ્રથમ, કરારના પક્ષકારો જ તેના હેઠળ હકદાર છે અથવા તેના દ્વારા બંધાયેલા છે; અને બીજું, કરારના પક્ષકારો ત્રીજા પક્ષ પર જવાબદારી લાદી શકતા નથી. પરિણામે, તૃતીય પક્ષ કરાર હેઠળ અધિકારો અને હકદારીઓ મેળવી શકતો નથી. એમ. સી. ચાકો વિ. સ્ટેટ બેંક ઓફ ત્રાવણકોર કેસમાં, આ અદાલતે કાયદાના સ્થાયી સિદ્ધાંત તરીકે જણાવ્યું હતું કે જે વ્યક્તિ કરારમાં પક્ષકાર નથી તે કરારની શરતોને લાગુ કરી શકતી નથી, જે ટ્રસ્ટ, પારિવારિક વ્યવસ્થા અને સોંપણી જેવા કેટલાક સારી રીતે માન્ય અપવાદોને આધિન છે. [૫૧ – (૧૯૬૯) ૨ એસ. સી. સી. ૩૪૩] એ સિદ્ધાંત કે માત્ર મધ્યસ્થતા કરારના પક્ષો જ આવા કરારથી બંધાયેલા છે અથવા લાભ મેળવે છે તે મધ્યસ્થતા માટે મૂળભૂત છે. [૫૨–ગેરી બોર્ન (એન ૪૪) ૧૫૧૮.] આ સિદ્ધાંત આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતા સંમેલનો તેમજ મધ્યસ્થતા

કાયદામાં સમાન રીતે પ્રતિબિંબિત થાય છે. દાખલા તરીકે, યુ.એન.સી.આઈ.ટી.આર.એ.એલ. મોડલ લૉની કલમ ૭ આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટને "પક્ષકારો દ્વારા તમામ અથવા ચોક્કસ વિવાદો કે જે ઉદ્ભવ્યા છે અથવા જે તેમની વચ્ચે નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધના સંદર્ભમાં ઉદ્ભવી શકે છે, પછી ભલે તે કરારબદ્ધ હોય કે ન હોય, તે આર્બિટ્રેશન સમક્ષ રજૂ કરવા માટેના કરાર" તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે.(ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

૬૫. તે સામાન્ય રીતે સ્વીકૃત કાનૂની દરખાસ્ત છે કે આર્બિટ્રેશન એ કરારની બાબત છે અને પક્ષને કોઈપણ વિવાદ કે જે તેઓ રજૂ કરવા માટે સંમત થયા નથી તે આર્બિટ્રેશન સમક્ષ રજૂ કરવાની જરૂર નથી. [૫૩ – યુનાઇટેડ સ્ટીલવર્કર્સ ઓફ અમેરિકા વિ. વોરિયર એન્ડ ગલ્ફ નેવિગેશન, (૧૯૬૦) ૩૬૩ યુ. એસ. ૫૭૪,૫૮૨] સંમતિ આર્બિટ્રેશનનો પાયો હોવાથી, બિન–હસ્તાક્ષર કરનારને આર્બિટ્રેશન કરારમાં બળજબરીથી "પક્ષકાર" બનાવી શકાતો નથી કારણ કે આમ કરવાથી કરારની ગોપનીયતા અને પક્ષની સ્વાયત્તતાના પવિત્ર સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન થશે. જો કે, બહુપક્ષીય કરારના કિસ્સામાં, અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સને ઘણીવાર આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષકારોને નક્કી કરવા માટે બોલાવવામાં આવે છે.

II.આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષો

૬૬. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટના પક્ષકારોને શોધવાની સામાન્ય પદ્ધતિ એ છે કે પ્રસ્તુતિઓમાં નામ આપવામાં આવેલી સંસ્થાઓ શોધવી અને જેઓએ કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે. કરાર પર પક્ષકારની સહી એ મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રમાં રજૂ કરવા માટે વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાની સંમતિની સૌથી ગહન અભિવ્યક્તિ છે. જો કે, જે વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓએ કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા નથી તેઓ તેના દ્વારા બંધાયેલા નથી તે પરિણામ હંમેશા સાચું ન પણ હોઈ શકે.લેખિત કરાર માટે જરૂરી નથી કે પક્ષો કરારની શરતોને મૂર્ત સ્વરૂપ આપતા દસ્તાવેજ પર તેમની સહી કરે.[૫૪–પોલોક અને મુલ્લા, ધ ઇન્ડિયન કોન્ટ્રાક્ટ એન્ડ સ્પેસિફિક રિલીફ એક્ટ (૧૪મી આવૃત્તિ ૨૦૧૬) ૨૩૫.] તેથી, પરંપરાગત "તૃતીય પક્ષો" ને બદલે "બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ" શબ્દ, એવી પરિસ્થિતિઓનું વર્ણન કરવા માટે સૌથી યોગ્ય લાગે છે જ્યાં મધ્યસ્થતાની સંમતિ હસ્તાક્ષર સિવાયના અન્ય માધ્યમો દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવે છે. બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા એ એવી વ્યક્તિ અથવા સંસ્થા છે જે વિવાદમાં ફસાયેલી હોય છે જે આર્બિટ્રેશનનો વિષય છે, જો કે તેણે ઔપચારિક રીતે આર્બિટ્રેશન કરારમાં પ્રવેશ કર્યો નથી. [૫૫–સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, 'આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતામાં સંમતિ પર પુનર્વિચારઃ એ જનરલ થિયરી ફોર નોન–સિગ્નેટરીઝ (૨૦૧૭) ૮ જર્નલ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ ડિસ્પ્યુટ સેટલમેન્ટ ૬૧૦.]

મહત્વપૂર્ણ નિર્ધારણ એ છે કે શું આવા બિન–હસ્તાક્ષર કરનારનો હેતુ હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સાથે કાનૂની સંબંધોને અસર કરવાનો અને આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલો છે. એવી પરિસ્થિતિઓ ઊભી થઈ શકે છે કે જ્યાં વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ કે જેમણે ઔપચારિક રીતે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા નથી અથવા આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરાર કરારની શરતો દ્વારા બંધાયેલા હોવાનો ઇરાદો હોઈ શકે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આર્બિટ્રેશન કરારનો "પક્ષ" કોણ છે તે મુદ્દો મુખ્યત્વે સંમતિનો મુદ્દો છે.

૬૭. કરાર અધિનિયમની કલમ ૨ એવી જોગવાઈ કરે છે કે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ કંઈપણ કરવાની અથવા કરવાથી દૂર રહેવાની તેમની ઇચ્છા દર્શાવે છે, ત્યારે આવા કાર્ય અથવા ત્યાગ માટે અન્યની સંમતિ મેળવવાના દૃષ્ટિકોણથી, દરખાસ્ત કરવાનું કહેવામાં આવે છે. પ્રસ્તાવ ત્યારે સ્વીકારવામાં આવે છે જ્યારે જે વ્યક્તિને પ્રસ્તાવ મૂકવામાં આવે છે તે તેમની સંમતિ દર્શાવે છે.પ્રસ્તાવ સ્વીકાર્યા પછી વચન બની જાય છે. દરેક વચન અને વચનોનો દરેક સમૂહ, જે એકબીજા માટે અવેજ બનાવે છે, તે એક કરાર છે. મહત્ત્વની વાત એ છે કે, કલમ ૯ એ જોગવાઈ કરે છે કે જો કોઈ વચનની દરખાસ્ત અથવા સ્વીકૃતિ શબ્દોમાં કરવામાં આવે તો વચનને ‘વ્યક્ત’ કહેવામાં આવે છે, જ્યારે એવી દરખાસ્ત અથવા સ્વીકૃતિ "શબ્દોમાં નહીં પણ અન્યથા કરવામાં આવે તો વચનને ગર્ભિત કરવામાં આવે છે.” આમ, કરાર કાં તો સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત હોઈ શકે છે.

૬૮. ચિટ્ટી ઓન કોન્ટ્રાક્ટ્સ સ્પષ્ટ અને ગર્ભિત કરારો વચ્ચેનો તફાવત નીચે પ્રમાણે સમજાવે છેઃ

"કરારો સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત હોઈ શકે છે. તફાવત કાનૂની અસરનો નથી પરંતુ ફક્ત પક્ષોની સંમતિ જે રીતે પ્રગટ થાય છે તેનો છે. કરાર ત્યારે વ્યક્ત થાય છે જ્યારે તેમની શરતો પક્ષો દ્વારા શબ્દોમાં જણાવવામાં આવે છે. જ્યારે તેમની શરતો એવી રીતે જણાવવામાં ન આવે ત્યારે તેઓ ઘણીવાર ગર્ભિત હોવાનું કહેવાય છે, ઉદાહરણ તરીકે, જ્યારે પેસેન્જરને બસમાં ચઢવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છેઃ પક્ષકારોના વર્તનથી કાયદો પેસેન્જર દ્વારા ભાડું ચૂકવવાનું વચન અને બસના સંચાલક દ્વારા તેને સુરક્ષિત રીતે તેના ગંતવ્ય સુધી પહોંચાડવાનું વચન સૂચવે છે.[...] અભિવ્યક્ત અને ગર્ભિત કરારો એ શબ્દના સાચા અર્થમાં બંને કરારો છે, કારણ કે તે બંને પક્ષોના કરારમાંથી ઉદ્ભવે છે, જો કે એક કિસ્સામાં કરાર શબ્દોમાં અને બીજા કિસ્સામાં વર્તન દ્વારા પ્રગટ થાય છે. કારણ કે, આપણે જોયું છે તેમ, સમજૂતી એ માનસિક સ્થિતિ નથી પરંતુ એક કાર્ય છે, આચરણમાંથી એક અનુમાન છે, અને કારણ કે સ્પષ્ટ કરારની ઘણી શરતો ઘણીવાર ગર્ભિત હોય છે, તે અનુસરે છે કે સ્પષ્ટ અને ગર્ભિત કરાર વચ્ચેના તફાવતને બહુ ઓછું મહત્વ છે." [પક્ષ – ચિટ્ટી ઓન કોન્ટ્રાક્ટ્સ,

હ્યુગ બીલ (આવૃત્તિ) (૩૨મી આવૃત્તિ, સ્વીટ એન્ડ મેક્સવેલ, ૨૦૧૫) પેરા ૧–૧૦૪.]

૬૯. ઉપરોક્ત પ્રદર્શન એ નિષ્કર્ષને જન્મ આપે છે કે ગર્ભિત કરારના કિસ્સામાં, પ્રશ્ન કરારની શરતો દ્વારા બંધાયેલા પક્ષોની સંમતિના નિર્ધારણની આસપાસ ફરે છે. આવા નિશ્ચય કૃત્યો અથવા આચરણ દ્વારા પ્રગટ થાય છે. આચરણ દ્વારા ગર્ભિત કરારનો સિદ્ધાંત પણ આ અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. હાજી મોહમ્મદ ઇશાક વિરુદ્ધ મોહમ્મદ ઇકબાલ, [૫૭–(૧૯૭૮) ૨ એસ. સી. સી. ૪૯૩] માં વાદીએ પ્રતિવાદીને તમાકુ પૂરું પાડ્યું હતું.પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ સ્પષ્ટ સમજૂતી ન હોવા છતાં, પ્રતિવાદીએ માલ સ્વીકાર્યો હતો, પરંતુ વાદી દ્વારા વારંવાર માંગણીઓ કરવામાં આવી હોવા છતાં કથિત રીતે બાકી નીકળતી રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ રહ્યો હતો. આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે અવલોકન કર્યું હતું કે માલ સ્વીકારવામાં અને વાદી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા કોઈપણ માંગ પત્રોને નકારી કાઢવામાં પ્રતિવાદીઓનું વર્તન સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે કાયદાકીય રીતે આચરણ દ્વારા ગર્ભિત કરાર તરીકે ઓળખાતો સીધો કરાર તેમની વચ્ચે લાવવામાં આવ્યો હતો." ભારતીય કરાર કાયદા હેઠળ, એવું માનવામાં આવે છે કે ક્રિયાઓ અથવા વર્તન કરાર દ્વારા બંધાયેલા પક્ષની સંમતિનું સૂચક હોઈ શકે છે. આ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને આર્બિટ્રેશન કરારને પણ લાગુ પડે છે કે તે કરારનું સર્જન છે. જો કે, આર્બિટ્રેશન

એગ્રીમેન્ટ માન્ય અને અમલપાત્ર બનવા માટે આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ નિર્ધારિત જરૂરિયાતોને પણ પૂર્ણ કરવી પડે છે.

૭૦. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૨ (એચ) "પક્ષ" ને આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. કલમ ૭ આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જેનો અર્થ પક્ષો દ્વારા "નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધ" ના સંદર્ભમાં ઉદ્ભવેલા અથવા તેમની વચ્ચે ઊભી થઈ શકે તેવા તમામ અથવા ચોક્કસ વિવાદોને આર્બિટ્રેશન સમક્ષ રજૂ કરવા માટેનો કરાર થાય છે." કલમ ૭ માટે જરૂરી છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોવો જોઈએ. કલમ ૭ એ સંજોગો સૂચવે છે જેમાં તેને લેખિતમાં કરાર તરીકે ગણવામાં આવે છે. આવા કરારને દસ્તાવેજમાં, સંદેશાવ્યવહારની આપ-લેમાં, ઈલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપ સહિત, અથવા દાવાના નિવેદનમાં અંકિત કરી શકાય છે, જેનો બચાવમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી.વિદ્યા દ્રોલિયા વિરુદ્ધ દુર્ગા ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન, [૫૮-(૨૦૨૧) ૨ એસ. સી. સી. ૧] માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે કાનૂની સંબંધનો અર્થ એવો સંબંધ છે જે કાનૂની જવાબદારીઓ અને ફરજોને જન્મ આપે છે અને અધિકાર પ્રદાન કરે છે. આવો અધિકાર કરાર આધારિત અથવા બિન-કરાર આધારિત હોઈ શકે છે. બિન-કરાર કાનૂની સંબંધના કિસ્સામાં, કાર્યવાહીનું કારણ અપકૃત્ય, પુનઃસ્થાપન, વૈધાનિક ફરજનું ઉલ્લંઘન અથવા કાર્યવાહીના અન્ય કોઈ બિન-કરારના કારણમાં ઉદભવે છે. આમ, કલમ ૭ અંતર્ગતનો કાયદાકીય

ઉદ્દેશ સૂચવે છે કે કોઈપણ કાનૂની સંબંધ, જેમાં એવા સંબંધો સામેલ છે કે જ્યાં વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ વચ્ચે કોઈ કરાર નથી, પરંતુ જેમની ક્રિયાઓ અથવા આચરણે સંબંધને જન્મ આપ્યો છે, તે કલમ ૭ હેઠળ મધ્યસ્થતા કરારનો વિષય બની શકે છે. આ અભિગમ ફિયોના ટ્રસ્ટ અને હોલ્ડિંગ કંપની વિ. પ્રિવાલોવમાં લોર્ડ હોફ મેનના અવલોકનોને અનુરૂપ છે, જ્યાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે "આર્બિટ્રેશન કલમની રચના એ ધારણાથી શરૂ થવી જોઈએ કે પક્ષકારો, તર્કસંગત ઉદ્યોગપતિઓ તરીકે, તેઓ જે સંબંધમાં પ્રવેશ્યા છે અથવા તે જ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નિર્ણય લેવા માટે દાખલ થવા માંગે છે તેમાંથી ઉદ્ભવતા કોઈપણ વિવાદનો ઈરાદો ધરાવતા હોવાની શક્યતા છે." [૫૯–[૨૦૦૭] યુકેએચએલ ૪૦] (ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

૭૧. કલમ ૭ (૩) જરૂરી કરે છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોવો જરૂરી છે. કલમ ૭ (૪) આર્બિટ્રેશન કરાર ક્યારે લેખિતમાં હોવાનું કહી શકાય તે વિસ્તૃત કરવા માટે ત્રણ સંજોગો મૂકે છે. કલમ ૭(૪)(એ) હેઠળ નિર્ધારિત પ્રથમ સંજોગો અનુસાર, જો પક્ષકારો દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવે તો મધ્યસ્થતા કરાર લેખિતમાં હોય છે. આ સંજોગો એવી પરિસ્થિતિનો ઉલ્લેખ કરે છે કે જ્યાં પક્ષોએ ઔપચારિક રીતે આર્બિટ્રેશન કરાર અથવા આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરાર પર તેમની સહીઓને પ્રમાણિત કરીને પક્ષોનો દરજ્જો અમલમાં મૂક્યો હોય અને સ્પષ્ટપણે ધારણ કર્યો હોય. આવી પરિસ્થિતિઓમાં,

અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સે આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષકારોને શોધવા માટે માત્ર સહી પૃષ્ઠ અથવા પઠનનો સંદર્ભ લેવાની જરૂર છે.

૭૨. કલમ ૭(૪)(બી) બીજા સંજોગો પૂરા પાડે છે, જે મુજબ આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોય છે જો તે પત્રો, ટેલેક્સ, ટેલિગ્રામ અથવા ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમો દ્વારા સંદેશાવ્યવહાર સહિત ટેલિકોમ્યુનિકેશનના અન્ય માધ્યમોના વિનિમયમાં સમાયેલ હોય જે કરારનો રેકોર્ડ પ્રદાન કરે છે. આ જોગવાઈ અનુસાર, પક્ષકારો દ્વારા યોગ્ય રીતે મંજૂર કરાયેલા વિવિધ દસ્તાવેજો પરથી આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વનું અનુમાન લગાવી શકાય છે. [૬૦–શક્તિ ભોગ ફૂડ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ કોલા શિપિંગ લિમિટેડ, (૨૦૦૯) ૨ એસ.સી.સી. ૧૩૪; ટ્રાઇમેક્સ ઇન્ટરનેશનલ એફ. ઝેડ. ઇ. લિમિટેડ વિરુદ્ધ વેદાંત એલ્યુમિનિયમ લિમિટેડ, (૨૦૧૦) ૩ એસ.સી.સી. ૧] કલમ ૭(૪)(બી) હસ્તાક્ષરકર્તાઓ સાથેના દસ્તાવેજ તરીકે કરારના પરંપરાગત અર્થ સાથે વિતરણ કરે છે. તેના બદલે, તે દસ્તાવેજોના વિનિમયની તેમની ક્રિયાઓ દ્વારા વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓની સંમતિની અભિવ્યક્તિ પર ભાર મૂકે છે. જો કે, ઉપરોક્ત જોગવાઈનું મહત્વપૂર્ણ પાસું એ હકીકતમાં રહેલું છે કે પક્ષોએ પુરાવાના દસ્તાવેજી રેકોર્ડ દ્વારા તેમના કરારને રેકોર્ડ કરવામાં સક્ષમ હોવા જોઈએ. ગ્રેટ ઓફ શોર લિમિટેડ વિ.ઈરાની ઑફશોર એન્જિનિયરિંગ એન્ડ કન્સ્ટ્રક્શન કંપની માં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે કલમ ૭(૪)(બી) અદાલતને પૂછવાની જરૂર કરે

છે કે શું કરારનો રેકોર્ડ પત્રો, ટેલેક્સ, ટેલિગ્રામ અથવા દૂરસંચારના અન્ય માધ્યમોના વિનિમયમાં જોવા મળે છે કે કેમ. [૬૧–(૨૦૦૮) ૧૪ એસ. સી. સી. ૨૪૦] આમ, વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ દ્વારા સંમત થવાનું કાર્ય અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા સંબંધિત દસ્તાવેજો અને સંદેશાવ્યવહારમાંથી અનુમાન લગાવવું અથવા મેળવવું પડે છે, જેમાંથી કોઈ પણ પરંપરાગત કરાર સાથે સરખાવી શકાતું નથી.

૭૩. ત્રીજા સંજોગો કલમ ૭(૪)(સી) હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવ્યાછે, જે મુજબ મધ્યસ્થી કરાર લેખિતમાં હોય છે જો તે દાવા અને બચાવના નિવેદનોના આદાનપ્રદાનમાં સમાયેલ હોય જેમાં કરારનું અસ્તિત્વ એક પક્ષ દ્વારા આક્ષેપ કરવામાં આવે છે અને બીજા દ્વારા નકારવામાં આવતું નથી. આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે એસ. એન. પ્રસાદ વિરુદ્ધ મોનેટ ફાઇનાન્સ લિમિટેડ [૬૨–(૨૦૧૧) ૧ એસ.સી.સી. ૩૨૦] માં સ્પષ્ટતા કરી હતી કે કલમ ૭(૪)(સી) ના હેતુઓ માટે "દાવા અને બચાવના નિવેદનોની આપ–લે" થશે જો કોઈ અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવેલા કોઈપણ દાવા, અરજી અથવા અરજીમાં મધ્યસ્થતા કરાર અસ્તિત્વમાં હોવાનો દાવો કરવામાં આવે અને જો બચાવ, કાઉન્ટર અથવા લેખિત નિવેદનમાં તેનો કોઈ ઇનકાર કરવામાં ન આવે. આમ, ત્રીજા સંજોગોમાં અદાલત એવી ધારણા પર આગળ વધે છે કે આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વને નકારવામાં વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાનું વર્તન તેના

અસ્તિત્વના નિર્ણાયક પુરાવા તરફ દોરી જાય છે. કલમ ૭(૪) માં સમાવિષ્ટ ત્રણેય સંજોગો આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા પક્ષોના પરસ્પર હેતુને નિર્ધારિત કરવા માટે તૈયાર છે.

૭૪. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ બે પાસાઓ ધરાવે છેઃ એક મૂળ પાસું અને એક ઔપચારિક પાસું. મૂળ પાસું કલમ ૭(૧) છે જે પક્ષોને મધ્યસ્થતા સાથે નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધના સંદર્ભમાં તેમની વચ્ચે ઉદ્ભવતા વિવાદો રજૂ કરવાની મંજૂરી આપે છે. પક્ષો વચ્ચેના અને અંદરોઅંદરના કાનૂની સંબંધો કરાર આધારિત અથવા બિન–કરાર આધારિત હોઈ શકે છે. કાનૂની સંબંધો કરારની પ્રકૃતિના હોવા માટે, તેઓએ કરાર અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ ભારતીય કરાર કાયદાની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવી જોઈએ. અગાઉના ફકરામાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે કરાર કાં તો સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત હોઈ શકે છે, જે પક્ષકારોની કાર્યવાહી અથવા આચરણના આધારે અનુમાન કરવામાં આવે છે. આમ, કાનૂની સંબંધમાં પ્રવેશવા માટે વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ માટે કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર હોવું જરૂરી નથી – નક્કી કરવાનું એકમાત્ર મહત્વપૂર્ણ પાસું એ છે કે શું તેઓ તેમના કાર્યો અથવા વર્તન દ્વારા કાનૂની સંબંધમાં પ્રવેશવાનો ઈરાદો ધરાવે છે અથવા સંમતિ આપે છે.

૭૫. બીજું પાસું કલમ ૭(૩) માં સમાયેલ છે જે લેખિત આર્બિટ્રેશન કરારની જરૂરિયાતને નિર્ધારિત કરે છે. જો કરારનો રેકોર્ડ હોય તો પક્ષકારો દ્વારા લેખિત આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવાની જરૂર નથી. [૬૩–ગોવિંદ રબર લિમિટેડ વિરુદ્ધ મેસર્સ લુઇસ ડ્રેફસ કોમોડિટીઝ, (૨૦૧૫) ૧૩ એસ.સી.સી. ૪૭૭] લેખિત લવાદ કરારની ફરજિયાત જરૂરિયાત માત્ર એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે છે કે સ્થાનિક અદાલતોને બાકાત રાખવા માટે તેમના વિવાદોને લવાદમાં મોકલવા માટે પક્ષકારોની સંમતિનો સ્પષ્ટ રીતે સ્થાપિત રેકોર્ડ છે.

૭૬. કલમ ૭ સાથે વાંચવામાં આવેલી કલમ ૨(એચ) સ્પષ્ટ રીતે "પક્ષ" ને આર્બિટ્રેશન કરાર અથવા આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરાર માટે હસ્તાક્ષરકર્તા હોવાની જરૂર નથી. આ અર્થઘટન રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાઓના સામાન્ય ટ્રેન્ડને અનુરૂપ છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર માટે સહી જરૂરી નથી. ૨૦૦૬માં સુધારેલ UNCITRAL મોડલ કાયદો કલમ ૭ હેઠળ મધ્યસ્થતા કરાર માટે લેખિત જરૂરિયાતને નીચેની શરતોમાં રજૂ કરે છેઃ

> "(૩) આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોય છે જો તેની સામગ્રી કોઈપણ સ્વરૂપમાં નોંધાયેલી હોય, પછી ભલે તે આર્બિટ્રેશન કરાર અથવા કરાર મૌખિક રીતે, આચરણ દ્વારા અથવા અન્ય માધ્યમો

દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય કે નહીં."

ઉપરોક્ત જોગવાઈ જણાવે છે કે જ્યાં સુધી કરારની સામગ્રી નોંધવામાં આવે ત્યાં સુધી મધ્યસ્થતા કરાર કોઈપણ સ્વરૂપમાં, ઉદાહરણ તરીકે મૌખિક અથવા મૌન રીતે દાખલ કરી શકાય છે. તે પક્ષકારોની સહી અથવા પક્ષો વચ્ચે સંદેશાના આદાનપ્રદાનની જરૂરિયાતને દૂર કરે છે.

૭૭. ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના આર્ટિકલ II ફકરા ૨ "લેખિત કરાર" ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેમાં કરાર અથવા આર્બિટ્રેશન કરારમાં મધ્યસ્થી કલમનો સમાવેશ થાય છે, જે પક્ષો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત હોય છે અથવા પત્રો અથવા ટેલિગ્રામના વિનિમયમાં સમાયેલ હોય છે. UNCITRAL મોડલ લૉની કલમ ૭ લેખિત આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ માટે વધુ અનુકૂળ જરૂરિયાત સ્થાપિત કરે છે. ૨૦૦૬ માં, UNCITRAL એ ભલામણ કરી હતી કે ન્યૂ યોર્ક કન્વેન્શનના આર્ટિકલ II ફકરા ૨ માં વર્ણવેલ સંજોગો "તેમાં વર્ણવેલ સંજોગો સંપૂર્ણ નથી તે માન્યતા સાથે લાગુ કરવામાં આવે." [૬૪–આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક લવાદ પર UNCITRAL આદર્શ કાયદો, ૧૦ જૂન ૧૯૫૮ના રોજ ન્યૂયોર્કમાં કરવામાં આવેલા વિદેશી લવાદ પુરસ્કારોની માન્યતા અને અમલીકરણ પરના સંમેલનના અનુચ્છેદ II, પરિચ્છેદ ૨ અને અનુચ્છેદ VII, પરિચ્છેદ ૧ના અર્થઘટનને લગતી

ભલામણ (૭ જુલાઈ ૨૦૦૬ના રોજ UNCITRAL દ્વારા અપનાવવામાં આવી હતી). વધુમાં, તેણે એવી પણ ભલામણ કરી હતી કે યુ.એન.સી.આઇ.ટી.આર.એ.એલ. મોડલ કાયદાના અનુચ્છેદ ૭ ફકરા ૧ ને લાગુ કરવો જોઈએ "જેથી કોઈ પણ રસ ધરાવનાર પક્ષને દેશના કાયદા અથવા સંધિઓ હેઠળ, જ્યાં મધ્યસ્થતા કરાર પર આધાર રાખવાની માંગ કરવામાં આવે છે, તેના અધિકારોનો લાભ લેવાની મંજૂરી મળે." આર્બિટ્રેશન એક્ટ મોટાભાગે UNCITRAL મોડલ કાયદા પર આધારિત છે. તેથી, આર્બિટ્રેશન એક્ટની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે UNCITRAL મોડલ કાયદાનો ઉલ્લેખ કરી શકાય છે. [૬૫–સુંદરમ ફાઇનાન્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ એન. ઈ. પી. સી. ઇન્ડિયા લિમિટેડ, (૧૯૯૯) ૨ એસ. સી. સી. ૪૭૯, પેરા ૯; પી. મનોહર રેડ્ડી અને બ્રોસ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર કૃષ્ણા વેલી ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન, (૨૦૦૯) ૨ એસ. સી. સી. ૪૯૪, પેરા ૨૭.] જો કે UNCITRAL મોડલ કાયદાની સુધારેલી કલમ ૭ ભારતીય કાયદામાં અપનાવવામાં આવી નથી, તે આધુનિક વ્યાપારી વાસ્તવિકતાને પ્રતિબિંબિત કરે છે જ્યાં તકનીકી કાનૂની ઔપચારિકતાઓ પર પદાર્થને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે છે. [૬૬– રેડફર્ન એન્ડ હન્ટર ઓન ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન (૭મી આવૃત્તિ, ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૨૩) પેરા ૨.૨૩.]

૭૮. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭

વાંચવાથી નીચેના તારણો મળે છેઃ પ્રથમ, આર્બિટ્રેશન કરારો વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ વચ્ચેના અથવા વચ્ચેના કાનૂની સંબંધમાંથી ઉદ્ભવે છે જે કરાર આધારિત અથવા અન્યથા હોઈ શકે છે; બીજું, કાનૂની સંબંધ પ્રકૃતિમાં કરાર આધારિત હોય તેવી પરિસ્થિતિઓમાં, સંબંધની પ્રકૃતિ સામાન્ય કરાર કાયદાના સિદ્ધાંતોના આધારે નક્કી કરી શકાય છે; ત્રીજું, વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ માટે આર્બિટ્રેશન કરારના હસ્તાક્ષરકર્તાઓ તેના દ્વારા બંધાયેલા હોવા જરૂરી નથી; ચોથું, હસ્તાક્ષર ન કરનારા પક્ષોના કિસ્સામાં, અદાલતો માટે મહત્વપૂર્ણ નિર્ધારણ એ છે કે શું વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ આર્બિટ્રેશન કરાર અથવા તેમના દ્વારા મધ્યસ્થતા કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવાનો ઇરાદો ધરાવે છે અથવા સંમતિ આપે છે. કૃત્યો અથવા આચરણ; પાંચમું, લેખિત આર્બિટ્રેશન કરારની જરૂરિયાતનું કડક પાલન કરવું પડે છે, પરંતુ જે સ્વરૂપમાં આવા કરાર નોંધવામાં આવે છે તે અપ્રસ્તુત છે; છઠ્ઠું, લેખિત આર્બિટ્રેશન કરારની જરૂરિયાત હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનારા પક્ષો વચ્ચે નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધ હોય તો બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને બંધનકર્તા બનાવવાની સંભાવનાને બાકાત રાખતી નથી; અને સાતમું, એકવાર આર્બિટ્રેશન કરારની માન્યતા સ્થાપિત થઈ જાય પછી, કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલ એ મુદ્દો નક્કી કરી શકે છે કે કયા પક્ષો આવા કરાર દ્વારા બંધાયેલા છે.

૭૯. એવું માનવામાં આવે છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર પર ઔપચારિક

હસ્તાક્ષર કરનારા પક્ષો છે જે તેના દ્વારા બંધાયેલા રહેશે. જો કે, અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ કે જેમણે લેખિત આર્બિટ્રેશન કરાર અથવા આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા નથી અથવા ઔપચારિક રીતે સંમતિ આપી નથી, તેઓ આવા કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોઈ શકે છે. અગાઉના ફકરામાં જણાવ્યા મુજબ, ગોપનીયતાનો સિદ્ધાંત કરારમાં તૃતીય પક્ષો પર અધિકારો અને જવાબદારીઓ લાદવાને મર્યાદિત કરે છે. સામાન્ય રીતે, આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષો જ રાહત અને ઉપાયોના સંદર્ભમાં કરારની સંપૂર્ણ અસરોને આધિન હોઈ શકે છે કારણ કે તેઓ આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવાની સંમતિ આપે છે. તેથી, અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સ સમક્ષ નિર્ણાયક પ્રશ્ન એ છે કે શું બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવાની સંમતિ આપે છે. બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલો છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે, અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સ કરાર કાયદા અને કોર્પોરેટ કાયદાના લાક્ષણિક સિદ્ધાંતોને લાગુ કરે છે. કાનૂની સિદ્ધાંતો આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા પક્ષોના ઈરાદા નક્કી કરવા માટે ચોક્કસ કરારની ભાષા અને વાસ્તવિક સેટિંગ્સના મૂલ્યાંકન માટે એક માળખું પ્રદાન કરે છે.[૬૭-ગેરી બોર્ન (એન ૪૪) ૧૫૩૧.]

૮૦. ગેરી બોર્ન સૂચવે છે કે કાનૂની થિયરીઓ અને સિદ્ધાંતો આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા પક્ષોના વાસ્તવિક ઉદ્દેશને નિર્ધારિત કરવા માટે એક

આધાર પૂરો પાડે છે. તેથી, બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અથવા 'તૃતીય પક્ષો' માટે આર્બિટ્રેશન કરારના 'વિસ્તરણ' જેવી પરિભાષાઓનો ઉપયોગ કરવો ખોટો છેઃ

> “ન્યાયિક કેસ લો અને આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતા પરની ટિપ્પણી કેટલીકવાર અગાઉના એક અથવા વધુ સિદ્ધાંતોના આધારે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અથવા "તૃતીય પક્ષો" માટે મધ્યસ્થતા કરારના "વિસ્તરણ" નો સંદર્ભ આપે છે. આ અભિવ્યક્તિઓ અચોક્કસ છે, જેમાં તેઓ સૂચવે છે કે જે સંસ્થા આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર નથી, તે પક્ષકારોની સંમતિ સિવાય અન્ય કોઈ વસ્તુના આધારે તે કરારની અસરોને આધીન છે. " વિસ્તરણ" અથવા "તૃતીય પક્ષો" ના સંદર્ભોથી વિપરીત, મોટાભાગની થિયરીઓ [...] એ નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે આધાર પૂરો પાડે છે કે એક સંસ્થા વાસ્તવમાં આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષ છે – જેને તેથી "તૃતીય પક્ષ" સુધી "વિસ્તૃત" કરવાની જરૂર નથી – કારણ કે તે પક્ષની ક્રિયાઓ કરારની સંમતિ બનાવે છે, અથવા અન્યથા તેને કરાર સાથે જોડે છે, કરારના ઔપચારિક અમલના અભાવ હોવા છતાં. તેથી આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ સામાન્ય રીતે "વિસ્તૃત" નથી, પરંતુ તેના બદલે સાચા પક્ષો કે જેમણે આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ માટે સંમતિ આપી છે તેની ઓળખ કરવામાં આવે છે."

૮૧. વિશ્વભરની અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલો આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોની સંમતિ નક્કી કરવા માટે પરંપરાગત કરાર અને વ્યાપારી સિદ્ધાંતોને લાગુ કરી રહી છે. સામાન્ય રીતે, સંમતિ આધારિત સિદ્ધાંતો જેમ કે એજન્સી, નવીનતા, સોંપણી, કાયદાનું સંચાલન, વિલિનીકરણ અને ઉત્તરાધિકાર, અને તૃતીય પક્ષ લાભાર્થીઓ વિવિધ અધિકારક્ષેત્રોમાં લાગુ કરવામાં આવ્યા છે. અપવાદરૂપ સંજોગોમાં, બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે બાંધવા માટે કોર્પોરેટ પડદો વીંધવા અથવા અન્ય વ્યક્તિત્વ અને અવરોધને બદલવા જેવા બિન-સંમતિપૂર્ણ સિદ્ધાંતો પણ લાગુ કરવામાં આવ્યા છે. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત એ એક એવો સંમતિ આધારિત સિદ્ધાંત છે, જે વિવાદાસ્પદ હોવા છતાં, મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારને બાંધવાના પક્ષકારોના વાસ્તવિક ઈરાદાને ઓળખવા માટે લાગુ કરવામાં આવ્યો છે.

કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત

આઈ. અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વ

૮૨. જૂથ કંપનીઓની ઘટના એ આર્થિક જીવન અને વ્યવસાયિક

સંગઠનની આધુનિક વાસ્તવિકતા છે. જૂથ કંપનીઓ એ મૂળ કંપનીના નિયંત્રણ હેઠળ ઔપચારિક અથવા અનૌપચારિક માળખામાં એક સાથે જોડાયેલી અલગ કંપનીઓનો સમૂહ છે. જૂથની કંપનીઓને ભારતીય સંદર્ભમાં "વ્યવસાયની વિવિધ રેખાઓમાં કાર્યરત ખાનગી માલિકીની અને જાહેરમાં વેપાર કરતી કંપનીઓના સમૂહ" તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે, જેમાંથી દરેકને એક અલગ કાનૂની એકમ તરીકે સામેલ કરવામાં આવી છે, પરંતુ જે સામૂહિક રીતે એક સામાન્ય સત્તામંડળના ઉદ્યોગસાહસિક, નાણાકીય અને વ્યૂહાત્મક નિયંત્રણ હેઠળ છે, સામાન્ય રીતે એક પરિવાર, અને સમાન વ્યક્તિ, વંશીયતા અથવા સમુદાયની આસપાસ રચાયેલા વિશ્વાસ આધારિત સંબંધો દ્વારા જોડાયેલા છે." [૬૮–જયતી સરકાર, અસ્લી કોપ્લાન, તાકાશી હિકિનો અને જેમ્સ લિંકનમાં 'બિઝનેસ ગ્રૂપ્સ ઇન ઇન્ડિયા' (આવૃત્તિઓ) ધ ઓક્સફર્ડ હેન્ડબુક ઓફ બિઝનેસ ગ્રૂપ્સ (૨૦૧૦) ૨૯૯] પેરેન્ટ કોર્પોરેશનની જવાબદારીને મર્યાદિત કરવા, આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારને સરળ બનાવવા, રોકાણકારો સાથે વ્યવસાયિક સાહસોમાં પ્રવેશ કરવા, સ્થાનિક કોર્પોરેટ રહેઠાણની સ્થાપના કરવા અને કરવેરાની જવાબદારી ટાળવા જેવા અસંખ્ય હેતુઓ માટે પેરેન્ટ અને પેટાકંપનીઓને સંડોવતા જૂથની કંપની બનાવવામાં આવી છે.

૮૩. અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વનો સિદ્ધાંત કોર્પોરેટ કાયદાનો પાયો છે. સાલોમોન વિ. સાલોમોન, [૬૯–[૧૮૯૭] AC ૨૨] માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સે

વિખ્યાત રીતે અવલોકન કર્યું હતું કે કંપની કાયદામાં પ્રવર્તકો(પ્રમોટર), નિર્દેશકો(ડાયરેક્ટર), શેરધારકો અને કર્મચારીઓથી સંપૂર્ણપણે અલગ વ્યક્તિ છે. અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વનો સિદ્ધાંત કોર્પોરેટ જૂથોને સમાન રીતે લાગુ પડે છે. મૂળ કંપની સામાન્ય રીતે પેટાકંપનીની ક્રિયાઓ માટે જવાબદાર હોવાનું માનવામાં આવતું નથી, જેમાં તે પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ શેરહોલ્ડર છે. કંપની અધિનિયમ, ૨૦૧૩ [૭૦–"૨૦૧૩ અધિનિયમ"] એ વૈધાનિક રીતે પેટાકંપનીને એક અલગ કાનૂની સંસ્થા તરીકે માન્યતા આપી છે.[૭૧–બલવંત રાય સલુજા વિરુદ્ધ એર ઇન્ડિયા, (૨૦૧૪) ૯ એસ. સી. સી. ૪૦૭] ૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨ (૪૬) હોલ્ડિંગ કંપનીને એવી કંપની તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે કે જેમાં એક અથવા વધુ અન્ય કંપનીઓ પેટાકંપનીઓ હોય.કલમ ૨ (૮૭) "પેટાકંપની" ને એવી કંપની તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેમાં હોલ્ડિંગ કંપની નિયામક મંડળની રચના પર નિયંત્રણ ધરાવે છે અને મતદાનના અધિકારો પર ઓછામાં ઓછું ૫૦ ટકા નિયંત્રણ હિત ધરાવે છે.હોલ્ડિંગ કંપની પેટાકંપનીમાં નિયંત્રક હિત ધરાવે છે, તેમ છતાં તેમને અલગ કાનૂની સંસ્થાઓ તરીકે ગણવામાં આવે છે. જૂથ કંપનીઓનું માળખું બહુરાષ્ટ્રીય કોર્પોરેશનોને રોકાણકારો માટે વધુ સારા વળતરનો લાભ લેવા અને કોર્પોરેશનની વ્યવસાયિક વૃદ્ધિ સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય બંને સ્તરે તેમના વ્યવસાયોની રચના કરવાની મંજૂરી આપે છે.

૮૪. વોડાફોન ઇન્ટરનેશનલ હોલ્ડિંગ બીવી વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [૭૨–(૨૦૧૨) ૬ એસસીસી ૬૧૩] કેસમાં આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે નીચેની શરતોમાં કોર્પોરેટ અલગતાના સિદ્ધાંતો પર ભાર મૂક્યો હતોઃ

> ૧૦૧. કંપની એક અલગ કાનૂની વ્યક્તિ છે અને હકીકત એ છે કે તેના તમામ શેર એક વ્યક્તિ અથવા માતાપિતાની માલિકીના છે, તેને તેના અલગ કાનૂની અસ્તિત્વ સાથે કોઈ લેવાદેવા નથી. જો માલિકીની કંપની બંધ થઈ જાય, તો લિક્વિડેટર અને તેની મૂળ કંપનીને પેટાકંપનીની અસ્કયામતો મળશે. જ્યાં સુધી તે એજન્ટ તરીકે કામ ન કરે ત્યાં સુધી કોઈ પણ સત્તામંડળમાં પેટાકંપનીની અસ્કયામતો પેરન્ટ કંપનીની હોવાનું માનવામાં આવતું નથી. આમ, પેટાકંપની સામાન્ય રીતે મૂળ કંપનીની વિનંતીનું પાલન કરી શકે છે, તેમ છતાં તે માત્ર મૂળ કંપનીની કઠપૂતળી નથી. તફાવત એ છે કે સત્તા હોવી અથવા પ્રેરક સ્થિતિ હોવી. જો કે પેરેન્ટ અને પેટાકંપનીઓ માટે જૂથ તરીકે કામ કરવું ફાયદાકારક હોઈ શકે છે, તેમ છતાં દરેક પેટાકંપની એ જોવા માટે જોશે કે શું ત્યાં અલગ વ્યાપારી હિતો છે કે જે મેળવવા જોઈએ."

૮૫. કોર્પોરેટ વ્યક્તિત્વની અલગતાને અદાલતો દ્વારા અસાધારણ પરિસ્થિતિઓમાં અવગણવામાં આવશે જ્યાં કંપનીનો ઉપયોગ સભ્યો અને શેરધારકો દ્વારા છેતરપિંડી કરવા અથવા કર જવાબદારીઓ ટાળવા માટે કરવામાં આવે છે. જો અદાલત, તથ્યાત્મક પુરાવાના આધારે, નક્કી કરે છે કે કંપની સભ્યો અથવા શેરધારકોના એજન્ટ તરીકે કામ કરી રહી હતી, તો તે વ્યક્તિઓને જવાબદારી આપવા માટે કંપનીના અલગ વ્યક્તિત્વની અવગણના કરશે. ટાટા એન્જિનિયરિંગ એન્ડ લોકોમોટિવ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય [૭૩–(૧૯૬૪) ૬ એસસીઆર ૮૮૫] માં, આ અદાલતની બંધારણીય બેન્ચ સમક્ષ મુદ્દો એ હતો કે શું બંધારણની કલમ ૩૨ હેઠળ રિટ પિટિશન જાળવવાના હેતુઓ માટે કંપનીને નાગરિક તરીકે ગણી શકાય. કંપનીએ વિનંતી કરી હતી કે આ અરજીને શેરધારકો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી તરીકે ગણવા માટે કોર્પોરેટ પડદો હટાવવો જોઈએ. આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે જ્યાં છેતરપિંડી અટકાવવાનો હેતુ હોય અથવા દુશ્મન સાથેના વેપારને હરાવવા માટે પ્રયાસ કરવામાં આવે ત્યાં કોર્પોરેશનનો પડદો ઉઠાવી શકાય છે.

૮૬. જૂથ કંપનીઓના કિસ્સામાં, એવી પરિસ્થિતિઓ ઊભી થઈ શકે છે કે જ્યાં હોલ્ડિંગ કંપની તેના નિયંત્રણનો દુરુપયોગ કરીને, જવાબદારીને ટાળવા અથવા છુપાવવા માટે પેટાકંપનીની બાબતો પર સંપૂર્ણપણે પ્રભુત્વ ધરાવે છે. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, અદાલતો બે કંપનીઓ વચ્ચેના કોર્પોરેટ અલગતાને

અવગણવા અને તેમને એક એકમ તરીકે ગણવા માટે "અહંકારમાં ફેરફાર" અથવા કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાના સિદ્ધાંતને લાગુ કરે છે. [૭૪– ગેરી બોર્ન (એન ૪૪) ૧૫૪૫.] એલ. આઈ. સી. વિ. એસ્કોર્ટ્સ લિમિટેડ, [૭૫–(૧૯૮૬) ૧ એસ. સી. સી. ૨૬૪] માં આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે નોંધ્યું હતું કે વિશિષ્ટ કાનૂની વ્યક્તિત્વના સિદ્ધાંતને અવગણવામાં આવી શકે છે જ્યાં સહયોગી કંપનીઓ અવિભાજ્ય રીતે જોડાયેલી છે, હકીકતમાં, એક જ નિસ્બતનો ભાગ છે. બેન્ચ વતી બોલતા, ન્યાયમૂર્તિ ઓ ચિન્નાપ્પા રેડ્ડીએ અવલોકન કર્યું:

> "૯૦. [...] સામાન્ય રીતે અને વ્યાપક રીતે કહીએ તો, આપણે કહી શકીએ કે કોર્પોરેટ પડદો ઉઠાવી શકાય છે જ્યાં કોઈ કાયદો પોતે પડદો ઉપાડવાનું વિચારે છે, અથવા છેતરપિંડી, અથવા અયોગ્ય વર્તણૂકને અટકાવવાનો હેતુ છે, અથવા કરવેરાના કાયદા અથવા લાભદાયી કાયદાને ટાળવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે અથવા જ્યાં સંકળાયેલી કંપનીઓ અવિભાજ્ય રીતે જોડાયેલી છે, વાસ્તવમાં, એક અસ્તિત્વના ભાગ તરીકે. જ્યાં પડદો ઉપાડવાની મંજૂરી છે તેવા કેસોના વર્ગોની ગણતરી કરવી જરૂરી કે ઇચ્છનીય નથી, કારણ કે તે આવશ્યકપણે સંબંધિત વૈધાનિક અથવા અન્ય જોગવાઈઓ, જે ઉદ્દેશ હાંસલ કરવા માંગવામાં આવે છે, વિવાદિત વર્તન, જાહેર હિતના તત્વની સંડોવણી, અસરગ્રસ્ત હોઈ શકે તેવા પક્ષો પરની અસર વિગેરે પર આધારિત હોવી જોઈએ."

૮૭. કોર્પોરેટ પડદો હટાવવાના સિદ્ધાંતનો અમલ ન્યાય અને સમાનતાની મુખ્ય વિચારણાઓ પર આધારિત છે. [૭૬–દિલ્હી ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિ. સ્કિપર કન્સ્ટ્રક્શન કંપની (પી) લિમિટેડ, (૧૯૯૬) ૪ એસ. સી. સી. ૬૬૨] ઘણીવાર, ન્યાય, સુવિધા અને જાહેર હિતોના વિરોધમાં કોર્પોરેટ વ્યક્તિત્વની અલગતાને જાળવી રાખવામાં આવે ત્યારે અદાલતો કોર્પોરેટ પડદો વીંધે છે. [૭૭–કપિલા હિંગોરાની વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, (૨૦૦૩) ૬ એસ. સી. સી. ૧] બલવંત રાય સલુજા વિરુદ્ધ એર ઇન્ડિયા, [૭૮–(૨૦૧૪) ૯ એસ. સી. સી. ૪૦૭] કેસમાં આ અદાલતે ચેતવણી આપી હતી કે કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાનો સિદ્ધાંત પ્રતિબંધિત રીતે લાગુ થવો જોઈએ અને માત્ર એવી પરિસ્થિતિઓમાં જ લાગુ થવો જોઈએ જ્યાં તે સ્પષ્ટ હોય કે પેટાકંપની જવાબદારી ટાળવાના હેતુથી હોલ્ડિંગ કંપની દ્વારા ઇરાદાપૂર્વક બનાવવામાં આવેલી માત્ર છદ્માવરણ હતી. વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાનો ઇરાદો એવો હોવો જોઈએ કે જે હોલ્ડિંગ કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલી ભૂલને દૂર કરવાનો પ્રયાસ કરે.આર્બિટ્રેશનના સંદર્ભમાં, કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાના સિદ્ધાંતનો ઓછો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે કારણ કે તે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે બાંધવા માટે સદ્ભાવના અને સમાનતાના ઓવરરાઈડિંગ વિચારણાઓ પર ભાર મૂકીને પક્ષકારોના ઇરાદાની અવગણના કરે છે.

૮૮. વધુમાં, જૂથની કંપનીઓ અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વ ધરાવતી હોવાથી, સામાન્ય શેરધારકો અથવા નિર્દેશકોની હાજરી એ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી શકતી નથી કે પેટાકંપની હોલ્ડિંગ કંપનીના કૃત્યોથી બંધાયેલી રહેશે. પ્રમોટરો અથવા ડિરેક્ટરો દ્વારા તેમની વ્યક્તિગત ક્ષમતામાં કરવામાં આવેલા નિવેદનો અથવા રજૂઆતો કંપનીને બંધનકર્તા નથી. તેવી જ રીતે, બંને કંપનીઓ પાસે સામાન્ય શેરધારકો અથવા સામાન્ય નિયામક મંડળ છે તે માત્ર હકીકત એ નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે પૂરતો આધાર નથી કે તેઓ એક જ આર્થિક એકમ છે. સિંગલ ઇકોનોમિક એન્ટિટી અથવા સિંગલ ઇકોનોમિક યુનિટ થિયરી કોર્પોરેટ જૂથ પર સામાન્ય એન્ટરપ્રાઇઝ જવાબદારી લાદે છે. ડી. એચ. એન. ફૂડ ડિસ્ટ્રિબ્યુટર્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ટાવર હેમલેટ્સ લંડન બરો કાઉન્સિલ [૭૯–[૧૯૭૬] ૧ ડબલ્યુએલઆર ૮૫૨ (૨)] માં, લોર્ડ ડેનિંગે એવું માન્યું હતું કે ત્રણ કંપનીઓના જૂથને બે પરિબળોના આધારે એક જ આર્થિક એકમ તરીકે ગણવું જોઈએઃ પ્રથમ, મૂળ કંપની પેટાકંપનીઓના તમામ શેરોની એટલી હદે માલિકી ધરાવતી હતી કે તે આપેલ પેટાકંપનીઓની દરેક હિલચાલને નિયંત્રિત કરતી હતી; અને બીજું, જૂથની ત્રણેય કંપનીઓ વર્ચ્યુઅલ રીતે ભાગીદારો તરીકે કામ કરતી હતી અને તેમને અલગથી ગણી શકાતી ન હતી. આમ, બે કે તેથી વધુ કંપનીઓ એક જ આર્થિક એકમ બનાવે છે કે કેમ તે નક્કી કરવું એ એક સામાન્ય પ્રયાસ અથવા સાહસના અનુસરણમાં કામ કરવા માટે કંપનીઓના નક્કર પ્રયાસો પર આધાર રાખે છે.

૮૯. ઉપરોક્ત ચર્ચા પરથી, આપણે અનુમાન કરી શકીએ છીએ કે કોર્પોરેટ જૂથની અંદરની સંસ્થાઓ અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વ ધરાવે છે, જેને છેતરપિંડી જેવા અપવાદરૂપ સંજોગોમાં સિવાય અવગણી શકાય નહીં. મૂળ કંપની અને તેની પેટાકંપની વચ્ચેનો તફાવત મૂળભૂત છે, અને આર્થિક સુવિધાનો આશરો લઈને તેને સરળતાથી સંક્ષિપ્ત કરી શકાતો નથી. [૮૦–બેંક ઓફ ટોક્યો વિ. કારૂન, (૧૯૮૯) ૩ તમામ ER ૪૬૮] કાયદેસર રીતે, મૂળ કંપનીના અધિકારો અને જવાબદારીઓ પેટાકંપનીને ટ્રાન્સફર કરી શકાતી નથી, અને ઊલટું, જ્યાં સુધી આમ કરવા માટે મજબૂત કાનૂની આધાર ન હોય.

II. સંમતિ માટે વ્યવહારિક અભિગમ અપનાવવો

૯૦. આર્બિટ્રેશન કાયદાના સંદર્ભમાં, પક્ષકારોનો ઈરાદો આર્બિટ્રેશન કરારમાં વપરાતા શબ્દોમાંથી મેળવવો પડશે. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટનો અર્થઘટન કરતી વખતે, તે કોર્ટની ફરજ છે કે તે માનવ મનની ગૂંચવણોમાં ઊંડાણપૂર્વક ન જાય, પરંતુ માત્ર પક્ષકારોના વ્યક્ત હેતુઓને ધ્યાનમાં લે.[૮૧–કમલા દેવી વિ. તખ્તમલ લેન્ડ, AIR ૧૯૬૪ SC ૮૫૯; બેંગ્લોર ઈલેક્ટ્રિસિટી સપ્લાય કંપની લિમિટેડ વિ. E. S. સોલર પાવર (P) લિમિટેડ, (૨૦૨૧) ૬ SCC ૭૧૮]

કરારમાં વપરાયેલા શબ્દો પક્ષો વચ્ચેની વ્યાવસાયિક સમજણને પ્રતિબિંબિત કરે છે. પક્ષોનો ઈરાદો કરારમાં વપરાયેલા શબ્દો પરથી નક્કી થવો જોઈએ, જે આસપાસના સંજોગો અને આવા કરારના ઉદ્દેશ્યને ધ્યાનમાં રાખીને ગણવામાં આવે છે. [૮૨–બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિ. કે. મોહનદાસ, (૨૦૦૯) ૫ એસસીસી ૩૧૩; એમ. દયાનંદ રેડ્ડી વિ. એપી ઇન્ડસ્ટ્રિયલ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર કોર્પોરેશન લિમિટેડ, (૧૯૯૩) ૩ એસસીસી ૧૩૭]

૯૧. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટમાં તેમના કાનૂની સંબંધોના સંદર્ભમાં તેમની વચ્ચે ઉદ્ભવતા વિવાદોના સમાધાનની રીત અને રીતના સંદર્ભમાં વ્યવસાયિક સંસ્થાઓની વ્યાવસાયિક સમજણનો સમાવેશ થાય છે. મોટાભાગની પરિસ્થિતિઓમાં, કરારની ભાષા આવા કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનારાઓના ઈરાદાને સૂચવે છે અને હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓને નહીં. જો કે, એવી પરિસ્થિતિઓ ઊભી થઈ શકે છે કે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થા આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરી શકે, તેમ છતાં હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સાથેના તેમના કાનૂની સંબંધ અને અંતર્ગત કરારની કામગીરીમાં સંડોવણીને કારણે આવા આર્બિટ્રેશન કરારમાં વાસ્તવિક પક્ષ હોવાનો દેખાવ આપે છે. ખાસ કરીને બહુવિધ પક્ષો અને કરારોને સંડોવતા જટિલ વ્યવહારો સાથે સંકળાયેલા કિસ્સાઓમાં, બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર મધ્યસ્થતા સહિત આગામી બોજોથી બંધાયેલા હોવાની ઔપચારિક સંમતિ વિના કરારની જવાબદારીઓની વાટાઘાટો અથવા કામગીરીમાં નોંધપાત્ર

રીતે સામેલ હોઈ શકે છે.

૯૨. આધુનિક વ્યાપારી વાસ્તવિકતા સૂચવે છે કે ઘણીવાર એવી પરિસ્થિતિઓ ઊભી થાય છે કે જેમાં આર્બિટ્રેશન કલમ ધરાવતી કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનારી કંપની હંમેશા વાટાઘાટો કરતી નથી અથવા અંતર્ગત કરારની જવાબદારીઓ નિભાવતી નથી. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, ઔપચારિક સંમતિ પર ભાર મૂકવાથી આવા બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને આર્બિટ્રેશન કરારના દાયરામાંથી બાકાત રાખવામાં આવશે, જે કાર્યવાહીની વિવિધતા અને વિવાદોના વિભાજન તરફ દોરી જશે. એ. અય્યાસામી વિ. એ. પરમશિવમ, [૮૩-(૨૦૧૬) ૧૦ એસસીસી ૩૮૬] માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે તે વ્યાવસાયિક સમજણને વ્યવસાયિક અસરકારકતાની ભાવના પ્રદાન કરવી એ અદાલતોની ફરજ છે." અદાલતોએ કરારોનું એવી રીતે અર્થઘટન કરવું જોઈએ કે જે પક્ષકારોના વ્યાપારી હિતોને અમાન્ય બનાવવાને બદલે તેમને અસરકારકતાની ભાવના આપે. કરારનો અર્થ સામાન્ય સમજનો અભિગમ અપનાવીને એકત્રિત થવો જોઈએ, જેને "સંકુચિત, મિથ્યાપાંડિત્યપૂર્ણ અને કાયદાકીય અર્થઘટન દ્વારા નિષ્ફળ બનાવવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં." [૮૪-ભારત સંઘ વિરુદ્ધ ડી. એન. રેવરી, (૧૯૭૬) ૪ એસ. સી. સી. ૧૪૭] તેથી, સંમતિ માટે આધુનિક અભિગમ અપનાવવાની જરૂર છે, જે સંજોગો, દેખીતી વર્તણૂક અને વ્યવસાયિક વ્યવહારોના વ્યાપારી પાસાઓને ધ્યાનમાં લે છે.

૯૩. પ્રોફેસર હનોટિયાઉ સૂચવે છે તેમ, સંમતિ માટે આધુનિક અને વ્યવહારિક અભિગમ અપનાવવાની જરૂર છેઃ

"હું સૂચવીશ કે સંમતિ માટે આધુનિક અભિગમનો સંદર્ભ આપવો વધુ સચોટ છે; એક એવો અભિગમ જે વધુ વ્યવહારિક હોય, હકીકતોના વિશ્લેષણ પર વધુ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે, જે વ્યાપારી પ્રથા, આર્થિક વાસ્તવિકતા, વેપારના ઉપયોગો અને કંપનીઓના જૂથને સંડોવતા મોટા પ્રોજેક્ટ્સના જટિલ અને બહુપક્ષીય પરિમાણો અને બહુપક્ષીય બહુપક્ષીય કરારના દૃશ્યોમાં જોડાયેલા કરારો પર ભાર મૂકે છે; એક એવો અભિગમ જે હવે સંમતિ વ્યક્ત કરવા માટે પ્રતિબંધિત નથી પરંતુ તે તેની તમામ વિવિધ અભિવ્યક્તિઓને ધ્યાનમાં લે છે અને સંબંધિત વ્યક્તિઓ અથવા કંપનીઓના વર્તનને પહેલાં કરતાં વધુ મહત્વ આપે છે." [૮૫–બર્નાર્ડ હાનોટિયાઉ, 'આર્બિટ્રેશન માટે સંમતિઃશું આપણે એક સામાન્ય દ્રષ્ટિ ધરાવીએ છીએ?' (૨૦૧૧) ૨૭(૪) આર્બિટ્રેશન ઈન્ટરનેશનલ ૫૩૯,૫૫૪]

૯૪. અમારી સમક્ષ વિનંતી કરવામાં આવી છે કે જ્યાં લેખિત આર્બિટ્રેશન કરાર સ્પષ્ટપણે તેના પક્ષકારોને નિર્ધારિત કરે છે, ત્યાં અદાલતો અથવા

ટ્રિબ્યુનલ્સ કરારમાં હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સિવાયની વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓને બાંધવાનો ઈરાદો વાંચી શકતા નથી. રૂપ કુમાર વિરુદ્ધ મોહન થેદાની, [૮૬–(૨૦૦૩) ૬ એસ. સી. સી. ૫૯૫] પર રિલાયન્સ મૂકવામાં આવ્યું હતું, જ્યાં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે "જ્યાં પણ લેખિત સાધનોની નિમણૂક કરવામાં આવે છે, ક્યાં તો કાયદાની જરૂરિયાત દ્વારા, અથવા પક્ષકારોના કરાર દ્વારા, સત્યના ભંડાર અને સ્મારક બનવા માટે, અન્ય કોઈપણ પુરાવાનો ઉપયોગ આવા સાધનોના વિકલ્પ તરીકે, અથવા તેનો વિરોધ કરવા અથવા તેમાં ફેરફાર કરવા માટે બાકાત રાખવામાં આવે છે." પરિણામે, એવી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સ આર્બિટ્રેશન કરારનું એવી રીતે અર્થઘટન ન કરી શકે કે જેથી કરારમાં નામ ન હોય તેવા પક્ષો સુધી તેની પહોંચ વિસ્તારી શકાય.

૯૫. મધ્યસ્થતા કાયદો એક સ્વાયત્ત કાનૂની ક્ષેત્ર છે. જ્યારે કોર્પોરેટ કાયદો અને કરાર કાયદાનો મુખ્ય હેતુ મૂળ કાનૂની જવાબદારીનો આરોપ છે, ત્યારે આર્બિટ્રેશનના કાયદા પાછળનો મુખ્ય હેતુ એ નક્કી કરવાનો છે કે આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષો વચ્ચે ઉદ્ભવતા વિવાદ પર આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલનો અધિકારક્ષેત્ર છે કે કેમ. એક તરફ, અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સ કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર ન બનાવવાના પક્ષકારોના નિર્ણયને હળવાશથી નકારી શકે નહીં. બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાએ કાગળ પર પેન

મૂક્યું ન હતું તે હકીકત આર્બિટ્રેશન કરાર હેઠળ કોઈ અધિકારો અથવા જવાબદારીઓ ન લેવાના તેના ઈરાદાનું સૂચક હોઈ શકે છે. બીજી બાજુ, અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલો તમામ વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓને બાકાત રાખવા માટે કડક અભિગમ અપનાવી શકતા નથી, જેઓ તેમના વર્તન અને હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સાથેના સંબંધો દ્વારા, આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવાનો ઈરાદો ધરાવે છે. આર્બિટ્રેશન કાયદાનું ક્ષેત્ર માત્ર સ્થાનિક કાયદાની જ ચિંતા કરતું નથી, પરંતુ તે આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદાનો પણ સમાવેશ કરે છે, ખાસ કરીને જ્યારે તે આંતરરાષ્ટ્રીય આર્બિટ્રલ પુરસ્કારોના અમલીકરણ સાથે સંબંધિત હોય. તેથી, આ અદાલતે આર્બિટ્રેશન કાયદો, કરાર કાયદો અને કંપની કાયદાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોને સમાવ્યા વિના સંતુલિત અભિગમ અપનાવવો જોઈએ જેથી પરિણામી કાનૂની માળખું આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે સ્વીકૃત પ્રથાઓ અને સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત છે તેની ખાતરી કરી શકાય.

૯૬. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટની ઔપચારિક રચના સૂચવે છે કે આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ પર હસ્તાક્ષર ન કરવાના પક્ષકારના નિર્ણયનો અર્થ એ સમજવો જોઈએ કે પક્ષકારોનો પરસ્પર ઈરાદો તે પક્ષને આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટના દાયરામાંથી બાકાત રાખવાનો હતો. ખરેખર, કોર્પોરેટ સંસ્થાઓ પાસે તેમની જવાબદારીને મર્યાદિત કરવા માટે તેમના વ્યવસાયોની રચના કરવાની વ્યાવસાયિક અને કરારની સ્વતંત્રતા છે. જો કે, એવી પરિસ્થિતિઓ આવી છે કે

જ્યાં કોર્પોરેટ સંસ્થાએ ઈરાદાપૂર્વક આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરાર દ્વારા બંધાયેલા ન રહેવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, પરંતુ કરારની વાટાઘાટો અને કામગીરીમાં સક્રિયપણે સામેલ હતી. બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષની સંડોવણીનું સ્તર એ હદ સુધી હતું કે તે અન્ય પક્ષને એવું માને છે કે તે કરાર અને તેના હેઠળ સમાવિષ્ટ આર્બિટ્રેશન કરારનો સાચો પક્ષ હતો. તેથી, કરારની વ્યવસ્થાની આસપાસના વાસ્તવિક સંજોગોનું વિશ્લેષણ કરીને પક્ષકારોના હેતુઓને નક્કી કરવા માટે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત લાગુ કરવામાં આવે છે. [૮૭-ગેરી બોર્ન (એન ૪૪) ૧૫૬૮.]

૯૭. વધુને વધુ, બહુરાષ્ટ્રીય જૂથો ઘણીવાર બાંધકામ કરાર, કન્સેશન કરાર, લાઇસન્સ કરાર, લાંબા ગાળાના પુરવઠા કરાર, બેંકિંગ અને નાણાકીય વ્યવહારો અને દરિયાઇ કરાર જેવા જટિલ વ્યાપારી વ્યવહારોના અમલ અને વિતરણ માટે નવા અને અત્યાધુનિક કોર્પોરેટ માળખાઓ અપનાવે છે. આવા કરારોના અમલીકરણ માટે, કોર્પોરેટ માળખાં ઈક્વિટી, સંયુક્ત સાહસો અને અનૌપચારિક જોડાણોના આધારે જૂથોનું સ્વરૂપ લઈ શકે છે. [૮૮ – સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, 'આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતામાં પક્ષોઃ 'ધ ઇવોલ્યુશન એન્ડ ફ્યુચર ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન' (૨૦૧૬) ૧૧૯ માં સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, જુલિયન ડી. એમ. લ્યુ, એટ અલ (આવૃત્તિઓ) માં 'કન્સેન્ટ વિ. કોમર્શિયલ રિયાલિટી',૧૨૦.] મલ્ટી-કોર્પોરેટ માળખું જૂથને કામગીરીના વ્યાપારી રીતે

અસરકારક નમૂનાઓ અપનાવવામાં મદદ કરે છે કારણ કે વિવિધ કંપનીઓ એક જ વ્યવહારના વિવિધ તબક્કે સામેલ થઈ શકે છે. ઘણીવાર, જે વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારના હસ્તાક્ષરકર્તા નથી, તેઓ વાટાઘાટો, કામગીરી અથવા કરારની સમાપ્તિમાં સામેલ હોય છે. આર્બિટ્રેશન કાયદાના સંદર્ભમાં, પડકાર ત્યારે ઊભો થાય છે જ્યારે જૂથનો માત્ર એક જ સભ્ય અન્ય સભ્યોને બાકાત રાખવા માટે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરે છે. શું હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓને મધ્યસ્થતાની કાર્યવાહીમાંથી બાકાત રાખવા જોઈએ, ભલે તેઓ વિવાદમાં ફસાયેલા હોય જે મધ્યસ્થતાનો વિષય બને છે? આ પડકારના જવાબમાં, લવાદ કાયદાએ બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને લવાદ કરાર દ્વારા બંધાયેલા રહેવાની મંજૂરી આપવા અથવા દબાણ કરવા માટે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત વિકસાવ્યો છે અને અપનાવ્યો છે.

III. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત-એક હકીકત આધારિત સિદ્ધાંત

૯૮. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત કંપનીઓના સંદર્ભમાં વપરાય છે જે એક જ કોર્પોરેટ જૂથનો ભાગ હોવાના કારણે એકબીજા સાથે સંબંધિત છે. જૂથની દરેક કંપનીનું અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વ હોવાથી, જૂથના એક સભ્ય દ્વારા ઔપચારિક રીતે દાખલ કરાયેલ કરાર મર્યાદિત જવાબદારીના સિદ્ધાંતના આધારે અન્ય સભ્યો

માટે બંધનકર્તા રહેશે નહીં. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત જૂથની અંદર બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર કંપનીને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવા માટે વપરાય છે, જેના પર જૂથના અન્ય સભ્ય દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા છે.[૮૯ – UNCITRAL, 'વાણિજ્યિક વિવાદોનું સમાધાનઃ વ્યાપારી વિવાદોના સમાધાનને લગતા અમુક મુદ્દાઓ પર સંભવિત એકસમાન નિયમોઃસમાધાન, રક્ષણના વચગાળાના પગલાં, આર્બિટ્રેશન કરારનું લેખિત સ્વરૂપઃસેક્રેટરી જનરલનો અહેવાલ 'એ/સી. એન. ૯/ડબલ્યુ. જી. II/ડબલ્યુપી/૧૦૮/એડ/૧ (૨૬ જાન્યુઆરી ૨૦૦૦)] કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતનો અંતર્ગત આધાર જૂથ કંપનીઓની કોર્પોરેટ અલગતાને જાળવી રાખવા પર આધારિત છે, જ્યારે પક્ષકારોના સામાન્ય હેતુ નક્કી કરે છે કે જે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે બાંધે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત એ અલગ કાનૂની સંસ્થાઓના કોર્પોરેટ જોડાણ પર ભાર મૂકીને અને તેનું વિશ્લેષણ કરીને મધ્યસ્થતા કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારા પક્ષકારોના સામાન્ય હેતુને ઓળખવાનું એક સાધન છે. [૯૦ – ગેરી બોર્ન (એન ૪૪) ૧૫૬૩.]

૯૯. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત આર્બિટ્રેશન કાયદાના વ્યવસાયિકો અને ક્ષેત્રની કુશળતા ધરાવતા વિદ્વાનો વચ્ચે સખત શૈક્ષણિક ચર્ચાનો વિષય રહ્યો છે. પ્રથમ દ્રષ્ટિકોણ એ સૂચન કરીને સિદ્ધાંતને અપનાવવાની જરૂરિયાત પર સવાલ

ઉઠાવે છે કે જટિલ બહુપક્ષીય લવાદમાં સંમતિનું નિર્ધારણ પરંપરાગત કરાર અને વ્યાપારી કાયદાના સિદ્ધાંતોના આધારે કરી શકાય છે. પ્રોફેસર બર્નાર્ડ હાનોટિયાઉ સૂચવે છે કે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને નકારી કાઢવો જોઈએ કારણ કે તેનો ઉપયોગ "કાનૂની તર્કને ટાળવા માટેના શોર્ટકટ" તરીકે કરવામાં આવ્યો છે જે અદાલતો અને મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા વિકૃત અભિગમ તરફ દોરી જાય છે. [૯૧– હનોટિયાઉ (એન ૮૫) ૫૪૬.]જો કે, પ્રોફેસર હનોટિયાઉ સ્વીકારે છે કે કંપનીઓના જૂથનું અસ્તિત્વ એ નક્કી કરવા માટે સુસંગત તથ્યાત્મક તત્વ હોઈ શકે છે કે શું બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષનું વર્તન સંમતિ સમાન છે કે નહીં.

૧૦૦. તેનાથી વિપરીત, બીજો મત સૂચવે છે કે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત લવાદ કાયદાનું અભિન્ન પાસું છે. આ દ્રષ્ટિકોણ અનુસાર, કોર્પોરેટ માળખાની ચોક્કસ પેટર્નનું અસ્તિત્વ બિન–હસ્તાક્ષર કરનારને આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર બનાવવાનો પક્ષકારોનો સામાન્ય ઇરાદો નક્કી કરવા માટે ઉપયોગી તથ્યાત્મક સૂચક બની શકે છે. [૯૨–સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, 'આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતામાં પક્ષોઃ 'ધ ઇવોલ્યુશન એન્ડ ફ્યુચર ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન' (૨૦૧૬) ૧૧૯, 'ધ ઇવોલ્યુશન એન્ડ ફ્યુચર ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન' (૨૦૧૬) માં સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, જુલિયન ડી. એમ. લ્યુ, એટ અલ (આવૃત્તિઓ) માં 'કન્સેન્ટ વિ. કોમર્શિયલ રિયાલિટી'૧૩૭.] દાખલા તરીકે, જૂથની અન્ય હસ્તાક્ષરકર્તા કંપનીઓ દ્વારા

સંચાલિત વ્યાપારી પ્રોજેક્ટની સુવિધા અને કામગીરીમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા જૂથ કંપનીની સક્રિય સંડોવણી એ સંકેત તરીકે ગણી શકાય કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષ પણ મધ્યસ્થી માટે સંમત થયો હતો. વધુમાં, ગેરી બોર્ન એવું પણ સૂચવે છે કે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત મદદરૂપ છે કારણ કે તે અદાલતોને કરારના અમલ પહેલા, દરમિયાન અને પછી બંને સમયે તેમના ગતિશીલ વ્યક્તિલક્ષી ઈરાદાઓ નક્કી કરવા માટે પક્ષકારોના ઉદ્દેશ્ય ઈરાદાઓથી આગળ વધવાની મંજૂરી આપે છે. [૯૩–ગેરી બોર્ન (એન ૪૪) ૧૫૬૮.] બોર્ન અનુસાર, આ સિદ્ધાંત જૂથમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો દ્વારા ઉપગ્રહ મુકદ્દમા દ્વારા લવાદના ઉલ્લંઘનને પ્રતિબંધિત કરીને લવાદ કરારોની અસરકારકતાને પણ પ્રોત્સાહન આપે છે. અમે અત્રે હવે પછી જણાવેલ કારણો માટે આ દ્રષ્ટિકોણ સાથે વ્યાપકપણે સંમત છીએ.

૧૦૧. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત આંતરરાષ્ટ્રીય લવાદ ન્યાયાધીશો દ્વારા ખાસ કરીને લવાદના સંદર્ભમાં વિકસાવવામાં આવ્યો હતો અને સામાન્ય રીતે કાયદાના અન્ય ક્ષેત્રોમાં તેનો ઉપયોગ થતો નથી. [૯૪ –ગેરી બોર્ન (એન ૪૪) ૧૫૫૯.] કંપનીઓના જૂથનું અસ્તિત્વ એક આવશ્યક શરત હોવા છતાં, પક્ષોનો ઈરાદો નક્કી કરવા માટે તે પૂરતી શરત નથી. લગભગ તમામ ફોર્મ્યુલેશનમાં, અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલોએ ચેતવણી આપી છે કે કંપનીઓના જૂથમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાનું માત્ર સભ્યપદ તેને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવા

માટે પૂરતું નથી. તેના બદલે, અદાલતોએ નક્કી કરવાની જરૂર છેઃ પ્રથમ, કંપનીઓના જૂથનું અસ્તિત્વ; અને બીજું, હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર પક્ષોનું વર્તન જે હસ્તાક્ષર ન કરનારને આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર બનાવવાનો તેમનો સામાન્ય ઈરાદો દર્શાવે છે. [ઇપ–ગેરી બોર્ન (એન જજ) ૧૫૬૨.] આમ, કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત અન્ય સંમતિ આધારિત સિદ્ધાંતો જેવા કે એજન્સી, સોંપણી, ધારણા અને બાંયધરી જેવી હદ સુધી સમાન છે કે તે સામાન્ય રીતે પક્ષોના સામાન્ય હેતુને ઓળખવાના સાધન તરીકે લાગુ કરવામાં આવે છે જેથી હસ્તાક્ષર ન કરનારને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડી શકાય.

૧૦૨. ઉપરોક્ત સ્થિતિ ડાઉ કેમિકલ્સ (ઉપરોક્ત) માં આઇ. સી. સી. ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સ્પષ્ટપણે અપનાવવામાં આવી હતી જ્યાં તેણે એવું માન્યું હતું કે કોર્પોરેટ જૂથની કેટલીક કંપનીઓ દ્વારા હસ્તાક્ષર કરાયેલ આર્બિટ્રેશન કરાર અન્ય બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર સભ્યોને ત્યાં જ બંધનકર્તા બનાવશે જ્યાં તમામ પક્ષો "કરારના નિષ્કર્ષ, કામગીરી અથવા સમાપ્તિ" માં તેમની ભાગીદારીના આધારે આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારના "સાચા પક્ષો" તરીકે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓને ઈરાદો અને સમજશે. આમ, કંપનીઓના જૂથનું અસ્તિત્વ એ એક વાસ્તવિક તત્વ છે જેને પક્ષકારોની સંમતિનું વિશ્લેષણ કરતી વખતે અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલે ધ્યાનમાં લેવું પડે છે. તે અનિવાર્યપણે કવાયતમાં માપદંડનું એક વધારાનું સ્તર ઉમેરે છે જે તેના મૂળમાં બહુવિધ પક્ષો અને કરારોને

સંડોવતા જટિલ વ્યવહારોના કિસ્સામાં પક્ષોની સંમતિ નક્કી કરવા માટે મુખ્ય છે.

૧૦૩. ક્લોરો કંટ્રોલ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું હતું કે બિન-હસ્તાક્ષર કરનારને આર્બિટ્રેશનને આધિન કરી શકાય છે, જો કે અંતર્ગત વ્યવહારો કંપનીઓના જૂથ સાથે હોય અને હસ્તાક્ષર કરનાર તેમજ બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર બંને પક્ષોને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવાનો પક્ષોનો સ્પષ્ટ ઈરાદો હોય. કેનેરા બેંક (ઉપરોક્ત) અને ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત) સહિત આ અદાલતના અનુગામી નિર્ણયોની શ્રેણીમાં આ કાનૂની દરખાસ્તનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત એવા વ્યક્તિને બાંધવા માટેના પક્ષકારોના સાચા ઈરાદાને ગૂંચ કાઢવા માટે વ્યાપારી વ્યવસ્થાના સ્તરવાળી રચનાને સમજવામાં મદદ કરે છે, જે ઔપચારિક રીતે કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર નથી, પરંતુ હસ્તાક્ષર કરનારની ક્રિયાઓથી બંધાયેલ હોવાની જવાબદારી "ધારણ" કરી છે. આ અદાલતે હિતમાં "સાચા" પક્ષને ઓળખવા માટેના સિદ્ધાંતનો હેતુ સમજાવ્યોઃ

> "૨૫. [...] કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત હિતમાં "સાચા" પક્ષને

શોધવા માટે કોર્પોરેટ પડદો વીંધવા માટે લાગુ કરવામાં આવ્યો છે, અને વધુ નોંધપાત્ર રીતે, કંપનીઓના જૂથના ધિરાણપાત્ર સભ્યને લક્ષ્ય બનાવવા માટે લાગુ કરવામાં આવ્યો છે. આ સિદ્ધાંતના વિસ્તરણ દ્વારા કોર્પોરેટ વ્યક્તિત્વના કાનૂની આરોપના આધારે પ્રતિકારનો સામનો કરવો પડે છે, સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ આર્બિટ્રેશન કરારના નિર્માણ અને અંતર્ગત કરારમાં પ્રવેશ અને કામગીરીને લગતા સંજોગો તરફ વળે છે."

કર્યો હતો કે શું અહંકાર બદલવા અથવા કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાના સિદ્ધાંતો જ સૂચિત સંમતિની ગેરહાજરીમાં પણ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની અરજીને યોગ્ય ઠેરવી શકે છે. ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે સ્પષ્ટતા કરી હતી કે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંત અને પડદો વીંધવા અથવા અહંકાર બદલવાના સિદ્ધાંત વચ્ચે મહત્વપૂર્ણ તફાવત છે. અહંકારમાં ફેરફારનો સિદ્ધાંત કોર્પોરેટ અલગતાની અવગણના કરે છે અને પક્ષકારોના ઈરાદાને ધ્યાનમાં રાખીને સમાનતા અને સદ્ભાવના પર ભાર મૂકે છે. તેનાથી વિપરીત, કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત સંબંધિત સંસ્થાના કાનૂની વ્યક્તિત્વને ખલેલ પહોંચાડ્યા વિના આર્બિટ્રેશન કરારમાં સાચા પક્ષો નક્કી કરવાના પક્ષકારોના ઇરાદાની ઓળખની સુવિધા આપે છે. તેથી, અહંકાર બદલવાનો અથવા કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાનો સિદ્ધાંત કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો આધાર ન હોઈ શકે.

IV. પરસ્પર હેતુ નક્કી કરવો

૧૦૫. બહુપક્ષીય કરારોમાં, અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલોએ હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર બંને પક્ષો એક જ જૂથના છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે કોર્પોરેટ માળખાની તપાસ કરવી પડશે. આ મૂલ્યાંકન તથ્ય વિશિષ્ટ છે અને કંપની કાયદાના યોગ્ય સિદ્ધાંતો અનુસાર હાથ ધરવું આવશ્યક છે. એકવાર કોર્પોરેટ જૂથનું અસ્તિત્વ સ્થાપિત થઈ જાય તે પછી, આગળનું પગલું એ નક્કી કરવાનું છે કે તમામ પક્ષોનો મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારને બાંધવાનો પરસ્પર ઇરાદો હતો કે કેમ.

૧૦૬. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતમાં અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સને વ્યાવસાયિક સંજોગો અને પક્ષકારોના વર્તનને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે જેથી પક્ષકારોના મધ્યસ્થતાના સામાન્ય હેતુને દર્શાવી શકાય. એ નોંધવું અગત્યનું છે કે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત માત્ર આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષકારોને સંબંધિત છે, અંતર્ગત વ્યાપારી કરારને નહીં. [૯૬–ગેરી બોર્ન (એન ૪૪) ૧૫૬૭] પરિણામે, બિન–હસ્તાક્ષર કરનારને અંતર્ગત કરારનો ઔપચારિક પક્ષ બન્યા વિના આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષકાર ગણી શકાય. જૂથ કંપનીઓનું અસ્તિત્વ એ

નક્કી કરવા માટેના આવશ્યક પરિબળોમાંથી એક છે કે શું વર્તન સંમતિ સમાન છે પરંતુ જૂથનું સભ્યપદ પોતે પૂરતું નથી. ડાઉ કેમિકલ્સ (ઉપરોક્ત) એવોર્ડથી શરૂ કરીને કાયદાની આ સુસંગત સ્થિતિ રહી છે, જ્યાં એવું જોવા મળ્યું હતું કે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને આર્બિટ્રેશન સાથે જોડવાનો પક્ષકારોનો સામાન્ય ઈરાદો "નિષ્કર્ષની આસપાસના સંજોગો અને કામગીરીની લાક્ષણિકતા અને પછીથી કરારની સમાપ્તિ" પરથી અનુમાન કરી શકાય છે." બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, એવું માનવામાં આવતું હતું કે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારના નિષ્કર્ષ, કામગીરી અથવા સમાપ્તિમાં તેમની ભૂમિકાના આધારે આર્બિટ્રેશન કરારમાં "સાચા પક્ષ" તરીકે ગણી શકાય.

૧૦૭. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે ચાર તથ્યાત્મક સૂચકાંકો નિર્ધારિત કર્યા છે કે જે અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલોએ બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવાનું વિચારવું જોઈએ. સંબંધિત ફકરાઓને સંપૂર્ણ રીતે બહાર કાઢવા મહત્વપૂર્ણ છેઃ

> "૭૨. આ એ સિદ્ધાંતને વિકસિત કરે છે કે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાને મધ્યસ્થતાને આધિન કરી શકાય છે જો આ વ્યવહારો કંપનીઓના જૂથ સાથે હોય અને હસ્તાક્ષર કરનાર તેમજ બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો

બંનેને બાંધવાનો પક્ષોનો સ્પષ્ટ ઈરાદો હોય. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, "પક્ષકારોનો ઈરાદો" એ એક ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ લક્ષણ છે જે મધ્યસ્થતાના અવકાશમાં હસ્તાક્ષર કરનાર તેમજ હસ્તાક્ષર ન કરનાર પક્ષનો સમાવેશ થાય તે પહેલાં સ્થાપિત થવું આવશ્યક છે."

૭૩. બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર અથવા ત્રીજા પક્ષને તેમની પૂર્વ સંમતિ વિના મધ્યસ્થતાને આધિન કરી શકાય છે, પરંતુ આ માત્ર અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં જ હશે. કોર્ટ આ અપવાદોની તપાસ કરશે, જેમાં આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ સાથે સીધા સંબંધની આધારશિલા, વિષયની સીધી સમાનતા અને પક્ષો વચ્ચેનો કરાર સંયુક્ત વ્યવહાર છે. વ્યવહાર સંયુક્ત પ્રકૃતિનો હોવો જોઈએ જ્યાં સામાન્ય ઉદ્દેશ હાંસલ કરવા અને વિવાદને સામૂહિક રીતે અસર કરવા માટે પૂરક અથવા આનુષંગિક કરારોની સહાય, અમલ અને કામગીરી વિના માતૃ કરારની કામગીરી શક્ય ન હોઈ શકે. આ બધા ઉપરાંત, અદાલતે તપાસ કરવી પડશે કે શું આવા પક્ષકારોનો સંયુક્ત સંદર્ભ ન્યાયના હેતુઓને પૂર્ણ કરશે કે કેમ. એકવાર આ કવાયત પૂર્ણ થઈ જાય અને અદાલત તેનો હકારાત્મક જવાબ આપે, તો બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોનો સંદર્ભ પણ અગાઉ ચર્ચા કરાયેલા અપવાદમાં આવશે. (ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

૧૦૮. કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ (ઉપરોક્ત) માં, ન્યાયમૂર્તિ સૂર્ય કાંતે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) ના ઉપર મુજબ કાઢેલા ફકરા ૭૨ અને ૭૩ ના સંદર્ભમાં વિરોધાભાસ જોયો હતો. ન્યાયમૂર્તિ સૂર્યકાંતના જણાવ્યા અનુસાર, એક તરફ ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) "પક્ષકારોના ઈરાદા" પર ભાર મૂકે છે, જ્યારે બીજી તરફ તે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષકારોને "તેમની પૂર્વ સંમતિ વિના" મધ્યસ્થતાની કાર્યવાહીમાં જોડાવાની મંજૂરી આપે છે. ન્યાયમૂર્તિ સૂર્યકાંત ઉપરોક્ત બે ફકરાના અવલોકનોમાં આ અસંગતતાની નોંધ લેવામાં ખરેખર સાચા છે. પેરા ૭૨ પરસ્પરના ઉદ્દેશને રેખાંકિત કરે છે જ્યારે પેરા ૭૩ પૂર્વ સંમતિની ગેરહાજરી સૂચવીને તેનાથી દૂર જતા હોય તેવું લાગે છે. અમે સ્પષ્ટ કરવા માંગીએ છીએ કે "તેમની પૂર્વ સંમતિ વિના" શબ્દસમૂહને "આર્બિટ્રેશન કરાર અથવા આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારની પૂર્વ ઔપચારિક સંમતિ વિના" તરીકે અર્થઘટન કરવું પડશે." ઉપરોક્ત બે ફકરાઓને સુમેળપૂર્વક વાંચવાથી, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે ફકરો ૭૨ મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને બાંધવા માટે "પક્ષકારોનો ઈરાદો" નક્કી કરવા પર ભાર મૂકે છે. ફકરા ૭૩ માં, કોર્ટ બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષમાં જોડાવા માટેના પરીક્ષણો સાથે વ્યવહાર કરે છે જેણે ઔપચારિક રીતે આર્બિટ્રેશન કરાર માટે સંમતિ આપી નથી. વધુમાં, ઉપરોક્ત ફકરો આર્બિટ્રેશન કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સાથે જોડાવાના પક્ષકારોના પરસ્પર ઈરાદાને સમજવા માટેના સંચિત પરિબળોની યાદી આપે છે. ઉપરોક્ત સ્પષ્ટીકરણને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો અભિપ્રાય છે કે

આ રીતે અર્થઘટન કરવામાં આવે તો ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) ના ફકરા ૭૨ અને ૭૩ વચ્ચે કોઈ વિસંગતતા રહેશે નહીં.

૧૦૯. અમારી સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોમાંની એક દલીલ ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) ના ફકરા ૭૩ માં આપેલા અવલોકનો સાથે સંબંધિત છે કે તમામ પક્ષોના સંયુક્ત સંદર્ભથી "ન્યાયના હેતુઓ પૂરા થવા જોઈએ". એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ઈક્વિટી અધિકારક્ષેત્ર સામાન્ય રીતે આર્બિટ્રેશન કરારોને લાગુ પડતું નથી કારણ કે તે ખાનગી કાયદાના ક્ષેત્રમાં છે. મધ્યસ્થી એ સંમતિની બાબત હોવાથી, ન્યાય અને સમાનતાના હિતો મધ્યસ્થી કરારને લાગુ કરવા માટેનો એકમાત્ર આધાર ન હોઈ શકે. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવાની પ્રાથમિક કસોટી અંતર્ગત તથ્યાત્મક સંજોગોના આધારે પક્ષોનો ઈરાદો નક્કી કરવાની છે. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કોર્પોરેટ જૂથના બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા સભ્યો દ્વારા અનુયાયીમુકદ્દમાને રોકવા માટે કામ કરશે, જેનાથી પક્ષો વચ્ચેના કરારની અસરકારકતા સુનિશ્ચિત થશે. કાર્યવાહીની વિવિધતા અને વિવાદોનું વિભાજન ટાળવું એ ચોક્કસપણે ન્યાયના હિતમાં છે. જો કે, કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે તે ક્યારેય એકમાત્ર વિચારણા ન હોઈ શકે.

૧૧૦. ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે એકત્રિત પરિબળોને શુદ્ધ અને સ્પષ્ટ કર્યા છે કે જે અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલોએ કંપનીઓના જૂથની અંદરની કંપની આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલી છે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં ધ્યાનમાં લેવી જોઈએઃ

"૪૦. મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર ન હોય તેવી કંપનીઓના જૂથની અંદરની કંપની તેમ છતાં તેના દ્વારા બંધાયેલી હશે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં, કાયદો નીચેના પરિબળોને ધ્યાનમાં લે છેઃ

(i) પક્ષકારોના પરસ્પર ઇરાદા;

(૨) કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ સાથે હસ્તાક્ષર ન કરનારનો સંબંધ;

(૩) વિષયવસ્તુની સમાનતા;

(iv) વ્યવહારોની સંયુક્ત પ્રકૃતિ; અને

(v) કરારની કામગીરી."

૧૧૧. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત સંમતિ આધારિત સિદ્ધાંત હોવાથી, તેનો ઉપયોગ સામેલ તમામ પક્ષોના પરસ્પર હેતુને સ્થાપિત કરવા માટે વિવિધ તથ્યાત્મક તત્વોની વિચારણા પર આધારિત છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો,

કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત એ હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર બંને પક્ષોના આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા પરસ્પર હેતુઓનું અનુમાન લગાવવાનું એક સાધન છે. કોર્પોરેટ જૂથ માળખામાં કાનૂની સંસ્થાઓ વચ્ચે અને આંતરિક સંબંધ અને અંતર્ગત કરારની જવાબદારીઓની કામગીરીમાં પક્ષોની સંડોવણી એ પક્ષોના પરસ્પર ઇરાદા નક્કી કરવા માટેના સૂચકાંકો છે. અન્ય પરિબળો જેમ કે વિષયની સમાનતા, વ્યવહારોની સંયુક્ત પ્રકૃતિ અને કરારની કામગીરીને અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા એકત્રિત રીતે ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ અને તેનું વિશ્લેષણ કરવું જોઈએ જેથી પક્ષકારોના બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવાના હેતુને ઓળખી શકાય. બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને પક્ષકાર જોડવાની માંગ કરનાર પક્ષ અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલના સંતોષ માટે ઉપરોક્ત પરિબળોને સંતોષવાના સાબિતીનો બોજો ધરાવે છે, જે પણ કેસ હોય તેમ.

૧૧૨. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ વ્યાપક રીતે પક્ષકારો દ્વારા નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધોના સંદર્ભમાં કરાર વિશે વાત કરે છે, પછી ભલે તે કરારબદ્ધ હોય કે ન હોય. આવા કાનૂની સંબંધોએ કાનૂની જવાબદારીઓ અને ફરજોને જન્મ આપવો જોઈએ. કોર્પોરેટ જૂથમાં, કંપની પાસે વિવિધ સંબંધિત કંપનીઓ હોઈ શકે છે. કાનૂની સંબંધોનું વિશ્લેષણ આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારના સંદર્ભમાં થવું જોઈએ. કરાર સંબંધની પ્રકૃતિને ઔપચારિક રીતે અંતર્ગત કરારમાં

સમાવી શકાય છે, અથવા આવા કરારના સંદર્ભમાં હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર પક્ષોના વર્તન પરથી પણ તેનું અનુમાન લગાવી શકાય છે. જો કે, અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે હસ્તાક્ષર કરનાર અને બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો વચ્ચેના વ્યાવસાયિક સંબંધોની માત્ર હાજરી પક્ષો વચ્ચે અને અંદરોઅંદર "કાનૂની સંબંધ" નું અનુમાન લગાવવા માટે પૂરતી નથી. જો આ પરિબળ એકમાત્ર લાગુ કરવામાં આવે છે, તો કોઈપણ સંબંધિત સંસ્થા અથવા કંપનીને અંતર્ગત કરાર હેઠળ કોઈ અધિકારો અથવા જવાબદારીઓ ન હોય અને કરારની કામગીરીમાં ભાગ ન લીધો હોય તો પણ તેને પક્ષકાર તરીકે સામેલ કરી શકાય છે. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત પક્ષની સંમતિ અને સ્વાયત્તતાને રદ કરવા માટે લાગુ કરી શકાતો નથી. યોગ્ય રીતે કલ્પના કરાયેલ અને લાગુ કરાયેલ સિદ્ધાંત, પરસ્પર ઉદ્દેશ અને સ્વાયત્તતાને અસર આપે છે.

૧૧૩. કેનરા બેંક (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત એવા કિસ્સાઓમાં પણ લાગુ કરી શકાય છે જ્યાં "મજબૂત સંગઠનાત્મક અને નાણાકીય જોડાણો સાથે ચુસ્ત જૂથ માળખું, જેથી એક જ આર્થિક એકમ અથવા એક જ આર્થિક વાસ્તવિકતાની રચના થાય." કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ (ઉપરોક્ત) માં, ન્યાયમૂર્તિ સૂર્ય કાંતે અવલોકન કર્યું હતું કે આ અભિગમને લાગુ કરવાથી કોર્પોરેટ અલગતાના સિદ્ધાંતની અવગણના કરવાની અને પક્ષકારોની સંમતિથી તેને દૂર કરવાની વૃત્તિ છે. ન્યાયમૂર્તિ સૂર્યકાંત

દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલી ચેતવણીમાં મહત્વ છે. પક્ષકાર અને બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા વચ્ચેના વ્યાપારી સંબંધોની હાજરી મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષોને બાંધવા માટેનો એકમાત્ર માપદંડ ન હોઈ શકે. આવા અભિગમને અપનાવવાથી કોર્પોરેટ જૂથની અંદર તમામ બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ, ભલે તેઓ વિચારણા હેઠળની કરારની જવાબદારીઓ સાથે સંબંધિત ન હોય, મધ્યસ્થતા કરાર સાથે બંધાયેલા રહેશે. પરિણામે, આ પ્રકારનો અભિગમ આર્બિટ્રેશનના મૂળભૂત કાયદાકીય સિદ્ધાંતના ઉલ્લંઘન તરફ દોરી જશે– આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવા માટે સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત સંમતિની આવશ્યકતા. તદુપરાંત, જૂથના અન્ય સભ્યોના કૃત્યો માટે જૂથની અંદર બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર કંપની પર જવાબદારી લાદવી એ માત્ર એ હકીકતને આધારે કે તેઓ "એક જ આર્થિક એકમ" સાથે સંકળાયેલા છે, તે વિશિષ્ટ કોર્પોરેટ વ્યક્તિત્વના સિદ્ધાંતને અવગણશે. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતનો ઉદ્દેશ સંસ્થાઓના કાનૂની વ્યક્તિત્વની અવગણના કર્યા વિના પક્ષોના પરસ્પર હેતુઓને ઓળખવાનો છે.

૧૧૪. ડાઉ કેમિકલ્સ (ઉપરોક્ત) માં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કંપનીઓનું એક જૂથ સમાન આર્થિક વાસ્તવિકતાની રચના કરે છે, જેને તેના અધિકારક્ષેત્ર પર નિર્ણય લેતી વખતે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવી પડે છે. ટ્રિબ્યુનલ અનુસાર, કંપનીઓના જૂથની હાજરી એ માત્ર એક વધારાનું

પરિબળ છે જેના પર ટ્રિબ્યુનલ પક્ષકારોના પરસ્પર હેતુ નક્કી કરવા માટે વિચાર કરી શકે છે. કેનરા બેંક (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત માત્ર એ આધાર પર લાગુ કર્યો ન હતો કે કંપનીઓ એક જ આર્થિક એકમની હતી. તેના બદલે, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે મધ્યસ્થી કાર્યવાહીમાં સામેલ થવા માટે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ (CANFINA) દ્વારા ગર્ભિત અથવા મૌન સંમતિ હતી. હસ્તાક્ષર કરનાર અને બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો વચ્ચે મજબૂત સંગઠનાત્મક જોડાણો અને નાણાકીય જોડાણોની હાજરી એ માત્ર એક વાસ્તવિક તત્વ છે જે અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ હસ્તાક્ષર કરનાર અને બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો વચ્ચેના કાનૂની સંબંધને નિર્ધારિત કરવા માટે વિચારી શકે છે. તે મુજબ અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે "એકલ આર્થિક અસ્તિત્વ" ના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે એકમાત્ર આધાર તરીકે કરી શકાતો નથી.

૧૧૫. બહુવિધ પક્ષોના કિસ્સામાં, એક સામાન્ય વિષયની જરૂરિયાત–બાબત અને સંયુક્ત વ્યવહાર એ એક મહત્વપૂર્ણ તથ્યાત્મક સૂચક છે. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ કોઈ ચોક્કસ વિષયના સંદર્ભમાં પક્ષો વચ્ચેના નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધમાંથી ઉદ્ભવે છે. વિષયની સમાનતા સૂચવે છે કે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષનું વર્તન આર્બિટ્રેશન કરારના વિષય સાથે સંબંધિત હોવું જોઈએ. દાખલા તરીકે, જો આર્બિટ્રેશન કરાર અંતર્ગત કરારની વિષયવસ્તુ આરોગ્ય

સંભાળ ચીજવસ્તુઓના વિતરણ સાથે સંબંધિત હોય, તો બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષનું વર્તન પણ સંકળાયેલું હોવું જોઈએ અથવા કરારની ફરજો અને જવાબદારીઓ, એટલે કે આરોગ્ય સંભાળ ચીજવસ્તુઓના વિતરણ સાથે સંબંધિત હોવું જોઈએ. આ પરિબળનું નિર્ધારણ એ દર્શાવવા માટે મહત્વપૂર્ણ છે કે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ ચોક્કસ વિષયના સંદર્ભમાં મધ્યસ્થી કરવા માટે સંમત થયો હતો.

૧૧૬. બહુવિધ કરારોને સંડોવતા સંયુક્ત વ્યવહારના કિસ્સામાં, તે કરારો પરિણામી છે કે મુખ્ય કરારના અનુવર્તી સ્વરૂપમાં છે તેનું મૂલ્યાંકન કરવું અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સ માટે ફરજિયાત રહેશે. કેનરા બેંક (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે સંયુક્ત વ્યવહાર એ એવી પરિસ્થિતિનો ઉલ્લેખ કરે છે કે જ્યાં વ્યવહાર પ્રકૃતિમાં એકબીજા સાથે જોડાયેલો હોય અથવા જ્યાં મુખ્ય કરારની કામગીરી પૂરક અથવા આનુષંગિક કરારોની સહાય, અમલ અને કામગીરી વિના શક્ય ન હોય.

૧૧૭. કાયદાની સામાન્ય સ્થિતિ એ છે કે પક્ષોને મુખ્ય કરાર હેઠળ મધ્યસ્થતા માટે મોકલવામાં આવશે જો એવી પરિસ્થિતિ હોય કે જ્યાં મુખ્ય કરારના વિષય સાથે જોડાયેલા વિવાદો અને મતભેદો હોય અને મુખ્ય કરારને

લગતા વિવાદો પણ હોય. [૯૭–ઓલિમ્પસ સુપરસ્ટ્રક્ચર્સ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ મીના વિજય ખેતાન, (૧૯૯૯) ૫ એસ. સી. સી. ૬૫૧] કલોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે સ્પષ્ટતા કરી હતી કે "સંયુક્ત કામગીરી" નો સિદ્ધાંત એક તરફ મુખ્ય અને પૂરક કરારોના સંયુક્ત વાંચનમાંથી અને બીજી તરફ પક્ષો અને પરિચર સંજોગોના સ્પષ્ટ હેતુમાંથી એકત્રિત કરવો પડશે. સામાન્ય હેતુ હાંસલ કરવાના હેતુઓ માટે હસ્તાક્ષરકર્તા અને બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષો દ્વારા વ્યાપારી પ્રોજેક્ટમાં સામાન્ય ભાગીદારી એ હકીકતનો સૂચક હોઈ શકે છે કે તમામ પક્ષો બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષને આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવાનો ઈરાદો ધરાવે છે. આમ, સંયુક્ત વ્યવહારોના કિસ્સામાં કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતનો અમલ એ તમામ પક્ષોની જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરે છે કે જેમણે વાટાઘાટો અને વ્યવહારની કામગીરીમાં ભૌતિક રીતે ભાગ લીધો હોય અને આમ કરીને મધ્યસ્થી કરવાના કરાર દ્વારા બંધાયેલા રહેવાનો પરસ્પર ઈરાદો દર્શાવ્યો હોય.

૧૧૮. અંતર્ગત કરારની કામગીરીમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની ભાગીદારી એ અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાતું સૌથી મહત્વપૂર્ણ પરિબળ છે. બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોનું વર્તન એ મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બંધાયેલા બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાના ઈરાદાનું સૂચક છે. મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બંધાયેલા પક્ષોના ઈરાદાનો અંદાજ વાટાઘાટો, કામગીરી અને આવા કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારની

સમાપ્તિમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષની ભાગીદારીની આસપાસના સંજોગો પરથી લગાવી શકાય છે. યુનિડ્રોઇટ પ્રિન્સિપલ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ કોન્ટ્રાક્ટ, ૨૦૧૬ [૯૮–યુનિડ્રોઇટ પ્રિન્સિપલ્સ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ કોન્ટ્રાક્ટ્સ, ૨૦૧૬, આર્ટિકલ ૪.૩] પૂરી પાડે છે કે પક્ષોના વ્યક્તિલક્ષી હેતુને નીચેના સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરી શકાય છેઃ

(એ) પક્ષો વચ્ચે પ્રારંભિક વાટાઘાટો;

(બી) પક્ષોએ પોતાની વચ્ચે સ્થાપિત કરેલી પ્રથાઓ;

(સી) કરારના નિષ્કર્ષ પછી પક્ષોનું વર્તન;

(ડી) કરારની પ્રકૃતિ અને હેતુ;

(ઇ) સંબંધિત વેપારમાં શરતો અને અભિવ્યક્તિઓને સામાન્ય રીતે આપવામાં આવતો અર્થ; અને

(એફ) ઉપયોગો.

૧૧૯. ડાઉ કેમિકલ્સ (ઉપરોક્ત) માં, મધ્યસ્થી માટે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોની સંમતિ મુખ્યત્વે કરારના નિષ્કર્ષ, કામગીરી અને સમાપ્તિમાં તેમની મુખ્ય ભાગીદારીને ધ્યાનમાં રાખીને સૂચિત કરવામાં આવી હતી. તેવી જ રીતે, કેનેરા બેંક (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર સંસ્થા મધ્યસ્થતા કરાર દ્વારા બંધાયેલી હોઈ શકે છે જ્યાં

કંપનીઓના જૂથના માતાપિતા અથવા સભ્ય મધ્યસ્થતા કરાર માટે હસ્તાક્ષર કરનાર હોય અને જૂથની બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર સંસ્થા વ્યાપારી કરારની વાટાઘાટો અથવા કામગીરીમાં રોકાયેલી હોય.

૧૨૦. રેકિટ બેન્કિઝર (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતને એ નક્કી કરવા માટે આહવાન કરવામાં આવ્યું હતું કે શું બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર સંસ્થાના કથિત પ્રમોટરની રજૂઆત તેને (ઉપરોક્ત) રજૂઆત સાથે જોડશે કે નહીં. તે કિસ્સામાં, અરજદારે પેકિંગ સામગ્રીના પુરવઠા માટે ભારતીય કંપની સાથે કરાર કર્યો હતો. વાટાઘાટના તબક્કા દરમિયાન, અરજદારે ભારતીય કંપની સાથે ઇ–મેઇલ દ્વારા કરારનો મુસદ્દો પ્રસારિત કર્યો હતો. આ ઈમેઈલનો શ્રી ફ્રેડરિક રેન્ડર્સ દ્વારા જવાબ કરવામાં આવ્યો હતો, જે ભારતીય કંપનીની બેલ્જિયન સહયોગી કંપનીના પ્રમોટર હોવાનો અરજદારે દાવો કર્યો હતો. બેલ્જિયન કંપની આ કરારની બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા હતી. તેમ છતાં, અરજદારે બેલ્જિયન કંપનીને આ કરારના અમલ પહેલાની વાટાઘાટો દરમિયાન ભાગ લીધો હોવાના આધારે પક્ષકાર બનાવવાની માંગ કરી હતી. આ અદાલતે બેલ્જિયન કંપનીના જોઇન્ડરને મધ્યસ્થતા કરાર માટે આ આધાર પર મંજૂરી આપવાનો ઇનકાર કર્યો હતો કે શ્રી રેન્ડર્સ બેલ્જિયન કંપનીના પ્રમોટર ન હતા, અને તેથી તે કંપની પર અથવા તેના વતી તે ક્ષમતામાં કામ કરી રહ્યા ન હતા અને અરજદાર તે સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયો કે બેલ્જિયન કંપનીએ મધ્યસ્થતા કરાર માટે સંમતિ આપી હતી.

૧૨૧. વાટાઘાટો, કામગીરી અથવા કરારની સમાપ્તિમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષની સંડોવણીનું મૂલ્યાંકન કરવું એ ઘણા કારણોસર એક મહત્વપૂર્ણ પરિબળ છે. પ્રથમ, કરારની કામગીરીમાં સક્રિય રીતે સામેલ થઈને, બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા એવો દેખાવ કરી શકે છે કે તે આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા કરારનો સાચો પક્ષ છે; બીજું, બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાનું વર્તન જૂથના અન્ય સભ્યોના વર્તન સાથે સુસંગત હોઈ શકે છે, જે અન્ય પક્ષને કાયદેસર રીતે માને છે કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા કરારનો સાચો પક્ષ હતો; અને ત્રીજું, અન્ય પક્ષ પાસે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા દેખાવ પર આધાર રાખવાના કાયદેસર કારણો છે જેથી તેને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવામાં આવે.

વી. થ્રેશોલ્ડ ધોરણ

૧૨૨. કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ (ઉપરોક્ત) માં, ન્યાયમૂર્તિ સૂર્ય કાંતે અવલોકન કર્યું હતું કે રેકિટ બેન્કિઝર (ઉપરોક્ત) એ આ અદાલતના અગાઉના નિર્ણયોની સરખામણીમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે પુરાવાની ઉચ્ચ મર્યાદા નક્કી કરી છે. આ અદાલતનો અભિગમ રેકિટ બેન્કિઝર (ઉપરોક્ત) એ હકીકતનો સંકેત આપે છે કે કંપનીઓના જૂથની માત્ર હાજરી એ

મધ્યસ્થતા કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારને બાંધવા માટેનું એકમાત્ર અથવા નિર્ણાયક પરિબળ નથી. તેના કરતા, અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલોએ કરારની કામગીરીમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષની એકંદર વર્તણૂક અને સંડોવણીનું નજીકથી મૂલ્યાંકન કરવું જોઈએ. કરારની કામગીરીમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંડોવણીનું સ્વરૂપ અથવા ધોરણ એવું હોવું જોઈએ કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાએ કરાર હેઠળ પોતાની જવાબદારીઓ અથવા કામગીરી સક્રિય રીતે ધારણ કરી હોય. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પરીક્ષણ એ નક્કી કરવા માટે છે કે હસ્તાક્ષર ન કરનારની વાટાઘાટો, કામગીરી અથવા કરારની સમાપ્તિમાં હકારાત્મક, સીધી અને નોંધપાત્ર સંડોવણી છે કે કેમ. કરારની વાટાઘાટો અથવા કામગીરીમાં માત્ર આકસ્મિક સંડોવણી અંતર્ગત કરાર અથવા તેના મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બંધાયેલા બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંમતિનું અનુમાન કરવા માટે પૂરતી નથી. ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ પુરાવાના આધારે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંડોવણીનું સભાન અને ઈરાદાપૂર્વકનું વર્તન સાબિત કરવા માટે આર્બિટ્રેશન કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંડોવણીની માંગ કરનાર પક્ષ પર ભાર છે.

૧૨૩. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ એ મૂળ વ્યાપારી કરારથી અલગ અને વિશિષ્ટ કરાર છે જેમાં આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ હોય છે. આર્બિટ્રેશન કરાર કરારની અન્ય શરતોથી સ્વતંત્ર છે, તે હદ સુધી કે કરારને રદ કરવાથી આર્બિટ્રેશન કરાર અમાન્ય થશે નહીં. [૯૯–રિલાયન્સ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ

ઇન્ડિયા, (૨૦૧૪) ૭ એસ. સી. સી. ૬૦૩] મધ્યસ્થી કરારને અંતર્ગત કરારથી અલગ કરવાની વિભાવના એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે મધ્યસ્થી દ્વારા વિવાદોને ઉકેલવાનો પક્ષોનો ઇરાદો માત્ર અંતર્ગત કરારની કાનૂની માન્યતાને પડકારને કારણે અદૃશ્ય ન થાય. [૧૦૦ –એનરકોન (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ વિરુદ્ધ એનરકોન જીએમબીએચ, (૨૦૧૪) ૫ એસસીસી ૧] મધ્યસ્થતા માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા સાથે જોડાવા માટે, નિર્ણાયક પ્રશ્ન જેનો જવાબ આપવો પડશે તે એ છે કે શું બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાએ મધ્યસ્થતા કરાર માટે સંમતિ આપી છે, જે મધ્યસ્થતા કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરારથી અલગ છે.[૧૦૧–ગેરી બોર્ન (એન ૪૪) ૧૫૪૫.]

૧૨૪. સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ દલીલ કરે છે કે કંપનીઓના જૂથ જેવા કાનૂની સિદ્ધાંતોની અરજી એ ધારણા પર આધારિત છે કે આર્બિટ્રેશન કરારને આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા અંતર્ગત કરાર કરતાં "ઓછી સંમતિ" અથવા "સંમતિના ઓછા પુરાવા" ની જરૂર પડે છે. [૧૦૨ – સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, 'આંતરરાષ્ટ્રીય વાણિજ્યિક મધ્યસ્થતામાં સંમતિ પર પુનર્વિચાર:એ જનરલ થિયરી ફોર નોન–સિગ્નેટરીઝ (૨૦૧૭) ૮ જર્નલ ઓફ ઇન્ટરનેશનલ ડિસ્પ્યુટ સેટલમેન્ટ ૬૧૦,૬૨૧] બ્રેકોલાકિસ વધુમાં નોંધે છે કે અંતર્ગત કરાર માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંમતિ સૂચવતી ધારણા આવા કરારમાં સમાવિષ્ટ આર્બિટ્રેશન કરારની સંમતિની રચના કરવા માટે પૂરતી છે જે કરારની અલગતાના

સિદ્ધાંતની વિરુદ્ધ છે. [૧૦૩– સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, 'આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતામાં પક્ષોઃ 'ધ ઇવોલ્યુશન એન્ડ ફ્યુચર ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન' (૨૦૧૬) ૧૧૯, 'ધ ઇવોલ્યુશન એન્ડ ફ્યુચર ઓફ ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન' ની સ્ટાવરોસ બ્રેકોલાકિસ, જુલિયન ડી. એમ. લ્યુ, એટ અલ (આવૃત્તિઓ) માં 'કન્સેન્ટ વિ. કોમર્શિયલ રિયાલિટી'૧૪૮.]

૧૨૫. વાટાઘાટો, કામગીરી અથવા કરારની સમાપ્તિમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની ભાગીદારી કરાર દ્વારા બંધાયેલ હોવાની ગર્ભિત સંમતિને જન્મ આપી શકે છે. બ્રેકોલાકિસ યોગ્ય રીતે એક વિસંગત પરિસ્થિતિ તરફ ધ્યાન દોરે છે જ્યાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંત જેવા કાનૂની સિદ્ધાંતો સંમતિને મુખ્ય પ્રશ્ન નક્કી કર્યા વિના એક કાર્યાત્મક કાનૂની રચના તરીકે માને છે–શું મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ પાસે વિવાદોને ઉકેલવા માટે પક્ષો (અને બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો) પર અધિકારક્ષેત્ર છે? [૧૦૪ – આઇબીઆઇડી, ૧૨૧.]

૧૨૬. વાટાઘાટો, કામગીરી અથવા અંતર્ગત કરારની સમાપ્તિમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંડોવણી એ હકીકતનો એક મહત્વપૂર્ણ સૂચક હોઈ શકે છે કે આવા બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવાનું સ્વીકારે છે. જો કે, મધ્યસ્થી કરારમાં આવી સંમતિનું સ્થાનાંતરણ એ વ્યાપારી વાસ્તવિકતાને

સમાવવા માટે એક કાનૂની કલ્પના છે. સમકાલીન વ્યાપારી વાસ્તવિકતા સૂચવે છે કે જૂથની અંદરની વિવિધ કંપનીઓ ઘણીવાર કરારના વ્યવહારના અમલ અને કામગીરીના વિવિધ તબક્કામાં સામેલ થાય છે. દાખલા તરીકે, બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા માત્ર કોઈ ચોક્કસ કાર્ય હાથ ધરવા અથવા મૂળ કંપનીને મદદ કરવા માટે કરારની કામગીરીમાં ભાગ લઈ શકે છે. કરારની કામગીરીમાં આવી આકસ્મિક સંડોવણી અંતર્ગત કરારની સંમતિની રચના કરવા માટે અપૂરતી છે, આર્બિટ્રેશન કરારની વાત તો છોડી દો. તેના બદલે, એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું છે કે તે પણ ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ કે શું વ્યાપારી વિવાદ મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ માટે તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા માટે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને પૂરતા પ્રમાણમાં અસર કરે છે કે કેમ. [૧૦૫ -બ્રેકોલાકિસ (એન ૧૦૨) ૬૨૯.] હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો વચ્ચેના વિવાદની વિષયવસ્તુના સંદર્ભમાં મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રના અવકાશ પર ભાર મૂકવાથી અસરકારક મધ્યસ્થી સુનિશ્ચિત થશે અને વિવાદોના બિનજરૂરી વિભાજનને અટકાવવામાં આવશે. નજીકના સંબંધો અને સંયુક્ત વ્યવહારો જેવા તથ્યો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લઈને મધ્યસ્થતા કરાર (અને મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલની રચના જેવા આગામી પ્રક્રિયાગત પાસાઓ) પર હસ્તાક્ષર ન કરનાર વતી ઔપચારિક સંમતિના અભાવ માટે પણ તે પર્યાપ્ત રીતે જવાબદાર છે, જે સૂચવે છે કે મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષકાર તરીકે હસ્તાક્ષર ન કરનારને ધ્યાનમાં લેવા માટે તમામ પક્ષો વચ્ચે પરસ્પર સમજણ અથવા એકરૂપતા હતી. [૧૦૬- કરીમ યુસેફ, 'સંમતિની

મર્યાદાઓઃ બહુપક્ષીય મધ્યસ્થતામાં કંપનીઓના જૂથમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓની મધ્યસ્થતાનો અધિકાર અથવા જવાબદારીઃ આઇ. સી. સી. ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ વર્લ્ડ્સ બિઝનેસ લૉના દસ્તાવેજો, વોલ્યુમ ૭ (૨૦૧૦) ૭૧,૭૯.]

૧૨૭. અમારો અભિપ્રાય છે કે આર્બિટ્રેશનની સંમતિપૂર્ણ પ્રકૃતિ અને આધુનિક વ્યાપારી વાસ્તવિકતા વચ્ચે સંતુલન શોધવાની જરૂર છે જ્યાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા ઘણી અલગ અલગ રીતે વ્યાપારી વ્યવહારમાં ફસાય છે. જો ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત) હેઠળ નિર્ધારિત પરિબળોને સર્વગ્રાહી રીતે લાગુ કરવામાં આવે તો આ પ્રકારનું સંતુલન પર્યાપ્ત રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. દાખલા તરીકે, અંતર્ગત કરારની કામગીરીમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની એવી રીતે સંડોવણી કે જે સૂચવે છે કે તેનો હેતુ આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા કરાર દ્વારા બંધાયેલો છે તે એક મહત્વપૂર્ણ પાસું છે. વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ અને વિષયની સમાનતા જેવા અન્ય પરિબળો સૂચવે છે કે હસ્તાક્ષર ન કરનાર સામેના દાવાઓ ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રના વિષય સાથે મજબૂત રીતે જોડાયેલા હતા. પરિબળોને સર્વગ્રાહી રીતે જોતાં, એવું અનુમાન કરી શકાય છે કે હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓ, હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સાથેના તેમના સંબંધો અને વિષય સાથે જટિલ રીતે જોડાયેલા વ્યાપારી જવાબદારીઓના પ્રદર્શનમાં સક્રિય સંડોવણીના આધારે, હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો વચ્ચેના વિવાદ માટે ખરેખર અજાણ્યા નથી.

૧૨૮. અમે ઠરાવીએ છીએ કે ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત તમામ એકત્રિત પરિબળોને કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની લાગુતા નક્કી કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ. જો કે, ઉપરોક્ત પરિબળોનો ઉપયોગ હકીકત-વિશિષ્ટ હોવો જોઈએ, અને આ અદાલત ઉપરોક્ત પરિબળોને કેટલું મહત્વ આપવું જોઈએ તે નિર્ધારિત કરીને અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સના હાથ બાંધી શકતી નથી. આ અભિગમ એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે સ્પષ્ટ સંમતિ પરનો હઠાગ્રહી ભાર સંમતિ માટેના આધુનિક અભિગમની તરફેણમાં ટાળવામાં આવે છે જે વાસ્તવિક વિશ્લેષણ, વ્યાપારી યોજનાઓની જટિલતા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે અને તે રીતે બહુપક્ષીય વિવાદોમાં મધ્યસ્થતાની સુસંગતતામાં વધારો કરે છે. વધુમાં, તે આર્બિટ્રેશન એક્ટના ઉદ્દેશોને અનુરૂપ પણ છે, જેનો ઉદ્દેશ ભારતીય આર્બિટ્રેશન કાયદાને સમકાલીન જરૂરિયાતોને વધુ પ્રતિભાવ આપતો બનાવવાનો છે.

એફ. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ ધરાવે છે

૧૨૯. કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ (ઉપરોક્ત) માં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ રમન્નાએ અવલોકન કર્યું હતું કે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત), અને અનુગામી નિર્ણયોની

શ્રેણી, આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૮ અને ૪૫ હેઠળ દેખાતા. "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહના અવકાશ અને મર્યાદા સાથે યોગ્ય રીતે વ્યવહાર કર્યો નથી. સંલગ્ન રીતે, આ અદાલતની વિચારણા માટે ઉદ્ભવતા મુદ્દાઓમાંથી એક એ છે કે શું "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહને કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતનો સમાવેશ કરવા માટે અર્થઘટન કરી શકાય છે.

૧૩૦. આર્બિટ્રેશન એક્ટ "પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરનાર વ્યક્તિ" શબ્દસમૂહને વ્યાખ્યાયિત કરતું નથી. પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિ કરાર અથવા કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર નથી, પરંતુ હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ અધિકારનો દાવો કરી શકે છે. આર્બિટ્રેશન પર રસેલ જણાવે છે કે નિયુક્ત વ્યક્તિ આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષકાર દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિ તરીકે આર્બિટ્રેશન કરારનો ઉપયોગ કરી શકે છે. [૧૦૭– આર્બિટ્રેશન પર રસેલ (૨૩મી આવૃત્તિ, ૨૦૦૭) ૯૯ પેરા ૩–૦૧૮.] સોંપનાર આર્બિટ્રેશન કલમના લાભ અને બોજ બંને સાથે કરાર હેઠળ સોંપેલ અધિકાર લે છે.[૧૦૮– શિફાહટ્ર્સ–ગેસેલશાફ્ટ ડેટલેવ વોન એપેન વિ વોએસ્ટ આલ્પાઇન ઇન્ટરટ્રેડિંગ, [૧૯૯૭] EWCA Civ ૧૪૨૦.] તેવી જ રીતે, અંગ્રેજી અદાલતોએ એવું માન્યું છે કે હસ્તાંતરણકર્તા અથવા સબ્રોગેટ આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરી શકે છે. [૧૦૯– ટ્રાન્સપોર્ટ મ્યુચ્યુઅલ ઇન્સ્યોરન્સ એસોસિએશન (યુરેશિયા) લિમિટેડ વિરુદ્ધ

ન્યૂ ઇન્ડિયા એસ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ, [૨૦૦૫] ઇડબ્લ્યુએચસી ૪૫૫ (કોમ); વેસ્ટ ટેન્કર્સ ઇન્ક. વિરુદ્ધ.એલિયાન્ઝ સ્પા, [૨૦૧૨] EWCA Civ ૨૭.] અંગ્રેજી કાયદા હેઠળ, લાક્ષણિક દૃશ્યો જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થા પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરી શકે છે તે સોંપણી, અવેજીકરણ અને નવીનીકરણ છે. આ પરિસ્થિતિઓમાં, સોંપણી કરનારાઓ અથવા પ્રતિનિધિઓ આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ હેઠળ હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષના હિતો માટે અનુગામી બને છે. તેઓ હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષના સ્થાને આવે છે, જેમની પાસેથી તેઓ મધ્યસ્થી કરાર હેઠળ સ્વતંત્ર અધિકારનો દાવો કરવાને બદલે મધ્યસ્થીનો અધિકાર મેળવે છે.

૧૩૧. અંગ્રેજી કાયદા હેઠળ આર્બિટ્રેશન કરારનો અવકાશ તેમાં પ્રવેશ કરનારા પક્ષો અને તેમના દ્વારા અથવા તેમના હેઠળ દાવો કરનારાઓ સુધી મર્યાદિત છે. [૧૧૦– ઇંગ્લિશ આર્બિટ્રેશન એક્ટ, ૧૯૯૬ની કલમ ૮૨ (૨)] રુસેલ–ઉક્લાફ (ઉપરોક્ત) માં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સહાયક કંપની બંને કંપનીઓ વચ્ચેના ગાઢ સંબંધને કારણે મૂળ કંપની દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરી રહી છે તેના આધારે આર્બિટ્રેશન કરાર કરી શકે છે. જો કે, રૂસલ–ઉક્લાફ (ઉપરોક્ત) ને સંચેતી (ઉપરોક્ત) માં અપીલ કોર્ટ દ્વારા આ આધાર પર સ્પષ્ટ રીતે નકારી કાઢવામાં આવ્યું હતું કે કોઈ વ્યક્તિ મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરવા માટે માત્ર કાનૂની અથવા વ્યાપારી જોડાણ

પૂરતું નથી.

૧૩૨. "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહના અવકાશનું મૂલ્યાંકન અન્ય સામાન્ય કાયદાના અધિકારક્ષેત્રો દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે.ટેનિંગ રિસર્ચ લેબોરેટરીઝ ઇન્ક વિ. ઓ 'બ્રાયન, [૧૧૧–[૧૯૯૦] એચસીએ ૮] માં ઓસ્ટ્રેલિયાની ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષનો મુદ્દો એ હતો કે શું લિક્વિડેટરને આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરનાર વ્યક્તિ તરીકે ગણી શકાય કે કેમ. ઉચ્ચ અદાલતે "મારફતે" અથવા "હેઠળ" શબ્દોનો અર્થ એ નક્કી કરવા માટે કર્યો હતો કે લિક્વિડેટર કંપની દ્વારા વ્યુત્પન્ન હિત ધરાવે છે. સંબંધિત અવલોકન નીચે કાઢવામાં આવ્યું છેઃ

> ""મારફતે" અથવા "હેઠળ" એ પૂર્વધારણાઓ કાર્યવાહીના વ્યુત્પન્ન કારણ અથવા સંરક્ષણના આધારની કલ્પના વ્યક્ત કરે છે, એટલે કે, કાર્યવાહીનું કારણ અથવા પક્ષ તરફથી મેળવેલ સંરક્ષણનો આધાર. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કાર્યવાહી અથવા બચાવના કારણનું એક આવશ્યક તત્વ પક્ષ દ્વારા અથવા પક્ષ હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિ કાર્યવાહીના કારણ અથવા બચાવના આધાર પર આધાર રાખી શકે તે પહેલાં પક્ષ દ્વારા નિહિત અથવા ઉપયોગ કરી શકાય તેવું હોવું જોઈએ.લિક્વિડેટર એવી વ્યક્તિ હોઈ

શકે છે જે કંપની દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરે છે કારણ કે કાર્યવાહીના કારણો અથવા સંરક્ષણના આધારો કે જેના પર તે આધાર રાખે છે તે કંપની દ્વારા નિહિત અથવા ઉપયોગ કરી શકાય છે; નાદારીમાં ટ્રસ્ટી એવી વ્યક્તિ હોઈ શકે છે કારણ કે કાર્યવાહીના કારણો અથવા સંરક્ષણના આધારો કે જેના પર તે આધાર રાખે છે તે નાદાર દ્વારા નિહિત અથવા ઉપયોગ કરી શકાય છે."

વ્યુત્પન્ન કાર્યની કસોટી દર્શાવે છે કે તૃતીય પક્ષની કાર્યવાહીનું કારણ આર્બિટ્રેશન કરારના મૂળ પક્ષ પાસેથી મેળવવામાં આવે છે. તૃતીય પક્ષને નવી ફરજો અને જવાબદારીઓ સાથે જોડી શકાતો નથી કે જેના માટે તેણે સંમતિ આપી નથી. તેઓ કરારના મૂળ પક્ષ પાસેથી તેમના અધિકારો અથવા હક મેળવે તે હદ સુધી જ તેમને જવાબદાર અથવા હકદાર ઠેરવી શકાય છે.

૧૩૩. ઉપરોક્ત ફોર્મ્યુલેશનને ઓસ્ટ્રેલિયન હાઈકોર્ટ દ્વારા રાઇનહાર્ટ વિ. હેનકોક પ્રોસ્પેક્ટિંગ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ [૧૧૨–[૨૦૧૯] એચસીએ ૧૩] માં વધુ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું, જ્યાં તેણે અવલોકન કર્યું હતું કે ટેનિંગ રિસર્ચ (ઉપરોક્ત) માં અંતિમ પરીક્ષણ એ હતું કે શું સંરક્ષણનું આવશ્યક તત્વ આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષ દ્વારા નિહિત હતું અથવા નિહિત છે અથવા તેનો

ઉપયોગ કરી શકાય છે. રાઇનહાર્ટ (ઉપરોક્ત) માં, કોર્ટ એવી પરિસ્થિતિ સાથે વ્યવહાર કરી રહી હતી કે જ્યાં હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષે વિશ્વાસ ભંગ કરીને ખાણકામની જગ્યાઓ સોંપી હતી. એવું માનવામાં આવતું હતું કે સોંપનાર દાવેદારની સરખામણીમાં સોંપનારની જેમ જ પદ પર હોય છે કારણ કે સોંપનારે તેનું વલણ સોંપનારને ઉપલબ્ધ હોય તેવા આધાર પર લીધું હતું." અદાલતે તારણ કાઢ્યું હતું કે એસાઈની એ વ્યક્તિઓ છે જે હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરે છે કે આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષો સંમત થયા હતા કે ખાણકામની રહેઠાણોના ફાયદાકારક હક અંગેનો કોઈપણ વિવાદ આર્બિટ્રેશન દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે. ત્રીજા પક્ષોએ કરારના લાભો સ્વીકાર્યા હોવાથી, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે તેમણે મધ્યસ્થી સહિત તેની નિર્ધારિત શરતોનો બોજ પણ સ્વીકારવો જ જોઈએ.

૧૩૪. રાઇનહાર્ટ (ઉપરોક્ત) માં, ઓસ્ટ્રેલિયન હાઈકોર્ટનો અભિગમ યુ. એસ. અદાલતો દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલા ન્યાયી અવરોધના સિદ્ધાંત જેવો જ છે, જેની અસર એ છે કે કરારના કેટલાક પાસાઓનો લાભ લેવાનું પસંદ કરનાર બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષે પણ તેનો બોજ સ્વીકારવો જ જોઈએ. [૧૧૩- વિકી પ્રિસ્કિચ, 'આર્બિટ્રેશન કરારો માટે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને બંધનકર્તા-પક્ષ દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરનાર વ્યક્તિ કોણ છે?' (૨૦૧૯) ૩૫(૩) આર્બિટ્રેશન ઇન્ટરનેશનલ ૩૭૫-૩૮૬.] જો કે, અમે "દ્વારા અથવા હેઠળ

દાવો" શબ્દસમૂહના સંદર્ભમાં રાઇનહાર્ટ (ઉપરોક્ત) સ્થિતિને અપનાવી શકતા નથી કારણ કે આમ કરવું સામાન્ય કાયદાની સ્થિતિ અને આર્બિટ્રેશન એક્ટને આધિન કાયદાકીય ઉદ્દેશની વિરુદ્ધ હશે, જેમ કે નીચે ચર્ચા કરવામાં આવશે.

૧૩૫. ઉપર દર્શાવેલ કેસોનું વિશ્લેષણ કાયદાની નીચેની દરખાસ્તો સ્થાપિત કરે છેઃ પ્રથમ, લાક્ષણિક દૃશ્યો જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થા પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરી શકે છે તે સોંપણી, અવેજીકરણઅને નવીકરણ છે; બીજું, "દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી" વ્યક્તિ વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં અધિકારનો દાવો કરી શકે છે, જે આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષ દ્વારા છે, કરારમાં ભાગ લેવા માટે; ત્રીજું, જે વ્યક્તિઓ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરે છે તેમને આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષ તરીકે ઊભા રહેવાનો સ્વતંત્ર અધિકાર નથી, પરંતુ હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોના હિતના અનુગામી તરીકે; અને ચોથું, માત્ર કાનૂની અથવા વ્યાપારી જોડાણ બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરવા માટે પૂરતું નથી.

આઈ. પક્ષ અને વ્યક્તિઓ "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" અલગ છે

૧૩૬. ૨૪૬મા કાયદા પંચે સૂચવ્યું હતું કે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ

૨(૧)(એચ) હેઠળ "પક્ષ" ની વ્યાખ્યામાં "અથવા આવા પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી કોઈપણ વ્યક્તિ" શબ્દોનો સમાવેશ કરવા માટે સુધારો કરવામાં આવે. પંચે તર્ક આપ્યો હતો કે યોગ્ય સંદર્ભોમાં, પક્ષમાં વારસદારો જેવા હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓનો પણ સમાવેશ થાય છે. જોકે, સૂચવેલ સુધારો સંસદ દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો ન હતો.

૧૩૭. "દાવો" શબ્દ ખૂબ જ વ્યાપક અર્થ ધરાવે છે જે કાનૂની માંગની દરેક પ્રજાતિને સ્વીકારે છે. સામાન્ય અર્થમાં, તેનો અર્થ થાય છે પોતાના અધિકાર તરીકે અથવા પોતાના અધિકાર તરીકે માંગ કરવી. [૧૧૪– બ્લેક લૉ ડિક્શનરી (૫મી આવૃત્તિ, ૧૯૭૯) ૨૨૪]. "દાવો" નો અર્થ કાર્યવાહીના કારણનો દાવો પણ થાય છે. [૧૧૫– પી. રામનાથ ઐયરની, ધ લો લેક્સિકોન (૧૯૯૭) ૩૩૦] અભિવ્યક્તિ "મારફતે" નો અર્થ, પરિણામે, કારણ દ્વારા થાય છે." [૧૧૬ – બ્લેક લૉ ડિક્શનરી (૫મી આવૃત્તિ, ૧૯૭૯) ૧૩૨૮] "હેઠળ" શબ્દનો ઉપયોગ હલકી અથવા ગૌણ સ્થિતિના સંદર્ભમાં થાય છે. પી. રામનાથ ઐયરના લૉ લેક્સિકોન "હેઠળ દાવો કરવો" અથવા "તેના હેઠળ દાવો કરવો" ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જે પ્રાપ્ત અધિકારો હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિને સૂચવે છે. [૧૧૭–પી. રામનાથ ઐયરની, ધ લો લેક્સિકોન (૧૯૯૭) ૩૩૧] જ્યારે ઉપરોક્ત વ્યાખ્યાઓને સુમેળપૂર્વક વાંચવામાં આવે છે, ત્યારે તે એક નિષ્કર્ષને

જન્મ આપે છે કે જે વ્યક્તિ "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" તે તેમની કાનૂની માંગ અથવા કાર્યવાહીના કારણને મધ્યવર્તી અથવા વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં ભાર મૂકે છે. આપણે એ પણ તારણ કાઢી શકીએ છીએ કે જે વ્યક્તિ તેના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરે છે તેને તે પક્ષની સરખામણીમાં નીચલા અથવા ગૌણ અધિકારો છે કે જેમાંથી તે તેનો દાવો અથવા અધિકાર મેળવે છે. તેથી, જે વ્યક્તિ "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" તે તેની પોતાની શરતો પર આર્બિટ્રેશન કરાર માટે "પક્ષ" ન હોઈ શકે કારણ કે તે ફક્ત મૂળ હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષના જૂતામાં રહે છે.

૧૩૮. પક્ષકારોની સંમતિ પર તેમના વિવાદોને વૈકલ્પિક વિવાદ નિવારણ પદ્ધતિમાં મોકલવા માટે મધ્યસ્થીની સ્થાપના કરવામાં આવે છે. પરિણામે, તૃતીય પક્ષોને સામાન્ય રીતે એવા કરારના આધારે મધ્યસ્થી કરવા માટે દબાણ કરી શકાતું નથી કે જેના માટે તેમણે સંમતિ આપી નથી. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૨(૧)(એચ) અથવા કલમ ૭માં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નથી. આનું કારણ એ છે કે તે જોગવાઈઓ પક્ષની સ્વાયત્તતા અને પક્ષની સ્વતંત્રતાના ખ્યાલ પર આધારિત છે, જેમાં પક્ષને તેમના વિવાદોને આર્બિટ્રેશનમાં રજૂ કરવા માટે સંમતિ આપવાની જરૂર પડે છે. તેનાથી વિપરીત, આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ માટે પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિ માત્ર મૂળ પક્ષની જગ્યાએ એટલી હદે ઊભી છે કે

તે માત્ર આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ માટે મૂળ પક્ષના અધિકારને ઉશ્કેરે છે.

૧૩૯. કલમ ૮,૩૫ અને ૪૫ માં તેમના ચોક્કસ સંદર્ભોમાં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. કલમ ૮ માં આદેશ છે કે જ્યારે કોઈ કાર્યવાહી ન્યાયિક સત્તા સમક્ષ લાવવામાં આવે છે જે આર્બિટ્રેશન કરારનો વિષય છે, ત્યારે વિવાદને પક્ષ અથવા તેના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી પર આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવામાં આવશે. ઉપર સૂચવ્યા મુજબ, કલમ ૪૫ સાથે સુસંગત બનાવવા માટે કલમ ૮ માં "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરવો" શબ્દસમૂહ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૮ અને ૪૫ આકસ્મિક પ્રકૃતિના છે જે અદાલતને પક્ષકારોને મધ્યસ્થતા માટે મોકલવા માટે ફરજિયાત બનાવે છે જો ત્યાં માન્ય આર્બિટ્રેશન કરાર હોય. [૧૧૮ – એગ્રી ગોલ્ડ એક્ઝિમ લિમિટેડ વિરુદ્ધ શ્રી લક્ષ્મી નિટ્સ એન્ડ વોવેન્સ, (૨૦૦૭) ૩ એસ. સી. સી. ૬૮૬] એ. અય્યાસામી (ઉપરોક્ત) માં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૮ દરેક ન્યાયિક સત્તાધિકારી પર "વિવાદોને મધ્યસ્થીમાં મોકલવા માટે તેમની વચ્ચે થયેલા કરારની શરતોને પક્ષકારોને રોકવા" માટે હકારાત્મક જવાબદારી લાદે છે." [૧૧૯– (૨૦૧૬) ૧૦ એસ. સી. સી. ૩૮૬] આમ, કલમ ૮ અને ૪૫ પાછળનો કાયદાકીય ઉદ્દેશ એ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે પક્ષો મધ્યસ્થી દ્વારા તેમની વચ્ચે અથવા તેમની વચ્ચે ઉદ્ભવતા વિવાદોનું સમાધાન કરવાના તેમના પરસ્પર હેતુને પૂર્ણ કરે.

૧૪૦. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૩૫ પૂરી પાડે છે કે મધ્યસ્થીનો ચુકાદો પક્ષકારો અને તેમના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓ માટે અનુક્રમે અંતિમ અને બંધનકર્તા રહેશે. ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું હતું કે "તેમના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓ" અભિવ્યક્તિ એ સિદ્ધાંતની કાયદાકીય માન્યતા છે કે પક્ષો ઉપરાંત, મધ્યસ્થીનો ચુકાદો દરેક વ્યક્તિને બાંધે છે જેની ક્ષમતા અથવા પદ કાર્યવાહીમાં પક્ષકાર તરીકે સમાન છે." વધુમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે "[એચ] એવિંગે તેની ક્ષમતા એક પક્ષ પાસેથી મેળવી છે અને કાર્યવાહીમાં એક પક્ષ તરીકે સમાન સ્થિતિમાં હોવું એ તે વ્યક્તિને બાંધે છે જે તેના હેઠળ દાવો કરે છે." તેવી જ રીતે, કલમ ૭૩ એ પણ જોગવાઈ કરે છે કે પક્ષો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત સમાધાન કરાર તેમના હેઠળ દાવો કરનારા પક્ષો અને વ્યક્તિઓ માટે અનુક્રમે અંતિમ અને બંધનકર્તા રહેશે."

૧૪૧. કલમ ૮, ૩૫ અને ૪૫ "પક્ષો અથવા કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ કરે છે. કલમ ૮ અને ૪૫ માં "અથવા" શબ્દનો ઉપયોગ વૈકલ્પિક વ્યક્ત કરવા અથવા "પક્ષો" અથવા "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરતી કોઈપણ વ્યક્તિ" વચ્ચે પસંદગી આપવા માટે એક અસંગત કણ તરીકે થાય છે. પરિણામે, આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષકાર અથવા પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી કોઈપણ વ્યક્તિ વિવાદને આર્બિટ્રેશનમાં

મોકલવા માટે ન્યાયિક અધિકારીને અરજી કરી શકે છે.તે પક્ષકારોના ઈરાદાને માન આપવા અને વ્યાપારી અસરકારકતાને પ્રોત્સાહન આપવાના હિતમાં છે, કે ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ પક્ષ અથવા "તેના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી" કોઈપણ વ્યક્તિને વિવાદોને મધ્યસ્થીમાં મોકલવાની મંજૂરી આપે છે.

૧૪૨. બીજી બાજુ, કલમ ૩૫ અને ૭૩ "પક્ષો અને તેમના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓ" શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ કરે છે. કલમ ૩૫ અને ૭૩માં "અને" શબ્દનો ઉપયોગ એ વિચાર દર્શાવે છે કે "પક્ષો" ને પછીના શબ્દસમૂહ "કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરે છે" સાથે ઉમેરવામાં અથવા એકસાથે લેવામાં આવે છે." ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ પૂરી પાડે છે કે આર્બિટ્રેશન એવોર્ડ માત્ર પક્ષકારોને જ નહીં પરંતુ એવી તમામ વ્યક્તિઓને પણ બંધનકર્તા બનાવે છે જેઓ આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર પાસેથી તેમની ક્ષમતા મેળવે છે. ફરીથી, આ જોગવાઈ માટેનો પાયાનો આધાર વ્યાપારી અસરકારકતા છે કારણ કે તે સુનિશ્ચિત કરે છે કે આર્બિટ્રલ એવોર્ડ અંતિમતા તરફ દોરી જાય છે, જેમ કે બંને પક્ષો અને તેમના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી તમામ વ્યક્તિઓ દાવાઓને ફરીથી સક્રિય કરતા નથી. વધુમાં, કલમ ૩૫ અને ૭૩ માં "અને" શબ્દનો ઉપયોગ એક અચોક્કસ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ, "પક્ષ" ની વિભાવના આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષ દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓની વિભાવનાથી અલગ અને અલગ છે.

II.ક્લોરો કંટ્રોલ્સમાં આ અદાલત દ્વારા અપનાવવામાં આવેલો અભિગમ ખોટો છે

૧૪૩. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું: પ્રથમ, "કોઈપણ વ્યક્તિ" અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનારા "પક્ષો" ની બહારના શબ્દોના અવકાશને વિસ્તૃત કરવાના કાયદાકીય ઉદ્દેશને પ્રતિબિંબિત કરે છે; બીજું, આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષનો કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતના આધારે પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરનાર પક્ષ સાથે કાનૂની સંબંધ હોઈ શકે છે; અને ત્રીજું, બહુ-પક્ષીય કરારના કિસ્સામાં, એક પેટાકંપની કે જે મૂળ કરારમાંથી તેના મૂળભૂત હિતને "મેળવે છે" તે "થકી અથવા હેઠળ દાવો કરે છે" અભિવ્યક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવશે."

૧૪૪. કાયદાની પ્રથમ દરખાસ્ત "કોઈપણ વ્યક્તિ" અભિવ્યક્તિના નિર્માણ પર આધાર રાખે છે જે તારણ કાઢે છે કે કલમ ૪૫ ની ભાષામાં વ્યાપક મહત્વ છે. જો કે, "કોઈપણ વ્યક્તિ" અભિવ્યક્તિને તેના સંદર્ભ વિના અલગ કરી શકાતી નથી અને તેનો અર્થઘટન કરી શકાતું નથી. સંદર્ભ, કલમ ૮ અને

૪૫ ની દ્રષ્ટિએ, અનુગામી શબ્દસમૂહ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવે છે–"દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો". તેથી, આવી "કોઈપણ વ્યક્તિઓ" માત્ર વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં જ કામ કરી રહી છે. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ રાષ્ટ્રીય અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રને બાકાત રાખે છે, તેથી તે જરૂરી છે કે પક્ષો તેમના વિવાદને આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલમાં રજૂ કરવા માટે સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત સંમતિ આપે.

૧૪૫. કાયદાની બીજી અને ત્રીજી દરખાસ્ત જણાવે છે કે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ તેના કાનૂની અથવા વ્યાપારી સંબંધોના આધારે દાવો કરી શકે છે. જો કે, આ દરખાસ્ત સંચેતી (ઉપરોક્ત) અને ટેનિંગ રિસર્ચ લેબોરેટરીઝ (ઉપરોક્ત) માં પુરાવા તરીકે સામાન્ય કાયદાની સ્થિતિથી વિપરીત છે, જે મુજબ માત્ર કાનૂની અથવા વ્યાપારી જોડાણ બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરવાની મંજૂરી આપવા માટે પૂરતું નથી. એ અય્યાસામી (ઉપરોક્ત)માં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે આર્બિટ્રેશન એક્ટનું અર્થઘટન થવું જોઈએ "જેથી તેના અર્થઘટનમાં રહેલા સિદ્ધાંતોને સામાન્ય કાયદાના વિશ્વમાં પ્રવર્તમાન અભિગમો સાથે સુસંગત રીતે લાવવામાં આવે." તેથી, જો પેટાકંપની જૂથમાં કંપની દ્વારા કરવામાં આવેલા કરારમાંથી હિત અથવા લાભ મેળવે છે, તો પણ તે પક્ષકારો સાથે કાનૂની અથવા વ્યાપારી સંબંધ ધરાવે છે તેના આધારે "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" અભિવ્યક્તિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવશે નહીં.

૧૪૬. આપણી સમક્ષ જે પ્રશ્નોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેમાંથી એક એ છે કે શું કલમ ૮ માં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહને કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતને સમાવવા માટે અર્થઘટન કરી શકાય છે. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત પક્ષકારોના પરસ્પર ઇરાદા પર આધારિત છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે કે જૂથની અંદરની બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર સંસ્થાને તેના પોતાના અધિકારમાં આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર બનાવી શકાય છે કે કેમ.આવી બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર સંસ્થા હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી નથી.ઉપર સૂચવ્યા મુજબ, "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરવો" શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ વારસદારોના હિતના સંદર્ભમાં થાય છે જે વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં કાર્ય કરે છે અને હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને આર્બિટ્રેશન કરારમાં અવેજી કરે છે. તેનાથી વિપરીત, કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાને આર્બિટ્રેશન કરાર સાથે જોડવા માટે વપરાય છે જેથી તે લાભોને આંદોલિત કરી શકે અને કરારની કામગીરી દરમિયાન તેને જે બોજો મળ્યો છે અથવા આપવામાં આવ્યો છે તેને આધિન રહે. આ સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૮ અને ૪પમાં દેખાતા "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહને ધ્યાનમાં લીધા વિના મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને બાંધવા માટે થઈ શકે છે.

૧૪૭. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલત બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા

સંસ્થાઓને તેમના પોતાના અધિકારોમાં આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષકારો તરીકે આ આધાર પર જોડતી હતી કે તેઓ આનુષંગિક કરારોના હસ્તાક્ષરકર્તા હતા જે આર્બિટ્રેશન કરાર ધરાવતા મુખ્ય કરારની કામગીરી સાથે નજીકથી જોડાયેલા હતા. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે તર્ક આપ્યો હતો કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા સંસ્થાઓ, હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો જેવા જ કોર્પોરેટ જૂથનો ભાગ હોવાથી, હિતમાં અથવા સહાયક કંપનીઓમાં પેટાકંપનીઓ હતી, અને તેથી હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો દ્વારા અથવા તેના હેઠળ "દાવો" કરી રહી હતી. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરવો" શબ્દસમૂહ માત્ર વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં કામ કરતી સંસ્થાઓને જ લાગુ પડે છે અને પક્ષોના તેમના પોતાના અધિકારમાં જોડાવાના સંદર્ભમાં નહીં. તેથી, અમે માનીએ છીએ કે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત)માં આ અદાલતનો અભિગમ એ હદ સુધી છે કે તે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહમાં શોધી કાઢે છે તે ભૂલભરેલું છે અને કરાર અને વ્યાપારી કાયદાના સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોની વિરુદ્ધ છે. ઉપર અવલોકન કર્યા મુજબ, કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતનું અસ્તિત્વ આંતરિક રીતે વ્યાપારી સોદા માટેના પક્ષોના પરસ્પર ઉદ્દેશના સિદ્ધાંત પર જોવા મળે છે.

૧૪૮. મુખ્ય ન્યાયાધીશ એન. વી. રમન્નાએ ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) અને તેના પછીના ચુકાદાઓ દ્વારા સ્પષ્ટ કરાયેલ "કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત" કાયદામાં માન્ય છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર પણ અમારી વિચારણા માંગી હતી. બહુવિધ

પક્ષો અને બહુવિધ કરારોને સંડોવતા જટિલ વ્યવહારોના સંદર્ભમાં પક્ષોના પરસ્પર હેતુ નક્કી કરવામાં કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત મહત્વપૂર્ણ ઉપયોગિતા ધરાવે છે. વધુમાં, આ સિદ્ધાંત ભારતીય મધ્યસ્થતા ન્યાયશાસ્ત્રમાં નોંધપાત્ર રીતે સ્થાપિત થયો છે. અમે એ હકીકતથી વાકેફ છીએ કે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને અંગ્રેજી કાયદા સહિત અન્ય કેટલાક અધિકારક્ષેત્રોમાં તરફેણ મળી નથી. જો કે, અમે તે સિદ્ધાંતને જાળવી રાખવાનું યોગ્ય માનીએ છીએ જેણે ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રમાં ક્ષેત્ર જાળવી રાખ્યું છે, જો કે તેને પરસ્પર સંમતિ અથવા વ્યાપારી સોદા માટેના પક્ષોના પરસ્પર ઉદ્દેશના ક્ષેત્રમાં નિશ્ચિતપણે સ્થાપિત કરીને. આ એક તરફ એ સુનિશ્ચિત કરશે કે ભારતીય મધ્યસ્થતા કાયદો ગતિશીલતાની ભાવના જાળવી રાખે જેથી સમકાલીન પડકારોનો સામનો કરી શકાય. તે જ સમયે, સિદ્ધાંતની રચના સૂચવેલ રીતે કરવી જરૂરી છે જેથી તેને પરસ્પર ઉદ્દેશની સ્પષ્ટતાને સંચાલિત કરતા સ્થાયી સિદ્ધાંતોમાં આધાર મળે. આ એ સુનિશ્ચિત કરશે કે આ સિદ્ધાંત પક્ષની સ્વાયત્તતા અને મધ્યસ્થતાની સંમતિમાં ન્યાયશાસ્ત્રનો પાયો ધરાવે છે.

૧૪૯. આપણી સામેનો મુદ્દો મોટાભાગે ભારતીય સંદર્ભમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતના અમલીકરણ સાથે સંબંધિત હોવા છતાં, આ અદાલત આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થતા ન્યાયશાસ્ત્રમાં બદલાતા પ્રવાહોથી અજાણ ન હોઈ શકે. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની રૂપરેખા નક્કી કરવામાં, અમે સામાન્ય

કાનૂની દરખાસ્તનો પુનરોચ્ચાર કર્યો છે કે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર વ્યક્તિઓ અથવા સંસ્થાઓ પણ આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોઈ શકે છે. આવા જોડાણ માટેનો આધાર આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ સાથે કલમ ૨(૧) (એચ) ના સુમેળભર્યા વાંચનમાંથી ઉદ્ભવે છે. આ ચુકાદાનો અવકાશ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંત સુધી મર્યાદિત હોવાથી, આ ચુકાદા દરમિયાન આ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ અધિકૃત નિર્ણયને મધ્યસ્થી કરારો માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓને બંધનકર્તા બનાવવા માટેના અન્ય સિદ્ધાંતો અને સિદ્ધાંતોના ઉપયોગને બાકાત રાખવા માટે અર્થઘટન ન કરવું જોઈએ. જો કે, આપણે એ હકીકતને પણ ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે કે ભારતીય અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલોએ મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રને બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સુધી વિસ્તારવા માટે અતિશય ઉત્સાહી અભિંગમ અપનાવવો જોઈએ નહી કારણ કે તેઓ કોર્પોરેટ જૂથનો ભાગ છે.

૧૫૦. ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત)માં, આ અદાલતે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને આર્બિટ્રેશન કરારમાં હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતો હોવાનું અને આર્બિટ્રેશન કરારમાં "પક્ષ" તરીકે નહીં હોવાનું જણાયું હતું. તે કિસ્સામાં, આ અદાલત આર્બિટ્રલ એવોર્ડના અમલીકરણને લગતા મુદ્દા સાથે કામ કરી રહી હતી. ઉપલબ્ધ તથ્યો અને સંજોગો પર, કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા અંતર્ગત વ્યાપારી કરાર હેઠળ હસ્તાક્ષર કરનાર

પક્ષનો ઉમેદવાર હતો, અને તેથી તે વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં કામ કરી રહ્યો હતો. કેનરા બેંક (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતે આડકતરી રીતે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાને બાંધવા માટે અવરોધના સિદ્ધાંતને આ આધાર પર અપનાવ્યો હતો કે તેણે પહેલેથી જ ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં ભાગ લીધો હતો અને ત્યારબાદ મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહીમાં પક્ષકાર હોવાનો ઇનકાર કરી શકાતો નથી. ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરીને શોધ અને નિરીક્ષણ માટેની અરજી પર નવેસરથી નિર્ણય લેવા માટે આ બાબતને મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલને પરત મોકલી દીધી હતી. તેથી, આપણે નિષ્કર્ષ કાઢી શકીએ કે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લગતા અવલોકનો દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. અમે અગાઉના ફકરામાં આ ચુકાદાઓમાંથી ઉદ્ભવતા કાયદાના અલગ-અલગ પાસાઓને સુસંગત બનાવ્યા છે.

૧૫૧. લો'ઝ એમ્પાયરમાં, રોનાલ્ડ ડ્વોર્કિનએ એક કાલ્પનિક દરખાસ્ત રજૂ કરી હતી જેમાં નવલકથાકારોનું એક જૂથ નવલકથા શ્રેણીબદ્ધ લખે છે, જેમાં દરેક નવલકથાકાર તેમને આપવામાં આવેલા પ્રકરણોનું અર્થઘટન કરીને નવો અધ્યાય લખે છે. [૧૨૦- રોનાલ્ડ ડ્વોર્કિન, લોઝ એમ્પાયર (બેલ્કનેપ પ્રેસ, હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ ૧૯૮૬) ૨૨૯.] નવલકથાકારો પાસેથી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તેઓ "સાતત્યની તેમની જવાબદારીઓને વધુ ગંભીરતાથી

લે" જેથી "એક એકીકૃત નવલકથા બનાવી શકાય જે તે શ્રેષ્ઠ હોઈ શકે." [૧૨૧–ઈબીડ.] ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) એ ભારતીય લવાદ ન્યાયશાસ્ત્રમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતમાં પ્રથમ પ્રકરણ હતું. ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત) થી શરૂ થતાં અને કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ (ઉપરોક્ત) સાથે સમાપ્ત થતા અનુગામી ચુકાદાઓની શ્રેણી વૃદ્ધિશીલ પ્રકરણો હતા – દરેક અગાઉના પ્રકરણોમાં પહેલેથી જ પ્રસ્તાવિત સિદ્ધાંતમાં વધુ પરિમાણો ઉમેરતા હતા. આ કિસ્સામાં, આપણે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતમાં વધુ એક પ્રકરણ ઉમેર્યું છે. અમારો ઉદ્દેશ આર્બિટ્રેશન કાયદાના ઉત્ક્રાંતિના માર્ગમાં વધુ પ્રગતિ કરવાનો હતો. આ પ્રક્રિયામાં, અમે અગાઉના પ્રકરણોને ફરીથી લખવા અથવા કાઢી નાખવાને બદલે નવલકથાને વધુ સુસંગત વાંચન બનાવવા માટે કથાવસ્તુમાં ફેરફાર કર્યો છે.

III. કલમ ૯ હેઠળ નિર્દેશો જારી કરવાની અદાલતોની સત્તા

૧૫૨. કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ (ઉપરોક્ત) માં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ રમન્નાએ અવલોકન કર્યું હતું કે "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહમાં કંપનીઓના જૂથ સિદ્ધાંતની સ્થાપના એક વિસંગત પરિસ્થિતિ ઊભી કરે છે જ્યાં "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરનાર" પક્ષને મધ્યસ્થતા કરારમાં સંદર્ભિત કરી શકાય છે, પરંતુ મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૯ હેઠળ રાહત મેળવવાનો અધિકાર નથી.

કલમ ૯ "પક્ષ" ને સગીર અથવા અસ્વસ્થ મનની વ્યક્તિ માટે વાલીની નિમણૂક, આર્બિટ્રેશન કરારનો વિષય હોય તેવા કોઈપણ માલની કસ્ટડી અથવા વેચાણ અને પ્રાપ્તકર્તાની નિમણૂક જેવા વચગાળાના પગલાં લેવા માટે અદાલતનો સંપર્ક કરવાની મંજૂરી આપે છે.

૧૫૩. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત મધ્યસ્થતા કરારમાં "વાસ્તવિક" પક્ષ તરીકે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર સાથે જોડાવાનો પરસ્પર ઈરાદો નક્કી કરવા પર આધારિત છે. એકવાર ટ્રિબ્યુનલ નક્કી કરે કે હસ્તાક્ષર ન કરનાર આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષકાર છે, ત્યારે આવા હસ્તાક્ષર ન કરનાર પક્ષ આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૯ હેઠળ વચગાળાના પગલાં માટે અરજી કરી શકે છે. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૨(૧)(એચ) હેઠળ "પક્ષ" ની વ્યાખ્યામાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે કાનૂની આધાર સ્થાપિત કરવાથી મુખ્ય ન્યાયાધીશ રમન્ના દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલી વિસંગતતાને દૂર કરવામાં આવે છે.

G. રેફરલ તબક્કે નિર્ધારણનું ધોરણ-વિભાગ ૮ અને ૧૧

૧૫૪. અમારા વિચારણા માટે જે છેલ્લો પરંતુ ઓછામાં ઓછો મુદ્દો ઊભો

થાય છે તે આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતની લાગુ થવાના તબક્કા સાથે સંબંધિત છે. કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ (ઉપરોક્ત) કેસમાં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ રમન્નાએ અવલોકન કર્યું હતું કે મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૮ અને ૧૧ના તબક્કે ન્યાયિક સંદર્ભના અવકાશ પર ફરીથી વિચાર કરવાની જરૂર છે, જેમાં બિન-સુધારેલી કલમ ૨(૧)(એચ) ની મર્યાદાને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૫ પૂરી પાડે છે કે "આ ભાગમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય કોઈ ન્યાયિક સત્તા હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં." "આમ પૂરી પાડવામાં આવેલ" નો સંદર્ભ કલમ ૮ અને ૧૧ માં સમાયેલ છે જે અદાલતોને પક્ષકારોને મધ્યસ્થતા માટે મોકલવાનો આદેશ આપે છે. કલમ ૮ હેઠળ, કોર્ટે પક્ષકારોને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલતા પહેલા માન્ય આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વની "પ્રથમ દૃષ્ટિએ" ખાતરી કરવી પડશે. કલમ ૧૧ સર્વોચ્ચ અદાલત અને ઉચ્ચ અદાલતોને સંમત મધ્યસ્થી પ્રક્રિયાનું પાલન કરવામાં પક્ષકારોની નિષ્ફળતા પર મધ્યસ્થીઓની નિમણૂક કરવાની સત્તા આપે છે. કલમ ૧૧ એવી પરિસ્થિતિમાં લાગુ કરી શકાય છે કે જ્યાં વિવાદ ઊભો થયો હોય અને આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટના એક પક્ષે અન્ય પક્ષના અસહકારને કારણે આર્બિટ્રેટરની નિમણૂક માટે સંમત પ્રક્રિયાનો નિષ્ફળ ઉપયોગ કર્યો હોય.

૧૫૫. એસ. બી. પી. એન્ડ કંપની વિરુદ્ધ પટેલ એન્જિનિયરિંગ લિમિટેડ, [૧૨૨-(૨૦૦૫) ૮ એસ. સી. સી. ૬૧૮] માં આ અદાલતની સાત

ન્યાયાધીશોની બેન્ચને મધ્યસ્થતા અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા તેમના નિયુક્ત વ્યક્તિની સત્તાઓનો અવકાશ નક્કી કરવા માટે બોલાવવામાં આવી હતી. એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે મુખ્ય ન્યાયાધીશ અથવા નિયુક્ત ન્યાયાધીશ પાસે વિનંતીને ધ્યાનમાં લેવા માટે અધિકારક્ષેત્ર, માન્ય લવાદ કરારનું અસ્તિત્વ, જીવંત દાવાનું અસ્તિત્વ, તેમની સત્તાઓના ઉપયોગ માટેની શરતનું અસ્તિત્વ અને લવાદોની લાયકાતો નક્કી કરવાની સત્તાઓ હશે. વધુમાં, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે મુખ્ય ન્યાયાધીશે નક્કી કરવું પડશે કે આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ વ્યાખ્યાયિત કરાયેલ આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ છે કે કેમ અને વિનંતી કરનાર વ્યક્તિ આવા કરારમાં પક્ષકાર છે કે કેમ.

૧૫૬. ૨૦૧૫માં આર્બિટ્રેશન એક્ટમાં કલમ ૧૧(૬–એ) દાખલ કરવા માટે સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. આ જોગવાઈ નીચે મુજબ છેઃ

> "(૬ક) સર્વોચ્ચ અદાલત, અથવા યથાસ્થિતિ, ઉચ્ચ અદાલત, પેટા–કલમ (૪) અથવા પેટા–કલમ (૫) અથવા પેટા–કલમ (૬) હેઠળની કોઈપણ અરજી પર વિચારણા કરતી વખતે, કોઈપણ અદાલતના કોઈપણ ચુકાદા, હુકમનામા અથવા આદેશ હોવા છતાં, મધ્યસ્થતા કરારના અસ્તિત્વની તપાસ સુધી મર્યાદિત રહેશે."

નોન–ઓબ્સ્ટન્ટ ક્લોઝ (બિન–હઠાગ્રહી કલમ)ના આધારે, કલમ ૧૧(૬એ) એ એક નવી સ્થિતિ નક્કી કરી છે, જે પટેલ એન્જિનિયરિંગ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત સ્થિતિનો આધાર છીનવી લે છે. વર્ષ ૨૦૧૯માં સંસદે આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૨૦૧૯ પસાર કર્યો હતો, જેમાં કલમ ૧૧ (૬–એ) ને બાકાત રાખવામાં આવી હતી. જો કે, કલમ ૧૧(૬–એ) માં સુધારાને હજુ સુધી સૂચિત કરવામાં આવ્યો નથી. તે સમય સુધી, ૨૦૧૫માં સુધારેલી કલમ ૧૧ અમલમાં રહેશે.

૧૫૭. રેફરલ મુદ્દો નક્કી કરતી વખતે, કલમ ૮ અને ૧૧ બંને હેઠળ સંદર્ભનો અવકાશ મર્યાદિત છે. જ્યાં કલમ ૮ રેફરલ કોર્ટને માન્ય આર્બિટ્રેશન કરારના પ્રથમ દૃષ્ટિએ અસ્તિત્વની તપાસ કરવાની જરૂર છે, ત્યાં કલમ ૧૧ આર્બિટ્રેશન કરારની તપાસના અસ્તિત્વ સુધી કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને મર્યાદિત કરે છે.

૧૫૮. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૬ ભારતીય આર્બિટ્રેશન કાયદામાં યોગ્યતા–ક્ષમતાના સિદ્ધાંતને સ્થાપિત કરે છે. આ જોગવાઈ આર્બિટ્રેશન ટ્રિબ્યુનલને તેના પોતાના અધિકારક્ષેત્ર પર ચુકાદો આપવાની સત્તા આપે છે,

જેમાં આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વ અથવા માન્યતાના સંદર્ભમાં કોઈપણ વાંધાઓ પરના કોઈપણ ચુકાદા સામેલ છે. કલમ ૧૬ એ એક સર્વસમાવેશક જોગવાઈ છે જે આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રને લગતા તમામ પ્રારંભિક મુદ્દાઓને સમજે છે. [૧૨૩–ઉત્તરાખંડ પૂર્વ સૈનિક કલ્યાણ નિગમ લિમિટેડ વિ.ઉત્તરીય કોલસા ક્ષેત્ર, (૨૦૨૦) ૨ એસ. સી. સી. ૪૫૫] યોગ્યતા–ક્ષમતાના સિદ્ધાંતનો હેતુ થ્રેશોલ્ડ તબક્કે ન્યાયિક હસ્તક્ષેપને ઘટાડવાનો છે. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટમાં પક્ષકારો નક્કી કરવાનો મુદ્દો આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલની અધિકારક્ષેત્રની ક્ષમતાના મૂળ સુધી જાય છે.

૧૫૯. વિદ્યા દ્રોલિયા (ઉપરોક્ત)માં, ન્યાયમૂર્તિ એન. વી. રમન્નાએ (તે સમયે વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશ તરીકે) એવું માન્યું હતું કે કલમ ૮માં સુધારાએ સ્થાનિક મધ્યસ્થતાના સંદર્ભમાં ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં દર્શાવવામાં આવેલી ખામીઓને સુધારી છે. તેમણે વધુમાં અવલોકન કર્યું હતું કે આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકારોના નિર્ધારણનો મુદ્દો એક જટિલ કવાયત છે, અને તેને શ્રેષ્ઠ રીતે આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ્સ પર છોડવો જોઈએ:

> "૨૩૯. [...] બહુપક્ષીય લવાદમાં જૂથ–કંપની સિદ્ધાંત અથવા સદ્ભાવના વિગેરે હેઠળ ચોક્કસ પક્ષો ચોક્કસ લવાદ દ્વારા

બંધાયેલા છે કે કેમ તે અંગેના ન્યાયક્ષેત્રના મુદ્દાઓ જટિલ તથ્યાત્મક પ્રશ્નો ઉભા કરે છે, જે ટ્રિબ્યુનલને સંભાળવા માટે શ્રેષ્ઠ રીતે છોડી દેવામાં આવે છે. આ મોરચે કલમ ૮માં કરવામાં આવેલ સુધારો સંદર્ભના તબક્કે ન્યાયિક હસ્તક્ષેપને વધુ ઘટાડવાનો કાયદાકીય ઈરાદો પણ સૂચવે છે."

૧૬૦. પ્રવીણ ઇલેક્ટ્રિકલ્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ગેલેક્સી ઇન્ફ્રા એન્ડ એન્જિનિયરિંગ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, [૧૨૪–(૨૦૨૧) ૫ એસ. સી. સી. ૬૭૧] કેસમાં આ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચને એકમાત્ર મધ્યસ્થીની નિમણૂક માટે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૧(૬) હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીમાંથી ઉદ્ભવેલી અપીલનો નિર્ણય લેવા માટે બોલાવવામાં આવી હતી. કોર્ટ સમક્ષનો મુદ્દો પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજી પુરાવાના આધારે આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વનું નિર્ધારણ કરવાનો હતો. આ અદાલતે પ્રથમ દૃષ્ટિએ અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે પક્ષકારો વચ્ચે માન્ય આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વનું અનુમાન કરવા માટે કોઈ નિર્ણાયક પુરાવા નથી. તેથી, માન્ય આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વનો મુદ્દો દસ્તાવેજી પુરાવાઓની વિગતવાર તપાસ અને સાક્ષીઓની ઉલટતપાસ કર્યા પછી આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૬૧. કાયદાની ઉપરોક્ત સ્થિતિ આપણને અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે રેફરલ તબક્કે, અદાલતે માત્ર આર્બિટ્રેશન કરારનું પ્રથમ દૃષ્ટિએ અસ્તિત્વ નક્કી કરવું પડશે.જો રેફરલ કોર્ટ આ મુદ્દાનો નિર્ણય ન કરી શકે, તો તેણે તેનો નિર્ણય આર્બિટ્રેશન ટ્રિબ્યુનલ પર છોડવો જોઈએ. રેફરલ કોર્ટે આર્બિટ્રેશનની કાર્યવાહીમાં બિનજરૂરી રીતે દખલ ન કરવી જોઈએ, અને તેના બદલે આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલને તેના પ્રાથમિક અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ. શિન–એટ્સુ કેમિકલ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ અક્ષ ઓપ્ટિફાઇબર લિમિટેડ, [૧૨૫–(૨૦૦૫) ૭ એસ. સી. સી. ૨૩૪] માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે લવાદ કરારની માન્યતાને લગતી બાબતો પર અંતિમ નિર્ણય ટ્રિબ્યુનલ પર છોડવાના અલગ ફાયદા છેઃ

> ૭૪. [...] જો કોર્ટ એવો મત રાખે કે મધ્યસ્થી કરાર દૂષિત નથી અથવા તે માન્ય, નિષ્ક્રિય અથવા અમલપાત્ર નથી, તો પણ તે સંપૂર્ણપણે પ્રથમ દ્રષ્ટિકોણ પર આધારિત છે, મધ્યસ્થીને આ મુદ્દાને સંપૂર્ણ રીતે અંતિમ નિર્ણય આપતા અટકાવતું નથી. જો લવાદને કરાર માન્ય લાગે, તો કોઈ સમસ્યા નથી કારણ કે લવાદ આગળ વધશે અને ચુકાદો આપવામાં આવશે. જો કે, જો મધ્યસ્થીને કરાર અમાન્ય, નિષ્ક્રિય અથવા રદબાતલ લાગે છે, તો તેનો અર્થ એ છે કે જે પક્ષ મધ્યસ્થતા માટે આગળ વધવા માંગતો હતો તેને મધ્યસ્થતાની કાર્યવાહીની તક આપવામાં આવી હતી,

અને મધ્યસ્થીને મુદ્દાનો સંપૂર્ણ પ્રયાસ કર્યા પછી જાણવા મળ્યું છે કે મધ્યસ્થતા માટે કોઈ અવકાશ નથી."

૧૬૨. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે પક્ષકારોને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલતા પહેલા આર્બિટ્રેશન કરાર "રદબાતલ, નિષ્ક્રિય અને અમલ કરવામાં અસમર્થ" છે કે કેમ તે અંગે તારણ આપવું એ આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૪પનો કાયદાકીય ઉદ્દેશ છે. ૨૦૧૯ માં, કલમ ૪પ માં "જ્યાં સુધી તે પ્રથમ દૃષ્ટિએ શોધે નહીં" અભિવ્યક્તિ દાખલ કરવામાં આવી હતી. કાયદાકીય સુધારાને ધ્યાનમાં રાખીને, ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) ના (ઉપરોક્ત) હોલ્ડિંગનો આધાર સ્પષ્ટપણે દૂર કરવામાં આવ્યો છે. કાયદાની હાલની સ્થિતિ એ છે કે રેફરલ કોર્ટને માત્ર આર્બિટ્રેશન કરારની માન્યતા અથવા અસ્તિત્વ પર પ્રથમ દૃષ્ટિએ તારણ આપવાની જરૂર છે.

૧૬૩. ડોઈશ પોસ્ટ બેંક હોમ ફાઇનાન્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ તડુરી શ્રીધર, ૧૨૬માં આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે જ્યારે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૧(૬) હેઠળ અરજીમાં ત્રીજા પક્ષને સામેલ કરવામાં આવે છે, ત્યારે રેફરલ કોર્ટે આ બાબતને ટ્રિબ્યુનલમાં મોકલતા પહેલા આવા ત્રીજા પક્ષને પક્ષકારોની શ્રેણીમાંથી કાઢી નાખવો અથવા બાકાત રાખવો જોઈએ.

આ નિરીક્ષણ ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના નિર્ણય પહેલા કરવામાં આવ્યું હતું અને કાયદાની હાલની સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને તે હવે સુસંગત નથી. આમ, જ્યારે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને કલમ ૮ અથવા કલમ ૧૧ના તબક્કે પક્ષકાર તરીકે ગોઠવવામાં આવે છે, ત્યારે રેફરલ કોર્ટે પ્રથમ દૃષ્ટિએ આર્બિટ્રેશન કરારની માન્યતા અથવા અસ્તિત્વ નક્કી કરવું જોઈએ, જે પણ કેસ હોય તેમ, અને તે નક્કી કરવા માટે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ પર છોડી દેવું જોઈએ કે શું બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલો છે કે નહીં.

૧૬૪. મધ્યસ્થી કરારમાં બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષકારોના જોડાણના કિસ્સામાં, નીચેના બે દૃશ્યો મુખ્યત્વે બહાર આવશેઃ પ્રથમ, જ્યાં આર્બિટ્રેશન કરાર માટે હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ આર્બિટ્રેશન કરાર માટે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષની સંડોવણી માંગે છે; અને બીજું, જ્યાં બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ પોતે આર્બિટ્રેશન કરારની વિનંતી કરે છે. બંને પરિસ્થિતિઓમાં, રેફરલ કોર્ટને આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વ અને બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર આર્બિટ્રેશન કરારનો સાચો પક્ષ છે કે કેમ તે અંગે પ્રથમ દૃષ્ટિએ ચુકાદો આપવાની જરૂર પડશે. આવા નિર્ણયની જટિલતાને ધ્યાનમાં રાખીને, રેફરલ કોર્ટે તે નક્કી કરવા માટે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ પર છોડી દેવું જોઈએ કે શું બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ ખરેખર વાસ્તવિક પુરાવા અને કાનૂની સિદ્ધાંતના ઉપયોગના આધારે મધ્યસ્થી કરારનો

પક્ષકાર છે કે કેમ. ટ્રિબ્યુનલ આ મામલાના હકીકતલક્ષી, પરિસ્થિતિજન્ય અને કાયદાકીય પાસાઓની તપાસ કરી શકે છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે કે તેનું અધિકારક્ષેત્ર બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ સુધી વિસ્તરે છે કે કેમ. આ પ્રક્રિયામાં, ટ્રિબ્યુનલે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોની જરૂરિયાતોનું પાલન કરવું જોઈએ જેમ કે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રના સંદર્ભમાં વાંધા ઉઠાવવા માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને તક આપવી. આ અર્થઘટન કલમ ૧૬ હેઠળ આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવતા આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ પર સાચા પક્ષકારોના નિર્ધારણના મુદ્દાને છોડીને સક્ષમતા–ક્ષમતાના સિદ્ધાંતને પણ સાચી અસર આપે છે.

એચ. તારણો

૧૬૫. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે નીચેના તારણો પર પહોંચીએ છીએઃ

એ. આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૨(૧)(એચ) હેઠળ "પક્ષો" ની વ્યાખ્યામાં હસ્તાક્ષર કરનાર તેમજ હસ્તાક્ષર ન કરનાર બંને પક્ષોનો સમાવેશ થાય છે.

બી. બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોનું વર્તન આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવાની તેમની સંમતિનું સૂચક હોઈ શકે છે;

સી. કલમ ૭ હેઠળ લેખિત લવાદ કરારની જરૂરિયાત બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોને બંધનકર્તા બનાવવાની સંભાવનાને બાકાત રાખતી નથી;

ડી. આર્બિટ્રેશન એક્ટ હેઠળ, "પક્ષ" ની વિભાવના આર્બિટ્રેશન કરારના પક્ષ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓની વિભાવનાથી અલગ અને અલગ છે;

ઈ. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો અંતર્ગત આધાર જૂથ કંપનીઓની કોર્પોરેટ અલગતા જાળવવા પર આધારિત છે, જ્યારે મધ્યસ્થતા કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને બાંધવાનો પક્ષકારોનો સામાન્ય ઈરાદો નક્કી કરે છે;

એફ. અહંકાર બદલવાનો અથવા કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાનો સિદ્ધાંત કંપનીઓના

જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો આધાર ન હોઈ શકે;

જી. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત કાયદાના સિદ્ધાંત તરીકે સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ ધરાવે છે, જે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ સાથે કલમ ૨ (૧) (એચ) ના સુમેળભર્યા વાંચનમાંથી ઉદ્ભવે છે.

એચ. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે, અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલોએ ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત તમામ સંચિત પરિબળોને ધ્યાનમાં લેવા પડશે.પરિણામે, એક આર્થિક એકમનો સિદ્ધાંત કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો એકમાત્ર આધાર ન હોઈ શકે;

આઈ. "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરતી" વ્યક્તિઓ માત્ર વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં અધિકારનો દાવો કરી શકે છે;

જે. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતનો અભિગમ એ હદ સુધી છે કે તેણે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહમાં શોધી કાઢ્યો છે જે ભૂલભરેલું છે અને કરાર કાયદા અને

કોર્પોરેટ કાયદાના સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોની વિરુદ્ધ છે;

કે. બહુવિધ પક્ષો અને બહુવિધ કરારોને સંડોવતા જટિલ વ્યવહારોના સંદર્ભમાં પક્ષકારોના હેતુ નક્કી કરવામાં તેની ઉપયોગિતાને ધ્યાનમાં રાખીને ભારતીય લવાદ ન્યાયશાસ્ત્રમાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને જાળવી રાખવો જોઈએ;

એલ. રેફરલ તબક્કે, રેફરલ કોર્ટે તે નક્કી કરવા માટે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ પર છોડવું જોઈએ કે હસ્તાક્ષર કરનાર મધ્યસ્થી કરાર દ્વારા બંધાયેલો છે કે કેમ; અને

એમ. આ ચુકાદા દરમિયાન, કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને લગતા આ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા કોઈપણ અધિકૃત નિર્ણયનો અર્થ લવાદ કરાર પર હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓને બંધનકર્તા બનાવવા માટે અન્ય મતો અને સિદ્ધાંતોના ઉપયોગને બાકાત રાખવા માટે થવો જોઈએ નહીં.

૧૬૬. અમે ઉપરોક્ત શરતોમાં આ બંધારણીય બેન્ચને સંદર્ભિત કાયદાના પ્રશ્નોના જવાબ આપીએ છીએ. રજિસ્ટ્રી વહીવટી બાજુએ ભારતના મુખ્ય

ન્યાયાધીશના નિર્દેશો પ્રાપ્ત કર્યા પછી બાબતોને નિકાલ માટે નિયમિત બેન્ચ સમક્ષ મૂકશે.

ચુકાદો

એ. પરિચય	૧.
B. નાગરિક ઉપાય અને મધ્યસ્થતા	૪.
આઈ. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ એક કરાર છે	૬
II.કલમ ૭ (૪) (બી)	૯
સી. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત	૧૭
આઈ. આંતરરાષ્ટ્રીય પરિપ્રેક્ષ્ય	૧૭
II.કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંત પર ભારતીય પૂર્વધારણાઓ	૨૭
ડી. કલમ ૭ના સંદર્ભમાં કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત	૩૯
ઈ. નિષ્કર્ષ	૪૩

[*સંપાદક નોંધઃમૂળ ચુકાદા મુજબ પૃષ્ઠાંકન.]

ન્યાયમૂર્તિ પામિડીઘંટમ શ્રી નરસિમ્હા.

એ. પરિચય

૧. આ બંધારણીય બેન્ચનો સંદર્ભ આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ હેઠળની કાર્યવાહી માટે 'ગ્રુપ ઓફ કંપનીઝ ડૉક્ટ્રિન' ની લાગુતાના અધિકૃત નિર્ધારણ માટે છે, [૧–ત્યારબાદ એક્ટ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે] અને જો લાગુ પડતું હોય અને વૈધાનિક રીતે જોડાયેલ હોય, તો તેની ચોક્કસ રૂપરેખા દર્શાવવા માટે.

૨. સંદર્ભ આદેશમાં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ એન. વી. રમન્નાએ ભારતમાં આ સિદ્ધાંતનો વિકાસ થયો હોવાથી તેના પ્રદર્શન અને અમલીકરણમાં વિવિધતાઓ પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે કાયદાની કલમ ૮ અને ૭પમાં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહમાં સિદ્ધાંતના વૈધાનિક સ્રોત પર સવાલ ઉઠાવ્યા હતા. તેમણે એવી પણ ચેતવણી આપી હતી કે કંપનીઓના એક જ જૂથમાં સભ્યોની અલગ કાનૂની ઓળખ જાળવવી એ કોર્પોરેટ અને કરાર કાયદાનો મૂળભૂત સિદ્ધાંત છે. આ પ્રકાશમાં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ એન. વી. રમન્ના દ્વારા આ બંધારણીય બેન્ચને નિર્દિષ્ટ અને સંદર્ભિત ચોક્કસ પ્રશ્નો, [૨ પોતાના માટે અને ન્યાયમૂર્તિ એ. એસ. બોપન્ના માટે]. તે નીચે પ્રમાણે છેઃ

> “(a) શું કલમ ૮ અને ૧૧ માં "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" [શબ્દસમૂહ કલમ ૧૧ માં દેખાતો નથી. તેના બદલે, કલમ ૧૧ના સંદર્ભને કલમ ૭પ તરીકે વાંચવો જોઈએ જેમાં આ શબ્દસમૂહ છે.] "કંપનીઓના જૂથ"

સિદ્ધાંતનો સમાવેશ કરવા માટે અર્થઘટન કરી શકાય?

(બી) શું ક્લોરો કંટ્રોલ્સ કેસ [ક્લોરો કંટ્રોલ્સ ઇન્ડિયા (પી) લિમિટેડ દ્વારા સ્પષ્ટ કરાયેલ "કંપનીઓના જૂથ" સિદ્ધાંત વિ. સેવર્ન ટ્રેન્ટ વોટર પ્યુરિફી કેશન ઇન્ક., (૨૦૧૩) ૧ એસસીસી ૬૪૧ [૨૦૧૨ આઈએનએસસી ૪૩૬]. અને પછીના ચુકાદાઓ કાયદામાં માન્ય છે?" [કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ એસએપી ઇન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, (૨૦૨૨) ૮ એસસીસી ૧, પેરા ૫૪ [૨૦૨૨ આઈએનએસસી ૫૨૩].

૩. ન્યાયમૂર્તિ સૂર્ય કાંતે મુખ્ય ન્યાયાધીશ રમન્ના સાથે સંમતિ દર્શાવી હતી અને સંદર્ભ માટેના તેમના કારણોને પૂરક બનાવ્યા હતા. શરૂઆતમાં, તેમણે બહુ-પક્ષીય વ્યવસાયિક વ્યવહારોની જટિલતા સાથે તાલમેળ જાળવવા માટે ભારતમાં સિદ્ધાંતને જાળવી રાખવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો હતો, જ્યાં અમુક વ્યક્તિઓ ઔપચારિક રીતે કરાર પર હસ્તાક્ષર કરતી નથી પરંતુ તેની વાટાઘાટો અને કામગીરીમાં સામેલ હોય છે. ખાસ કરીને ભારતમાં, મોટી સંખ્યામાં પરિવાર સંચાલિત વ્યવસાયિક જૂથો સાથે, તેમણે વ્યક્ત કર્યું કે મધ્યસ્થી દ્વારા અસરકારક અને સંપૂર્ણ વિવાદના સમાધાન માટે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર કંપનીનો સમાવેશ આવશ્યક છે. જો કે, તેમણે સિદ્ધાંતની રચનામાં

વિસંગતતાઓને દૂર કરવાની જરૂરિયાતનો પણ સંકેત આપ્યો હતો. તેમણે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓને પક્ષકાર તરીકે નક્કી કરવા માટે ઇક્વિટી વિચારણાઓ અને 'એકલ આર્થિક વાસ્તવિકતા' પર નિર્ભરતા પર સવાલ ઉઠાવ્યા હતા, કારણ કે આ પક્ષની સ્વાયત્તતા અને અલગ કાનૂની અસ્તિત્વના સારી રીતે સ્થાપિત સિદ્ધાંતોને નબળી પાડે છે. આ પ્રકાશમાં, સિદ્ધાંતની રૂપરેખાના અધિકૃત નિર્ધારણ માટે, તેમણે નીચેના પ્રશ્નો તૈયાર કર્યાઃ

> "(ક) શું કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને કાયદાની કલમ ૮માં વાંચવો જોઈએ કે પછી તે કોઈ પણ વૈધાનિક જોગવાઈથી સ્વતંત્ર ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રમાં અસ્તિત્વમાં હોઈ શકે છે?
>
> (ખ) શું કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત "એકલ આર્થિક વાસ્તવિકતા" ના સિદ્ધાંતના આધારે ચાલુ રાખવો જોઈએ?
>
> (સી) શું કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને પક્ષકારો વચ્ચે મધ્યસ્થી કરવાના ગર્ભિત સંમતિ અથવા ઉદ્દેશના અર્થઘટનના સાધન તરીકે સમજવો જોઈએ?
>
> (ડી) શું અહંકાર બદલવા અને/અથવા કોર્પોરેટ પડદો વીંધવાના

સિદ્ધાંતો જ સૂચિત સંમતિની ગેરહાજરીમાં પણ ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને અમલમાં મૂકવાનું વાજબી ઠેરવી શકે છે?" [૬– આઇબીઆઇડી, પેરા ૧૦૪.]

૪. મને વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશના વિદ્વતાપૂર્ણ અને વ્યાપક અભિપ્રાયમાંથી પસાર થવાનો લાભ મળ્યો છે. જ્યારે હું તેમના તર્ક અને તારણો સાથે સહમત છું, ત્યારે હું કેટલાક મહત્વપૂર્ણ પાસાઓ પર મારા પોતાના તર્ક સાથે તેમને પૂરક બનાવવું જરૂરી માનું છું. આપણી સામેનો વ્યાપક પ્રશ્ન 'આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ' ના 'પક્ષો' સાથે સંબંધિત છે. આ પ્રશ્ન આપણને કાયદાની કલમ ૭ પર લઈ જવો જોઈએ જે 'આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ' ને નીચે પ્રમાણે વ્યાખ્યાયિત કરે છે:

"૭. મધ્યસ્થી કરાર.—(૧) આ ભાગમાં, "આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ" નો અર્થ એ છે કે પક્ષકારો દ્વારા તમામ અથવા અમુક વિવાદો કે જે ઉદ્ભવ્યા છે અથવા જે નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધના સંદર્ભમાં તેમની વચ્ચે ઊભી થઈ શકે છે, પછી ભલે તે કરારબદ્ધ હોય કે ન હોય.

(૨) આર્બિટ્રેશન કરાર કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમના સ્વરૂપમાં અથવા અલગ કરારના સ્વરૂપમાં હોઈ શકે છે.

(૩) આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોવો જોઈએ.

(૪) મધ્યસ્થી કરાર લેખિતમાં હોય છે જો તે

(એ) પક્ષો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત દસ્તાવેજમાં સમાયેલ હોય;

(બી) પત્રો, ટેલેક્સ, ટેલિગ્રામ અથવા ટેલિકમ્યુનિકેશનના અન્ય માધ્યમોનું આદાનપ્રદાન જેમાં ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમો દ્વારા સંદેશાવ્યવહારનો સમાવેશ થાય છે જે કરારનો રેકોર્ડ પ્રદાન કરે છે; અથવા

(સી) દાવા અને બચાવના નિવેદનોની આપ-લે જેમાં કરારના અસ્તિત્વનો આરોપ એક પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવે છે અને બીજા દ્વારા નકારી કાઢવામાં ન આવે.

(૫) આર્બિટ્રેશન કલમ ધરાવતા દસ્તાવેજના કરારમાં સંદર્ભ એ આર્બિટ્રેશન કરારની રચના કરે છે જો કરાર લેખિતમાં હોય અને સંદર્ભ એ છે કે તે આર્બિટ્રેશન કલમને કરારનો ભાગ બનાવે."

૫. ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત વૈધાનિક પ્રિસ્ક્રિપ્શન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે 'આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ' ને કલમ ૭ની પેટા-કલમ (૧) માં 'પક્ષો દ્વારા કરાર'

તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યું છે. આ બંને અભિવ્યક્તિઓ, 'સમજૂતી' અને 'પક્ષો' આપણા વિચારણા માટે મહત્વપૂર્ણ છે. આ અભિવ્યક્તિઓની યોગ્ય સમજણ માટે, નાગરિક કાયદામાં સંસ્થાકીય ઉપાયોના મોટા ભાગમાં વિવાદ નિવારણ તંત્ર તરીકે લવાદના સ્થાનની તપાસ કરવી જરૂરી છે.

B. નાગરિક ઉપાય અને મધ્યસ્થતા

૬. આપણી કાનૂની વ્યવસ્થામાં, દીવાની અદાલતો સુધી પહોંચ એ એક પ્રમાણભૂત ન્યાયિક ઉપાય છે. દીવાની અદાલતોને તમામ દીવાની દાવાઓની સુનાવણી કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે, [સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ની કલમ ૭–૯ વાંચે છેઃ" ૯. જ્યાં સુધી પ્રતિબંધિત ન હોય ત્યાં સુધી અદાલતો તમામ દીવાની દાવાની સુનાવણી કરશે. — અદાલતોને (અહીં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને આધિન) એવા દાવાઓ સિવાયના નાગરિક પ્રકૃતિના તમામ દાવાઓની સુનાવણી કરવાનો અધિકારક્ષેત્ર હશે, જેમાં તેમની સંજ્ઞાન સ્પષ્ટ રીતે અથવા ગર્ભિત રીતે પ્રતિબંધિત છે.

સમજૂતી I.–જે દાવામાં મિલકત અથવા હોદ્દાના અધિકારનો વિરોધ કરવામાં આવે છે તે નાગરિક પ્રકૃતિનો દાવો છે, તેમ છતાં તે અધિકાર સંપૂર્ણપણે ધાર્મિક વિધિઓ અથવા સમારંભોના પ્રશ્નોના નિર્ણય પર આધારિત હોઈ શકે છે.

સમજૂતી II.–આ વિભાગના હેતુઓ માટે, સમજૂતી I માં ઉલ્લેખિત કાર્યાલય સાથે

કોઈ ફી જોડવામાં આવી છે કે નહીં અથવા આવી ઓફિસ કોઈ ચોક્કસ સ્થાન સાથે જોડાયેલી છે કે નહીં તે કોઈ બાબત નથી."] અને ઉપાય(રેમેડી)ને પ્રતિબંધિત કરવા માટેના કોઈપણ કરારને ભારતીય કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૨૮ હેઠળ રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવે છે.

[૮–હવે પછી 'કરાર કાયદો'.ભારતીય કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૨૮નો સંબંધિત ભાગ વાંચે છેઃ

"૨૮. કાનૂની કાર્યવાહીના પ્રતિબંધમાં કરારો, રદબાતલ.—દરેક કરાર, જેના દ્વારા કોઈ પણ પક્ષ સામાન્ય ટ્રિબ્યુનલોમાં સામાન્ય કાનૂની કાર્યવાહી દ્વારા કોઈ પણ કરાર હેઠળ અથવા તેના સંદર્ભમાં તેના અધિકારોને લાગુ કરવા માટે સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત છે, અથવા જે તે સમયને મર્યાદિત કરે છે કે જેમાં તે આ રીતે તેના અધિકારોને લાગુ કરી શકે છે; અથવા

(બી) જે કોઈ પણ પક્ષના અધિકારોને નાબૂદ કરે છે, અથવા કોઈ પણ પક્ષને કોઈ ચોક્કસ સમયગાળાની સમાપ્તિ પર કોઈ કરાર હેઠળ અથવા તેના સંદર્ભમાં કોઈપણ જવાબદારીમાંથી મુક્ત કરે છે, જેથી કોઈ પણ પક્ષને તેના અધિકારોને લાગુ કરવાથી પ્રતિબંધિત કરી શકાય, તે હદ સુધી રદબાતલ છે."] જો કે, કલમ ૨૮ના અપવાદો બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ વચ્ચે ઉદ્ભવેલા અથવા ઊભી થઈ શકે તેવા કોઈપણ વિવાદને "આર્બિટ્રેશનનો સંદર્ભ લેવાનો કરાર" સિવાયના છે.

[૯ –ભારતીય કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૨૮નો સંબંધિત ભાગ વાંચે છેઃ"

અપવાદ ૧. — આર્બિટ્રેશન વિવાદનો સંદર્ભ આપવા માટે કરારની બચત જે ઊભી થઈ શકે છે. — આ કલમ એવા કરારને ગેરકાયદેસર બનાવશે નહીં, જેના દ્વારા બે કે તેથી વધુ વ્યક્તિઓ સંમત થાય છે કે કોઈ પણ વિષય અથવા વિષયોના વર્ગના સંબંધમાં તેમની વચ્ચે ઉદ્ભવતા કોઈપણ વિવાદને મધ્યસ્થતા માટે મોકલવામાં આવશે અને આવી મધ્યસ્થતામાં આપવામાં આવેલી રકમ જ આમ ઉલ્લેખિત વિવાદના સંબંધમાં વસૂલવામાં આવશે.

અપવાદ ૨. — પહેલેથી જ ઊભા થયેલા પ્રશ્નોના સંદર્ભ માટે કરારની બચત કરવી .— ન તો આ કલમ લેખિતમાં કોઈ પણ કરારને ગેરકાયદેસર બનાવશે, જેના દ્વારા બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ તેમની વચ્ચે પહેલેથી જ ઊભો થયેલો કોઈ પણ પ્રશ્ન લવાદને સંદર્ભિત કરવા માટે સંમત થાય છે, અથવા લવાદના સંદર્ભો તરીકે હાલમાં અમલમાં છે તે કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈને અસર કરે છે.”]

આમ, જો મધ્યસ્થીનો કરાર હોય તો કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮ હેઠળ નાગરિક ઉપાય મેળવવા પર પ્રતિબંધ સાચવવામાં આવે છે.

૭. કરાર અધિનિયમ હેઠળ 'કરાર' ને કાયદા દ્વારા લાગુ કરી શકાય તેવા કરાર તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે. [૧૦– ભારતીય કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૨(એચ) વાંચે છેઃ “(જ) કાયદા દ્વારા લાગુ કરી શકાય તેવો કરાર એ કરાર છે;"] કરાર [૧૧–કલમ ૨(ઇ), ભારતીય કરાર અધિનિયમ ૧૮૭૨ વાંચે છેઃ“(ઇ) દરેક વચન અને વચનોનો દરેક સમૂહ, જે એકબીજા માટે

વિચારણા બનાવે છે, તે એક કરાર છે;"] ત્યારે રચાય છે જ્યારે વચન અથવા પરસ્પર વચનો (કલમ ૨(બી) માં વ્યાખ્યાયિત) [૧૨–કલમ ૨ (બી), ભારતીય કરાર અધિનિયમ ૧૮૭૨ વાંચે છેઃ "(બી) જે વ્યક્તિને દરખાસ્ત કરવામાં આવે છે તે જ્યારે તેની સંમતિ સૂચવે છે, ત્યારે દરખાસ્ત સ્વીકારવામાં આવે છે. એક દરખાસ્ત, જ્યારે સ્વીકારવામાં આવે છે, ત્યારે તે વચન બની જાય છે; "] ને વિચારણા સાથે બદલવામાં આવે છે (કલમ ૨ (ડી) માં વ્યાખ્યાયિત) [૧૩–કલમ ૨ (ડી), ભારતીય કરાર અધિનિયમ ૧૮૭૨ વાંચે છેઃ"(ડી) જ્યારે, વચન આપનારની ઈચ્છા પર, વચન આપનાર અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિએ કર્યું હોય અથવા કરવાથી દૂર રહ્યું હોય, અથવા કરે છે અથવા કરવાથી દૂર રહે છે, અથવા કરવા અથવા કરવાથી દૂર રહેવાનું વચન આપે છે, ત્યારે આવા કાર્ય અથવા ત્યાગ અથવા વચનને વચન માટે વિચારણા કહેવામાં આવે છે;], અને આ વચનો કાં તો વ્યક્ત થઈ શકે છે (જ્યારે તેની દરખાસ્ત અથવા સ્વીકૃતિ શબ્દોમાં હોય) અથવા ગર્ભિત થઈ શકે છે (જ્યારે તેની દરખાસ્ત અથવા સ્વીકૃતિ શબ્દોમાં અન્યથા હોય).[૧૪ –કલમ ૯, ભારતીય કરાર અધિનિયમ ૧૮૭૨ વાંચે છેઃ"૯. વચનો, અભિવ્યક્ત અને ગર્ભિત.—જ્યાં સુધી કોઈ પણ વચનની દરખાસ્ત અથવા સ્વીકૃતિ શબ્દોમાં કરવામાં આવે છે, ત્યાં સુધી વચન અભિવ્યક્ત હોવાનું કહેવાય છે.જ્યાં સુધી આવી દરખાસ્ત અથવા સ્વીકૃતિ શબ્દોમાં નહીં પણ અન્યથા કરવામાં આવે છે, ત્યાં સુધી વચન ગર્ભિત હોવાનું કહેવાય છે."] એક કરાર કાયદેસર રીતે કરાર તરીકે લાગુ કરી શકાય છે

જો તે કરાર કરવા માટે સક્ષમ પક્ષોની મુક્ત સંમતિ સાથે, કાયદેસર વિચારણા અને કાયદેસર હેતુ માટે રચાય છે.[૧૫– કલમ ૧૦, ભારતીય કરાર અધિનિયમ ૧૮૭૨ વાંચે છે:"૧૦. કરારો એટલે શું?—તમામ કરારો કરાર છે જો તેઓ કરાર કરવા માટે સક્ષમ પક્ષોની મુક્ત સંમતિ દ્વારા, કાયદેસર વિચારણા માટે અને કાયદેસર હેતુ સાથે કરવામાં આવે છે, અને આથી સ્પષ્ટપણે રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવતા નથી."]

આઈ. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ એક કરાર છે

૮. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટને ૧૯૯૬ના કાયદાની કલમ ૭(૧) માં વધુ સ્પષ્ટ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે કે "પક્ષકારો દ્વારા તમામ અથવા અમુક વિવાદો કે જે ઉદ્ભવ્યા છે અથવા જે તેમની વચ્ચે નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધોના સંદર્ભમાં ઉદ્ભવી શકે છે, પછી ભલે તે કરારાત્મક હોય કે ન હોય." 'કરારબદ્ધ હોય કે ન હોય' શબ્દસમૂહનો ઉપયોગ વિવાદને લાયક ઠરે છે, કરારને નહીં; આર્બિટ્રેશન કરાર હંમેશા કરાર હોવો જોઈએ, પરંતુ જે વિવાદને આર્બિટ્રેશન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે તે કરારબદ્ધ હોવો જરૂરી નથી, તે "નિર્ધારિત કાનૂની સંબંધ" માંથી ઉદ્ભવવા માટે પૂરતો છે. [૧૬– વિદ્યા દ્રોલિયા વિ. દુર્ગા ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન, (૨૦૨૧) ૨ એસસીસી ૧, પેરા ૨૪ [૨૦૨૦ આઈએનએસસી ૬૯૭]; જેમિની બે ટ્રાન્સક્રિપ્શન પ્રાઈવેટ લિમિટેડ વિ. ઈન્ટિગ્રેટેડ સેલ્સ સર્વિસ

લિમિટેડ, (૨૦૨૨) ૧ એસસીસી ૭૫૩, પેરા ૩૦ [૨૦૨૧ આઈએનએસસી ૩૯૨].

૯. મધ્યસ્થી કરાર લેખિતમાં હોવો જોઈએ, મૌખિક કરારની વિરુદ્ધમાં. જો કે, તે હસ્તાક્ષરિત દસ્તાવેજ હોવો જરૂરી નથીઃ ભારતે UNCITRAL મોડલ [૧૭ UNCITRAL મોડલ લો ઓન ઈન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન, ૧૯૮૫] અપનાવ્યું છે. જે મધ્યસ્થી કરવાના કરારના અસ્તિત્વને નિર્ધારિત કરવા માટે તેના સ્વરૂપને બદલે કરારના સાર પર ભાર મૂકે છે. કલમ ૭ ની પેટા–કલમ (૨) આ સિદ્ધાંતનો સમાવેશ કરે છે અને કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમના સ્વરૂપમાં અથવા અલગ કરારના સ્વરૂપમાં કરારને માન્યતા આપે છે.

૧૦. કલમ ૭(૩) આદેશ આપે છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં હોવો જોઈએ, જેનો અર્થ છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર સ્પષ્ટ શરતોમાં હોવો જોઈએ. ત્યારબાદ, કલમ ૭(૪) જાહેર કરે છે કે મધ્યસ્થી કરાર "લેખિતમાં છે" જો તે આમાં સમાયેલ હોયઃ (એ) પક્ષકારો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત દસ્તાવેજ; (બી) કરારનો રેકોર્ડ પ્રદાન કરતા પત્રવ્યવહારનું આદાનપ્રદાન; અને (સી) કાર્યવાહીમાં પ્રવેશ, એટલે કે દાવો અને બચાવનું નિવેદન. કલમ ૭ની ઈરાદાપૂર્વકની ભાષા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિત સ્વરૂપમાં હોવો જોઈએ, મૌખિક કરારની વિરુદ્ધમાં, અને તે જ સમયે, પક્ષો દ્વારા તેના પર હસ્તાક્ષર કરવાની

જરૂર નથી. [૧૮ – જુગલ કિશોર રમેશવર્દાસ વિરુદ્ધ ગુલબાઈ હોર્મુસજી, (૧૯૫૫) ૨ એસસીઆર ૮૫૭, પેરા ૭ [૧૯૫૫ આઈએનએસસી ૨૨]; કારવેલ શિપિંગ સર્વિસીસ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ પ્રીમિયર સી કૂડ્સ એક્ઝિમ (પી) લિમિટેડ, (૨૦૧૯) ૧૧ એસસીસી ૪૬૧, પેરા ૮ [૨૦૧૮ આઈએનએસસી ૧૦૦૮]. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ ધરાવતો હસ્તાક્ષરિત દસ્તાવેજ માત્ર લેખિત સ્વરૂપોમાંથી એક છે, જ્યાં પક્ષની સહી કરારના અસ્તિત્વ અને ગોપનીયતા માટેનો સંપૂર્ણ પુરાવો છે.

૧૧. તેથી કલમ ૭ વ્યાપક રીતે વ્યાખ્યાયિત કરે છે કે આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ શું છે અને તે ક્યાંથી ઓળખાય છે. કાયદાની કલમ ૮, ૧૧ અથવા ૪૫ હેઠળ રેફરલ કોર્ટ અથવા આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ એ એક મંચ છે જે આર્બિટ્રેશન કરાર અને તેના પક્ષકારોના અસ્તિત્વને ઓળખે છે અને સમજાવે છે. જો કે, વાસ્તવિક પ્રશ્ન એ છે કે અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલે આ નિર્ણય કેવી રીતે લેવો જોઈએ, ખાસ કરીને જ્યારે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર મધ્યસ્થી શરૂ કરવા માંગે છે, અથવા હસ્તાક્ષર કરનાર દ્વારા પક્ષકાર બનાવવાની માંગ કરવામાં આવે છે. કરારમાં ઉપયોગમાં લેવાતી સ્પષ્ટ ભાષાના અર્થઘટન દ્વારા તારણો કાઢવાની પ્રમાણભૂત પદ્ધતિઓ ઉપરાંત, બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા સાથે આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વના નિર્માણમાં કોર્ટ અથવા આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલને મદદ કરવા માટે અન્ય બાહ્ય સહાય શું છે, તે પ્રશ્ન છે જેનો જવાબ આપવા માટે આપણને

કહેવામાં આવે છે.

II. કલમ ૭ (૪) (બી)

૧૨. હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓ સાથે આર્બિટ્રેશન કરારનું અનુમાન કરારના રેકોર્ડ પરથી કરવામાં આવે છે જેમાં પત્રવ્યવહારના આદાનપ્રદાનનો સમાવેશ થાય છે જેમ કે પત્રો, ટેલેક્સ, ટેલિગ્રામ અને અન્ય ટેલિકમ્યુનિકેશન અને ઇલેક્ટ્રોનિક સંચાર, જેમાં તે "સ્પષ્ટ અને સ્પષ્ટ રીતે બહાર આવે છે કે પક્ષો એડ આઇડેમ(એક મતના) હતા". [૧૯– રિકમર્સ વેરવાલ્ટુંગ જીએમબીએચ વિ. ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન લિમિટેડ, (૧૯૯૯) ૧ એસસીસી ૧, પેરા ૧૩ [૧૯૯૮ આઇએનએસસી ૪૩૬]. રિકમર્સ વેરવાલ્ટુંગ જીએમબીએચ વિ. ઇન્ડિયન ઓઇલ કોર્પોરેશન લિમિટેડમાં, [૨૦–આઇબીઆઇડી; એમટીએનએલ વિ. કેનરા બેંક, (૨૦૨૦) ૧૨ એસસીસી ૭૬૭, પેરા ૯.૩ [૨૦૧૯ આઇએનએસસી ૮૮૧] પણ જુઓ.]આ અદાલતે મધ્યસ્થતા કરારના અસ્તિત્વને ધ્યાનમાં લેતી વખતે અદાલતોની ભૂમિકાનો ઉલ્લેખ નીચે મુજબ કર્યો છે:

> "૧૨. ...જોકે, પ્રશ્ન એ છે: તાત્કાલિક કેસમાં પક્ષકારો વચ્ચેના પત્રવ્યવહારમાંથી કોઈ કરારની જોડણી કરી શકાય?

૧૩. આ સંબંધમાં યાદ રાખવાનો મુખ્ય સિદ્ધાંત એ છે કે પક્ષકારો વચ્ચે કોઈ મનની બેઠક થઈ હતી કે કેમ તે નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે પત્રવ્યવહારનો અર્થ કાઢવો એ અદાલતની ફરજ છે, જે તેમની વચ્ચે બંધનકર્તા કરાર બનાવી શકે છે, પરંતુ અદાલતને પત્રવ્યવહારમાં ઉપયોગમાં લેવાતી સ્પષ્ટ ભાષાની બહાર જઈને પક્ષો માટે કરાર બનાવવાની સત્તા નથી, સિવાય કે કાયદાના કેટલાક યોગ્ય સૂચિતાર્થો દોરવાના હોય. જ્યાં સુધી પત્રવ્યવહારમાંથી, તે સ્પષ્ટ અને ચોખ્ખી રીતે બહાર આવી શકે છે કે પક્ષો શરતોને અનુરૂપ હતા, તે કહી શકાતું નથી કે પત્રવ્યવહાર દ્વારા તેમની વચ્ચે કરાર અસ્તિત્વમાં આવ્યો હતો. પક્ષકારોએ શું લખ્યું અને તેઓએ કેવી રીતે કામ કર્યું અને તે સામગ્રીમાંથી પત્રવ્યવહારમાં દર્શાવેલ હેતુ પરસ્પર બંધનકર્તા કરારને અસ્તિત્વમાં લાવવાનો હતો કે કેમ તે અનુમાન કરવા માટે અદાલતે સમીક્ષા કરવી જરૂરી છે. પક્ષોનો ઈરાદો પત્રવ્યવહારમાં વપરાયેલી અભિવ્યક્તિઓ અને તેના અર્થમાંથી જ એકત્રિત કરવાનો છે અને જો તે દર્શાવે છે કે પક્ષો વચ્ચે મનની બેઠક થઈ હતી અને તેઓ ખરેખર તમામ ભૌતિક શરતો પર સમજૂતી પર પહોંચ્યા હતા, તો પછી અને પછી જ એવું કહી શકાય કે બંધનકર્તા કરાર

પત્રવ્યવહારમાંથી જોડવામાં સક્ષમ હતો.

૧૪. રેકોર્ડ પરના સમગ્ર પત્રવ્યવહારના કાળજીપૂર્વક અવલોકનથી, અમારો અભિપ્રાય છે કે પક્ષો વચ્ચે કોઈ તારણ કાઢવામાં આવ્યું નથી કારણ કે સ્ટેન્ડબાય લેટર ઓફ ક્રેડિટ અને પરફોર્મન્સ ગેરંટીની શરતો સંબંધિત પક્ષો દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી ન હતી. પક્ષકારો દ્વારા સ્ટેન્ડબાય લેટર ઓફ ક્રેડિટ અને કામગીરીની બાંયધરીની સ્વીકૃતિની ગેરહાજરીમાં, કોઈ અમલપાત્ર કરાર અસ્તિત્વમાં આવ્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં. પક્ષો વચ્ચે આદાન–પ્રદાન કરાયેલ પત્રવ્યવહાર દર્શાવે છે કે પક્ષો વચ્ચે સ્પષ્ટ રીતે સંમત કંઈ નથી અને તેમની વચ્ચે કોઈ અમલપાત્ર અને બંધનકર્તા કરાર અસ્તિત્વમાં આવ્યો નથી. હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા કરવામાં આવેલા પત્રવ્યવહાર ઉપરાંત, ઉપર ઉલ્લેખિત પક્ષો વચ્ચે આદાનપ્રદાન કરવામાં આવેલા ફેક્સ સંદેશાઓ દર્શાવે છે કે પક્ષો માત્ર વાટાઘાટો કરી રહ્યા હતા અને કોઈ સમજૂતી પર પહોંચ્યા ન હતા. સોદાની વાટાઘાટો કરવા અને બંધનકર્તા કરાર કરવા વચ્ચે મોટો તફાવત છે. વર્તમાન કેસમાં સોદાની વાટાઘાટો પછી, જ્યારે વાટાઘાટો પૂર્ણ થઈ ત્યારે બંધનકર્તા કરારને જન્મ આપતા તબક્કા સુધી ક્યારેય પહોંચ્યું ન

હતું.

આગળ બાબનરાવ રાજારામ પુંડ વિ. સમર્થ બિલ્ડર્સ એન્ડ ડેવલપર્સ, [૨૧–(૨૦૨૨) ૯ SCC ૬૯૧ [૨૦૨૨ INSC ૯૩૫] માં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યોઃ

> "૨૯. આમ અદાલતોએ કલમના સાર પર વધુ ભાર મૂકવો અનિવાર્ય છે, જે પક્ષકારોના સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ અને ઉદ્દેશો પર આધારિત છે, જેથી તેઓ તેમની વચ્ચેના સંઘર્ષોનું સંચાલન કરવા માટે વિવાદના નિરાકરણનું ચોક્કસ સ્વરૂપ પસંદ કરી શકે. મધ્યસ્થી દ્વારા તેમના વિવાદને ઉકેલવા માટે કરારના સારમાંથી વહેતા પક્ષકારોના હેતુને યોગ્ય મહત્વ આપવામાં આવે છે. અમારા માટે એ સ્પષ્ટ છે કે આ કેસમાં કલમ ૧૮, પક્ષકારો વચ્ચે મધ્યસ્થતાના બંધનકર્તા સંદર્ભને ધ્યાનમાં લે છે અને તેને ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા સંપૂર્ણ અસર આપવી જોઈતી હતી." પક્ષોએ પરસ્પર તેમના મતભેદોને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવાનો ઈરાદો રાખવો જોઈએ કારણ કે સંમતિ તેમના પર આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રનો સ્રોત છે. [૨૨ – કે. કે. મોદી વિરુદ્ધ કે. એન. મોદી, (૧૯૯૮) ૩ એસસીસી ૫૭૩, પેરા ૧૭ [૧૯૯૮

આઈએનએસસી ૬૩]; બિહાર રાજ્ય ખનિજ વિકાસ નિગમ વિરુદ્ધ એનકોન બિલ્ડર્સ (આઈ) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, (૨૦૦૩) ૭ એસસીસી ૪૧૮, પેરા ૧૩ [૨૦૦૩ આઈએનએસસી ૪૦૯].

૧૩. કલમ ૭(૪)(બી) હેઠળ સ્થાપિત ન્યાયશાસ્ત્ર એ છે કે મધ્યસ્થતા કરાર માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંમતિ તેના વર્તનથી પત્રો, તાર અને લેખિત સંદેશાવ્યવહારના અન્ય સ્વરૂપોના આદાનપ્રદાન દ્વારા કરી શકાય છે. [૨૩– શક્તિ ભોગ ફૂડ્સ વિ. કોલા શિપિંગ લિમિટેડ, (૨૦૦૯) ૨ એસસીસી ૧૩૪, પેરા ૧૭ [૨૦૦૮ આઈએનએસસી ૧૦૮૧]. આ પત્રવ્યવહાર કરારનો લેખિત રેકોર્ડ બનાવે છે. સ્મિતા કંડક્ટર્સ વિ. યુરો એલોય્સમાં, [૨૪–(૨૦૦૧) ૭ એસસીસી ૭૨૮ [૨૦૦૧ આઈએનએસસી ૪૧૭] આ અદાલતને તે નક્કી કરવાનું કામ સોંપવામાં આવ્યું હતું કે તેમાં અપીલકર્તા દ્વારા અમુક પત્રવ્યવહાર, જે સામાવાળાને સંબોધવામાં આવ્યા ન હતા, તેમાં વિદેશી પુરસ્કારો (માન્યતા અને અમલીકરણ) અધિનિયમ, ૧૯૬૧ હેઠળ ન્યૂયોર્ક સંમેલનની કલમ II (૨) અનુસાર મધ્યસ્થતા માટે અપીલકર્તાની સંમતિ દર્શાવવામાં આવી હતી કે કેમ. અદાલતે નોંધ્યું હતું કે આર્બિટ્રેશન કલમ ધરાવતા કરાર પર અપીલકર્તા દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા ન હતા, ન તો અપીલકર્તા અને સામાવાળા વચ્ચે કોઈ પત્રો અથવા તાર હતા જ્યાં અપીલકર્તાએ આ કરારને સ્પષ્ટપણે સંમતિ આપી હતી. તેના બદલે, તે અપીલકર્તા દ્વારા બેંક સાથેના પત્રવ્યવહાર પર

આધાર રાખે છે જ્યાં તેણે કરારની શરતોને અનુસરીને કામ કર્યું હતું, જે આર્બિટ્રેશન કરારનો રેકોર્ડ પ્રદાન કરે છે. [૨૫–આઇબીઆઇડી, પેરા ૬–૭] તેથી, સહીની ગેરહાજરીમાં પણ, મધ્યસ્થતા માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંમતિ તેના લેખિત પત્રવ્યવહારમાંથી (ત્રીજા પક્ષો સાથે પણ) મેળવી શકાય છે જે મધ્યસ્થતા કરાર ધરાવતા કરાર અનુસાર તેનું વર્તન દર્શાવે છે.

૧૪. કલમ ૭(૪)(બી) અનુસાર બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષકાર છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે કોર્ટ દ્વારા આ સિદ્ધાંત સતત લાગુ કરવામાં આવ્યો છે. [૨૬ – ચુનિસી (ઇન્ડિયા) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઑફ મેડિકલ એજ્યુકેશન એન્ડ રિસર્ચ, (૨૦૦૯) ૧ એસસીસી ૧૦૭ [૨૦૦૮ આઇએનએસસી ૧૧૧૧]; પાવરટેક વર્લ્ડ વાઇડ લિમિટેડ વિરુદ્ધ કેલ્વિન ઇન્ટરનેશનલ જનરલ ટ્રેડિંગ એલએલસી, (૨૦૧૨) ૧ એસસીસી ૩૬૧ [૨૦૧૧ આઇએનએસસી ૭૯૯]; ગોવિંદ રબર વિરુદ્ધ લૂઇડ્સ ટ્રેફસ કોમોડિટીઝ એશિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, (૨૦૧૫) ૧૩ એસસીસી ૪૭૭ [૨૦૧૪ આઇએનએસસી ૧૦૪૨] આપણી અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલોએ પત્રવ્યવહારમાં સ્પષ્ટ ભાષાને અર્થઘટન કરીને વિવાદોને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવાનો પક્ષકારોનો ઇરાદો નક્કી કરવા માટે વ્યાખ્યાત્મક સાધનો પૂરતા પ્રમાણમાં વિકસાવ્યા છે. એવું પણ માનવામાં આવ્યું છે કે એકવાર કરારની શરતો દર્શાવે છે કે વિવાદોને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવાનો ઇરાદો છે, તો પક્ષો

આર્બિટ્રેશન કરારમાંથી "બહાર નીકળી" શકતા નથી.[૨૭– યુનિસી (ભારત) (ઉપરોક્ત), પેરા ૧૬–૧૯; ગોવિંદ રબર (ઉપરોક્ત), પેરા ૨૧–૨૨.]

૧૫. વૈધાનિક યોજનાને ધ્યાનમાં લીધા પછી અને મધ્યસ્થતાના અસ્તિત્વ અથવા હેતુના અભાવને અર્થઘટન અને સમજવામાં આ અદાલતના સુસંગત અભિગમને ધ્યાનમાં લીધા પછી, નીચેના સિદ્ધાંતને પુનરાવર્તિત કરી શકાય છેઃ

i. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ એ એક કરાર છે.તેણે ભારતીય કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ હેઠળ કાયદા દ્વારા લાગુ કરી શકાય તેવા કરારની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવી આવશ્યક છે.[૨૮ –વિધા દ્રોલિયા (ઉપરોક્ત), પેરા ૨૧.]

ii. આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ની કલમ ૭ (૨) આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વને સ્વરૂપમાં નહીં પણ સારમાં માન્યતા આપે છે.[૨૯–નિમેટ રિસોર્સિસ ઇન્ક વિ. એસ્સાર સ્ટીલ્સ લિમિટેડ, (૨૦૦૦) ૭ એસસીસી ૪૯૭, પેરા ૫; બાબનરાવ રાજારામ પુંડ (ઉપરોક્ત), પેરા ૧૫ અને ૨૯.]કરાર કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમના સ્વરૂપમાં હોઈ શકે છે અથવા તે અલગ કરારના સ્વરૂપમાં હોઈ શકે છે.

iii. કલમ ૭ (૩) આદેશ આપે છે કે મધ્યસ્થી કરાર લેખિતમાં હશે, મૌખિક કરારની વિરુદ્ધમાં. જો કે, કરારનો પુરાવો આપતા દસ્તાવેજના લેખિત સ્વરૂપ પર પક્ષો દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવાની જરૂર નથી. [૩૦ – જુગલ કિશોર રામેશ્વરદાસ (ઉપરોક્ત), પેરા ૭; રિકમર્સ વેરવાલ્ટુંગ જીએમબીએચ (ઉપરોક્ત), પેરા ૧૨; શક્તિ ભોગ ફૂડ્સ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત), પેરા ૧૭; કારવેલ શિપિંગ સર્વિસીસ (પી) લિમિટેડ (ઉપરોક્ત), પેરા ૮.]

iv. ‘કલમ ૨(૧)(એચ) માં 'પક્ષ' ને 'મધ્યસ્થતા કરારનો પક્ષ' તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે. આર્બિટ્રેશન કરાર અને તેના પક્ષોનું નિર્ધારણ એકબીજા સાથે અવિભાજ્ય રીતે જોડાયેલું છે, તેમનું અસ્તિત્વ લેખિત કરાર પર આધારિત છે.

v. જો પક્ષકારો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત દસ્તાવેજ (કલમ ૭(૪)(એ)) માં સમાવિષ્ટ લેખિત સ્વરૂપમાં આર્બિટ્રેશન કરારનો પુરાવો મળે છે, તો કરારના પક્ષો દેખીતી રીતે તે જ છે જેમણે કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.

vi. જો દાવા અને બચાવના નિવેદનો (કલમ ૭(૪)(સી)) ધરાવતી

દલીલોમાં સ્વીકાર તરીકે સમાવિષ્ટ લેખિત સ્વરૂપમાં આર્બિટ્રેશન કરારનો પુરાવો મળે, તો આ કરારના પક્ષો દાવા અને બચાવના નિવેદનો અને તેમાં કરવામાં આવેલા સ્વીકારો પરથી સ્પષ્ટ થશે.

vii. આર્બિટ્રેશન કરાર લેખિતમાં પણ હોઈ શકે છે જો તે કરારના રેકોર્ડમાં સમાયેલ હોય જેમાં પત્રો, ટેલેક્સ, ટેલિગ્રામ અથવા ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમો દ્વારા સંદેશાવ્યવહાર સહિત ટેલિકોમ્યુનિકેશનના અન્ય માધ્યમોનો સમાવેશ થાય છે (કલમ ૭(૪)(બી). આ કિસ્સાઓમાં, કરારના પક્ષો તેમજ આર્બિટ્રેશન કરારનું અસ્તિત્વ એ રેફરલ કોર્ટ અથવા આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા અર્થઘટન અને નિર્માણની બાબત છે. કલમ ૭(૪)(બી) હેઠળની તપાસ એ નક્કી કરવા માટે છે કે આ બાબતને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવા માટે કોઈ કરાર અસ્તિત્વમાં છે કે કેમ અને આવા કરારના પક્ષકારો કોણ છે.

viii. રેફરલ કોર્ટ અથવા આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ, સંદર્ભ માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાના દાવાને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, અથવા આર્બિટ્રેશનમાં સમાવેશ કરવા માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાના વાંધાને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, મુખ્યત્વે કલમ ૭(૪)(બી) હેઠળ કરારના રેકોર્ડની તપાસ કરશે અને પક્ષો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી સ્પષ્ટ ભાષાને ધ્યાનમાં લેશે.

ix. એકવાર સ્પષ્ટ શરતો નક્કી થઈ જાય પછી, [૩૧–રિકમર્સ વેરવાલ્ટુંગ જીએમબીએચ (ઉપરોક્ત), પેરા ૧૩; એમટીએનએલ વિ. કેનરા બેંક (ઉપરોક્ત), પેરા ૯.૩] તેનો અર્થ અદાલત અથવા મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા નિર્માણની બાબત છે. આવા બાંધકામનો ઉદ્દેશ પક્ષોનો હેતુ શોધવાનો છે. [૩૨ – બેંગ્લોર ઇલેક્ટ્રિસિટી સપ્લાય કંપની લિમિટેડ (બેસ્કોમ) વિ. ઇ. એસ. સોલર પાવર પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૨૧) ૬ એસ. સી. સી. ૭૧૮, પેરા ૧૬ અને ૧૭; ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. અભિજીત પોલ ૨૦૨૨ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન એસ. સી. ૧૬૦૫, પેરા ૨૭ [૨૦૨૨ આઈ. એન. એસ. સી. ૧૨૧૬]; લેવિસન, ધ ઇન્ટરપ્રિટેશન ઓફ કોન્ટ્રાક્ટ્સ (૬ઠ્ઠી આવૃત્તિ, સ્વીટ અને મેક્સવેલ ૨૦૧૬) પેરા ૨.૦૧, ૨૭.] હેતુ હંમેશા વાસ્તવમાં ઉપયોગમાં લેવાતા શબ્દો દ્વારા નક્કી થવો જોઈએ, કારણ કે પક્ષો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષાથી સ્વતંત્ર કોઈ હેતુ નથી.

x. સ્પષ્ટ શબ્દોના સાચા અર્થની ખાતરી કરવાના હેતુસર, અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ કરારની પ્રકૃતિ અને ઉદ્દેશ જેવા આસપાસના સંજોગો પર પણ ધ્યાન આપી શકે છે, [૩૩–બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિ. કે. મોહનદાસ (૨૦૦૯) ૫ એસસીસી ૩૧૩, પેરા ૨૮ [૨૦૦૯

આઈએનએસસી ૪૧૭] કરારની રચના, અમલીકરણ અને અમલ દરમિયાન પક્ષોનું વર્તન. [૩૪ – ગોધરા ઈલેક્ટ્રિસિટી કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય (૧૯૭૫) ૧ એસસીસી ૧૯૯, પેરા ૧૧,૧૬ [૧૯૭૪ આઈએનએસસી ૧૭૪]; મેકડર્મોટ ઈન્ટરનેશનલ ઈન્ક વિરુદ્ધ બર્ન સ્ટાન્ડર્ડ કંપની લિમિટેડ (૨૦૦૬) ૧૧ એસસીસી ૧૮૧, પેરા ૧૧૨ [૨૦૦૬ આઈએનએસસી ૩૨૬]. પક્ષકારો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષાનો અર્થ નક્કી કરવામાં વેપાર પદ્ધતિઓ પણ મહત્વ ધરાવે છે. [૩૫– ઓએનજીસી વિ. સો પાઈપ્સ લિમિટેડ (૨૦૦૩) ૫ એસસીસી ૭૦૫, પેરા ૧૩ [૨૦૦૩ આઈએનએસસી ૨૪૧]. કરારનું અર્થઘટન કરતી વખતે, અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલો બાંધકામના સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતો અપનાવે છે. આ સિદ્ધાંતો કોર્ટ માટે પક્ષકારોના ઈરાદાની ધારણા કરવા માટેની માર્ગદર્શિકાના સ્વરૂપમાં છે.

xi. કારણ કે મધ્યસ્થી કરાર એ કલમ ૭(૪)(બી) માં નિર્દિષ્ટ સામગ્રીમાં સમાવિષ્ટ લેખિત દસ્તાવેજ સુધી મર્યાદિત છે અને અર્થઘટન અને રચના તેના લખાણ પર આધારિત છે, ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૯૧ અને ૯૨ મૌખિક પુરાવા રજૂ કરવાને અક્ષમ કરે છે. [૩૬ – જુઓ રૂપ કુમાર વિ. મોહન થેડાની (૨૦૦૩) ૬ એસસીસી ૫૯૫, પેરા ૧૩,૧૬–૧૮ [૨૦૦૩ INSC ૨૦૬]. રેફરલ

કાર્યવાહીને સંપૂર્ણ ટ્રાયલમાં રૂપાંતરિત થતી અટકાવવા માટે આ જરૂરી છે. જો કલમ ૭(૪)(બી) માં પૂરા પાડવામાં આવેલ કરારના રેકોર્ડમાંથી આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટનો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાતો નથી, તો તપાસ પૂર્ણ થવી જોઈએ. આ અભિગમ લેખિત કરારની જરૂરિયાત સાથે સુસંગત છે અને કાયદાની કલમ ૫ માં અનુમાન કરવામાં આવ્યું છે તેમ મહત્વપૂર્ણ નીતિ વિચારણા પણ કરે છે.

૧૬. તે ઉપરોક્ત સંદર્ભિત કાનૂની શાસન, વૈધાનિક તેમજ અગ્રવર્તીના સંદર્ભમાં છે કે આપણે આ બંધારણીય બેન્ચને સંદર્ભિત પ્રશ્નો પર વિચાર કરવાની જરૂર છે – શું કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત ભારતીય મધ્યસ્થતા ન્યાયશાસ્ત્રનો ભાગ છે અને શું તેનો કોઈ વૈધાનિક આધાર છે.

સી. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત

આઈ. આંતરરાષ્ટ્રીય પરિપ્રેક્ષ્ય

૧૭. હું વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશના અભિપ્રાય સાથે સંપૂર્ણ સંમત છું, જેમણે તેમના વિદ્વતાપૂર્ણ પ્રદર્શનમાં આ બાબતને ખૂબ વિગતવાર ધ્યાનમાં લીધી છે. તેમણે ફ્રાન્સ, ઈંગ્લેન્ડ, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ અને યુ. એસ. એ. માં આ

સિદ્ધાંતની લાગુ પડવાની પૂર્વનિયમોની તપાસ કરી છે.

૧૮. જે વ્યક્તિએ ઔપચારિક રીતે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા નથી તેને પક્ષકાર બનાવી શકાય કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ સિદ્ધાંત ઘડવામાં આવ્યો હતો અને શરૂઆતમાં આંતરરાષ્ટ્રીય મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો. બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષકાર છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાતા વિવિધ કાનૂની સિદ્ધાંતોમાંથી તે એક છે. આપણે સિદ્ધાંત તરફ આગળ વધીએ તે પહેલાં, અન્ય કાયદાકીય પાયાને ટૂંકમાં નિર્ધારિત કરવું આપણા માટે સુસંગત હોઈ શકે છે, જેથી હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓ પક્ષકાર હોવા અંગેના વ્યાપક ન્યાયશાસ્ત્રમાં સિદ્ધાંતને શોધી શકાય.

૧૯. બિન–હસ્તાક્ષર કરનારને પક્ષકાર બનાવવા માટેના કાયદાકીય આધારોને સંમતિ અને બિન–સંમતિ તરીકે વર્ગીકૃત કરી શકાય છે. પક્ષોના પરસ્પર ઉદ્દેશને નિર્ધારિત કરવા પર કેન્દ્રિત સહમતિના સિદ્ધાંતોમાં એજન્સી, ગર્ભિત સંમતિ, અને કરારના અધિકારોની સોંપણી અને હસ્તાંતરણનો સમાવેશ થાય છે, અને બિન–સંમતિના સિદ્ધાંતો કે જે ઇક્વિટી વિચારણાઓ પર આધારિત છે તેમાં અહંકારમાં ફેરફાર/કોર્પોરેટ પડદો વીંધવો, અવરોધ, ઉત્તરાધિકાર અને સ્પષ્ટ સત્તાનો સમાવેશ થાય છે. [૩૭ – ગેરી બોર્ન,

ઇન્ટરનેશનલ કોમર્શિયલ આર્બિટ્રેશન, વોલ્યુમ ૧ (ત્રીજી આવૃત્તિ, ક્લુવર લો ઇન્ટરનેશનલ ૨૦૨૧) ૧૫૩૧.] આ સિદ્ધાંતોની રચના, પછી ભલે તે સંમતિથી હોય કે બિન-સંમતિથી, નવી નથી. તેઓ કરારના કાયદા અને કોર્પોરેટ કાયદાના સામાન્ય સિદ્ધાંતોમાંથી મેળવવામાં આવ્યા છે. [૩૮ – આઇબીઆઇડી ૧૫૨૫.]

૨૦. જે કંપની બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા છે તે આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર છે કે કેમ તે ચોક્કસપણે નક્કી કરવા માટે ગ્રુપ ઓફ કંપનીઝ સિદ્ધાંતને આંતરરાષ્ટ્રીય આર્બિટ્રેશન ન્યાયશાસ્ત્રમાં જ ઘડવામાં આવ્યો હતો અને સિદ્ધાંતિત કરવામાં આવ્યો હતો. ગેરી બોર્ન સ્પષ્ટ કરે છે કે આ સિદ્ધાંત આર્બિટ્રેશનના સંદર્ભની બહાર ઉદ્ભવ્યો નથી. [૩૯ – આઇબીઆઇડી ૧૫૫૯.]

૨૧. આ પૃષ્ઠભૂમિ સાથે, હવે હું અન્ય વિચારણાઓ અને કાયદાકીય પરીક્ષણો સાથે સિદ્ધાંતની ચર્ચા કરીશ જે તેના અમલીકરણને માર્ગદર્શન આપે છે.

૨૨. આ સિદ્ધાંત સૌપ્રથમ ફ્રેન્ચ આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ડાઉ કેમિકલ વિ. ઇસોવર સેન્ટ ગોબેનમાં ઇન્ટરનેશનલ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ દ્વારા વચગાળાના

ચુકાદામાં વિકસાવવામાં આવ્યો હતો. [૪૦ – આઇસીસી કેસ નંબર ૪૧૩૧,૨૩ સપ્ટેમ્બર ૧૯૮૨.] આ કેસમાં, ડાઉ કેમિકલ એ. જી. અને ડાઉ કેમિકલ યુરોપ (ડાઉ કેમિકલ કંપની (યુએસએ) ની સંપૂર્ણ માલિકીની પેટાકંપનીઓ) એ ઈસોવર સેન્ટ ગોબેન સાથે આર્બિટ્રેશન કલમો ધરાવતા બે અલગ અલગ કરારો પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા. ડાઉ કેમિકલ ફ્રાન્સ, જે આ કરારો માટે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા છે પરંતુ ડાઉ જૂથના સભ્ય છે, તેણે આ કરારો હેઠળ ડિલિવરીને અસરકારક બનાવી હતી. જ્યારે વિવાદો ઊભા થયા અને ઈસોવરે તમામ ચાર ડાઉ કંપનીઓ સામે ફ્રેન્ચ અદાલતોમાં દાવાઓ દાખલ કર્યા, ત્યારે હસ્તાક્ષર કરનાર અને બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર ડાઉ કંપનીઓ બંનેએ મધ્યસ્થ કાર્યવાહી શરૂ કરી. ઈસોવરે ડાઉ કેમિકલ ફ્રાન્સ અને ડાઉ કેમિકલ કંપની (યુએસએ) ના સંદર્ભમાં ચુકાદો આપવા માટે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્ર સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો, કારણ કે તેઓ બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા હતા. બીજી બાજુ, હસ્તાક્ષર ન કરનારી કંપનીઓએ દલીલ કરી હતી કે તેઓ આ કરારના નિષ્કર્ષ અને કામગીરીમાં તેમની સંડોવણીને કારણે અને તેઓ કંપનીઓના એક જ જૂથમાં હોવાના કારણે મધ્યસ્થીની વિનંતી કરી શકે છે.

૨૩. આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલે ફ્રેન્ચ કાયદો લાગુ કર્યો હતો કે શું બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓ પક્ષકારો છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે "આ કાર્યવાહીમાં પક્ષકારોના સામાન્ય ઉદ્દેશના સંદર્ભમાં, જેમ કે તે એવા સંજોગો પરથી દેખાય છે

જે નિષ્કર્ષની આસપાસ છે અને કામગીરીને લાક્ષણિકતા આપે છે અને પછીથી કરારની સમાપ્તિ જેમાં તેઓ દેખાય છે". તેણે એવું ઠરાવ્યું હતું કે ડાઉ કેમિકલ ફ્રાન્સ અને ડાઉ કેમિકલ કંપની (યુએસએ) બંને કરારની વાટાઘાટો અને નિષ્કર્ષ માટે કેન્દ્રિય હતા. વધુમાં, તેઓ કરારની કામગીરી અને તેમની અનુગામી સમાપ્તિમાં પણ સામેલ હતા કારણ કે ડાઉ કેમિકલ ફ્રાન્સે ડિલિવરીને અસર કરી હતી અને ડાઉ કેમિકલ કંપની (યુએસએ) માલ માટેના ટ્રેડમાર્કની માલિકી ધરાવતી હતી અને તેની પેટાકંપનીઓ પર પણ સંપૂર્ણ નિયંત્રણનો ઉપયોગ કરતી હતી. આ હકીકતો પર આધાર રાખીને, ટ્રિબ્યુનલે તારણ કાઢ્યું હતું કે બંને કંપનીઓએ કરારના નિષ્કર્ષ, કામગીરી અને સમાપ્તિમાં ભાગ લીધો હતો. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું:

> "તેના દરેક સભ્યની વિશિષ્ટ ન્યાયિક ઓળખને ધ્યાનમાં લીધા વિના, કંપનીઓનું એક જૂથ એક અને સમાન આર્થિક વાસ્તવિકતા (એક વાસ્તવિક આર્થિક અનન્ય) ની રચના કરે છે જેને ધ્યાનમાં રાખીને મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલે જ્યારે આઇસીસી નિયમોના આર્ટિકલ ૧૩(૧૯૫૫ વર્ઝન) અથવા આર્ટિકલ ૮(૧૯૭૫ વર્ઝન) ને આધિન તેના પોતાના અધિકારક્ષેત્ર પર ચુકાદો આપવો જોઈએ.
>
> ખાસ કરીને, ધ્યાનમાં લેતા કે જૂથની કેટલીક કંપનીઓ દ્વારા સ્પષ્ટ રીતે

સ્વીકારવામાં આવેલી આર્બિટ્રેશન કલમ અન્ય કંપનીઓને બંધનકર્તા હોવી જોઈએ, જે ઉપરોક્ત કલમો ધરાવતા કરારના નિષ્કર્ષ, કામગીરી અથવા સમાપ્તિમાં તેમની ભૂમિકાના આધારે અને કાર્યવાહીમાં તમામ પક્ષોના પરસ્પર હેતુ અનુસાર, આ કરારના સાચા પક્ષકાર હોવાનું જણાય છે અથવા મુખ્યત્વે તેમના દ્વારા સંબંધિત હોવાનું જણાય છે અને જે વિવાદોને તેઓ જન્મ આપી શકે છે." [૪૧ –આઇબીઆઇડી.]

૨૪. ઉપરોક્ત અવતરણો પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે કંપનીઓના એક જ જૂથમાં સભ્યપદ અથવા "સમાન આર્થિક વાસ્તવિકતા" એ ન તો એકમાત્ર પરિબળ હતું અને ન તો હસ્તાક્ષર ન કરનારી કંપનીઓને પક્ષકાર ગણાવવા માટેના માર્ગદર્શક પરિબળો હતા. તેના બદલે, ટ્રિબ્યુનલનો ભાર પક્ષકારોના પરસ્પર ઇરાદા પર હતો, જે કરારના નિષ્કર્ષ, કામગીરી અને સમાપ્તિમાં તેમના વર્તનથી એકત્ર થયો હતો. [૪૨– આ પણ જુઓ બોર્ન (ઉપરોક્ત) ૧૫૬૧; બર્નાર્ડ હનોટિયાઉ, 'પ્રકરણ ૧૪: ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ ઇન ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન 'ઇન લુકાસ એ. મિસ્ટેલિસ એન્ડ જુલિયન ડી. એમ. લ્યુ (એડ), પરવેઝિવ પ્રોબ્લેમ્સ ઇન ઇન્ટરનેશનલ આર્બિટ્રેશન, વોલ્યુમ ૧૫ (કલુવર લો ઇન્ટરનેશનલ ૨૦૦૬),૨૮૬.]

૨૫. ફ્રેન્ચ આર્બિટ્રલ ટ્રિબ્યુનલ્સ અને અદાલતો દ્વારા સિદ્ધાંતનું અનુગામી પ્રદર્શન અને અમલીકરણ પણ મોટા ભાગે એક જ જૂથમાં માત્ર સભ્યપદને બદલે પરસ્પર હેતુ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે, જે બિન-હસ્તાક્ષર કરનારને પક્ષકાર બનાવવા માટે અપૂરતી હોવાનું માનવામાં આવે છે.[૪૩ – જન્મ (ઉપરોક્ત) ૧૫૬૨-૧૫૬૩] ડલ્લાહ રિયલ એસ્ટેટ અને ટૂરિઝમ હોલ્ડિંગ કંપની વિ. ધાર્મિક બાબતોના મંત્રાલય, પાકિસ્તાન સરકાર, પેરિસ કોર્ટ ઓફ અપીલે પાકિસ્તાન સરકાર (બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા) સામે લવાદના ચુકાદાને લાગુ કર્યો હતો કારણ કે વાટાઘાટોમાં સંડોવણી અને કરારની કામગીરી દ્વારા તેનું વર્તન લવાદમાં પક્ષકાર બનવાની સામાન્ય ઇચ્છા પ્રતિબિંબિત કરે છે. [૪૪ – કેસ નંબર ૯ – ૨૮૫૩૩, તારીખ ૧૭ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૧ (પેરિસ કોર્ટ ડી 'એપલ).] સામાન્ય ઇચ્છા સદ્ભાવના (પક્ષોને પ્રતિબદ્ધતાઓ ટાળવાની મંજૂરી ન હોવી જોઈએ) અને અસરકારકતા (જ્યારે પક્ષો આર્બિટ્રેશન કલમ દાખલ કરે છે, ત્યારે એવું માનવું આવશ્યક છે કે તેમનો ઉદ્દેશ આર્બિટ્રેશન દ્વારા સંચાલિત થવાનો છે) ના સિદ્ધાંતો અનુસાર નક્કી થવી જોઈએ. [૪૫ – માલાકોફ કોર્પોરેશન બેરહાદ અને TLEMCEN ડિસેલિનેશન ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની વિરુદ્ધ અલ્જેરિયન એનર્જી કંપની SA અને હાઈફ્લક્સ લિમિટેડ, કેસ નંબર ૨૧-૦૭૨૯૬, તારીખ ૧૩ જૂન ૨૦૨૩ (પેરિસ કોર ડી 'એપલ).]

૨૬. પરસ્પર હેતુ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું એ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંત અને 'પડદો વીંધવા' અથવા અહંકારને બદલવા વચ્ચેના મૂળભૂત તફાવતને પ્રતિબિંબિત કરે છે. પડદો–વેધનમાં, પિતૃ અને સહાયક કંપનીઓની અલગ કાનૂની ઓળખને અવગણવામાં આવે છે અથવા ઇક્વિટી અને નિષ્પક્ષતા વિચારણાઓ (જેમ કે છેતરપિંડી અટકાવવા) પર રદ કરવામાં આવે છે. ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ સિદ્ધાંતનો અમલ કોર્પોરેટ પડદો હટાવવામાં પરિણમતું નથી, અને તેના બદલે પક્ષોના પરસ્પર હેતુને ઓળખવા પર આધારિત છે. [૪૬ – જન્મ (ઉપરોક્ત) ૧૫૬૩.]

૨૭. આ સિદ્ધાંતને સમગ્ર વિશ્વમાં સમાન શરતોમાં સ્વીકારવામાં આવ્યો નથી.

૨૮. યુકેમાં, પીટરસન ફાર્મ્સ ઇન્ક વિ. સી એન્ડ એમ ફાર્મિંગ લિમિટેડ, [૪૭–[૨૦૦૪] ઇડબ્લ્યુએચસી ૧૨૧ (કોમ); મેયર અને કોમનાલિટી એન્ડ સિટિઝન્સ ઓફ ધ સિટી ઓફ લંડન વિ. અશોક સંચેતી, [૨૦૦૮] ઇડબ્લ્યુસીએ સિવ ૧૨૮૩.] કોર્ટે અંગ્રેજી કાયદામાં આ સિદ્ધાંતની લાગુ પડવાની ક્ષમતાને નકારી કાઢી હતી. પિતૃ અને સહાયક કંપનીઓની અલગ કાનૂની ઓળખને મૂળભૂત કાનૂની સિદ્ધાંત માનવામાં આવે છે. [૪૮ – બેંક ઓફ ટોક્યો લિમિટેડ વિ. કારૂન, [૧૯૮૭] AC ૪૫.] ડલ્લાહ કેસમાં, યુકેની

સર્વોચ્ચ અદાલતે પાકિસ્તાન સરકાર (બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા) સામે મધ્યસ્થી ચુકાદાને લાગુ કરવા અંગે પેરિસ કોર્ટ ઓફ અપીલથી અલગ વલણ અપનાવ્યું હતું. બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા ક્યારે પક્ષકાર છે તે નક્કી કરવા માટે ફ્રેન્ચ કાયદો લાગુ કર્યા પછી પણ, તેની સામેની સામગ્રીના આધારે, કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે આ કેસમાં પાકિસ્તાન સરકારને પક્ષકાર બનાવવાનો કોઈ પરસ્પર ઈરાદો નથી. [૪૯ – [૨૦૧૦] યુકેએસસી ૪૬.] તેવી જ રીતે, કબાબ-જી એસએએલ (લેબનોન) વિ. કોટ ફૂડ ગ્રુપ (કુવૈત) માં, [૫૦-[૨૦૨૧] યુકેએસસી ૪૮.] યુકેની સર્વોચ્ચ અદાલતે હસ્તાક્ષર ન કરનારી કંપની સામે મધ્યસ્થી ચુકાદાને લાગુ કર્યો ન હતો કારણ કે કરારની શરતો અનુસાર તે પક્ષકાર હોવાનું દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી નહોતી.

૨૯. તેવી જ રીતે, સિંગાપોરની અદાલતોએ પણ અલગ કાનૂની ઓળખના મૂળભૂત કોર્પોરેટ કાયદાના સિદ્ધાંત પર ભાર મૂકીને ગ્રુપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતની લાગુ પડતી ક્ષમતાને નકારી કાઢી છે. [૫૧ – મનુચર સ્ટીલ હોંગકોંગ લિમિટેડ વિ. સ્ટાર પેસિફી સી લાઇન પીટીઇ લિમિટેડ [૨૦૧૪] એસજીએચસી ૧૮૧.]

૩૦. બીજી બાજુ, સ્વિસ અદાલતોએ બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓને તેમના આચરણના આધારે મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષકાર બનાવવાની મંજૂરી આપી છે, જે

ગર્ભિત સંમતિ દર્શાવે છે. સ્વિસ ફેડરલ કોર્ટે એવું માન્યું છે કે મધ્યસ્થી કરાર પોતે સ્વિસ ખાનગી આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા અધિનિયમની કલમ ૧૭૮ મુજબ લેખિતમાં હોવો જોઈએ. જો કે, હસ્તાક્ષર ન કરનાર આવા લેખિત આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષકાર છે કે કેમ તે પ્રશ્ન આર્બિટ્રેશન કલમ ધરાવતા કરારની તૈયારી અને કામગીરીમાં તેની સંડોવણીના સંદર્ભ દ્વારા નક્કી કરી શકાય છે, જે આવા આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષ બનવાનો તેનો ઇરાદો દર્શાવે છે. [૫૨– X._____ એટ અલ v. Z._____, ૪A _ ૧૧૫/૨૦૦૩; A._____, v. B._____ Ltd., ૪A _ ૩૭૬/૨૦૦૮; X._____ _ _ v. Y._____ એન્જિનિયરિંગ અને Y._____ S. p.A., ૪A _ ૪૫૦/૨૦૧૩.]

૩૧. બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષકાર છે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે અમેરિકન અદાલતો પણ સ્પષ્ટપણે ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંત પર આધાર રાખતી નથી. તેના બદલે, તેઓ ન્યાયી એસ્ટોપલ, ધારણા, કોર્પોરેટ પડદો વીંધવા, અહંકારમાં ફેરફાર અને માફી જેવા સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કરે છે.[૫૩– જીઇ એનર્જી પાવર કન્વર્ઝન ફ્રાન્સ એસએએસ કોર્પ., એફકેએ કન્વર્ટીમ એસએએસ વિ. આઉટોકમ્પુ સ્ટેઈનલેસ યુએસએ, એલએલસી, એટ અલ, કેસ નંબર ૧૮–૧૦૪૮ (૧ જૂન ૨૦૨૦)] જીઇ એનર્જી પાવર કન્વર્ઝન વિ.

આઉટોકમ્પુ સ્ટેઈનલેસના તાજેતરના નિર્ણયમાં, યુ. એસ. સુપ્રીમ કોર્ટે એવું માનવા માટે ન્યાયી અવરોધ પર આધાર રાખ્યો હતો કે બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર મધ્યસ્થતાને દબાણ કરી શકે છે જ્યાં હસ્તાક્ષર કરનાર બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર સામે દાવો કરવા માટે કરારની શરતો પર આધાર રાખે છે. [૫૪ – આઇબીઆઇડી] અમેરિકન અદાલતોએ પણ ગર્ભિત સંમતિ પર આધાર રાખ્યો છે, [૫૫–મેકબ્રો પ્લાનિંગ એન્ડ દેવ. કો. વી.ત્રિકોણ ઇલેક્ટ્રિક કન્સ્ટ્રક્શન કંપની ઇન્ક, ૭૪૧ એફ. ૨ જી ૩૪૨ (૧૧ મી પરિપત્ર ૧૯૮૪).] તૃતીય પક્ષ લાભાર્થી, [૫૬–નાઉરુ ફોસ્ફેટ રોયલ્ટીઝ, ઇન્ક. વિ.ડ્રેગો ડાઇક ઇન્ટરેસ્ટ્સ, ઇન્ક. ૧૩૮ એફ. ૩ જી ૧૬૦ (૫ મી સિર. ૧૯૯૮).]અને સામાન્ય કરાર અને એજન્સી કાયદાના સિદ્ધાંતો એવું માને છે કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા એક પક્ષ છે. [૫૭ – સરહંક ગ્રૂપ વિ. ઓરેકલ કોર્પ, ૪૦૪ એફ. ત્રીજો ૬૫૭ (બીજો પરિપત્ર ૨૦૦૫).]

૩૨. આ તુલનાત્મક પરિપ્રેક્ષ્ય એ સ્પષ્ટ કરે છે કે પરસ્પર હેતુ પર આધારિત આર્બિટ્રેશન કરાર માટેના પક્ષોનું નિર્ધારણ બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા કંપનીઓના જૂથનો ભાગ છે કે કેમ તેના સંદર્ભ વિના થઈ શકે છે. હકીકતમાં, આંતરરાષ્ટ્રીય આર્બિટ્રેશન વિદ્વાન બર્નાર્ડ હનોટીઆઉ દલીલ કરે છે કે ડાઉ કેમિકલમાં આપવામાં આવેલા એવોર્ડનું ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને જન્મ આપવા માટે ખોટું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે. તેના બદલે, તેઓ ભારપૂર્વક

જણાવે છે કે ડાઉની વાસ્તવિક અસર એ છે કે તે આપણને તે નક્કી કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે કે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર તેની સંમતિને પ્રતિબિંબિત કરતી વર્તણૂકના સંદર્ભમાં પક્ષકાર છે કે કેમ. આ પ્રકાશમાં, તેઓ દલીલ કરે છે કે કંપનીઓના જૂથનો કોઈ પણ સંદર્ભ બિનજરૂરી છે કારણ કે એક જ જૂથમાં સભ્યપદ એ આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર કોણ છે તેની તપાસમાં નિર્ણાયક પરિબળ નથી. [૫૮ – બર્નાર્ડ હાનોટિયાઉ, 'આર્બિટ્રેશન માટે સંમતિઃ શું આપણે એક સામાન્ય દ્રષ્ટિ ધરાવીએ છીએ?' (૨૦૧૧) ૨૭(૪) આર્બિટ્રેશન ઈન્ટરનેશનલ ૫૩૯.]

૩૩. ઉપરોક્ત વિશ્લેષણના તારણો નીચે પ્રમાણે સંક્ષિપ્તમાં રજૂ કરી શકાય છેઃ

i. બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા આર્બિટ્રેશન કરારનો પક્ષકાર છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે વિવિધ અધિકારક્ષેત્રો સંમતિ અને બિન-સંમતિ બંને કાનૂની સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કરે છે.[૫૯ – જન્મ (ઉપરોક્ત), ૧૫૩૧.]

ii ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝનો સિદ્ધાંત ગ્રૂપના દરેક સભ્યની અલગ ન્યાયિક ઓળખને ધ્યાનમાં લીધા વિના લાગુ કરવામાં આવે છે જ્યારે તેઓ કરારની રચના, કામગીરી અને સમાપ્તિમાં તેમની ભૂમિકાના આધારે સામાન્ય

આર્થિક વાસ્તવિકતાને શેર કરે છે.આ સિદ્ધાંત આર્બિટ્રેશન દ્વારા વિવાદનું સમાધાન કરવાના તમામ પક્ષોના પરસ્પર ઈરાદા પર આધારિત છે.[૬૦ – ડાઉ કેમિકલ (ઉપરોક્ત).]

iii. આ સિદ્ધાંતની સ્વીકૃતિ અધિકારક્ષેત્રોમાં ખૂબ જ વિવાદિત છે.આ સિદ્ધાંત ફ્રાન્સમાં વિકસાવવામાં આવ્યો હતો અને હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનારી કંપનીઓની પરસ્પર સંમતિ પર ભાર મૂકીને તેને લાગુ કરવામાં આવે છે.[૬૧ – ડલ્લાહ રિયલ એસ્ટેટ (ઉપરોક્ત) [પેરિસ કોર્ટ ડી 'એપલ]; માલાકોફ કોર્પોરેશન (ઉપરોક્ત)]

iv. બીજી બાજુ, યુનાઇટેડ કિંગડમ જેવા દેશો [૬૨–પીટરસન ફાર્મ્સ (ઉપરોક્ત)].અને સિંગાપોર [૬૩–મનુચર સ્ટીલ (ઉપરોક્ત)] આ સિદ્ધાંતને સ્પષ્ટપણે નકારી કાઢ્યો છે અને એક જ જૂથમાં સભ્યોની અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વની મૂળભૂતતા પર ભાર મૂક્યો છે.

v. કેટલાક અધિકારક્ષેત્રો, જેમ કે સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ ૬૪ અને યુએસએ, [૬૫–X._____ એટ અલ v. Z._____, ૪A _ ૧૧૫/૨૦૦૩; A._____, v. B._____ Ltd., ૪A _ ૩૭૬/૨૦૦૮; X._____ _ _ v. Y._____

એન્જિનિયરિંગ અને Y._____ S. p.A., ૪A _ ૪૫૦/૨૦૧૩.] તે શરતોમાં કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત સ્વીકાર્યો નથી.જો કે, તેઓ મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષકાર બનવા માટે બિન-હસ્તાક્ષર કરનારને રાખવા માટે અન્ય કાનૂની સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કરે છે (જેમ કે વર્તન, ગર્ભિત સંમતિ, કરાર અને એજન્સીના સિદ્ધાંતો).

vi. અમેરિકન અદાલતો પણ બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાને પક્ષકાર ઠેરવવા માટે સંપૂર્ણપણે ઇક્વિટી વિચારણાઓ (બિન-સંમતિ) પર આધાર રાખે છે, જેમ કે જ્યારે તેઓ ન્યાયી અવરોધ અને પડદો વેધન/અહંકારમાં ફેરફાર લાગુ કરે છે. [૬૬ -જીઇ એનર્જી પાવર કન્વર્ઝન (ઉપરોક્ત); મેકબ્રો પ્લાનિંગ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ કંપની (ઉપરોક્ત); નૌરુ ફોસ્ફેટ રોયલ્ટીઝ, ઇન્ક. (ઉપરોક્ત); સરહંક ગ્રુપ (ઉપરોક્ત).]

II. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંત પર ભારતીય પૂર્વધારણાઓ

૩૪. હવે હું આપણી અદાલતો દ્વારા ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા પર વિચાર કરીશ અને પૂર્વવર્તી સિદ્ધાંતોમાંથી ઉદ્ભવતા સિદ્ધાંતો ઘડીશ.

૩૫. વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા આ સિદ્ધાંત પર ભારતીય કેસ-

કાયદાના વિગતવાર વિશ્લેષણ સાથે હું સંમત છું. ભારતમાં કાયદાની સ્થિતિને વ્યાપક રીતે વિભાજિત કરી શકાય છે કારણ કે તે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં નિર્ણય પહેલા અને પછી અસ્તિત્વમાં હતી. મેં મારા અભિપ્રાયના ભાગ બી(ii) માં કલમ ૭(૪)(બી) નો અર્થઘટન અને તેને લાગુ કરવાના નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. તેમાં ટાંકવામાં આવેલા નિર્ણયો બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર કંપની લવાદમાં પક્ષકાર હોવાની શક્યતાને માન્યતા આપે છે. મેં તે નિર્ણયોમાં તર્કનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે જ્યાં કોર્ટે કરારના રેકોર્ડની તપાસ કરી છે અને પક્ષકારોની સંમતિ સાથે સ્પષ્ટ ભાષાના આધારે મધ્યસ્થતા કરારનું અસ્તિત્વ ઊભું કર્યું છે.

૩૬. આ અદાલતના બે નિર્ણયો જે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) પહેલા હતા, એટલે કે, સુકન્યા હોલ્ડિંગ્સ [૬૭–સુકાન રિયા હોલ્ડિંગ્સ વિરુદ્ધ જાયેશ એચ. પંડ્યા (૨૦૦૩) ૫ એસસીસી ૫૩૧ [૨૦૦૩ આઈએનએસસી ૨૩૦]. અને ઇન્ડોવિંડ એનર્જી [૬૮–ઇન્ડોવિંડ એનર્જી લિમિટેડ વિ. વેસકેર (ઇન્ડિયા) લિમિટેડ (૨૦૧૦) ૫ એસસીસી૩૦૬ [૨૦૧૦ આઈએનએસસી ૨૪૬]. તેઓ કલમ ૭ ના કડક અર્થઘટન પર આધારિત હતા અને માનવામાં આવતું હતું કે કરારના પક્ષો તેના હસ્તાક્ષરકર્તાઓ સુધી મર્યાદિત છે.

૩૭. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ વિ. સેવરન ટ્રેન્ટ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાંથી આ સ્થિતિમાં ચોક્કસ ફેરફાર થયો હતો. બહુવિધ પક્ષોના બહુવિધ કરારના વિવાદના

સંદર્ભમાંથી ઉદ્ભવતા, કરારના પક્ષો અને લવાદ કરારના પક્ષકારોમાં અસમપ્રમાણતા હોવા છતાં, કાયદાની કલમ ૪૫ હેઠળ લવાદના સંદર્ભ માટે અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી. કોર્ટની કલમ ૪૫ માં "કોઈપણ વ્યક્તિ", "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરે છે", અને "કરશે" શબ્દો અને શબ્દસમૂહનું અર્થઘટન કરીને, આ અદાલતે હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓને બાંધવા માટે પ્રથમ વખત સંદર્ભનો અવકાશ વધાર્યો હતો.

૩૮. તે નોંધે છે કે જો કોઈ એવી વ્યક્તિ સામે અથવા તેના દ્વારા દાવો કરવામાં આવે છે કે જેણે મૂળ રીતે આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા નથી, તો ગ્રુપ ઓફ કંપનીઝનો સિદ્ધાંત "બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા આનુષંગિકો અથવા ભગિની અથવા પિતૃ સંસ્થાઓને" આર્બિટ્રેશન સાથે જોડી શકે છે, જો સંજોગો દર્શાવે છે કે તમામ પક્ષોનો પરસ્પર ઈરાદો હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા આનુષંગિકો બંનેને બાંધવાનો હતો." [૬૯ – કલોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત), પેરા ૭૧.] કોર્ટે નીચેના શબ્દોમાં નોંધ્યું:

> "૭૨. આ એ સિદ્ધાંતને વિકસિત કરે છે કે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષને મધ્યસ્થતાને આધિન કરી શકાય છે જો આ વ્યવહારો કંપનીઓના જૂથ સાથે હોય અને હસ્તાક્ષર કરનાર તેમજ બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો બંનેને બાંધવાનો પક્ષોનો સ્પષ્ટ ઈરાદો હોય.

બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, "પક્ષકારોનો ઈરાદો" એ એક ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ લક્ષણ છે જે હસ્તાક્ષર કરનાર તેમજ હસ્તાક્ષર ન કરનારા પક્ષકારોને સામેલ કરવા માટે મધ્યસ્થતાના અવકાશને કહી શકાય તે પહેલાં સ્થાપિત થવું આવશ્યક છે.

૭૩. બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર અથવા ત્રીજા પક્ષને તેમની પૂર્વ સંમતિ વિના મધ્યસ્થતાને આધિન કરી શકાય છે, પરંતુ આ માત્ર અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં જ હશે. કોર્ટ આ અપવાદોની તપાસ કરશે, જેમાં આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ સાથે સીધા સંબંધ, વિષયની સીધી સમાનતા અને પક્ષો વચ્ચે સંયુક્ત વ્યવહાર હોવાના કરારનો સમાવેશ થાય છે. વ્યવહાર સંયુક્ત પ્રકૃતિનો હોવો જોઈએ જ્યાં સામાન્ય ઉદ્દેશ હાંસલ કરવા અને વિવાદ પર સામૂહિક રીતે અસર કરવા માટે પૂરક અથવા આનુષંગિક કરારોની સહાય, અમલ અને કામગીરી વિના માતૃ કરારની કામગીરી શક્ય ન હોઈ શકે.

૩૯. તેમના મતે, વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશે ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત ફકરા ૭૨ અને ૭૩ વચ્ચેના સ્પષ્ટ વિરોધાભાસ અંગે ન્યાયમૂર્તિ સૂર્યકાંતની ચિંતાને ધ્યાનમાં લીધી છે અને બે ફકરાઓનું યોગ્ય રીતે સમાધાન કર્યું છે. હું એ વાત

સાથે સંમત છું.

૪૦. આ સંદર્ભમાં, એ વાત પર ભાર મૂકવો મહત્વપૂર્ણ છે કે ક્લોરો કંટ્રોલ્સમાં કોર્ટ અધિનિયમના ભાગ ૨ માં કલમ ૪૫ નું અર્થઘટન કરી રહી હતી, ખાસ કરીને, "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહ. આર્બિટ્રેશન કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાઓને સામેલ કરવાનો નિષ્કર્ષ આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર હોવાના તેમના વ્યુત્પન્ન દાવા પર કેન્દ્રિત હતો. આમ ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને કાયદાની કલમ ૪૫ના શબ્દસમૂહોના અર્થઘટનમાં માન્યતા મળી. વધુમાં, વ્યુત્પન્ન કાર્યવાહીને પસાર કરવા માટે, સહી કરનારાઓ અને હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓનો "સ્પષ્ટ હેતુ" કોર્ટ દ્વારા દર્શાવેલ સંજોગો દ્વારા નક્કી કરવો પડ્યો હતો, એટલે કે, (i) કરારના પક્ષ સાથે સીધો સંબંધ,(૨) વિષયની સમાનતા, (૩) વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ અને (૪) કરારની એકબીજા સાથે જોડાયેલી કામગીરી.

૪૧. ૨૦૧૫માં, ભારતના કાયદા પંચના ૨૪૬મા અહેવાલમાં કાયદાની કલમ ૪૫ના આ અર્થઘટનને સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું. અનુરૂપ સુધારાઓમાં, અધિનિયમના ભાગ ૧ની કલમ ૮માં કલમ ૪૫ની ભાષાને પ્રતિબિંબિત કરવા માટે સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો; [૭૦ મધ્યસ્થતા અને સમાધાન અધિનિયમ ૧૯૯૬ની સુધારેલી કલમ ૮ (૧) નીચે મુજબ વાંચે છેઃ ૮. જ્યાં લવાદની

સમજૂતી હોય ત્યાં પક્ષકારોને લવાદ માટે મોકલવાની સત્તા.— (૧) ન્યાયિક સત્તાધિકારી, જેની સમક્ષ મધ્યસ્થતા કરારનો વિષય હોય તેવી બાબતમાં કાર્યવાહી કરવામાં આવે છે, જો મધ્યસ્થતા કરારનો કોઈ પક્ષકાર અથવા તેના દ્વારા અથવા તેના હેઠળ દાવો કરનારી કોઈ વ્યક્તિ, વિવાદના સાર પર પોતાનું પ્રથમ નિવેદન રજૂ કરવાની તારીખ કરતાં પછી લાગુ નહીં થાય, તો પછી, સર્વોચ્ચ અદાલત અથવા કોઈપણ અદાલતના કોઈપણ ચુકાદા, હુકમનામા અથવા આદેશ હોવા છતાં, પક્ષકારોને મધ્યસ્થતા માટે સંદર્ભિત કરશે, સિવાય કે તે શોધી કાઢે કે પ્રથમ દૃષ્ટિએ કોઈ માન્ય મધ્યસ્થતા કરાર અસ્તિત્વમાં નથી."]
આમ, સ્થાનિક આર્બિટ્રેશનમાં પક્ષો પણ વ્યુત્પન્ન ક્ષમતામાં આર્બિટ્રેશનના સંદર્ભ માટે અરજી કરી શકે છે.

૪૨. હવે આપણે પછીના કિસ્સાઓમાં ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ સિદ્ધાંતના અમલીકરણની તપાસ કરીશું. ડુરો ફેલ્ગુરા, એસ. એ. વિ. ગંગાવરમ પોર્ટ લિમિટેડ, [૭૧–(૨૦૧૭) ૯ SCC ૭૨૯ [૨૦૧૭ INSC ૧૦૨૬] માં ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં માન્યતા પ્રાપ્ત સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ તે કેસની હકીકતો પર લાગુ કરવામાં આવ્યો ન હતો.

૪૩. અત્યાર સુધી, ઉદાહરણો એવી પરિસ્થિતિઓને લગતી હતી કે જ્યાં પક્ષકારોએ અદાલતોના પૂર્વ–સંદર્ભિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કર્યો હતો. ચેરન

પ્રોપર્ટીઝ લિમિટેડ વિરુદ્ધ કસ્તુરી એન્ડ સન્સ લિમિટેડ,

[૭૨–(૨૦૧૮) ૧૬ એસ. સી. સી. ૪૧૩ [૨૦૧૮ આઈ. એન. એસ. સી. ૩૯૪] માં અમલના તબક્કે અદાલતનો સંપર્ક કરવામાં આવ્યો હતો.

[૭૩ – સામાવાળાએ તેની પેટાકંપનીના શેર કે. સી. પલાનીસામીને વેચી દીધા, જેમણે આ કંપનીની બાકી જવાબદારીઓ ચૂકવવાનું કામ હાથ ધર્યું હતું.આ કરારની કલમ ૧૪ એ કે. સી. પલાનીસામીના કંપનીમાં તેમના હિસ્સાને તેમની પસંદગીના અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિને વેચવા અથવા સ્થાનાંતરિત કરવાના અધિકારને માન્યતા આપી હતી, જો કે હસ્તાંતરણકર્તા કંપનીના વ્યવસ્થાપન અને નાણાકીય પાસાઓ સંબંધિત કરારની શરતોને સ્વીકારે છે. આ કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમ પણ હતી. કે. સી. પલાનીસ્વામીએ અપીલકર્તાને ૯૫ ટકા શેર પ્રાપ્ત કરવા માટે નામાંકિત કર્યા હતા જે તેમને ટ્રાન્સફર કરવાના હતા.ત્યારબાદ, વિવાદો ઊભા થયા અને મધ્યસ્થી ન્યાયાધીશે તેમને શેર પ્રમાણપત્રો અને માલિકી દસ્તાવેજો પરત કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો. મધ્યસ્થી ચુકાદાને લાગુ કરવા માટે સામાવાળાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીમાં અપીલકર્તાને પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યો હતો. કોર્ટે કાયદાની કલમ ૩૫ હેઠળ શેરના અનુગામી ખરીદનાર સામે મધ્યસ્થી ચુકાદાના અમલને મંજૂરી આપી હતી, જેમાં "તેમના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓ" શબ્દસમૂહનો અર્થઘટન કરવામાં આવ્યો હતો. જો કે, કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી કેટલીક દલીલોના જવાબમાં ચુકાદામાં ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને લગતા ખુલાસાઓ જોવા મળ્યા હતા.

તે સંદર્ભમાં, કોર્ટે નીચેના અવલોકનો કર્યા હતાઃ

> "૨૩. જેમ જેમ કાયદો વિકસિત થયો છે, તેમ તેમ તેણે સ્વીકાર્યું છે કે આધુનિક વ્યવસાયિક વ્યવહારો ઘણીવાર બહુવિધ સ્તરો અને કરારો દ્વારા કરવામાં આવે છે. કંપનીઓના જૂથમાં વ્યવહારો થઈ શકે છે. જે સંજોગોમાં તેઓ તેમાં પ્રવેશ્યા છે તે એક જ જૂથમાં હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર બંને સંસ્થાઓને બાંધવાનો ઈરાદો પ્રતિબિંબિત કરી શકે છે. આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ દ્વારા બિન-હસ્તાક્ષર કરનારને બંધાયેલા રાખવામાં, કોર્ટ વ્યવહારોને વ્યવસાયિક અર્થ સાથે સુસંગત અર્થ આપીને બાબતનો સંપર્ક કરે છે, જેનો હેતુ તેમને સોંપવાનો હતો. તેથી, કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ સાથે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાનો સંબંધ, વિષય-બાબતની સમાનતા અને વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ જેવા પરિબળો સંતુલનમાં વજન ધરાવે છે. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત અનિવાર્યપણે પક્ષો વચ્ચે પરસ્પર ધારેલા ઉદ્દેશની પરિપૂર્ણતાને સરળ બનાવવાનો છે, જ્યાં સંજોગો સૂચવે છે કે હેતુ હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓ બંનેને બાંધવાનો હતો. પ્રયાસ એ છે કે વ્યવસાયિક વ્યવસ્થાના સાચા સારને શોધવાનો અને વ્યાપારી વ્યવસ્થાના સ્તરબદ્ધ માળખામાંથી ગૂંચ કાઢવાનો છે, જે ઔપચારિક રીતે હસ્તાક્ષર કરનાર નથી પરંતુ હસ્તાક્ષર કરનારની

ક્રિયાઓથી બંધાયેલ હોવાની જવાબદારી ધારણ કરે છે." [૭૪ – આઇબીઆઇડી, પેરા ૨૩]

૪૪. કોર્ટ ગ્રુપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંત પર આધાર રાખ્યો ન હતો. તેમ છતાં, ચેરન (ઉપરોક્ત) એ દર્શાવવા માટે એક મહત્વપૂર્ણ કેસ છે કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા કંપનીને હસ્તાક્ષરકર્તા પક્ષો સાથે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાના સંબંધ, વિષયની સમાનતા અને વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ જેવા પરિબળોના આધારે મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષકાર તરીકે નક્કી કરી શકાય છે. અદાલત માટે આવા કરારનું નિર્માણ કરવું પણ શક્ય છે જ્યાં વ્યવસાયિક વ્યવસ્થાનો ઈરાદો સ્પષ્ટ હોય અને હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓએ આવી તમામ વ્યવસાયિક વ્યવસ્થાને પૂર્ણ કરવા માટે તેમના વર્તન દ્વારા પોતાને બંધાયેલા હોય.

૪૫. અમિત લાલચંદ શાહ વિરુદ્ધ ઋષભ એન્ટરપ્રાઇઝીસ [૭૫–(૨૦૧૮) ૧૫ એસસીસી ૬૭૮ [૨૦૧૮ આઈએનએસસી ૪૫૦] માં અનુગામી નિર્ણય એક બીજું ઉદાહરણ છે જ્યાં આ અદાલતે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને વ્યવસાયિક અસરકારકતાના આધારે, સંબંધિત કરારોમાં મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષકાર બનવાની મંજૂરી આપી છે, અને નોંધ્યું છે કે તમામ કરારો એક જ વ્યાપારી પ્રોજેક્ટ માટે અમલમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા. આ અભિગમ ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝના અનુગામી નિર્ણયમાં નોંધવામાં આવ્યો હતો, [૭૬–

ઓએનજીસી વિ. ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ (૨૦૨૨) ૮ એસસીસી ૪૨ [૨૦૨૨ આઈએનએસસી ૪૮૩]. જ્યાં વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશે નોંધ્યું છેઃ

> "અમિત લાલચંદમાં, અદાલતે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને બાંધવા માટે કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતનો સ્પષ્ટ રીતે ઉપયોગ કર્યો ન હતો, તેના બદલે તે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ પર આધાર રાખતો હતો કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા માતૃ કરારમાં આર્બિટ્રેશન કલમ દ્વારા બંધાયેલો રહેશે, કારણ કે તે એક આંતર–જોડાયેલા કરારનો પક્ષ છે, જે સામાન્ય વાણિજ્યિક ધ્યેય હાંસલ કરવા માટે ચલાવવામાં આવે છે." [૭૭–આઇબીઆઇડી, પેરા ૨૮.] (શબ્દભાર આપેલ છે)

૪૬. રેકિટ બેન્કિઝર (ઇન્ડિયા) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ રેન્ડર્સ લેબલ પ્રિન્ટિંગ ઇન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, [૭૮–(૨૦૧૯) ૭ એસ. સી. સી. ૬૨ [૨૦૧૯ આઈ. એન. એસ. સી. ૭૦૦] માં કોર્ટે તારણ કાઢ્યું હતું કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાએ ન તો આર્બિટ્રેશન કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા અને ન તો વાટાઘાટો અથવા કરારના અમલ સાથે કોઈ કારણભૂત જોડાણ હતું, તેથી આર્બિટ્રેશન કરાર માટે સંમતિ આપવાનો ઇરાદો સમજી શકાયો ન હતો. તેથી, બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા ન હતા. [૭૯ –

આઇબીઆઇડી, પેરા ૧૨] આમ, રેકિટમાં, કોર્ટે સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે પક્ષકારોના પરસ્પર હેતુની ખાતરી કરવાના અભિગમ તરફ પાછા ફર્યા, જો કે તેના પરિણામે બિન-હસ્તાક્ષર કરનારને લવાદમાં પક્ષકાર બનાવવામાં આવ્યો ન હતો.

૪૭. એમ. ટી. એન. એલ. વિ. કેનરા બેંક [૮૦-(૨૦૨૦) ૧૨ એસ. સી. સી. ૭૬૭ [૨૦૧૯ આઈ. એન. એસ. સી. ૮૮૧] એ નિર્ણય છે જેણે ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને સ્વીકાર્યો હતો, તેના સિદ્ધાંતો ઘડ્યાં હતાં અને મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષકાર બનવા માટે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા CANFINA ને માન્યતા આપીને તેમને કાર્યવાહીમાં લાગુ કર્યા હતા. કોર્ટે ચુકાદો આપ્યોઃ

> " ૧૦.૫. કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા આર્બિટ્રેશનમાં લાગુ કરવામાં આવ્યો છે, જ્યાં જૂથની કંપનીઓમાંની એક દ્વારા આર્બિટ્રેશન કરાર કરવામાં આવે છે; અને બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર સંલગ્ન, અથવા ભગિની, અથવા પિતૃ સંબંધિત, આર્બિટ્રેશન કરાર દ્વારા બંધાયેલા હોવાનું માનવામાં આવે છે, જો કેસની હકીકતો અને સંજોગો દર્શાવે છે કે તે જૂથમાં હસ્તાક્ષર કરનારાઓ અને બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર આનુષંગિકો બંનેને બાંધવાનો તમામ પક્ષોનો પરસ્પર ઇરાદો હતો. આ સિદ્ધાંત

એવી જોગવાઈ કરે છે કે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા મધ્યસ્થતા કરાર દ્વારા બંધાયેલો હોઈ શકે છે જ્યાં પિતૃ અથવા ધારક કંપની, અથવા કંપનીઓના જૂથનો સભ્ય મધ્યસ્થતા કરારનો હસ્તાક્ષરકર્તા હોય અને જૂથ પર બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા એકમ વ્યાપારી કરારની વાટાઘાટો અથવા કામગીરીમાં રોકાયેલ હોય, અથવા કરાર દ્વારા બંધાયેલા રહેવાનો તેનો ઇરાદો દર્શાવતા નિવેદનો કર્યા હોય, બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા પણ સંબંધિત કરારો દ્વારા બંધાયેલા અને લાભાન્વિત થશે.

૧૦.૬. એવા સંજોગો કે જેમાં "કંપનીઓના જૂથ" સિદ્ધાંતને મૂળ કંપનીના બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા સંલગ્નને બાંધવા માટે લાગુ કરી શકાય છે, અથવા મધ્યસ્થતામાં ત્રીજા પક્ષનો સમાવેશ કરી શકાય છે, જો મધ્યસ્થતા કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ વચ્ચે સીધો સંબંધ હોય; વિષય–બાબતની સીધી સમાનતા; પક્ષો વચ્ચેના વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ. "સંયુક્ત વ્યવહાર" એ એવા વ્યવહારનો ઉલ્લેખ કરે છે જે પ્રકૃતિમાં એકબીજા સાથે જોડાયેલો હોય; અથવા, જ્યાં કરારની કામગીરી સામાન્ય હેતુ હાંસલ કરવા માટે પૂરક અથવા આનુષંગિક કરારની સહાય, અમલ અને કામગીરી વિના અને વિવાદ પર સામૂહિક રીતે અસર કર્યા વિના શક્ય ન પણ હોય.

૧૦.૭. એક જ આર્થિક એકમ અથવા એક જ આર્થિક વાસ્તવિકતાની રચના કરવા માટે મજબૂત સંગઠનાત્મક અને નાણાકીય જોડાણો સાથે ચુસ્ત જૂથ માળખું હોય તેવા કિસ્સાઓમાં પણ કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત લાગુ કરવામાં આવ્યો છે. આવી સ્થિતિમાં, હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનારાઓને આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ હેઠળ એક સાથે બાંધવામાં આવ્યા છે. આ ખાસ કરીને ત્યારે લાગુ થશે જ્યારે એક કંપનીના ભંડોળનો ઉપયોગ જૂથના અન્ય સભ્યોને આર્થિક રીતે ટેકો આપવા અથવા પુનર્ગઠન કરવા માટે કરવામાં આવે."

૪૮. છેવટે, ઓએનજીસી વિ. ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ, [૮૧–૮૧ ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત)] માં જ્યારે હસ્તાક્ષર ન કરનાર પક્ષકાર છે કે નહીં તે અંગેનો નિર્ણય મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલને મોકલવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે કોર્ટે આ મુદ્દા પર શૈક્ષણિક સાહિત્ય અને ન્યાયિક ઘોષણાઓની વ્યાપક સમીક્ષા હાથ ધરી હતી. અદાલતે સંક્ષિપ્તમાં નીચે મુજબ તારણ કાઢ્યું:

"૪૦. મધ્યસ્થી કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર ન હોય તેવી

કંપનીઓના જૂથની અંદરની કંપની તેમ છતાં તેના દ્વારા બંધાયેલી હશે કે કેમ તે નક્કી કરવામાં, કાયદો નીચેના પરિબળોને ધ્યાનમાં લે છેઃ

(i) પક્ષકારોના પરસ્પર ઈરાદા;

(ii) કરાર પર હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષ સાથે હસ્તાક્ષર ન કરનારનો સંબંધ;

(iii) વિષયની સમાનતા;

(iv) વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ; અને

(v) કરારની કામગીરી.

૪૧. સંમતિ અને પક્ષની સ્વાયત્તતા ૧૯૯૬ના કાયદાની કલમ ૭ હેઠળ છે. જો કે, બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાને સંમતિના સિદ્ધાંત પર બંધાયેલ હોવાનું માનવામાં આવી શકે છે, જે એજન્સી અને સોંપણી પર આધારિત છે અથવા બિન–સંમતિના આધારે જેમ કે અવરોધ અથવા અન્ય અસ્તિત્વને બદલે છે.

૪૯. ઉપરોક્ત ઉદાહરણોમાંથી જે બહાર આવે છે તે છેઃ

I. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં ભારતીય આર્બિટ્રેશન ન્યાયશાસ્ત્રમાં

ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝ સિદ્ધાંત અપનાવવામાં આવ્યો હતો અને લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યાં કોર્ટે કલમ ૪૫ માં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દસમૂહમાં સિદ્ધાંતનો અભ્યાસ કર્યો હતો.તેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા સંલગ્ન અથવા બહેન અથવા પિતૃ કંપની મધ્યસ્થતા કરારમાં પક્ષકાર બની શકે છે જો આ અસર માટે હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓનો પરસ્પર ઈરાદો હોય.પરસ્પર હેતુ નક્કી કરવા માટે, અદાલતે સીધા સંબંધો, વિષય-બાબતની સીધી સમાનતા અને સંયુક્ત વ્યવહાર જેવા પરિબળો નિર્ધારિત કર્યા છે જ્યાં બહુવિધ કરારોની કામગીરી અવિભાજ્ય રીતે જોડાયેલી છે.
[૮૨ – ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત), પેરા ૭૨ અને ૭૩.આ પછી ચેરન પ્રોપર્ટીઝ (ઉપરોક્ત), પેરા ૨૩ માં અનુસરવામાં આવ્યું હતું.]

II. કલમ ૮ ના ૨૦૧૫ ના સુધારાને અનુસરીને, કોર્ટે એ વાત પર ભાર મૂકીને મધ્યસ્થતા માટે હસ્તાક્ષરકર્તાઓ અને બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાઓનો સંયુક્ત સંદર્ભ આપ્યો હતો કે તમામ કરારો એક જ વાણિજ્યિક પ્રોજેક્ટ માટે અમલમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા, [૮૩-ઋષભ એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત), પેરા ૨૫]. પરંતુ કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કર્યા વિના.
[૮૪ – ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત), પેરા ૨૮.]

III. ત્યારબાદ, આ અદાલતે સિદ્ધાંતની કસોટી તરીકે પરસ્પર હેતુ પર આધાર રાખ્યો હતો. જો કે, તે મધ્યસ્થતાના તેના પારસ્પરિક આશયને નિર્ધારિત કરવાના પરિબળો તરીકે વાટાઘાટો અને કરારના અમલ સાથે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાના પ્રાસંગિક જોડાણને નિર્ધારિત કરીને ક્લોરો (ઉપરોક્ત) થી વિચલિત થઈ ગયું. [૮૫ – રેકિટ બેન્કિઝર (ઉપરોક્ત), પેરા ૧૨.]

IV. એમ.ટી.એન.એલ. (ઉપરોક્ત)માં, કોર્ટે સિદ્ધાંત હેઠળ પરીક્ષણનો સારાંશ આપ્યો હતો કે તે કંપનીઓના જૂથના હસ્તાક્ષર કરનાર અને હસ્તાક્ષર ન કરનાર બંને સભ્યોને બાંધવાના પક્ષકારોના સામાન્ય હેતુ પર આધારિત છે. આવા સામાન્ય ઈરાદાનું અનુમાન વાટાઘાટોમાં બિન–હસ્તાક્ષરકર્તાની સંડોવણી અને કરારની કામગીરી (રેકિટ બેન્કિઝર (ઉપરોક્ત) જેવું જ) અથવા તેના નિવેદનો પરથી લગાવી શકાય છે જે પક્ષ બનવાનો તેનો ઈરાદો સૂચવે છે. [૮૬ એમ. ટી. એન. એલ. (ઉપરોક્ત), પેરા ૧૦.૫]સાથે સાથે, કોર્ટે પરસ્પર હેતુ નક્કી કરવા માટે ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં પરીક્ષણનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો. [૮૭– આઇબીઆઇડી, પેરા ૧૦.૬.] છેવટે, કોર્ટે પક્ષકારોના ઈરાદાના કોઈ સંદર્ભ વિના, જ્યારે ચુસ્ત જૂથ માળખું અથવા એક જ આર્થિક

અસ્તિત્વહોય ત્યારે આ સિદ્ધાંત લાગુ પડે તેવું માન્યું હતું. [૮૮– આઇબીઆઇડી, પેરા ૧૦.૭.]જો કે, કોર્ટ આખરે બિન–હસ્તાક્ષરકર્તા દ્વારા ગર્ભિત અથવા મૌન સંમતિ પર આધાર રાખે છે, જે તેના વર્તન દ્વારા પુરાવા આપે છે, કે તે એક પક્ષ છે. [૮૯ – આઇબીઆઇડી, પેરા ૧૦.૧૬.]

૫. ડિસ્કવરી (ઉપરોક્ત) માં, અદાલતે ઉપરોક્ત કેસોની વ્યાપક સમીક્ષા કરી હતી અને તેમાં ઘડવામાં આવેલા વિવિધ પરીક્ષણો તૈયાર કર્યા હતા. તેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે (એ) પક્ષકારોનો પરસ્પર ઇરાદો, (બી) હસ્તાક્ષર કરનાર સાથે હસ્તાક્ષર ન કરનારનો સંબંધ, (સી) વિષયની સમાનતા, (ડી) વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ અને (ઇ) કરારની કામગીરી એ નક્કી કરવા માટેના પરિબળો છે કે હસ્તાક્ષર ન કરનાર પક્ષકાર છે કે નહીં. [૯૦ – ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત), પેરા ૪૦.] આ પરિબળો પરસ્પરના ઇરાદા પર ભાર મૂકે છે અને ક્લોરો કંટ્રોલ્સ અને રેકિટ બેન્કિઝરમાં નિર્ધારિત પરીક્ષણોમાંથી મેળવે છે પરંતુ એમ.ટી.એન.એલ. (ઉપરોક્ત) માં ઠરાવ્યા મુજબ એક નિર્ણાયક પરિબળ તરીકે એકલ આર્થિક વાસ્તવિકતાની કસોટીનો સમાવેશ કરતા નથી.

૫૦. આ તબક્કે, અમારી વિચારણા માટે સંદર્ભિત એક સામાન્ય પ્રશ્નને

સ્પષ્ટ કરવો અને તેનો જવાબ આપવો જરૂરી છે, એટલે કે, શું કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત કાયદાની કલમ ૮ અને ૪૫ માં આધારિત છે કે કેમ. કલમ ૮ અને ૪૫ માં "દાવા દ્વારા અથવા હેઠળ" શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ ઉત્તરાધિકાર અને વ્યુત્પન્ન અધિકારોના ઉદાહરણો સાથે સંબંધિત છે. વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશે તેમના અભિપ્રાયના ભાગ એફ (૧) અને (૨) માં આ પાસાને ખૂબ વિગતવાર રીતે રજૂ કર્યો છે અને એવું માન્યું છે કે આ સિદ્ધાંતને કલમ ૮ અને ૪૫ માં આધાર આપી શકાતો નથી અને આ હદ સુધી, ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) નો ખોટો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે.હું તેના કારણો અને તારણો સાથે સંપૂર્ણ સંમત છું.

ડી. કલમ ૭ ના સંદર્ભમાં કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત

૫૧. આ સંદર્ભમાં, અમારે એ નક્કી કરવાનું કામ સોંપવામાં આવ્યું છે કે શું કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત આર્બિટ્રેશન એન્ડ કન્સીલીએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ની વૈધાનિક વ્યવસ્થા સાથે સુસંગત છે કે કેમ, જે આર્બિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ અને તેના પક્ષોને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. સિદ્ધાંતના અનુકૂલન પર શંકા કરવામાં આવી છે, અને આ સંદર્ભ માટેનું કારણ છે. મારા અભિપ્રાયના ભાગ સી(i) માં સિદ્ધાંત પર આંતરરાષ્ટ્રીય પરિપ્રેક્ષ્ય સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, એવું નોંધવામાં આવ્યું હતું કે સિદ્ધાંત કોઈ વૈચારિક એકલતા પ્રાપ્ત કરી શક્યો નથી, અને તે

વિવાદિત રહે છે. કદાચ, આ બે કારણોસર છેઃ પ્રથમ, ડાઉ (ઉપરોક્ત) માં ઉપયોગમાં લેવાતી 'એકલ આર્થિક વાસ્તવિકતા' અભિવ્યક્તિ કંપનીના અલગ કાનૂની વ્યક્તિત્વની વિભાવના સાથે સુસંગત નથી, અને બીજું, સિદ્ધાંત પક્ષોના હેતુને નિર્ધારિત કરવા માટે લાગુ કરવામાં આવે છે, જે સંપૂર્ણપણે હકીકત આધારિત છે. આ કારણોસર, સિદ્ધાંત અનિશ્ચિત ન હોય તો પણ ગતિશીલ રહ્યો છે, અને તે ઘણી લાયકાતો અને અપવાદોને આધિન છે.તે જ સમયે, આધુનિક વ્યવસાયિક પદ્ધતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, આ સિદ્ધાંતને અપનાવવાના કેટલાક ફાયદા છે. મારો અભિપ્રાય છે કે કાયદાના વૈધાનિક શાસનની અંદર સિદ્ધાંતને દાખલ કરવો જરૂરી છે, જેથી અદાલત અથવા મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ તેને પક્ષકારોના હેતુને સમજવા માટે સિદ્ધાંત તરીકે લાગુ કરી શકે. મને કલમ ૭(૪) (બી) હેઠળ ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતને સમાવિષ્ટ કરવો જરૂરી લાગે છે, જ્યાં મધ્યસ્થતા કરાર અને તેના પક્ષકારોનું અસ્તિત્વ નક્કી કરવા માટે અદાલત અથવા મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલને બોલાવવામાં આવે છે.

૫૨. સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૯ અને ભારતીય કરાર અધિનિયમની કલમ ૨૮નું સંયુક્ત વાંચન આપણને જણાવે છે કે સામાન્ય દીવાની અદાલતોને બાકાત રાખીને પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદોનું સમાધાન કરવા માટે મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલનો અધિકારક્ષેત્ર તેમની વચ્ચેના મધ્યસ્થતાના કરારમાંથી ઊભો થવો જોઈએ. મધ્યસ્થી કરાર, કરાર હોવાથી, મૌખિક કરારની વિરુદ્ધ લેખિતમાં હોવો

જરૂરી છે, પરંતુ પક્ષો દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવાની જરૂર નથી. લેખિત આર્બિટ્રેશન કરાર પક્ષો દ્વારા હસ્તાક્ષરિત દસ્તાવેજના સ્વરૂપમાં હોઈ શકે છે, અથવા કરારના રેકોર્ડમાં પુરાવા હોઈ શકે છે. કલમ ૭(૪)(બી) લેખિત સામગ્રી સૂચવે છે જેમાંથી બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાની સંમતિ અને હેતુ અદાલત અથવા મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા સમજી શકાય છે.

૫૩. બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા સાથે મધ્યસ્થી કરારનું અસ્તિત્વ એ અર્થઘટન અને નિર્માણની બાબત છે. પક્ષકારો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા સ્પષ્ટ શબ્દો અદાલતને પક્ષકારોના હેતુ અને મધ્યસ્થી દ્વારા વિવાદોને ઉકેલવા માટેના તેમના કરારની ખાતરી કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે. સ્પષ્ટ શબ્દોના સાચા અર્થની ખાતરી કરવા માટે, અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ કરારની પ્રકૃતિ અને હેતુ અને કરારની રચના, કામગીરી અને નિર્વહન દરમિયાન પક્ષકારોના વર્તન જેવા આસપાસના સંજોગો પર ધ્યાન આપી શકે છે. કરારનું અર્થઘટન અને નિર્માણ કરતી વખતે, અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતો અપનાવી શકે છે, જે યોગ્ય ચુકાદા અને નિર્ધારણમાં સહાય અને મદદ કરે છે. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત આવો જ એક સિદ્ધાંત છે. બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા કંપની તેમાં પક્ષકાર છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે કરારના રેકોર્ડનું અર્થઘટન કરતી વખતે અદાલતો અથવા મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ્સ દ્વારા તેને અપનાવી શકાય છે.

૫૪. ભારતમાં ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતનો અમલ અત્યાર સુધી કલમ ૭ થી સ્વતંત્ર રહ્યો હોવા છતાં, કલમ ૭(૪)(બી) કેસ-લૉ સાથે તેનું જોડાણ દર્શાવે છે કે બંને હેઠળની તપાસ પક્ષકારોના પરસ્પર હેતુ નક્કી કરવા પર આધારિત છે.કરારની કામગીરીમાં પક્ષકારોનો પરસ્પર ઈરાદો તેમના આચરણ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે અને આ તપાસ કલમ ૭(૪)(બી) ન્યાયશાસ્ત્ર અને કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંતમાં સામાન્ય છે. રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સિદ્ધાંત પરના ઉદાહરણો પણ કંપનીઓના એક જ જૂથમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા હોવા ઉપરાંતના વધારાના પરિબળો તરફ ધ્યાન આપે છે, જેમ કે વિષય-બાબતની સમાનતા, વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ અને પરસ્પર હેતુ નક્કી કરવા માટે કરારની કામગીરીની પરસ્પર નિર્ભરતા.

૫૫. કલમ ૭(૪)(બી) હેઠળ કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષનો મૂળભૂત મુદ્દો અને કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત સમાન હોવાથી, આ સિદ્ધાંતને કલમ ૭(૪)(બી) માં સમાવિષ્ટ કરી શકાય છે. પરિણામે, કરારનો રેકોર્ડ કે જે કરારની રચના, કામગીરી અને સમાપ્તિમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાના આચરણનો પુરાવો આપે છે અને હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સાથે તેનો સીધો સંબંધ, વિષય-બાબતની સમાનતા અને વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ જેવા આસપાસના સંજોગો, બિન-હસ્તાક્ષરકર્તા સાથે આર્બિટ્રેશન કરારના અસ્તિત્વની ખાતરી કરવા માટે વ્યાપકપણે ઉપયોગ થવો જોઈએ. આ તપાસમાં, બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર

કંપનીઓના એક જ જૂથનો ભાગ હોવાની હકીકત તેના નિષ્કર્ષને મજબૂત બનાવશે. આ સંદર્ભમાં, ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવામાં કોઈ મુશ્કેલી નથી કારણ કે તે કાયદાની કલમ ૭માં વૈધાનિક રીતે આધારિત હશે.

ઈ. નિષ્કર્ષ

૫૬. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશના ચુકાદા સાથે સંમત થતાં, મારા તારણો નીચે મુજબ છેઃ

I. વિવાદોને આર્બિટ્રેશનમાં મોકલવા માટેનો કરાર લેખિત સ્વરૂપમાં હોવો જોઈએ, મૌખિક કરારની વિરુદ્ધમાં, પરંતુ પક્ષો દ્વારા સહી કરવાની જરૂર નથી. કલમ ૭(૪)(બી) હેઠળ, અદાલત અથવા મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ એ નક્કી કરશે કે કરારના રેકોર્ડમાં પક્ષો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલસ્પષ્ટ ભાષાનું અર્થઘટન કરીને, કરારની રચના, કામગીરી અને નિમણૂકના આસપાસના સંજોગો સાથે જોડાઈને મધ્યસ્થી કરારમાં બિન–હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષકાર છે કે કેમ. કરારનું અર્થઘટન અને નિર્માણ કરતી વખતે, અદાલતો અથવા ટ્રિબ્યુનલ્સ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતો અપનાવી શકે છે, જે યોગ્ય ચુકાદા અને નિર્ધારણમાં સહાય અને મદદ કરે છે. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત આવો જ એક સિદ્ધાંત છે.

II. કંપનીઓના જૂથનો સિદ્ધાંત [૯૧-ડિસ્કવરી એન્ટરપ્રાઇઝીસ (ઉપરોક્ત) ના પેરા ૪૦ માં વર્ણવ્યા મુજબ.] મધ્યસ્થી કરારમાં પક્ષકાર બનવાના બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાના ઈરાદાની ખાતરી કરવા પર પણ આધારિત છે. આ સિદ્ધાંત માટે હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષો સાથે સીધો સંબંધ, વિષયની સમાનતા, વ્યવહારની સંયુક્ત પ્રકૃતિ અને કરારની કામગીરી જેવા વધારાના પરિબળોમાંથી હેતુ એકત્રિત કરવાની જરૂર છે.

III. કલમ ૭(૪)(બી) અને કંપનીઓના જૂથના સિદ્ધાંત હેઠળ અદાલત અથવા મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તપાસનો હેતુ સમાન હોવાથી, આ સિદ્ધાંતને કલમ ૭(૪)(બી) માં સમાવી શકાય છે જેથી અદાલત અથવા મધ્યસ્થી ટ્રિબ્યુનલ આ બાબતને મધ્યસ્થીમાં મોકલવા માટે બિન-હસ્તાક્ષર કરનાર પક્ષોનો સાચો ઈરાદો અને સંમતિ નક્કી કરી શકે. કાયદાની નિશ્ચિતતા અને વ્યવસ્થિત વિકાસના હેતુ માટે આ સિદ્ધાંતને કલમ ૭(૪)(બી) ની વૈધાનિક વ્યવસ્થામાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે.

IV. કલમ ૮ અને ૪૫ માં "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો કરવો" શબ્દનો હેતુ વ્યુત્પન્ન અધિકાર પ્રદાન કરવાનો છે; અને તે બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાને

આર્બિટ્રેશન કરારમાં પક્ષકાર બનવા માટે સક્ષમ કરતું નથી. ક્લોરો કંટ્રોલ્સ (ઉપરોક્ત) માં કલમ ૮ અને ૪૫ માં "દ્વારા અથવા હેઠળ દાવો" શબ્દસમૂહ દ્વારા ગ્રૂપ ઓફ કંપનીઝના સિદ્ધાંતને શોધી કાઢવાનો નિર્ણય ખોટો છે. કલમ ૨(૧)(એચ) અને કલમ ૭ માં 'પક્ષ' શબ્દ "તેમના દ્વારા અથવા તેમના હેઠળ દાવો કરતી વ્યક્તિઓ" થી અલગ છે. આ બંધારણીય બેન્ચને મોકલવામાં આવેલા બાકીના પ્રશ્નોના જવાબ આપે છે.

આના દ્વારા તૈયાર કરાયેલ હેડનોટ્સઃ

બિભૂતિ ભૂષણ બોઝ

કાયદાના સંદર્ભિત પ્રશ્નોના જવાબ આપવામાં આવ્યા.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.